
GISB. CUPERI
HARPOCRATES
et
MONUMENTA
ANTIQUA
Trajecti ad Rhenum.
d FRANCISCUM HALMA Acad. Typogr
ANNO MDCLXXXVII

GISB. CUPERI

HARPOCRATES,

SIVE

Explicatio imaguncula argentea perantiqua; qua in figuram Harpocratis formata representat

SOLEM.

EJUSDEM

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

Multi Auctorum loci, multæ Inscriptiones, Marmora, Nummi, Gemmæ, varii ritus, & Antiquitates in utroque Opusculo emendantur & illustrantur.

Accedit STEPHANI LE MOINE

Epistola de Melanophoris.

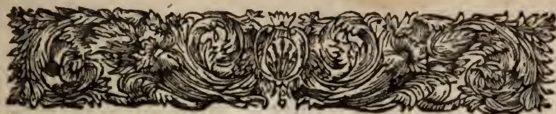

TRAJECTI AD RHENUM,

Apud FRANCISCUM HALMA, Acad. Typogr.

ANNO M. DC. LXXXVII.

LECTURO.

NOn diu te in ipſo limine morabor, Lector Candide; & magis tralatitiam præfandi rationem ſequor, quam ut neceſſe habeam te compellare. HARPOCRATEM igitur iterum exhibeo, tot tamque variis monumentis antiquis auctum, ut plane NOVVS HARPOCRATES appellari poſſit. Vera me dicere ipſa te lectio docebit; & percipies inde non abſque quadam, ut ſpero, voluptate, dignum *Sigalionem* fuiſſe, qui ornatior altero natali in dias luminis

oras prodiret. Marmora figuris insignia, Inscriptiones, Statuas, Nummos, Gemmas, ne quid de utriusque linguæ Auctoribus dicam, ad partes voco; atque ut eorum ope illustro nitidam imaguncuiam, ita illis lucem affundere; explicatis variis, quibus ea decorata est, insignibus, conatus fui. Adjeci MONVMENTA ANTIQVA INEDITA, ne Harpocrates exiguitate sua (licet certe exiguus & brevis satis sit) displiceret; eaque illius esse generis, ut Eruditis placitura sint, mihi promitto & spondeo. Quod si interpretationes meas & emendationes aliquis forte rejiciat; ille saltem fatebitur me editis tam splendidis genuinæ Antiquitatis relliquiis, haud male meritum esse de Repub. Litteraria: & si nec hoc a se impetrare potest, probabit

babit ſaltem intenſam Litteras juvandi voluntatem. Nihil ſæpe certi definio, judicioque tuo, Lector, permitto, quam ſententiam, vel meam vel aliorum, ſequi velis: quia iſtiuſmodi res dubitationibus obnoxiæ ſunt; illique ſemper palmam deberi perſuaſus ſum, qui eſt optimus vates. Neque enim illud hominum genus amo, qui de rebus dubiis & propter quas alii in hanc, illi in aliam partem faciunt diſſeſſionem, tanquam de certiſſimis loquuntur; ſuaſque explicationes ut amplectantur alii, omni ope, atque adeo convitiis & criminationibus efficere conantur; nihilque cum Cicerone tam temerarium judicio, quam quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine ulla hæſitatione defendere. Ego me hominem eſſe libens confiteor, & humani

ni a me nihil alienum puto : rogoque, Candide Lector, ut æqui bonique consulas, imo veniam des, si alicubi erravero ; & ut persuasissimum habeas mihi ante oculos versari frequenter Polybii verba, quæ, ut ab Interprete Latinam in linguam versa sunt, suppono : *Ab his qui nos sequentur veniam postulo ; sicubi forte in hoc opere de industria mentitus, aut veritatem sciens dissimulasse compertus fuero, ut acerbe citra veniæ spem increpare ne dubitent ; sin vero ignorantia lapsus fuero, veniam indulgeant :* Vale, Lector, & hisce fruere.

GISBERTI CUPERI HARPOCRATES.

HARPOCRATI, quem ante decem annos luce donavi publica, iterum admovi manus, ornatioremque eum & comptiorem reddere conatus fui. Nam, ut vulgo dici solet, dies diem docet, & vix manus extrema ejusmodi lucubrationibus accedit; quin novis, quæ quotidie pulcherrima vel e terræ visceribus eruuntur, vel gazophylaciorum liberata custodiis publicantur monumenta, magis magisque jam edita illustrari possint. Ea quinetiam elegantis argumenti fertilitas & fœcunditas est, ut, simul hoc stadium ingressus fui, facile perspexerim, propediem mihi de alia editione cogitandum esse. Joannis Smetii, Viri domestico exemplo antiquarum rerum studiosissimi, & mysteriorum divinorum apud Noviomagenses interpretis dignissimi, Musæum HARPOCRATES argenteus exornat. Est enim imago puerilis tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: Capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet: ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur; manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui

 anser,

anſer, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede ſedet cuniculus ſive lepus, a ſiniſtro accipiter vel alia avis. Cum animadverterem mira hoc ænigmate denotari, & varia nobis ob oculos poni Ægyptiorum myſteria; recte me facturum arbitratus ſum, ſi diligentiori illud examine excuterem, & inquirerem quid ſibi tandem ejuſmodi & tam varie ornata imaguncula velit. Neque enim veroſimile mihi videbatur, absque ullo conſilio res diverſas adeo conjunctas eſſe, ad ornandum puerulum, qui labia digito premit; cujuſque ectypum, uti ad me miſſus fuit olim, exhibeo:

Elegantiſſime certe imaguncula elaborata eſt, cujus formam ſatis ſuperque docere puto, illam antiquam, notam Hieroglyphicam, atque adeo Ægyptiorum, quorum ſuperſtitio orbem Romanum pervaſit tandem, numen eſſe. Scilicet HARPOCRATES nobis ante oculos ponitur, non ſilentium tantum digito ſuadens, verum SOLIS imaginem referens; ad quem ut plerique dii, ita & ille a veſanæ religionis cultoribus relatus eſt. Hoc ut clare doceam, ab ipſo dei nomine, & natalibus, quæque circa eos narrantur accidiſſe, portentis incipiam; & quaſi per gradus & articulos ad ea, quæ ſymbolum hoc SOLIS nos docet, aſcendam. HARPOCRATES igitur in inſcriptione veteri apud Gruterum, & Sertorium Urſatum; in alia apud antiquariæ itidem rei peritiſſimum virum Jac. Sponium in Itiner. & Ignotorum Deorum Aris HARPOCRATES, & Caſſiodoro, verbis paulo poſt laudandis, HARPOCRAS vocatur: videantque eruditi num in vocibus *Alpoca & Alpocatis* in Notis Tyronis & Senecæ, ut inſcribuntur, Harpocratis noſtri nomen lateat; in quibus etiam non ita multo poſt celebrantur *Inſis* ſive Iſis,

Sirapis,

Sirapis, *Insis* & *Serapis*, *Anubis*, *Adobis*, & *Obseris*, sive Adonis & Osiris. Habebatur filius Isidis & Osiridis, qui cum ea, post mortem, ut nugantur, rem habens genuit ἠλιτόμηνον (ex qua voce male Gyraldus, uti notavit Xylander facit *Helitomenum* fratrem Harpocratis) καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, *infantem ante completos menses & debilem inferioribus membris*; teste Plut. lib. de Iside & Osiride: Nec satis habuerunt parentes nobis enarrare; verum etiam in tempus natale inquisiverunt; quod nonnulli censebant esse περὶ τροπὰς χειμερινάς. Nam scribit idem quosdam velle Osirin sepeliri, quando semen terra occulitur, & rursum apparere, quando pullulare incipit: ideo Isin, cum se sentiret gravidam, appendisse sibi phylacterium, sexta die mensis Paophi; & peperisse circa solstitium hybernum τὸν Ἁρποκράτην ἀτελῆ καὶ νεαρὸν, ἐν τοῖς προανθοῦσι καὶ προβλαστάνουσι, *imperfectum ac recentem*, *quod tum primi flores & germina incipiant pullulare*. Et amuletum quidem illud si interpretari volueris, significare φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*; præterea lentium, vel leguminum Harpocrati obtulerunt primitias: διὸ καὶ φακῶν αὐτῷ φυομένων ἀπαρχὰς ἐπιφέρουσι; & quidem mense Mesore dicentes, γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, *lingua fortuna*, *lingua genius*: puerperiique diem celebrabant post æquinoctium vernum: τὰς δὲ λοχείους ἡμέρας ἑορτάζειν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν; quæ omnia in libello laudato Plutarchus nos docet. Amissum hunc filium Isis quæsivit, & tunc vela navium excogitavit, eoque nomine PELAGIAM cognominari in lapide apud Gruterum vetusto, censent eruditi: Hyginus fab. ultima; *Velificia primum invenit Isis. Nam dum quærit Harpocratem filium suum, rate velificavit*. Cassiod. lib. v. Variarum c. 17: *Hoc* (velum) *Isis rati prima suspendit, cum per maria* HARPOCRAN *filium suum audaci fœmina pietate perquireret*. In nonnullis editionibus scribitur *Apochran*, vel *Apocren*, aliique hæc verba laudantes reponunt, *Harpocratem*; sed ego malui minimum a vulgata lectione recedere, quia hoc nomen alterius contractio est, & Suidæ Ἁρποκρᾶς quidam Ægyptius Ammonii familiaris memoratur: non secus ac in Inſ. 5. p. DCCCCL. Gruteri M. LOLLIUS. ARPHOCRAS. Sic ex Antipatro *Antipas*, ex Alexandro Ἀλεξᾶς, ex Rufino Ῥουφᾶς; ex Apollonio Ἀπολλᾶς, ex Theodoro *Theudas*, notante Vossio V. Cl. lib. 4. Instit. Orat. cap. 1. sect. 5. deducuntur. Alii scribunt Isidem quæsivisse Orum; haud vanum indicium Orum

& Harpocratem eundem esse. Nam & ille Isidis & Osiridis filius dicitur Diodoro Siculo atque Plutarcho; & quidem Epiphanius c. 106. Ancorati tradit Isidem Ὧρον ἕνα παῖδα *unicum filium* genuisse; sed eum germanum suum patrem monstrare non potuisse; nec docere propter infame adulterium Isidis, num Osiris, an vero Typhonis filius haberetur. Plutarchus lib. De Iside, quod utique notandum, scribit, ἔτι τῶν θεῶν ἐν γαστρὶ τῆς Ῥέας ὄντων, ex Iside & Osiride, qui scilicet Rheæ etiam in utero versabantur, natum esse Apollinem; illaque fabula significari, antequam hic mundus conspicuus fieret, & materiam forma perficeret, naturam sibi ipsam imperfectionis consciam, primum ortum edidisse; διὸ καὶ τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπηρον ὑπὸ σκότῳ γενέσθαι, καὶ πρεσβύτερον Ὧρον *inde Deum illum mancum in tenebris natum esse, & seniorem Orum appellatum; quod non mundus erat, sed mundi imago & species; Orum autem ipsum* (de quo nempe in præcedentibus egerat,) ὡρισμένον esse καὶ τέλειον, *finitum & perfectum.* Ubi quod seniorem Orum scribit fuisse ἀπήρατον, certe Harpocrati nostro convenit. Eandem de seniore Oro fabulam etiam alibi libro eodem narrat; Ἶσιν δὲ καὶ Ὄσιριν ἐρῶντας ἀλλήλων, καὶ πρὶν γενέσθαι κατὰ γαστρὸς ὑπὸ σκότῳ συνεῖναι. ἔνιοι δὲ φασι καὶ τὸν Ἀρούηριν οὕτω γεγονέναι, καὶ καλεῖσθαι πρεσβύτερον Ὧρον ὑπ' Αἰγυπτίων, Ἀπόλλωνα δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων: *Isidem & Osiridem mutuo impulsos amore, antequam ex alvo matris exirent, in tenebris corpora miscuisse. Ac sunt qui sic natum putant Aruerin, & ab Ægyptiis seniorem Orum, a Græcis Apollinem nuncupatum.* Patrem præterea Ori celebrat Nigidius in sphæra Barbarica apud Servium ad 1. Georg. 19: *Sub Virginis signo Arator, quem Orona Ægyptii vocant: quod Oron Osiridis filium ab hoc* (dubito, num rescribi debeat *ab hac*, ut ad Virginem referatur) *educatum dicunt*: &, quod inservit illustrando Servio Orionis stellam, esse ἱερὸν sidus Ὥρου tradit Plutarchus libro toties laudato. Epiphanius lib. 3. adversus Hær. memoriæ mandat, senes in civitate Βουτοῖ nutrire, vel *nutricis in modum tractare Harpocratem*, eos πρὸς τῇ ἱερομηνίᾳ τὰς φαντασιώδεις τοῦ Ὥρου ἐνθουσιάσεις ἐπιτελεῖν, *initio mensium vel calendis ex visione vel imaginatione ortos instinctus & afflatus peragere a dæmone coactos; tuncque cives universos, ac vel decrepitos senes cum adolescentibus iisdem moribus præditis, ac reliquis jam tum ab ipsa pubertate ætatibus sacerdotes* τοῦ αὐτοῦ Ὥρου δῆθεν καὶ Ἁρποκράτους, *Ori videlicet & Harpocratis, detonso capite,*

pite,

pite, ſingulos circumtuliſſe impudenter δουλικὸν ὅμου καὶ ἐπικατάρατον καὶ παιδαριῶδες σῆμα, *ſervile, & abominandum ac puerile ſignum.* Certe diligentiſſimus Menſæ Iſiacæ interpres ut & Gyraldus ex his Epiphanii verbis docent Buti ſenes ſacerdotes ad inſtar nutricum Orum ſeu Harpocratem geſtare circumcurſantes: & Triſtanus Tom. 1. p. 605. arbitratur, Horum, qui ſol habebatur, & Harpocratem eundem Ægyptiis deum eſſe. Et quanquam particula copulativa καὶ apud Euſebium videatur diſtinguere Orum & Harpocratem, & Iſis eum vivo, hunc mortuo conjuge Oſiride narretur peperiſſe, tamen hæc numina non abſque ratione eadem eſſe exiſtimantur, cum quia Diod. Siculus lib. 1. ſcribit Iſidis filium *Orum Titanum inſidiis oppreſſum* καὶ νεκρὸν εὑρεθέντα καθ' ὕδατος *& mortuum in aquis inventum* (proindeque *quæſitum*, ut de Harpocrate ſcribunt Hyg. & Caſſiodorus) immortalem reddita anima factum; tum quia Plutarchus libro de Iſ. & Oſir. memorat, *Orum enutritum eſſe a Latona in paludibus circa Butum, quia aquoſa & irrigua terra maxime educit exhalationes, quibus ſiccitas reſtinguitur*: quod Harpocrati ad amuſſim, uti ex ſequentibus patebit, convenit; & quia tam parum ſibi in fictionibus ſuis conſtabant Ægyptii, ut etiam ipſum Oſirin, fecerint maritum, fratrem & filium Iſidis, quemadmodum teſtatur Porphyrius apud Euſebium lib. 3. Præpart. c. XI. extremo. Orum autem Apollinem vel ſolem eſſe clare enarrant Herod. 2. 144. Ælianus, 10, 14. Julianus Imperator Orat. 4. Horapollo, lib. 1. c. 17. Plutarchus libro de Iſide, Euſebius & Porphyrius apud eundem l. 3. c. 6, & 11. Præparationis, aliique. Nec diverſa nos docet Macrobius 1, Saturn. 20. *Apud eoſdem* (Ægyptios) *Apollo, qui & Sol,* HORUS *vocatur, ex quo & horæ viginti quatuor, quibus dies noxque conficitur, nomen acceperunt, & quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ vocantur.* Et ne dicam eruditione præſtanti viros nomen *Hori* ab Hebraica voce, quę lumen vel lucem ſignificat, derivare, Herodotus 2, 156. & ex eo Athenagoras narrant Apollinem vel Orum & Dianam ſive Bubaſtin Dionyſi & Iſidis vel Oſiridis & Cereris liberos eſſe: & Diod. Siculus lib. 1. ſcribit Iſidem inveniſſe immortalitatis pharmacum, eoque filium Orum a Titanibus occiſum in vitam reduxiſſe & immortalem reddidiſſe, Orumque interpretari Ægyptios Apollinem, qui τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν μαντικὴν a matre edoctus, oraculis & medicis

 artibus

artibus de hominibus bene meritus ſit. Male, ut hoc obiter moneam, Triſtanus ex his Diodori verbis, Iſidem Oro mammam dediſſe atque ita reddidiſſe ἀθάνατον, ejuſque rei in memoriam vaſculum aureum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte, Apulejo teſte, libabant, in Iſidis pompa fuiſſe circumlatum, docet. Nam licet Mercurius fingatur educatus uberibus Junonis, atque ita immortalis eſſe factus, uti ſcribunt Mart. Capella l. 1, & 2, Hyginus lib. 2. Poet. Aſtron. & Albricus Philoſophus cap. 11: licet Nonnus lac Junonis appellet ἱερὴν ῥαθάμιγγα προηγήτειραν Ὀλύμπου *divinam guttam, quæ ducit ad cœlum*; eademque rogetur, ut velit Baccho βατὸν αἰθέρα facere; nihil tamen ſimile de Iſide narrat Diodorus; ſed memoriæ tantum mandat eam ἀθανασίας φάρμακον inveniſſe; eoque filium Orum immortalem reddidiſſe; quod certe ex poculo, vel abſque illo hauriri poterat, quomodo Philologia a Martiano Capella fingitur ebibiſſe *immortalitatis poculum, quod erat quædam globoſa animataque rotunditas.* Si igitur Horus idem eſt cum Harpocrate, conſtare utique arbitror, hunc etiam Solem referre; quod ſi forte aliquis probare nolit, malitque diſtinguere hæc numina; ex iis tamen quæ ſequuntur, perſpiciet veteres Harpocratem cenſuiſſe ſolem eſſe. Nam, uti ex gemmis conſtat, loto inſidet frequenter; & Ægyptios infantem ita depinxiſſe, cum orientem ſolem exprimere vellent, docet Plutarchus libro de Iſide & Oſiride; quod non factum, uti arbitratur Triſtanus, Tom. 1. pag. 604. quia putabant ſolem ex loto natum eſſe, ſed quia oriens ſol ex humidis accenditur, uti illius verba inſpicienti vel obiter patebit: οὐδὲ τὸν ἥλιον, ait, ἐκ λωτοῦ νομίζουσι βρέφος ἀνισχεῖν νεόγιλον, ἀλλ' οὕτως ἀνατολὴν ἡλίου γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένην ἄναψιν αἰνιττόμενοι. Nam & idem in libro, *Cur Pythia non reddat oracula carmine*, illud fieri ſcribit, quia ſol exhalationibus ali credebatur, idque ex ſententia Serapionis, rationem reddentis, quare Delphis ad radicem palmæ a Corinthiis dedicatæ, ranæ & hydri cernantur: *Serapio cum dixiſſet, innuiſſe opificem, ſolem naſci & ali ex humore & exhalationibus, ſive Homerum is audiviſſet canentem,*

Jam ſtagnum exoriens phœbea relinquit amœnum.
Lampas ——

εἴτε Αἰγυπτίους ἑωρακὼς ἀρχὴν ἀνατολῆς παιδίον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτῷ καθεζόμενον: *ſive Ægyptios vidiſſet ortum ſolis exprimere puerulo,*

lo, qui loto insidet. Eſtque apud celebres antiquarios nummus elegans Antonini Pii, in quo puerulus ſiniſtra manu caulem, ut videtur, loti vel aliam rem tenens, dextra ori fere admota ſilentium ſuadens, Harpocratis indubitatum indicium, in loto ſedet, uti ex ectypo clarius patebit :

In Baſilidianorum quoque amuletis (quibus aliquam ſaltem me lucem daturum arbitror, licet ea neminem intelligere, niſi qui facienda curavit, & fruſtra illis interpretandis operam dari ſcribat in epiſtolis Illuſtris Scaliger) apud Chifletium Harpocrates digitis os premens & flagellum vel ſtimulum tenens ſupra lotum ſedet, vel illi inſiſtit, uti ex gemma quam adjicere viſum fuit, apparet :

Quo

Quo ſchemate nihil aliud quam ſolem denotari perſuaſus ſum. Baſilides enim impietatis & errorum abominandorum ſcholam, ſecretorum myſteriorum ſimulatione Alexandriæ in Ægypto aperuit; quemadmodum ex hiſtoria Eccleſiaſtica, & ipſis amuletorum, notante maximo Salmaſio libro de annis Climactericis, inſcriptionibus conſtat: & puto infamem illum hæreticum ſoli, præ cujus numine alii dii tunc temporis fere ſordebant, in varias, quibus ab Ægyptiis colebatur, mutato figuras, phylacteriis ſuis indito vim propulſandi pericula & conſervandi adſcripſiſſe. Certe puerulus, qui in gemmis laudatis conſpicitur, & inſtar Harpocratis digito labia comprimit, ſol eſt. Nam loto primum inſidet; perque ejusmodi ſchema Solem eos repræſentaſſe docet præter laudatos auctores Jamblichus Sectionis VII. cap. 2. de Myſt. Ægypt. ubi multus eſt in explicanda hac nota hyeroglyphica, ſcribitque inter cetera τὸ ἐπὶ λωτοῦ καθέζεσθαι ſignificare θεοῦ id eſt *Solis*, qui ita per excellentiam vocatur, eminentiam & potentiam *μὴ ψαύουσαν μηδαμῶς τῆς ἰλύος, καὶ ἡγεμονίαν νοερὰν καὶ ἐμπύρειον ἐπιδείκνυσθαι*: deinde radiis ornatur in illis non ſecus ac in aliis gemmis, Solis itidem indubitatum ſignum; notiſſimi ſunt Mantuani Vatis verſus,

——— cui tempora circum
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt
SOLIS *avi ſpecimen* ———

quo pertinet apud Artemidorum in Oneirocritico, quendam ſomniare ſolem ſe factum, & undecim radiis conſpicuum per forum ingredi. Flagellum præterea idem ſuadet; quod ſi non in gemma quam exhibui (quippe in qua potius cerni videtur inſtrumentum, quale gerunt in Pignorii menſa Iſiaca & in nummis Melitenſium apud Abelam & Sponium vel idem Harpocrates, vel diverſa ab eo Ægyptiorum numina,) attamen in aliis multis loto inſidens tenet Deus; non ſecus ac ſol in Elagabali, Alexandri Severi, Gallieni, aliorumque Auguſtorum nummis, cum inſcript. ORIENS AUG. & SOLI COMITI: & in Baſilidis variis gemmis apud Chifletium. Neque certe alius habitus decebat Deum, qui inſtar aurigæ currum agitare neceſſe habebat; prout a Prudentio deſcribitur libro contra Symmachum primo:

Hoc ſidus currum, rapidaſque agitare quadrigas
Commenti, & RADIOS *capitis*, & VERBERA DEXTRÆ

Et

Et frenos, faleraſque, & equorum pectora anhela
Æris inaurati, vel marmoris, aut orichalci
Juſſerunt nitido fulgere polita metallo.

Artemidorus lib. 2. Onecr. c. 36. memoriæ mandat, *ſolem, non qualis eſt, ſed qualis ab hominibus eſſe putatur, σχῆμα ἔχοντα ἡνιόχου, habitu aurigæ ornatum*, in ſomnis viſum, bonum portendere athletis, peregrinari cupientibus & aurigis. Et hinc Macrobius lib. Sat. 1. cap. 23. conjecturatur, Jovem Aſſyriorum eundem cum Sole eſſe: *Hunc vero, ait, eundem Jovem Solemque eſſe, cum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dignoſcitur. Simulacrum enim aureum, ſpecie imberbi inſtat dextra elevata cum* FLAGRO in AURIGÆ *modum: læva tenet fulmen & ſpicas, quæ cuncta Jovis Soliſque conſociatam potentiam monſtrant.* Nec aliam ob cauſam Harpocratem noſtrum parili habitu, in alia gemma exhiberi cum ſtella & leone arbitror;

Nam leo Soli eſt dicatum animal; hicque radiatus occurrit in nummo Juliæ Domnæ a Leontopolitis percuſſo: in alio Caracallæ radiatus fulmen tenet, apud Triſtanum; & in annulo LXIII. Gorlæi, globum, nullam aliam ob cauſam, quam quia ſol orbem terrarum radiis ſuis illuſtrat, eumque a gentilibus regere dicebatur: & in gemma, quam ſe poſſidere teſtatur Smetius in Antiq. Noviomagenſibus, cernitur cum ſpica,. quia ſol omnes res calore ſuo producit. Præterea leo quia, teſte Æliano, ἄγαν πυρώδης ἐστὶ, ab Aſtrologis Ægyptiis domicilium ſolis conſtitutus eſt; eandem-

que ob causam, uti legere licet apud magni Etymologici auctorem, Grammatici censuerunt eum ἰλεήτην vocari, παρὰ τὴν ἕλην τὴν θερμότητα. Exstant hanc in rem verba Macrobii lib. 1. Sat. Serm. c. 21. elegantia, quæ, licet longiuscula sint, adscribere tamen non gravabor: *Ægyptii animal in Zodiaco consecravere ea cœli parte, qua maxime annuo cursu sol valido effervet calore; leonisque inibi signum domicilium solis appellant; quia id animal videtur ex natura solis substantiam ducere: primumque impetu & calore præstat animalia, uti præstat sol sidera, validusque est leo pectore in priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris. Æque solis vis prima parte diei ad meridiem increscit, vel prima parte anni a vere in æstatem: mox elanguescens deducitur vel ad occasum, qui diei, vel ad hyemem, quæ anni pars videtur esse posterior: idemque oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit.* Porphyrius præterea memoriæ mandat solem appellari ταῦρον, λέοντα, δράκοντα, ἱέρακα, *lacertum, leonem, draconem, & accipitrem*: eumque leonino capite insignem effingi solere ex Statii Scholiaste, aliisque docuit auctoribus Laurentius Pignorius: de quo proculdubio, quicquid fluctuet Desiderius Heraldus, loquitur Arnobius; *Inter deos videmus vestros leonis torvissimam faciem mero oblitam minio, & de nomine* FRUGIFERI *nuncupari.* Nam & minium adhibitum videtur, licet aliorum etiam numinum statuæ ita fuerint ornatæ, uti rubrum solis colorem, igneosque sideris radios exprimerent; & FRUGIFER vocatur, quia sol frugum, fœcunditatisque causa præcipua; ipse propterea καρποφόρος, atque καρπογενέθλιος appellatus, quemadmodum docuit ad Histor. Augustam Salmasius. Sic in Albini numismatis Mercurius radiatus solem refert, addita inscriptione, SÆCULO FRUGIFERO: Statius libro Thebaidos primo Osirim sive solem non aliter appellat; exstatque idem epithetum, & Isidi, ut videtur tribuitur in Inscriptione veteri anno hujus sæculi quarto & vigesimo Voorburgi in Batavis reperta, atque a viris doctis edita:

J. O. M. SARAPI
ISIDI. FRUGIFERO
CÆLESTI. FORTUNÆ
BONO. EVENTO.

Nam si salva est marmoris scriptura nec si ad Serapin τὸ FRUGI-

GIFER loco ſuo motum debet referri, ita Iſis vocatur quia utriuſque ſexus dii habebantur participes, & Iſis omnium rerum origo vel vt Apulejus loquitur, *rerum natura parens, elementorum omnium domina, ſæculorum progenies initiales, ſumma numinum* &c. habebatur; unde non modo appellatur DEA QUÆ EST OMNIA, & MYRIONYMA; verum etiam FRUCTIFERA in lapidibus vetuſtis; *corpusque ejus omne continuatis uberibus*, teſte Macrobio lib. 1. Sat. cap. 20. *denſatum eſt quia terræ vel rerum naturæ altu nutritur univerſitas*; *ipſaque vel terra habebatur vel natura rerum ſubjacens Soli*: quæ verba tamen oſtendunt clare, non dixiſſe Macrobium, id quod video excidiſſe nonnemini, Iſidem pro Sole cultam eſſe. Et ejuſmodi Iſidem ego crediderim cerni in gemma quæ cum imaginibus aliis ſubjicitur Expoſitioni ſtatuæ Dianæ Claudii Menetrei; quia Ægyptiorum plane fabricam refert, quemadmodum ex Ori ſtatuis apud Pignorium patet. Nec puto, id quod video placere eruditis, vocem CÆLESTI ad Iſidem, verum ad Fortunam debere referri; & deſignari (niſi tamen quis τὸ *Cœleſtem* abſolute poni exiſtimet) Deam, quæ in Africa præcipue culta CÆLESTIS vocatur non ſolum Tertulliano, Ammiano Marcellino, Trebellio pollioni, Julio Capitolino, Salviano, Proſpero; verum etiam in lapidibus vetuſtis tam apud Gruterum, quam apud Sponium. Nam in his vel CÆLESTIS, vel INVICTA CÆLESTIS vel CÆLESTIS AUGUSTA occurrit; neque hæc quicquam commune habet cum *Bona Dea* Romæ culta, licet in inſcriptione Arculi in Italia reperta occurrat, BONA DEA SANCTISSIMA CÆLESTIS. Nam, ſi placet intelligere *Bonam* Romanorum *deam*, illa *cœleſtis* communi epitheto, ut Venus, Diana, Mercurius, & Silvanus; ſi vero *Cœleſtem* Africę, illa *ſanctiſſima* & *bona* dicetur exemplo multorum aliorum numinum. Et, qui valde hoc monumentum illuſtrat, Philaſter Brixienſis ita loquitur: *Alia eſt hæreſis in Judæis qui Reginam, quam &* Fortunam Cœli *nuncupant, quam & Cœleſtem vocant in Africa, eique ſacrificia offerre non dubitabant.* Sed ut ad leonem redeam; optime conjecturat Johannes Macarius figuræ Abraxeæ, quam edidit Baronius, leonem apponi, quia ſolis ſymbolum animal illud eſt; & quod magis gemmam laudatam illuſtrat, ante leonis pedes jacet caput bovis,

quia lunę boves tribui ſolebant: & luna lumen ſuum a ſole accipit. Hinc in nummis Septimii Severi, Caracalę, Julię pię, & Gordiani Luna currui inſiſtit, cui boves juncti ſunt; in alio Paneados urbis Syriæ, Diana, quę eadem cum Luna, Epheſia cernitur cum binis ad latera bubus apud Patinum; & ejuſdem deæ ſtatua, quam luce donavit publica Claudius Menetreus, capitibus bubulis ornatur. Claudianus quoque & Auſonius currum Lunæ a *Juvencis* trahi affirmant, & Scholiaſtes Statii tradit, *lunam quæ propius tauro adhæreat vacca id eſt bove figuratam fuiſſe*: quo pertinet, Io in vaccam mutatam eſſe, & Mithram ſive Solem reluctantis tauri cornua in marmoribus, & apud Scholiaſtem laudatum retinere. Atque ut in gemma laudata bovis caput leoni propter rationem dictam ſupponitur, ita in alia, quam exhibeo, ante Harpocratem radiis ornatum & loto inſidentem cynocephalus ſtat, quia per illud animal erectum ſtans & manus in cœlum attollens Lunam exprimere ſolebant, uti legere licet apud Horum cap. 14. Hieroglyphicorum.

Præterea ſolium Hori vel Solis inſiſtebat leonibus, docebantque ita multa habere ſimilia ſidus illud & animal: Idem cap.17. Κεφαλὴν γὰρ ἔχει μεγάλην τὸ ζῶον καὶ τὰς μὲν κόρας πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον στρογγύλον, καὶ περὶ αὐτὸ ἀκτινοειδεῖς τρίχας, κατὰ μίμησιν Ἡλίου, ὅθεν καὶ ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὥρου λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνῦντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ζώου σύμβολον. Ἥλιος γὰρ ὁ Ὧρος ἀπὸ τῶν ὡρῶν κρατεῖν: *Caput enim magnum habet hoc animal, & pupillas ignitas, faciem vero rotundam, & circumquaque radiorum more ſparſos pilos inſtar Solis. Quare & ſub ſolio Hori leones ſupponunt, hujus animalis cum deo ſimilitudinem maximam*

mam demonstrantes : dicitur autem sol Horus, eo quod horis præsit : & hæc superstitio, quæ totum fere Occidentem & Orientem pervasit olim, videtur etiam Tatarorum animos contaminasse, quippe qui in bracteis vel tabulis, in quibus Imperatorum privilegia scribebantur, sculpebant *imaginem leonis cum sole vel luna, vel imaginem grifalchi, aut reliquorum animalium*, teste M. Paulo Veneto. Ut autem telam, quam exorsus sum, totam detexam; alia gemma in qua lotus naviculæ insistit, loto homo armatus & leo, nihil aliud nobis quam solis cultum ob oculos ponit:

Nam & Mithra sive Sol in sacris Mithriacis MILES vocabatur vel potius eorum, qui sacris illis initiabantur, aliquis vel plures dicebantur *Milites*; Hieronymus epistola ad Lætam. *Ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine, cum præfecturam gereret urbanam, nonne specum Mithræ, & omnia* PORTENTOSA SIMULACRA, *quibus Corax, Griphus,* MILES, *Leo, Perses, Helios, Bromius, Pater initiantur, subvertit, fregit, exussit?* Recte enim videtur Macarius hæc verba interpretari de Sole militis habitu effícto; præcipue cum adjiciat sese vidisse hominem more militis accinctum gladio, capite leonino, & dextra tenentem ora Medusæ : quam tamen gemmam Chifletius ad *Persea Solem* refert; cujus scilicet historiam ex sideris illius natura interpretantur, quemque Ἥλιον faciunt Scholiastæ Hesiodi ad Theogoniam; & ad Lycophronem. Mars quoque, armorum deus, non alius quam

 sol

ſol eſt, teſtibus Macrobio in Saturn. & Juliano Oratione IV; eandemque ob cauſam Accitanis radiatus colebatur: *Martem*, inquit Saturnalium ſermonum ſcriptor, *Solem eſſe quis dubitet? Accitani etiam, Hiſpana gens, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.* LOTUS, ſoli dicata, uti mox pluribus docebitur, planta naviculæ inſiſtit; quia ſolenne Ægyptiis omnes dæmones atque adeo ipſum ſolem non ἐπὶ στερεοῦ, *in ſolido ſtabilique*, verum ἐπὶ πλοίου *ſuper navigium* ſtatuere, uti docet Porphyrius libro de antro Nympharum, apud quem hujus ſuperſtitionis ratio videri poteſt Euſebius quoque libro 3. cap. XI. prӕp. Euang. narrat Ægyptios ſolem interdum repręſentare δι' ἀνθρώπου ἐπιβεβηκότος πλοίου, ἐπὶ κροκοδείλου κειμένου, *per hominem crocodilo impoſitam navem ingredientem; navemque ſignificare motum in humido, crocodilum vero aquam potui aptam, per quam Sol fertur*: plutarchus inſuper teſtis eſt, in libro, quem de Iſide & Oſiride conſcripſit, eandem gentem commemorare ſolem & Lunam οὐχ ἅρμασιν (uti ſcilicet apud Græcos & Romanos fiebat) ἀλλὰ πλοίοις ὀχήμασι χρωμένους περιπλεῖν ἀεὶ, *non curribus, ſed navigiis vectos curſus ſuos peragere*, atque ea re ænigmatice ſignificaſſe, τὴν ἀφ' ὑγροῦ τροφὴν αὐτῶν καὶ γένεσιν, *eos humore ali atque procreatos eſſe*: quomodo Philoſophi verba, interpreti haud ſatis intellecta, reddenda ſunt. Clemens Alexandrinus libro quinto Strom. Ægyptiorum alios ſcribit ſolem ἐπὶ πλοίου, alios ἐπὶ κροκοδείλου effinxiſſe; & ſignificaſſe ὅτι ὁ ἥλιος δι' ἀέρος γλυκεροῦ καὶ ὑγροῦ iter ſuum abſolvit. Nec abſque ratione eſt, quod arbitratur Valeſius Henricus, vir eruditiſſimus ad Dionis Excerpta Antinoum in urbe ſui nominis adjunctum ſibi habuiſſe luſorium navigium eam ob cauſam: Epiphanius in Ancorato: ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος καὶ σὺν λουσορείῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως καλεῖται γη; niſi aliquis malit Scaligerum ſequi, arbitrantem, id ideo factum eſſe quia Antinous, dum per Nilum navigat, periit; quo pertinet doctiſſimum Epiphanii interpretem hæc verba ita intelligere, tanquam Antinous cum luſorio navigio ſepultus ſit. Hinc forte eſt, quod Albricus philoſophus cap. VII, de Deor. Imag. *naviculam* inter comitatum Lunæ vel Dianæ recenſet: *Et navicula poſt cervos cum homine navigante & velificante in mari erat ſignata*: quod in nummo Domitiani, quem illuſtravit Nicolaus Obrechtus, ipſe, ut videtur, Imperator Iſiaci habitu

bitu navi insidet; & quod Manichæus his deliriis imbutus docuerit Solem & Lunam *naves* esse, quemadmodum videre licet apud Epiphanium cap. 10, 22, & cap. 29. Hæreseos Manichæorum, nec non Augustinum lib. De Hęresibus; quanquam & olim Heraclito placuerit in cœlo esse *σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς*, *scaphas vel alveos convexos, in quibus coactæ lucidæ exhalationes flammas elidant, eaque esse sidera*: quemadmodum narrat Hesychius Milesius. Atque talia sibi videntur finxisse gentiles, quia, uti ex Plutarcho docui, solem, lunam, & sidera exhalationibus ali credebant, quod Porphyrius libro de Antro Nympharum, etiam Stoicos habuisse persuasum docet; Plutarchus in lib. de Iside eos scribit censere solem *ἐκ θαλάττης ἀναπλεῖσθαι καὶ τρέφεσθαι; τῇ δὲ σελήνῃ τὰ κρηναῖα καὶ λιμναῖα νάματα γλυκεῖαν ἀναπέμπειν καὶ μαλακὴν ἀναθυμίασιν*; *e mari inflammari & ali: lunæ vero a fontanis & palustribus aquis dulcem & mollem submitti exhalationem*: & Zeno apud Laërtium Diogenem Solem ali *ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης*, Lunam *ἐκ ποτίμων ὑδάτων*, reliqua vero sidera *ἀπὸ τῆς γῆς*; quam in rem etiam videri potest Macrobius lib. 2. cap. 10. in Somnium Scipionis; unde & Tzetzes ad Hesiod. p. 49. *ἥλιον* *solem*, putat dictum q. *ἅλιοι, ὡς ἐξ ἁλὸς, ἤγουν θαλάσσης τὴν γένεσιν ἔχων*; vel, ut pag. 104. loquetur, *τὴν ἀνάψιν*. Loto præterea tanquam navigii malo insistit cum leone miles; quod illustratur valde a Martiano Capella, qui libro secundo de Nuptiis Philologiæ eleganter Solis navigium describit. *Mox studium in solarem laborare circum, quippe sescuplo fatigabat ascensum: qui tonus ac dimidius habebatur. Ibi quandam* NAVIM *totius naturæ cursus diversa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, & beatis circumactam mercibus conspicatur. Cui nautæ septem, germani tamen suique consimiles præsidebant: in prora felis forma depicta, Leonis in* ARBORE (id est malo) *crocodili in extimo videbatur. In eadem rate fons quidam lucis æthereæ arcanis fluoribus manans in totius naturæ lumina ferebatur*: uti ea verba emendanda sunt cum Valesio a quo tamen paululum abit Thomas Gale doctissimus vir notis in Jamblichum: quippe qui rescribit. *Similes præsidebat in prora felis forma depicta.* Porphyrius quoque apud Eusebium lib. v. cap. x. Prępar. memoriæ mandat in *εὐχαῖς* vel precibus & votis Ægyptiorum Solem vel ex palude limosa emergere, vel *ἐπὶ τῷ λωτῷ* sedere,

vel

vel ἐπὶ πλοῖον ναυτίλλειν, aut singulis horis formam mutare: & tandem Jamblichus cap. 2. Sect. VII. Mysteriorum, scribit deum vel Solem ἐπὶ πλοίου ναυτιλλόμενον ostendere potentiam mundi gubernatricem; quia uti gubernator a navi separabilis ejus clavo adstat, ita & sol mundum totum regit. Alia tandem earundem Basilidianorum monstra apud Chifletium, quæ accipitris, galli, leonis capitibus fœdantur, in duos angues desinunt, vel *a crure serpentes* sunt, uti loquitur Tertullianus in Apologetico, & flagellum plerumque tenent, ad Solem referri debere existimo. Serpentem enim & accipitrem Soli dicata esse animalia ex iis, quę paulo post in medium afferentur, constabit; gallumque ἡλίου ἱερὸν ὄρνιθα esse & nuntiare solis ortum, testatur Pausanias libro V. & Plutarchus memorię mandat quendam, avem eam manui Apollinis (male interpres *Æsculapium* substituit) imposuisse, ad denotandum solis ortum & matutinum tempus: ὥσπερ οὖν, ait in libro de Pythiæ Oraculis, ὁ τὸν ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ χειρὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς. Pythagras albo gallo vesci prohibuit, quia sacer erat lunę & soli: Diog. Laërtius prius docet; utrumque vero Jamblichus: & illius quidem verba sunt: Ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκοῦ, ὅτι ἱερὸς τοῦ Μηνὸς καὶ ἱκέτης: *Gallo autem gallinaceo albo vesci prohibuisse, quia lunæ & sacer est & supplex.* Doctissimus Casaubonus rescribit τοῦ Διός, eumque sequitur Schefferus in erudito libello de Natura Philosophię Italicę; sed vulgatam probam esse observat Galliæ decus Ægidius Menagius; quia Jamblichus etiam memoriæ mandat gallum Μηνὶ sacratum fuisse. Neque tamen putem Μῆνα aut *Mensem Deum* hic intelligi debere, aut eundem esse cum Sole. Nam Suidas quidem in v. πυθαγόρας, nec non Jamblichus lib. I. cap. 28. illi sideri avem hanc sacram faciunt; sed ultimus lib. 2. exponens symbolum philosophi octavum decimum Μῆνα & Ἥλιον desertis verbis distinguit; Ἀλεκτρυόνα τρέφε μὲν, μὴ θύε δὲ Μηνὶ γὰρ καὶ Ἡλίῳ καθιέρωται. Et hinc mihi suspicio oborta, Lunam, non autem mensem significari; lunæque gallum sacrari, διὰ τὸ σημαίνειν τὴν ὥραν, ut Jamblichus & Diogenes loquuntur, canendo scilicet luna & sole exorientibus, quemadmodum docet Ælianus lib. 4. c. 29. Anim. Nec obstat Strabonem Menem Deum & Σελήνην, uti observat Magnus Salmasius ad Histor. Augustam, distinguere; & libro 12. in urbe Diospoli

Diospoli scribere Μηνὸς cerni templum, illudque etiam dicatum esse lunæ: Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τῆς Σελήνης τὸ ἱερὸν, *est autem hoc quoque templum Lunæ.* Nam Μὴν & Σελήνη idem numen, sed ille ut mas, hæc ut muliér colebatur, uti satis superque patet ex noto Spartiani in Caracalla loco; & nummis, in quibus Lunus deus occurrit habitu virili circa tergum lunam corniculatam gerens; uti patet ex Valeriani apud Seguinum & Caracallæ apud Patinum viros Antiquariæ rei peritissimos numismatibus; quorum in altero, quod notandum diligenter, gallus etiam dei παρεδρὸς est. Et ita Ægyptii *lunam* masculino genere exprimebant, ipsaque esse putabatur ἀρρενόθηλυς, quam naturam certe μὴν & σελήνη commode exprimebant: locus hanc in rem elegans apud Ammon. in lib. Aristot. de Interpret. Καὶ γὰρ ἀρσενικῶς Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν: ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν γῆν οἶμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, οὐχ ὑπὸ ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς φωτιζομένην. διὸ καὶ ὁ ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Ἀριστοφάνους λόγος, τὸ μὲν ἄρρεν τῷ ἡλίῳ προσήκειν ἔφη, τὸ δὲ θῆλυ τῇ γῇ, τῇ δὲ σελήνῃ τὸ ἀρρενόθηλυ *Nam Ægyptii Lunam masculino genere appellare solent, respectu, ut opinor, terræ, quippe quæ non solum a sole, verum etiam ab ipsa illuminetur: inde & Aristophanes in symposio dicit, masculum soli convenire, fœmineum terræ, lunæ vero masculum & fœmineum genus.* Et hanc arbitror ob rationem Strabonem scribere templum Menis etiam sacrum esse Lunæ, non autem quia hæc numina plane diversa erant, & nihil habebant commune. Nam Luna proprie Μὴν vocatur, quando corniculata est; Cleomenes lib. 2. Meteor. Μὴν δὲ καλεῖται κατὰ τέσσαρα σημαινόμενα; καὶ γὰρ ἡ Σελήνη, ὅταν ᾖ σιγμοειδὴς τῷ σχήματι μὴν καλεῖται: *Μὴν vero vocatur ob quatuor significata. Etenim luna cum figuram litteræ sigma refert, Μὴν appellatur*: nam hæc eadem cum corniculata, quia figura litteræ illius apud antiquos fuit, C. Et hæc quidem mea de *Menis* cultu sententia; quanquam fatear valde eam labefactari per Plinium, qui teste Salmasio, symbolum Pythagoræ vertit *mensi sacrum*; quę tamen verba necdum mihi, non secus ac eruditissimo Menagio reperta sunt; ut & per nummum Antonini Pii apud Patinum, in quo cernitur Lunus Deus cum gallo, ut videtur, & hæc inscriptio: MENSIS COL. CÆS. ANTIOCH. nisi sit error, id quod etiam doctissimus editor suspicatur, scalptoris, scribique debeat *Col. Cæsarea Antiochensis.* Nec, ut e diverticulo in viam,

aliunde explicari debere videntur gentilium, eorundemque hæreticorum somnia, & trium capitum monstra, quæ in gemmis Chifletianis occurrunt. Medium scilicet locum occupant LEONIS, dextrum latus GALLI, sinistrum EQUI capita, voluminibus draconis inter sese connexa: alibi cernere datur caput EQUI cum ramo, ARIETIS, VIRI BARBATI, & GALLI vel alterius alitis crura: Nam nihil aliud, quam solem, cui animalia illa sacra omnia, designant; eoque pertinet proculdubio Macrobium notare in Saturnalibus, Alexandrinos Serapidis vel Solis imagini signum *tricipitis animantis* adjungere: *Eidem*, ait, *Ægypto adjacens civitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Isin cultu pæne attonitæ venerationis observat: omnem tamen illam venerationem Soli se sub illius nomine testatur impendere, vel dum calathum capiti ejus infigunt, vel dum simulacro* SIGNUM TRICIPITIS ANIMANTIS *adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite* LEONIS *effigiem, dextera parte caput* CANIS *exoritur mansueta specie blandientis: pars vero læva cervicis rapacis* LUPI *capite finitur: easque formas animalium* DRACO *connectit volumine suo, capite redeunte ad dei dexteram, qua compescitur monstrum*: quæ breviter ita expressit Albricus Philosophus: *Sub pedibus ejus depictum erat monstrum terrificum, cujus corpus erat serpentinum, triaque habebat capita, scilicet caninum, lupinum & leoninum. Quanquam inter se forent diversa, in unum tamen corpus coibant, unam solam caudam serpentinam habentia.* Et ille quidem per leonis caput monstrari scribit *tempus præsens*, quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præsenti valida fervensque est; per lupi caput, *tempus præteritum*, quia memoria rerum transactarum rapitur & aufertur: per *canis blandientis* effigiem, futuri temporis eventum; de quo nobis spes incerta blanditur. Sed, quoniam hariolari libet, æque commode de diurno Solis cursu, quem ut designarent deum ut puerum, ut juvenem, ut senem effingebant, hoc monstrum videtur posse explicari: & sic leonis caput meridiem, qua sol maxime fervet; canis blandiens ortum, qui certe jucundissimus post exactas noctis tenebras est, & lupus rapax occasum, quia tunc omnia occultantur & quasi rapiuntur, denotabit; nisi tamen quis malit lupo ortum significari, quia prisci Græci lucem quæ præcedit solis exortum λύκην, & inde Apollinem Λύκιον, Macrobio teste,

ſte, vocarunt; tuncque caput canis blandientis non incommode notabit occaſum, quia ille blanditur & quaſi arridet hominibus labore feſſis & defatigatis; & ita in aliis gemmis GALLI caput ortum, LEONIS meridiem, EQUI occaſum, cum feſſus ad ſtabula veſperi redire ſoleat, ſignificabit. Atque ex his ſatis ſuperque clarum eſſe arbitror, portenta, quæ apud Chifletium & in auctuario Tabulæ Iſiacæ poſſunt videri, nil niſi ſolem referre, nec aliunde ea videri explicanda eſſe; quia omnia, quæ in iis occurrunt, ſideri illi quam maxime conveniunt, & Baſilidem diſertis verbis Hieronymus in Amos ſcripſit, portenta ſua ad deum qui in ſole eſt retuliſſe: *Baſilides qui omnipotentem Deum portentoſo nomine appellat Abraxas, & eundem ſecundum Græcas litteras, & annui curſus numerum dicit in* SOLIS CIRCULO *contineri, quem ethnici ſub eodem numero aliarum literarum vocant Mithram, & Iberæ ineptiæ in Balſamo Barbeloque mirantur.* Sed his omiſſis, ad ipſam imagunculam mihi redeundum eſſe perſpicio. Et habet quidem illa capiti impoſitum ornamentum exſtructum in altitudinem; quod peculiare eſſe numinum Ægyptiorum, & eorum exemplo ſacerdotum variæ apud Laur. Pignorium imagines, nec non ſacerdos Iſiacus, quem e penu antiquaria viri eruditæ & elegantis induſtriæ Petri Bellorii, luce donarunt publica Ampliſſimus Spanhemius, & Clariſſimus Leonardus Auguſtinus: niſi potius omnis ille ornatus florem & fructum loti referat; cum a poſteriore parte plane folia conſpicere detur oblonga, quæ tamen in loto rotunda fuiſſe ſcribit Jamblichus. Quicquid ſit, & ne repetam quæ monui, lotum ſole oriente ſeſe explicare, occidente vero claudere tradit Dioſcorides; & hæc videtur ratio eſſe quare plantam hanc ſoli dicarunt, ſuperſtitionis ridiculæ homines: λωτὸς, ait lib. IV. cap. CXIV. ἐν Αἰγύπτῳ γενώμενος ἐν τοῖς ὕδασι τῶν ἐπικλυσθέντων πεδίων καυλός ἐστι τῷ τοῦ κυάμου ἐμφερής· ἔχων ἄνθος μικρὸν λευκὸν, ἐοικὸς κρίνῳ. ὅ φασι κατὰ τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἁπλοῦσθαι, δύνοντος δὲ μύειν καὶ ὅλην τὴν κωδίαν κρύπτεσθαι ἐν τῷ ὕδατι, πάλιν τε πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἀνακύπτειν: *Eſt & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis provenit, caule fabæ, flore parvo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi, occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque caput ipſum veſpera aquis condi, & exoriente ſole emergere.* Similia tradunt Theophraſtus lib. IV. cap. 10. Hiſtor

ſtor plantarum, Proclus libro de ſacrificiis & Magia, nec non Plinius lib.13, cap.17. & 18. cujus hęc ſunt verba: *Mirum eſt, quod præter hæc traditur; ſole occidente papavera* (ita vocat fructum, quia papaveri erat ſimilis) *ea comprimi & integi foliis: ad ortum autem aperiri donec matureſcant, floſque qui eſt candidus, decidat.* Et artificem noſtrum arbitror fructum loti oculis expoſuiſſe, & folia aperuiſſe quia, uti mox docebo, Harpocrates ſolem orientem deſignabat. Nihil certe in ſacris Ægyptiorum frequentius loto: ejuſque florem vel fructum capitibus gerunt Apis, Iſis, Oſiris, Serapis, Canopus, Antinous, Serpentes, & alia Ægyptiorum numina, eorumque imitatione Reges & Reginę: quin & Orus ſive Harpocrates lotum manibus tenet, & capite gerit matris Iſidis genibus inſidens in Hadriani & Antonini Pii nummis apud antiquarios obviis. Plutarchus in libro de Iſide & Oſiride inſuper refert Iſidem Oſiridis cum ſorore congreſſum, ex corona loti, quam apud Nephtyn reliquerat, deprehendiſſe; καὶ τεκμήριον ἰδοῦσα τὸν μὲν ΛΩΤΙΝΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ, ὃν ἐκεῖνος παρὰ τῇ Νεφθυῖ κατέλιπε; imo, ſi bene capio ejuſdem verba, quæ exſtant in libro de Pyth. Orac. Ægyptii ipſa ſolem planta deſignabant. Nam poſtquam dixiſſet eos male Empedoclem irridere, quod ceciniſſet τὸν Ἥλιον περὶ γῆν ἀνακλάσει φωτὸς οὐρανίου γενόμενον, αὖθις ἀνταυγεῖν πρὸς ὄλυμπον ἀταρβήτοις προσώποις, adjicit; ipſos ſolem facere γηγενὲς ζῶον, *animal terra natum*, vel φυτὸν ἕλειον, *paluſtrem plantam* (quæ nulla alia quam lotus, ſolis cæteroquin ſymbolum, eſt) & ita eum εἰς βατράχων πατρίδα ἢ ὕδωρ adſcribere. Et loti plantam gerit corona radiata cinctus Nilus in Titi nummo apud Triſtanum; qui meliori forte jure Solem quam Jovem refert; quia illius propria ejuſmodi corona, & Nilus idem cum Sole habetur, ipſo nomine explente numerum dierum anni ſolaris, quemadmodum Heliodorus lib. x. Æthiop. & Euſtathius ad periegeſin Dionyſii teſtantur. Exiſtimant tamen eruditi, non loti, ſed perſeæ Ægyptiæ fructum rotundum inter bina vel plura folia, deorum capitibus, qualis Oſiris occurrit apud eruditiſſimum Seguinum impoſitum eſſe. Apud Alexandrinos certe in luco Sarapidi ſacro multas perſeas fuiſſe, eaſque σκιὰν περικαλλῆ καὶ ὄψιν dediſſe teſtatur lib.xI. extremo de Animal. Ælianus. Et optime ita exornaretur imaguncula noſtra, quia Harpocrati propter formam fructus & foliorum dicatur, uti docet in libro de Iſide Plutarchus,

ſi apud

si apud eum rescribatur, ut omnino rescribendum est τῷ pro τῇ θεῷ; id quod proculdubio animadvertit etiam Gyraldus, vir doctissimus, quia hoc ex loco docet perseam arborem Harpocrati Ægyptum dicasse. Depravata tamen lectio post Gyraldum etiam in errorem induxit eruditione præstanti viros, qui censuerunt perseam Isidi sacratam esse: *Harpocrates quoque*, ait, *deus neque imperfectus ac infans putandus est; sed præses atque rector recentis atque imperfectæ & incompositæ hominum de diis sententiæ. Itaque & digitum ori impositum tenet, argumentum taciturnitatis & silentii, & mense Mesore offerentes ei legumina dicunt, lingua fortuna, lingua genius.* Τῶν δ' ἐν Αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῷ θεῷ καθιερῶσθαι λέγουσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν: *de stirpibus Ægyptiis præcipue deo consecratam ajunt perseam; quia fructus ejus cordis, linguæ speciem folium refert. Quippe eorum, quæ homini obtingere possunt omnium nihil divinius est oratione, præcipue de diis, neque majus res ulla ad felicitatem momentum adfert. Itaque hic oraculum adeunti mandatur, ut sancte sentiat, & modeste loquatur. Plerique autem ridicule agunt, qui in pompis & festivitatibus favere linguis jubentes, post diis ipsis τὰ δυσφημότατα & loquuntur & sentiunt.* Et quanquam ante longiuscula hæc verba, auctor narraverit, Isidis amuletum, quod eam sibi appendisse fabulantur, exponi φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*, & ita aliquis suspicari possit huc respicere Plutarchum, cum τῇ θεῷ dicit perseam sacrari; tamen arbitror ad Harpocratem hoc referri debere, qui linguæ præerat, eique acclamabatur, *lingua fortuna*; & quia mox sequitur perseam ob similitudinem linguæ illi sacrari. Num autem per hanc exclamationem respexerint ad deos præsides vel præstites homini nascenti, Δαίμονα, Τύχην. Ἔρωτα, Ανάγκην, memoratos Macrobio, uti arbitratur Seldenus in lib. de Diis Syris; an vero significaverint potius, ex linguæ usu pendere hominis fortunam eamque δαίμονος atque τύχης locum implere. In illud alii, quibus plus otii est, inquirant. Ceterum si folia, quæ caput nostri exornant, diligentius inspiciantur, perseæ arboris potius quam loti esse videntur; quia oblonga sunt, & Jamblichus Sect. 7. cap. 2. de Mysteriis, omnia in loto circularia esse scribit, & proinde folia rotunda magis quam oblonga illi tribuit: κυκλοτερῆ γὰρ πάντα ὁρᾶται τὰ τοῦ λωτοῦ, καὶ τὰ ἐν τοῖς φύλλοις εἴδη καὶ τὰ ἐν τοῖς καρποῖς φαινόμενα. Neque tamen repugnabo si quis lotum

hic ſe reperire putet, quia Dioſcorides ἄνθος illius ſcribit eſſe ἰσικὸς κρίνῳ; Plinius *tribuit folia denſa congerie ſtipata, brevioribus tantum gracilioribusque*; & maxime quia Amplisſimus Spanhemius evincit Diſſertatione quarta in capitibus Ægyptiorum numinum, ex forma rotunda fructus lotum eſſe; cum contra Theophraſtus perſeæ Ægyptiæ fructum figura oblongum & amygdalæ ſimilem tribuat, & Plutarchus loco laudato cordis ſpeciem referre narret. Plura qui de arbore hac, ejus foliis & flore, nec non perſea cognoſcere deſiderat, adire poteſt Magni Salmaſii exercitationes Plinianas, omnis eruditionis revera promptuarium, & medicos, qui rem herbariam tractarunt. Certiſſimum autem & indubitatum plane indicium, imagunculam hanc HARPOCRATEM referre, ſunt digiti, quibus os premit; unde eum *Ægyptium Sigalionem* appellare non dubitat Auſonius in epiſtola ad Paulinum;

Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua SIGALION *Ægyptius oſcula ſignet,*
Obnixum Pauline taces ——

& *digito ſilentium ſuadere* canit Ovidius deos Iſidis comites nobis annumerans lib. Metam. 9.

—— *Cum qua latrator Anubis*
Sanctaque Bubaſtis, variuſque coloribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

Neque alium nobis deſcribit Martianus Capella libro ſecundo: *Tuncque ſubſellia flammabunda cœtum ſuſcepere ſidereum: verum quidam redimitus* PUER AD OS COMPRESSO DIGITO *ſalutari ſilentium commonebat.* Erat autem Ægyptiorum numinum perpetuus comes, ubicunque fere Sarapis & Iſis aliive dii colebantur, ibi etiam Harpocratis ſimulacrum erat; Hinc eſt quod frequenter in gemmis junguntur, non ſecus ac inſcriptionibus vetuſtis, quas ad finem commentatiunculæ hujus explicare conabor. Varro, prout obſervat Auguſtinus lib. 18. cap. 5. de Civ. Dei, cenſuit ideo ejusmodi ſimulacrum Iſidi & Sarapidi apponi, ne quis in vulgus efferret, eos homines fuiſſe: *Conſtitutum eſt etiam*, ait, *de illo, ut quisquis eum* (Sarapin) *hominem dixiſſet fuiſſe, capitalem penderet pœnam. Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo admonere videretur, ut ſilentium fieret; hoc ſignificare idem Varro exiſtimat*

ut

ut homines fuisse eos taceretur. Nam quamvis *Harpocrates* disertis non nominetur verbis, procul tamen dubio intelligitur, quia Varro, si modo eum ad locum respicit lumen illud Ecclesiæ, ita loquitur libro IV. de Lin. Latina; prout ex manu exaratis libris rescribi debere judicat doctissimus harum ut & omnium antiquarum rerum arbiter Isaacus Vossius ad Catullum: *Principes dei cœlum & terra: hi dei iidem qui Ægypti Serapis & Isis, etsi* HARPOCRATES *digito significet, ut ea taceam. Iidem Principes in Latio Saturnus & Ops.* A quibus multum abit lectio vulgata, ex qua alius Vir doctissimus, non satis bene, ut opinor, colligit Varronem eosdem fecisse Harpocratem, Serapidem, & Isidem; Taautem & Astartem: Saturnum & Opem. Ludovicus Vives ad Augustinum ex Plutarcho notat, Harpocratem ideo pingi digito ad os admoto, ut nondum locutum se esse significaret; quod tamen ego in libro de Iside & Osiride, nec non alibi apud eum quæro. Angelus Politianus in Miscellaneis tradit id ideo factum, ut docerent Ægyptii silentio summum deorum esse colendum. Certe id fieri debere probare conatur Porphyrius libro 2. περὶ Ἀποχῆς; inter alia affirmans, deum altissimum non recipere sacrificia; materiam ipsi impuram esse; imo ne lingua quidem ad eum colendum nos uti, quia vox est res corporea, sed adorare debere διὰ σιγῆς καθαρᾶς, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν: *silentio puro, & puris de ipso cogitationibus*: nisi tamen cum Thoma Gale, elegantis ingenii viro rescribendum sit, διὰ ψυχῆς. Et nihil notius est quam silentium, in mysteriis gentilium diligenter observari solitum, uti vel patet ex Initiis Cereris, nulla re magis quam silentio solemnibus. Porphyrius in explicatione Antri Homerici scribit Ægyptiorum sapientes fores sacras habuisse, & vetasse μὴ λαλεῖν διερχομένους ἢ θύρας ἢ πύλας; *ne quis fores vel portas transiens loqueretur; deum universi principium* ὑπὸ σιωπῇ *silentio venerantes*: quo pertinet aliquo modo Hesychium observare Heroas Κρείττονας dici, illos videri κακοτύχους esse, & ideo eos qui τὰ ἡρῷα præteribant, silentium servasse, μή τι βλαβῶσι. Jamblichus quoque Sect. 8. cap. 3. Myst. scribit Hermetem Ægyptium nescio quod πρῶτον μάγευμα statuere, & Εἰκτὼν appellare, *in quo primum quod intelligit & intelligitur reperitur*, ὃ δὴ καὶ διὰ σιγῆς μόνης θεραπεύεται, *quodque solo silentio colitur*: de quo uti etiam Valentinianorum, aliorumque hæreticorum *Sige* videri possunt eruditione præstantes

ſtantes viri, qui nuper in Ignatii epiſtolas ſcripſerunt. Plutarchus, quemadmodum ex verbis laudatis patet, ideo HARPOCRATEM ita effictum tradit, ne homines facile quid de diis, quorum imperfectam cognitionem habebant, effutirent. Et revera Ægyptiorum theologia tota erat myſtica atque ænigmatum plena: id quod liquido teſtatur epigramma fano vel ſtatuæ potius Minervæ vel Iſidis inſcriptum: Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὂν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν, *Ego ſum omne quod fuit, eſt, & erit: meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit*; id eſt, nemo myſteria mea & ſacra explicare potuit, uti apud eundem legimus. Hinc ſphinges plerumque ante templa ſtatuebant, ſignificantes αἰνιγματώδη σοφίαν, uti idem loquitur, ſacra eorum habere, licet aliam longe rationem reddat Syneſius libro 1. de Providentia; ideo ſcilicet in ſacrarum ædium veſtibulis ſphingem poni, ut docerent per partem, qua beſtia, vires corporis, & per partem qua homo eſt, prudentiam conjungi debere. Quin & in genere monere per HARPOCRATEM ſuum potuerunt Ægyptii, maximum eſſe linguam poſſe comprimere: unde *apud Perſas*, teſte Ammiano, *nemo conſiliorum erat conſcius præter optimates taciturnos & fidos, apud quos* SILENTII *quoque colitur* NUMEN: & apud Clementem Alexandrinum legimus, Anacharſin Scytham pingi dormientem, ſiniſtra manu pudenda, dextra os tegentem ſolere; quo ſignificabant vincere nos utrumque debere; ſed majus eſſe linguam cohibere quam voluptati modum ponere. Et Plinius ex ſententia celebris admodum Antiquarii Tom. 1. p. 604. memoriæ mandavit Romanos effigie Harpocratis annulos ſuos ſignaſſe ut admonerentur res publicas non revelandas eſſe. Sed hiſtorię naturalis ſcriptor l. 33. c. 3. id quidem factum ſcribit, verum nullam rationem, multo minus quam affert vir doctiſſimus, adjicit: *Jam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt*: quod alii de annulis magica arte formatis, alii de illis, qui ſimulacra numinum, a quibus ſe juvari credebant, circumferebant, exponunt; notandumque obiter Andream Schottum virum eruditiſſimum in Indice Auctorum, ex quibus Plinius opus ſuum digeſſit; *ex Harpocrate* noſtro male facere auctorem, cujus autoritate ille in libro tertio & trigeſimo uſus ſit. Illuſtris Scaliger arbitratur tandem veram cauſam digitorum labiis impoſitorum

eſſe,

esse, quod Ægyptii narrent quosdam deos, & quidem Orum cum Sole ita natos esse: Damascius apud Photium de Heraïsco Philosopho Ægyptio loquens: Ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ πρώτη γένεσις τῷ ὄντι μυστική. Λέγεται γὰρ κατελθεῖν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον, οἷον Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσιν γενέσθαι τὸν Ὧρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὥρου τὸν Ἥλιον: *Fuit & primus ejus ortus revera mysticus. Fertur enim ex utero matris prodiisse digitum silentii indicem in labiis habens; quomodo Ægyptii fabulantur natum esse Orum, & ante Orum Solem*: qui locus haud obscure insuper nos docet, Orum & Harpocratem idem numen esse, quia hic non aliter effingi solet; licet non diffitear in aliis etiam Ægyptiorum diis subinde hoc observari. Nam teste Pignorio in Mensæ Isiacæ Expositione in antiqua gemmæ scalptura Osiris cum triplici pene ad Pamilitia indicanda, ori digitum admovet; & similis plane Isis occurrit in Hadriani apud Tristanum numismate; adeo ut patrem, si vera notat Pignorius, matrem & filium ad eundem modum effictos habeamus: quorum hic etiam miro capitis tegmine insignis occurrit apud Franciscum Abelam in Descriptione Maltæ; ex qua statuæ hujus ectypum desumendum beneficio Joannis Westrenenii qui ut liberalium studiorum elegans æmulator est, ita bibliothecam rarissimis libris, & huic orbi fere incognitis refertam, possidet, curavi. Atque hujusmodi Harpocrates etiam fere cernitur apud Kircherum Tom. 3. Oed. Ægypt. pag. 523; sed paululum diversus est capitis ornatus, deinde stat erectus, nec ad columellam sese inclinat, ut patet in pagina sequenti.

Apud Romanos quoque, ut hoc propter argumenti similitudinem adjiciam, colebatur *Angerona*, vel *Angeronia* silentium eodem habitu suadens: Macrobius lib. 3. c. 9. Sat. loquens de Deo tutelari Romæ: *Alii enim Jovem crediderunt, alii Lunam; sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto silentium denuntiat.* Deæ illi in sacello Volupiæ sacrum faciebant pontifices, & Verrius Flaccus ita appellari scribit, quod angores ac animorum solicitudines propitiata depellat; Masurius vero Sabinus *simulacrum ore obligato atque signato* in ara Volupiæ collocatum putabat; quod qui suos dolores anxietatesque dissimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem; uti apud eundem legere licet lib. 1. cap. x. Illustris Scaliger ad Varronem rescribit *Angenora*, deamque ἐχεμυ-

τίας facit; at in gloſſis, uti obſervarunt eruditi, *Angerona* exponitur ἡ θεὸς τῆς βυλῆς ϗ καιρῶν, id eſt *dea conſilii & opportunorum temporum*; quia conſilia maxime ſilentium requirunt, & non niſi commoda occaſione iis facta jungenda ſunt : qua de dea videndus tamen

tamen Salmasius ad Solinum pag. 7. Atque hinc ad veram causam perveniri posse arbitror, cur in iisdem glossis *Consus filius Isidis* vocetur; *conso τῷ υἱῷ τῆς Ἴσιδ@*; quod Scaliger carpit ad Festum, probat, sed non interpretatur eruditissimus Vossius pater in Etymologico. Mihi nullum fere dubium, quin HARPOCRATES intelligendus sit. Cum enim *Consus*, teste Festo, sit *Deus consiliorum*, vel *secretorum consiliorum*, uti loquitur Asconius in Verrem; isque *salutaria & fida consilia nostris suggerat cogitationibus*, prout Arnobio describitur, & cum templum sub circo habuit, ut ostenderent tectum debere esse consilium, quemadmodum memoriæ sacravit Servius ad lib. 8. Æneidos; glossarum auctor eodem consilio Ægyptios Harpocratem ori digitos admoventem finxisse sine dubio sensit; indeque illi Latinum nomen indidit, *Consumque filium Isidis* esse dixit. Basilides quoque videtur Harpocratem amuletis suis indidisse, quia teste Nicephoro lib. IV. Hist. Eccles. cap. 2. *pythagoricum silentium* induxit; ejusque placitum erat; *Tu omnes cognosce, te autem nemo cognoscat*; quod nobis conservavit Irenæus lib. I. cap, 23. Fueruntque etiam hæretici, qui in tantum silentio studebant, ut naribus & labiis suis digitum opponerent, ne vel ipsam taciturnitatem voce præriperent, quando tacendum sibi esse arbitrabantur, quos *pattalorinchitas* vocabant, teste B. Augustino, c. 63. Hæres. qui tamen censet meliori jure illos *dactylorinchitas* appellari posse: *Unde etiam illis nomen est inditum.* Πάτταλ@ *enim Græce dicitur palus, &* ῥύγχ@ *nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus nomen hoc impositum est, nescio, cum Græce dicatur digitus* δάκτυλ@, *& possint utique dactylorinchitæ multo evidentius nuncupari.* Epiphanius eos scribit vocari *Tascodrugitas*, quia illorum lingua Τασκὸς paxillum significat, & δρȣ́γγ@ *nasum*, illique inter orandum τὸν δάκτυλον τὸν λεγόμενον λιχανὸν naso imponebant ut animi tristitiam & affectatam sanctitatem præ se ferrent. Et suspicio mihi oborta non tam veteres digitum πάσσαλον vocasse, quam hæreticos illos non tantum digitis, quod incommodum valde erat, verum etiam paxillis vel πασσαλίσκοις μικροῖς, uti loquitur aliud argumentum tractans auctor vetus apud Suidam in v. ἴδιον, labia & nares compressisse; quorum primum observo in figura, quam ex Pignorio exhibeo;

Atque ita insigne, quo HARPOCRATES ab aliis numinibus distinguitur, puto me satis multis, si modo non nimia videbuntur, explicasse; & ad alia transirem, nisi me gradum ut sisterem juberent HARPOCRATIANI quos debeo Perillustri & eruditissimo viro Galliarumque decori eximio Emerico Bigotio. Nam misit ad me olim ὁ μακαρίτης & humanioribus litteris ad miraculum imbutus Nicolaus Heinsius, virum illum præstantissimum litteris monuisse apud Ptolomæum lib. 3. de Astrologia cap. 9. HARPOCRATIANOS; Ἑρμαφρόδιτοι καὶ οἱ καλούμενοι Ἁρποκρατιανοὶ; Proclum in paraphrasi eandem scripturam agnoscere, nec tamen interpretari; Haly Arabem & hunc secutum Cardanum de hominibus præsagis accipere, qui inter monstra cum hermaphroditis componi tamen haudquaquam possunt: aliis duobus locis apud hunc ipsum Ptolomeum Ἑρμαφροδίτους καὶ ἀτρήτους conjungi; Proclum pag. 212. ἀτρήτους explicare, τοὺς μὴ ἔχοντας τρυπήματα καὶ διεξόδους, & p. 261, eidem ἀτρυπανήτους (in editione Allatiana scribitur, Ἀτρύπητοι) vocari; ἀτρήτους medicis Græcis dici, quibus membrum virile vel muliebre non est pervium; & ideo *Harpocratianos* esse, quibus os conclusum est, qualem natum fuisse Fracastorium medicum & poëtam celeberrimum volunt: cum Bigotio Menagium sentire; at Petitum medicum apud Parisinos χαμαίστατον de mutilatis pedibus capere, quo vitio laborasse Harpocratem e libello Plutarchi de Iside & Osiride constat. Quæ observatio ut eruditissima est, ita ego facile amplecterer Bigotii sententiam, quia Harpocrates os signatum gerit, & pedum debilitas inter partus monstrosos,

ſtroſos, de quibus agunt Ptolomæus & Proclus, numerari non poſſe videtur; niſi me ſollicitum haberet, quod Hermaphroditis junguntur, qui circa partes, quibus ſexus diſtinguuntur, laborant : unde forte quisquam ſuſpicari poſſit Harpocratianos vel Ἁρποκρατιακοὺς, uti Proclo vocantur, dici, quibus natura occluſa naſcentibus fuit, quomodo Gracchorum matrem *infauſto omine concreto genitali* genitam eſſe ſcribit Plinius lib. 7. cap. 16. & anonymum puerum ex ancilla *ſine foramine naturæ qua humor emittitur* Julius obſequens : & quia Harpocrates os ſignatum ſemper & occluſum habet, ideo honeſto vocabulo eos deſignatos eſſe, qui membra genitalia etiam occluſa habebant. Certe cum uno loco jungantur *Hermaphroditæ, & Harpocratiani*; altero iidem *Hermaphroditæ* & Ἄτρητοι, & Ἄτρητοι illi ſint, qui genitalibus concluſis naſcuntur, argumentum inde non leve ducitur Harpocratianos & Ἀτρήτους eoſdem eſſe; idque eo magis, quia tales inter prodigia a veteribus relati fuerunt. Verum vir præſtantiſſimus in pereruditis ad Catullum notis *Harpocratianos* explicat, qui in caſtris Veneris militare non poſſunt, & eodem ſenſu arbitratur Veronenſem vatem dixiſſe, *reddere aliquem Harpocratem.* Quamcunque ſententiam quis amplecti malit, per me licet, quippe qui judex inter tot eruditione præſtanti viros non ſedeo; illud tamen arbitror, non videri *Harpocratianos* Ptolomæi ita commode poſſe explicari, quia vitium illud inter monſtroſos partus non referri poteſt, vel certe ſtatim in hominibus de matre cadentibus non conſpicitur, utpote quod ſeſe aperit primum, cum ad pubertatem & virilem ætatem perveniunt. Præterea num Catulli carmen in Gellium ita explicari debeat, dubito;

Gellius audierat, patruum objurgare ſolere
Si quis delicias diceret, aut faceret,
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdepſuit ipſam
Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit : nam, quamvis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

Nam cum alio loco poëta abſque dubio ſimili loquendi ratione utatur de eo qui ſilet plane, uti;

Si quicquam TACITE *commissum est fido ab amico*
Cujus sit penitus nota fides animi.
Me unum esse invenies illorum jure sacratum
Corneli, & factum me esse puta HARPOCRATEM.

non video, quam ob causam ad novam explicationem decurrendum sit. Præterea Catullus introducit hominem severi supercilii, & qui stomachabatur, quando aliquis narrabat sese aliquam habuisse; Gellius ut morosum compesceret, cum uxore illius rem habuit, & ita patruum reddidit Harpocratem, id est fecit, ut loqui non auderet, quando de ejusmodi rebus sermones cederentur, quia probe noverat alios dicturos, eum stomachari, iratum esse, & inexorabilem vitiis adolescentium, quia noverat quæ uxori ejus acciderant: quin, quod mox sequitur, *verbum non faciet patruus* meam sententiam, quam pluribus propter loci ἀσελγίαν non adstruam, firmare videtur plane. Neque etiam ex Ptolomæo quisquam clare evincet, *Harpocratianos* significare formosos, sed militiæ Veneris inutiles; & Plutarchus, memoriæ mandans Harpocratem natum esse ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, ad pedes potuit respexisse solos, quibus ille certe debilis describitur: idque eo magis, quia ex Etymologici Magni auctore, & Eustathio (quibus addi potest Hesychius) observat Græcæ linguæ doctissimus reparator Henricus Stephanus, γυῖον significare quidem membrum, sed proprie pedes manusque; unde non absque ratione Philosophus addit κάτωθεν, ne quis scilicet manus intelligeret. Præterea nondum, quo sum stupore, probare possum, signum cæleste, quod *Engonasin* vel *Ingenicla* dicitur, quodque Herculem esse Græci existimant, Harpocratem esse ex sententia Ægyptiorum. Habebant quidem illi ἕτερα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τιθέμενα, *alias simulacrorum formas, & nomina ipsis imposita*, uti Achilles Tatius extrema Isagoge testatur, sed Manilius nequaquam lib. 5. v. 645. clare docet *Engonasin* Ægyptiis Harpocratem esse; neque illorum sententiam videtur potuisse ante oculos habuisse, quia tantum canit *nixam genu speciem* Græcis *engonasin* fuisse appellatam:

Nixa genu species, & Graio nomine dicta
Engonasi, ingenicla claudens, sub origine constat.

uti

uti ex optimo ſuo codice reſcribit vir erudititiſſimus. *Claudens* certe, id eſt, claudicans & loripes natus fingitur eſſe Harpocrates, & in numiſmatis, gemmis, ac amuletis apud antiquarios crebro occurrit imago ejus ſub ſpecie pueri formoſi, ſed loripedis, & non ſtantis ſed inſidentis floribus loti arboris; at ſignum cæleſte non ſedens, pictum fuit, verum dextro pede quemadmodum etiam ex imaginibus vetuſtis jamque editis patet, pugnantis inſtar nitens: Idem Manil. lib. 1, v. 315.

Nixa venit ſpecies genibus, ſibi conſcia cauſæ.

unde *laborem* illi tribuit Feſtus Avienus;

Protinus expertem quem quondam dixit Aratus
Nominis & cujus latuit quoque cauſa LABORIS.

nec non Germanicus in Arateis Phænom.

Haud procul effigies inde eſt DEFECTA LABORE,
Non illi nomen, non magni cauſa LABORIS.
Dextro namque genu nixus, diverſaque tendens
Brachia, ſuppliciter panſis ad numina palmis
Serpentis capiti figit veſtigia ſæva:

ubi omnino cum perilluſtri Grotio ſcribendum *læva* pro *ſæva*; ut dicat, ſiniſtro pede eum preſſiſſe caput draconis; quod certe verum eſt, & alibi in iiſdem Arateis traditur: *Et eum qui in geniculo ſtat, & ſiniſtro pede ſeptentrionalis draconis verticem calcans.* Et ita apud Tegeatas Lucina cognominata fuit ἐν γόνασιν, quia Alei filia mari mergenda eo in loco, ubi Lucinæ templum erat, in genua prociderit, & puerum pepererit. Simulacra autem Harpocratis, qui digito os premit ad Solem, id quod probandum ſuſcepi, referri debere, ſatis arbitror patere cum ex iis, quæ ſparſim hoc in libello doceo, tum ex variis ejuſdem dæmonis apud Sponium imaginibus, quarum binæ multa cum hac mea communia habent; ut pharetram, clavam, ſerpentem, inſigne capitis, alas, talaria, animalcula; copiæ cornu; quarumque altera cingitur corona radiata, quæ quo commodius quam ad Solem referri poſſint ego equidem nullus video.

Sed

Sed, his omiſſis & examini eorum, quibus plus otii & eruditionis eſt, relictis, ad

ALAS & PHARETRAM

quibus Harpocrates ornatur, tandem tranſeundum eſt. Nec certe *alis* firmius ullum argumentum afferri poteſt, ad demonſtrandum imagunculam hanc ſolis ſymbolum eſſe; quia Ægyptii illius ſimulacra alata faciebant: Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. *præter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri multa documenta ſunt, primum; quod ſimulacra Mercurii* PINNATIS ALIS *adornantur, quæ res monſtrat* SOLIS VELOCITATEM. *Nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus* ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, *& ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt velocitas mentis, ut ait Homerus,* ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, *ideo* PINNIS *Mercurius, quaſi ipſa natura ſolis ornatur. Hoc argumentum Ægyptii lucidius abſolvunt, ipſius* SOLIS SIMULACRA PINNATA *fingentes; quibus color apud illos non unus eſt. Alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum, & cæruleum inferum vocant.* Nec aliam ob cauſam Priapi, quem Ægyptii Ὧρον vocabant, & eundem eſſe cum ſole exiſtimabant, ſimulacrum alas habuit. Suidas in v. Πρίαπος, poſtquam notaſſet illum humana forma præditum eſſe, dextra ſceptrum tenere, læva vero manu penem ἐντεταμένον, addit: τὰ δὲ

πτερὰ

πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. ὁ δὲ κύκλος τοῦ δίσκου τὴν περιφέρειαν. ταὐτὸν γὰρ τῷ Ἡλίῳ δοξάζουσι: *Alæ vero motus celeritatem significant; orbis vero disci rotunditatem; eundem enim cum sole esse existimant*: vel, uti verba ea apud Codinum ex emendatione Lambecii leguntur: ἔχει δὲ καὶ πτερὰ καὶ μέσον δὲ τῶν πτερῶν δισκοειδεῖς κύκλους: τὰ μὲν πτερὰ, διὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως; τοὺς δὲ κύκλους διὰ τὴν τοῦ δίσκου περιφέρειαν: Et ut ad hunc Priapum referri posse arbitror figuras portentosas, quæ in gemmis 24, 25, 26, apud Chifletium; & 36. partis secundæ apud Leonardum Augustinum conspiciuntur; ita ille, qui a Suida & Codino describitur, non discum, id quod olim putabam, tenuit manibus; sed orbes illi alis inserti fuerunt; ut scilicet significarent solem instar disci rotundum esse; unde & tali forma Pæones olim sidus illud venerati sunt, teste Maximo Tyrio Dissert.18. Παίονες σέβουσι τὸν Ἥλιον· ἄγαλμα δὲ ἡλίου δίσκος βραχὺς ὑπὲρ μακροῦ ξύλου: *Pæones solem venerantur: simulacrum autem solis est, discus parvus, longæ perticæ impositus.* Doctissimus Tristanus Tom.2.pag.173. *discum* hunc interpretatur patinam cavatam & profundam, quia veteres dixerunt solem ex oriente occidentem versus in vase aureo, non plane rotundo, sed instar ovi oblongo proficisci. Sed primo veteres illi Stesichorus, Antimachus, Æschylus apud Athenæum lib.XI. nil nisi δέπας vel *poculum*, quo sol ad occasum vehitur, celebrant; Panyasis vocat φιάλην & ipse Athenæus ποτήριον; quod utique rotundum plane esse potuit; deinde disci forma erat plana & rotunda, non autem concava, uti ex veteri apud Hieron. Mercurialem statua patet; cumque ejusmodi nobis esse appareat solis facies, Græcorum nonnulli eum appellaverunt Δίσκον, quos tamen non secus ac illos qui φῶς ἐξ ἡλίου ἢ ἀκτῖνος ἀποδισκεύεσθαι dixerunt, accusat, & audaci nimis metaphora usos esse putat Eustathius ad Homerum pag. 1191. ed. Romanæ; Pæones tali forma deum coluerunt, nec non, uti equidem arbitror, portenta Basilidis clypeum tenent. Nam & δίσκον Julianus in Orationibus, & Ovidius *clypeum* solis, cum orbem ejus designare volunt, memorant: & Martianus Capella diserte *clypeum* solis imagini tribuit: Nonnus Herculem astrochitona canit αἴθοπι δίσκῳ equitare, quia solis facies se non aliter oculis nostris exhibet: & Horapollo lib.2. Hierogl. c.14. scribit, Ægyptios prægnantem mulierem significare volentes, pinxisse ἡλίου κύκλον σὺν ἀστέρι μετ'

ἡλίου δίσκου δίχα τετμημένου; solis circulum cum stella & solis disco in duas partes diviso. Sed, ut ad ALAS revertar; Martianus Capella lib. 1. solis pedibus eas alligat: *Corpus ejus flammeum totum,* PENNATA VESTIGIA, *pallium coccineum, sed auro plurimum rutilatum: sinistra autem manu clypeum coruscantem, dextera ardentem facem præferebat.* Orpheus apud Timotheum Chronographum, cujus fragmentum conservavit Eusebius pag. IV. Chronicorum, soli *aureas alas* tribuit.

Ἥλιε χρυσείαισιν ἀειρόμενε πτερύγεσσι.

& in gemma Basilidianorum secunda, solem corona radiata cinctum, & alatum equo insidere cum inscriptione ΙΑΩ, qualem gemmam absque illis litteris etiam publicavit Gorlæus, recte doctissimus Chifletius observavit. Et huc omnino pertinet Platonem apud Macrob. 1. Sat. 23. significare volentem velocitatem sideris, πτηνὸν ἅρμα *currum alatum* soli tribuere; Euripidem Oreste v. 1003. πτερωτὸν ἅρμα; & Arnobium lib. 3. scribere, *Jovem solem esse dictavisse sapientes, agitantem pinnatos currus, turba consequente deorum.* Et si fas mihi sacra profanis rebus miscere, insigni metaphora SOLI JUSTITIÆ vel Christo alæ tribuuntur a Malachia in vaticinio, quod clarissime Salvatoris nostri adventum prædicit. In nummis quoque Μελιταίων vel Melitensium, apud Franciscum Abelam, & apud Sponium, qui in Antiquitatum Indagationibus potest videri, vel Osiris vel Mithra, sive sol quatuor alis insignis conspicitur; ut & Mithra non ita pridem edita, cujus ectypum apponere visum fuit.

Quin & vir eruditionis clarissimæ, qui nuper Varia Sacra doctissimis

mis notis illuſtravit *Cneph*, Κνῆφιδα, ἀγέννατον καὶ ἀθάνατον Ægyptiis habitum, teſte Plut. lib. de Iſide, Deum, facit alatum: cum tamen Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. præparat. cap. 11. ſcribat Κνὴφ humana ſpecie fuiſſe & colore cæruleo nigricante, cingulumque ac ſceptrum manu tenuiſſe, & ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πτερὸν βασίλειον περικείμενον, *regiam pennam capiti impoſitam habuiſſe*; quod πτερὸν non ſunt alæ, verum inſigne regium ex pinnis vel plumis avium, uti clare ſatis ex variis Tabulæ Iſiacæ imaginibus patet compoſitam. Sic fere Horapollo lib. 1. c. 12. ſcribit Ægyptios παντὶ θηλυκῷ ζῳδίῳ γῦπα ὡς βασίλειον impoſuiſſe, & πᾶσαν θεὰν *vulture* expreſſiſſe, quia vultures non niſi fœminæ ſunt: Vertunt: *Quam ob cauſam & cuivis fœminei ſexus animanti Ægyptii vulturem, ut in eo ſexu principem ac primarium apponunt*: ſed infeliciter: nam ὡς βασίλειον eſt, *ut regium inſigne, ut diadema*, & per θηλυκὸν ζώδιον videtur intelligendum eſſe *ſignum zodiaci fœmineum*. Neque tamen ſola, quam explico, Harpocratis imaguncula ALIS inſignis eſt; verum etiam alia, media inter patrem Serapin vel Oſirim, & matrem Iſidem incedens, uti ex ectypo gemmæ luce meridiana clarius patebit:

Puerulus enim eſt, digito os compeſcit, & alatus incedit: non ſecus ac alia quam Imaginibus deorum Vincentii Cartari inſeruit Laurentius Pignorius, ejuſdem dei ſtatua; quæ ſi genuina eſt, elegantioribus certe adſcribi debet.

Cerniturque etiam alia alata, unâ mánu os premens, altera cornucopiæ tenens, insistensque pedi uni lib. 1. cap. 13. Musæi, Ludov. Moscardi Nobilis Veronensis, in quo & una absque alis exhibetur. Atque hoc commune cum matre Iside habuit Harpocrates; quam alatam cernimus apud Pignorium, quamque binis alis ornari in Juliani Imperatoris nummis censent Baronius Tom. IV. Ann. & Gy-
„ raldus Synt. 12. de Diis; cujus hæc sunt verba: At quod Ægy-
„ ptii simulacra Isidis aspidum sertis coronata capita repræsentabant,
„ eadem forma hic vides expressa signa alasque in iis volucres, quod
„ vultures Isidi dicatę essent; novaculam porro gestare dextra, quod
„ ejus sacerdotes cunctis abrasis corporis pilis & virilibus præcisis ei-
„ dem ministrarent. Sane vultures Isidi sacros esse docet Ælianus l. 10, c. 22. H. Anim. ubi ęam *Junonem* vocat, quia Isis ab aliis puta-

putabatur esse Deum Mater, ab aliis Minerva, Venus, Diana, Proserpina, Ceres, Juno, Bellona, Hecate, docente Apulejo: quo pertinet & Horum Apollinem Hieroglyphicis narrare, Ægyptios *Minervam* vel *Junonem* denotare volentes, *vultures* pinxisse. Verum aliter longe hic Imp. Juliani nummus nobis exhibetur apud Stradam, Chanlerum, &, qui eruditissimum de familiis Byzantinis opus edidit nuper, Carolum du Fresne. Nam in una area cernitur D. N. FL. JULIANUS. P. F. AUG. diademate gemmato ornatus, dextra globum, cui victoria manibus coronam & laureæ ramum tenens insistit, sinistra clypeum, cujus insigne lupa geminos lactens, tenens: in altera vero Serapis & Isis, quorum infima corporis pars in serpentem desinit, manibus vas, cui serpens insidet, elegans levant, ab humeris vestimentum (quod *alas* forte fecerunt eruditi) dependet, cum Insc. VOTA PUBLICA; adeo ut clariora argumenta quærenda sint proculdubio, quæ certe & nummi & marmora suppeditant. In nummo Juliæ Mamææ apud Tristanum Tom. 2. figura cernitur, quæ licet & ad Cererem, præcipue propter similem nummum quem ex gaza Regia ad Juliani Cæsares vulgavit Illustris Spanhemius, in quo ea spicis cinctum caput habet, possit referri, maxime tamen propter lunam corniculantem & ornamentum capiti impositum, ad Isidem, quæ eadem cum luna, respicit.

omnemque dubitationem tollit Isis quam Casalius, in libro de

Ægyptiorum & Romanorum ritibus, & poſt eum Sponius in Miſcellaneis eruditæ Antiquitatis, ſed paululum diverſe, edidit, quamque dignam exiſtimavi, ut huic diſſertationi insererem

Neque

Neque aliter Osirim, (*Saturnum* facit Baudelotius de Dairval in eleganti libello, quem de Utilitate peregrinationum conscripsit) qui idem cum sole est, subinde repræsentatum fuisse docet tabula ultima auctarii Mensæ Isiacæ apud Pignorium: quem, licet viri doctissimi in medio relinquant, quia auctoritate eorum destituuntur, qui id ex professo egerunt, ut vesanam Ægyptiorum in fingendis talibus licentiam redarguerent, mihi tamen ex parte interpretandum sumpsi.

Nullus igitur dubito, quin Osiris vel Sarapis; id est sol nobis ob oculos ponatur. Non aliam certe ob causam alatus depictus est, vel pharetra, de qua mox dicendi erit locus, armatur: dimidia corporis pars vel latus sinistrum velatur, quia sol de die terram illustrat, de nocte caliginem nostro hemisphærio fuga sua inducit: capiti upupa, ni fallor, insidet, quia avis illa Ægyptiis, est

teste Æliano libro de Anim. singulari in veneratione erat. Hinc est quod Osiridis in summo sceptro, uti recte contra Cælium Calcagninum & Pierium observat Pignorius; quod in gemma ex Chifletio exhibita a tergo Harpocratis, qui idem cum sole, nec non in puppi & prora navis seu baris, qua Orus mortuus vehitur apud eundem Pignorium conspicitur; additurque tandem, uti omnino videtur, nux pinea, non Deum tantum Matri (cujus delicium Attis in pinum conversus esse dicitur ab Ovidio l. 10. met. v. 105. & Lactantio Placido fabula secunda libri ejusdem) verum etiam aliis numinibus sacrata. Nam Antonius Augustinus Dialogo v. extremo arborem eam Neptuno dicatam fuisse scribit. Verum puto eum deceptum esse a Faërno in Apologis, qui Vulgatos Phædri fab. LVI. versus imitatus pro *Cybele*, substituit *Neptunum*; vel ab Aniano quodam, ex quo ita Phædri verba laudat; sed male, uti ex castigatissimis editionibus patet satis superque. In toreumate argenteo, quod quatuor anni tempestates repræsentat, Pani, æstatis symbolo, eadem nux additur, nec non vel illi vel Silvano apud Boissardum in marmore, cui subscribitur:

Q. LUTATIUS. Q. F. MENS.
SILVANO
D. D.

Unde Ovidius lib. 1. Fast. v. 412, canit eum *pinu tempora nexa gessisse*; qui etiam alibi non aliter *Faunum* describit

Cornigerumque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immensis, qua tumet, Ida jugis.

Et Græcis, teste Suida in v. πίτυς, dictus est πιτυόστεπτος. Nec a Bacchi sacris aliena hæc arbor fuit. Nam Synesius in calvitiei encomio Bacchi calvum comitatum describens, alios eleganter dicit κόμας δανείζεσθαι παρὰ τῶν πιτύων, *a piceis arboribus comam mutuam sumere*, id est coronis ex fronde istius arboris factis caput cingere dicit: & in gemmis 132. 135. part. 1. apud Leonardum Augustinum vel sacerdos Bacchi vel ipse Bacchus barbatus ut & comes ejus Silenus thyrsum κωνοφόρον gerit, idemque tigri, sacrato deo animali

mali additur in gemma 180. Priapus pariter in gemma 13. part. 2. similem hastam, quam a parte etiam κῶνον, observante Salmasio in epistolis & in Exerc. Plinianis, vocarunt, gerit; juvenisque capiti impositum habens calathum, nucem ramumque pineum dextra manu tenet: apud Boissardum præterea satyrus colliculo insidens tenet ramos pineæ nucibus onustos, addita inscriptione: SYLVANO LITTORALI ET MUSÆ LACHES. Panem vel *Arcadium deum pinum diligere* canit Propertius lib. 1. El. 23; & fingunt puellam ipsi amatam in arborem eam conversam esse; uti legere licet in Geoponicis a Constantino Basso compilatis lib. 11. c. 11. In sacris tandem Isidis, quorum magna pars est Osiris, eadem arbor celebris fuit. Nam *in Isiacis sacris de pinea arbore caditur truncus: hujus trunci media pars subtiliter excavatur; illis de seminibus factum idolum Osiridis sepelitur*: uti legere licet apud Julium Firmicum. Et ne dicam malum etiam in ejusdem deæ navigio fuisse *pinum rotundam*, teste Apulejo lib. XI. met. sacerdotes nucibus pineis pectora tundebant: Lamprid. in Commodo: *Isiacos vero pineis usque ad perniciem pectus tundere cogebat*: adeo, ut mirandum nequaquam sit, Osiridis etiam inter insignia nucem pineam conspici. Ut igitur Osiris atque Isis alati fuere, ita etiam HARPOCRATES, qui cum patre repræsentabat solem, cui in signum velocitatis, rapidissimum enim sidus est, alæ optimo jure tribuuntur. Eandem ob causam χρόνος vel *Tempus* in marmore, quod Homeri Apotheosin complectitur, & Heracleotarum nummo alis exornatur, qua de superstitione cum satis multa monuerim, ea hic repetere non est animus. Sequitur in imaguncula nostra notanda

PHARETRA

quod insigni nulli gentilium deorum melius, quam Soli convenit. Nam ut loquitur Fulgentius lib. 1. Mythol. *arcum sagittasque illi contribuunt, sive quod de circulo ejus radii in modum sagittarum exiliant, sive quod suorum radiorum manifestatione omnem dubietatis scindat caliginem*: & Maximus Tyrius Dissertat. 26. testatur Apollinem a pictoribus & artificibus factum fuisse *juvenem nudum* ἐκ χλαμυδίου, τοξότην, *sagittarium, diductis pedibus instar currentis*: artemque

que jaculandi cum *Musica*, *Medicina*, & *Divinatione* invenisse docet brevium Auctor scholiorum in Homeri Iliadem. Et aliquis non absque ratione suspicari possit Apollinem hanc ob causam quatuor manibus, totidemque auribus fœdatum a Lacedæmoniis cultum fuisse; teste Zenobio Cent. 1. Prov. 55. Diogeniano Cent. 2. Prov. 2. Hesychio in vv. Κουρίδιον, qui etiam τετράχειρα Apollona memorat in v. Κυνακίας. Græcis τοξοφόρος, ἀργυρότοξος, κλυτότοξος, Latinis, *Arcitenens*, *Sagittarius*, *Vulnificus*, aliisque cognominibus eodem redeuntibus vocatus est; *quod possit radiorum jaculis icta penetrare*, uti loquitur Martianus Capella: & apud Sicyonios absolute τόξιος appellatus videtur: uti enim scribit Hesychius, Τοξίου βουνὸς, τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐν Σικυῶνι; quanquam adjiciat melius esse intelligere τὴν ἐν Δελφοῖς νάπην λεγομένην, quia ibi draco jaculis ab Apolline occisus fuit. In Aleandri tabula Heliaca sol radiatus, arcu atque pharetra post tergum rejectis; & in Gallieni nummo apud Ant. Pisonem & Tristanum, aliosque antiquarios centaurus sagittarius, cum Inscript. APOLLINI CONS. AUG. quia signum illud cæleste soli consecratum est, conspiciuntur. Macrobius lib. 1. cap. 21. Saturn. *Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque postremus est, ideo ex homine in feram per membra posteriora degenerat, quasi postremis partibus suis a superis in inferna detrusus. Sagittam tamen jacit: quod indicat nunc quoque universorum constare vitam radio solis ab ima parte venientis*: & observavi subinde in nummis nomina deorum non diis, sed sive fictis sive veris animalibus, quæ ipsis sacra esse anilis superstitio voluit, apponi. In nummis Gallieni hæ Inscriptiones, JOVI. APOLLINI. SOLI. & JUNONI. CONS. AUG. cum capra Amathæa, gryphe, bove, & cerva occurrunt; & Ægyptii, eorumque exemplo alii, animalia, quæ deorum ad naturam accedere videbantur, colentes, symbolo eundem, quem numinibus honorem habebant, uti multis docuere Porphyrius libris de Abstin. & Plutarchus in libro de Iside & Osiride. Quin & Apollinis soror Diana vel Luna frequentissime sagittis armatur quia & illa radios in longum jaculabatur, vel διὰ τὴν ἄφεσιν πόῤῥω τῶν ἀκτίνων, uti loquitur Phurnutus, vel Cornutus potius, observante Aleandro: unde & Arnobio lib. 1. eleganter Apollo ac Diana *Arquitenentes* appellantur. Nec certe hoc monerem, & paululum, ut est τὸ λεγόμενον, extra oleas vagarer, nisi id quasi flagi-

flagitaret argumenti ſimilitudo, & opinio veterum, qui mortes virorum ſubitas & præcipue peſtilentes Apollinis, fæminarum Dianæ ſagittis adſcribebant. Notum eſt filios Niobes fingi a poëtis & mythographis ab Apolline, à Diana vero filias occiſas eſſe. Homerus certe Iliade Z. v. 205. *Laodamiam*, v. 427. matrem Andromaches a Diana fuiſſe interemptas, & Odyſſ. Λ. v. 197. matrem Ulyſſis narrare ſeſe a Diana non eſſe interfectam, verum illius deſiderio mortuam, canit. Clyte uxor Cyzici apud Val. Flac. l. 3. v. 322: lamentatur ab eadem Dea matrem ſuam occiſam eſſe;

Mygdonis ora patrem, funeſtaque prælia nuper
Natales rapuere domos; Triviæque potentis
Occidit arcana genetrix abſumpta ſagitta.

Et Pherecydes apud Schol. Pindari ad Oden Pythiorum tertiam, Apollinem miſiſſe Dianam notat, eamque Coronidem, & multas mulieres occidiſſe; ipſum vero Apollinem letho dediſſe Iſchyn: adeo ut mirandum nequaquam ſit poëtarum Principem in Odyſſea introducere Penelopem invocantem & precantem Dianam, ut ſortiretur mortem ſubitam. Quin imo & mortes αὐτομάτους, quæ ſcil. non ferro vel ulla vi externa inferebantur, inter quas proculdubio & peſtilentia fuit numerata, iiſdem numinibus adſcribebant, teſte Strabone libro quartodecimo: eoque ſenſu Homerus videtur ἀγανὰ βέλη binis locis iis tribuere, id eſt, *mitia, placida & manſueta tela*; cum alioquin ferocia potius vocanda ſint, quibus homines citiſſime e vita rapiuntur. Et hanc veterum opinionem clare nobis ob oculos ponit Euſtathius ad Iliada z. pag. 637. Ed. Romanæ: Ὅτι δὲ τῇ Ἀρτέμιδι τουτέστι τῇ Σελήνῃ τοὺς αἰφνιδίους θανάτους τῶν γυναικῶν ἀνατίθησιν ἡ Ἑλληνικὴ δόξα δῆλόν ἐστιν, ὥσπερ ὁ Ἀπόλλων ἢ Ἥλιος (ita enim ſcribendum) αἴτιος λέγεται τοῦ αἴφνης θνήσκειν τοὺς ἄνδρας: *Dianæ id eſt Lunæ repentinos obitus mulierum attribuiſſe gentiles notum eſt; uti Apollo vel ſol dicitur cauſa eſſe ſubitæ mortis virorum.* Neque tamen ipſe Homerus hoc perpetuo obſervat; ſed Dianam canit occidiſſe Orionem Odyſ. E. v. 123. quod cum mul-

tis aliis poëtæ locis contrarium sit, non defuerunt veteres, qui versus hosce spurios & supposititios esse judicarunt. Eustathius ad versum 123. Odys. E. Ὅμηρος δὲ θάνατον αἰφνίδιον αὐτοῦ ἱστορεῖ. Τοιοῦτον γάρ τι δηλοῖ τὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγανὰ βέλη, οἷς αὐτὸν κατέπεφνεν ὡς πλημμελοῦντά τι φασὶν εἰς αὐτήν. ἄλλως γὰρ οὐκ ἀναιρεῖ Ἄρτεμις ἄρρενας, ὡς καὶ προσεσημείωται· διὸ καὶ ἠθέτησάν τινες τὸν Ὁμηρικὸν τοῦτον τόπον διὰ τὸ τῆς πράξεως ἀηθές: *Homerus autem narrat eum subita morte obiisse: hoc enim significant Dianæ placida tela, quibus eum occidit, quia illam, ajunt, attrectabat. Cæteroquin enim Diana e medio non tollit viros, uti etiam prædictum est: unde etiam nonnulli spurium judicarunt hunc Homeri locum propter rem insolitam.* Atque ita quidem Apollo putatur causa esse pestilentiæ, & sagittas emittere, quando illa orbem terrarum corripit. Sane Eustathius ad Ilia. Ω. scribit Niobes liberos videri ἐξ αἰτίας λοιμώδους obiisse; Ammianus Marcell. lib. 19. c. 4. ejusmodi perniciem describens ait, *periere telis Apollineis complures, qui Sol æstimatur*: & Servius ad Ecl. 5. notat tria insignia circa Apollinis simulacrum videri: *lyram, quæ nobis cælestis harmoniæ imaginem monstrat; Gryphen æneum* (ita scribendum judicat Theodorus Rycquius Clarissimus & Doctissimus in Academia Batava Professor) *quod & terrenum numen ostendit: sagittas, quibus infernus Deus & noxius judicatur.* Hinc Homerus comminiscitur pestilentiam ab Apolline missas sagittas statim insecutam esse; (quod eleganter expressit Lucianus in libro de Sacrif. per κατατοξεύειν τοῦ λοιμοῦ τοὺς Ἀχαιούς) & hinc Servius ad lib. 3. Æn. v. 136. observat *Apolline offenso pestilentiam creari semper; illudque Homerum ostendere, cum eum armatum inducit sagittis; & inde Apollinem dici secundum aliquos* ἀπὸ τοῦ ἀπολεῖν. Hocque adeo verum est, ut versum poëtæ, quo deus ille dicitur pestilentiæ nebulam depulisse, eandem avertere posse Martianus fingat Capella: *Tali dei temperamento virtus admonita, magisque cum eum salutaris auras miscere conspiceret, cæci poëtæ Grajum versum Mercurio comprobante commemorat:*

Φοῖβος χρυσοκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπ' ἔρυκεν.

Ex quo pestem fugari posse Mercurius, si voces primæ vestigiis ejus accederent, admonebat, quæ tamen voces, ut idem mox loquitur, *subdenda*

dendæ Clario fidibus personanti, *atque inter serta laurigera insularum lubrico implexoque crine redimito* : id est, cum condito telo placidus, utque apud Servium alicubi legitur, *citharam tenens*, *mitis est*. Et forte hinc explicandus gazæ Palatinæ nummus, cujus in una area cernitur ΑΠΟΛΛΩΝ ΣΩΤΗΡ sagittis pharetra & arcu armatus, in altera vero cithara, quam lauri corona ambit, & ΛΑΠΙΘΩΝ. Sic *citharam* tenet cum SALUTARIS in nummo Treboniani Galli apud Tristanum; *laurum cum cithara*, quando CONSERVATOR dicitur in alio Macriani & M. Aurelii Claudii Quintilii apud Patinum, antiquariæ rei studiosissimum virum. Quin & Pausanias lib. 10. testatur Cleonæos caprum soli orienti immolasse, atque Apollini pestilentia sedata æneum caprum dono dedisse; Horatius lib. 1. ode 21. hortatur pueros, ut Apollinem *rogent*, *ut miseram famem pestemque a populo in Persas atque Britannos agere velit*; & malo hoc in homines grassante, ramum lauri supra januam figebant, precabanturque Apollinem, ut ab ipsis pestem averteret, parceretque ædibus, quæ in tutela amatæ sibi Daphnes erant, uti ex Auctore magni Etymol. Diog. Laërtio aliisque observavit Meursius. Sed nimium me *sagittæ* a proposito, ut video, abducunt; quare ad

SITULAM

quæ affabre facta ex dextro Harpocratis brachio dependet, quaque frequenter Ægyptiorum numina ornari solent, me convertam. Nam non Aliter Isis ab Apulejo describitur lib. XI. Metam. *Nam dextra quidem ferebat æneum crepitaculum* : *cujus per angustam laminam in modum balthei recurvatam*, *trajecta mediæ paucæ virgulæ*, *crispante brachio tergeminos jactus*, *reddebant argutum sonorem* : *Læva vero* CYMBIUM *dependebat aureum* : *cujus ansula qua parte conspicua est insurgebat aspis* : qualis fere Isis occurrit in lucerna antiqua apud Licetum pag. 1178. ex qua etiam patet *cymbium* illud non referre navem; & propterea censendum esse, hanc vocem generaliter de vase usurpari.

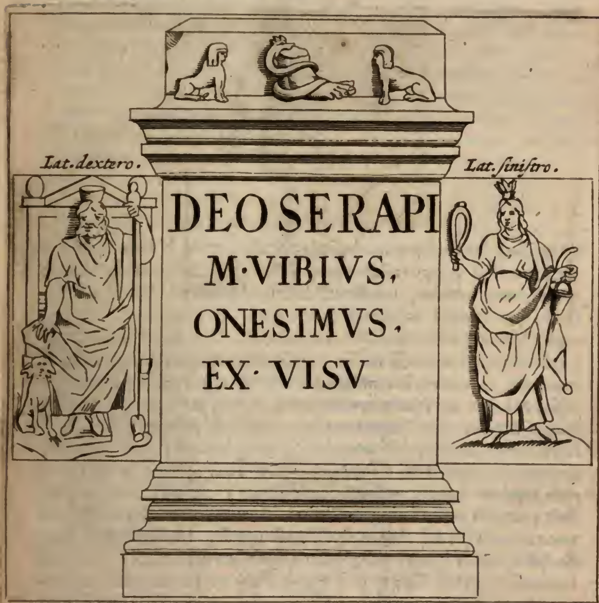

Servius ad lib. 8. Æn. extremum *situllam* vocat : *Isis autem est genius Ægypti, qui per sistri motum quod gerit in dextra, Nili accessus recessusque significat : per* SITELLAM *quam sinistra manu retinet, ostendit adfluentiam omnium lacunarum.* Atque ita in gemma antiqua non modo Isis verum etiam ipse Osiris, inter quos medius Harpocrates incedit, situlam gerunt; non secus ac alia Isidis effigies quam cum illa ex auctuario Pignorii conspiciendam præbeo:

Nec

Nec omittendus lapis antiquus, quem mecum communicavit præstantiſſimæ eruditionis vir Raphaël Fabrettus; cujus inſcriptio publicata quidem eſt a Reineſio; ſed hic ectypus docebit, non ſatis diligenter eum, cujus fidem ſequitur vir magnus, figuram Iſidis inſpexiſſe, quippe quæ non exta & litteram A. verum ſitulam, manu ſiniſtra tenet, & dextra ſiſtrum.

Teſtatur quoque Joannes Macarius vir eruditus valde ſe vidiſſe gemmam, in qua homo capite leonino, geſtans *ſitulam*, dextra ſerpentem radiato capite premens exprimebatur; quæ proculdubio ad Ægyptio-

Ægyptiorum ſacra & ſolis cultum referenda erat, non ſecus ac altera, in qua leo tridentem, ut videtur, tenens, pene erecto ſimile vas gerit apud Chifletium:

Et quidem leo inſuper ita depingi potuit; quia Nilum putabant aſcendere ὑπὸ τὸ θερμότητος τούτου τοῦ θεοῦ vel *ſolis*, quando nempe *ſignum leonis intrabat*, uti docuit Horus Apollo in Hieroglyphicis. Quod nec monere oblitus eſt Plutarchus, ſed, ut puto, corruptus in lib. de Iſide: *Et de ſideribus* σείελον *Iſidis eſſe exiſtimant*, ὑδραγωγὸν ὄντα; καὶ τὸ λέοντα τιμῶσι, καὶ χάσμασι λεοντείοις τὰ τῶν ἱερῶν θυρώματα κοσμοῦσιν, ὅτι πλημμυρεῖ Νεῖλος Ηελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι: *& leonem venerantur, rictibuſque leonis januas templorum ornant, quia Nilus exundat, quando ſol primum leonis ſignum ingreditur.* Locum hic non habere templorum januas videtur, forteque legendum τὰ τῶν κρηνῶν, vel τῶν ἱερῶν κρηνῶν, id eſt *ſacrorum fontium tubos*, vel tuborum capita, ex quibus aqua profluit; quam emendationem firmat Horapollo qui θυρώματα hæc vocat, χολέδρας καὶ εἰσαγωγεῖς τῶν ἱερῶν κρηνῶν, eoſque ſcribit λεοντομόρφους factos eſſe ab iis qui ſacris operibus præerant, vel ab τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάταις: niſi quis exiſtimare potius velit templorum fores ita etiam fuiſſe ornatas. Neque enim illud nego; nam Horapollo lib. 1. c. 19. id fuiſſe factum commemorat, quia leo oculos apertos habens cum dormit, ſignum erat vigilantiæ: διόπερ καὶ συμβολικῶς τοῖς κλείθροις τῶν ἱερῶν, λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι;

Unde

Unde & non absque significatione sacrorum claustris, leones qui custodum loco sint appinxerunt : cum κλεῖθρον potius *seram* significet; & παραλαμβάνειν non *appingere*, verum *accipere traditum quasi per manus*. Sic arbitrabar huc pertinere inscriptionem libelli, quæ Legato Antonii Eparhi, quod inter Varia Sacra grande illud Academiæ Batavæ decus, Stephanus le Moyne edidit, continetur : & pro τῶν λήνων *torcularium* scribebam κρηνῶν, id est, fontium. Sed Vir doctissimus me certiorem fecit in dissertatione, ita etiam legi; nec lectionem hanc sollicitandam esse ex ipsis verbis patebit : Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ τοῦ Νείλου ἀνάχυσις καὶ ὑπερέλυσις κατ᾽ ἐκεῖνον εἰώθει γίνεσθαι τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν καιρὸν, καθ᾽ ὃν ὁ Ἥλιος ἐν τῷ λέοντι ἐστί· τηνικαῦτα γοῦν οἱ Αἰγύπτιοι τά τε δημόσια καὶ μεγάλα λουτρὰ ἤνοιγον, καὶ τοὺς ἁπανταχόθι κρουνοὺς τῶν ὑδάτων, εἰς σύμβολον τοῦ ἐπισαμένου λεοντοπροσώπους ἐποίουν κἀκεῖθεν ἐπεκράτησε, καὶ τὸ τοὺς τῶν ὑποληνίων κρουνοὺς λεοντοειδεῖς κατασκευάζειν εἰς μίμησιν τῆς Νειλώου ὕδατος προχύσεως προσκαλουμένων ἡμῶν οἱονεὶ καὶ τὴν τοῦ οἴνου δαψιλῆ καὶ ἄφθονον διαῤῥοήν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τῆς τρυγῆς καιρὸν ὁ ἥλιος τὴν πάροδον αὐτοῦ ἐν τῷ λέοντι ποιεῖται κατὰ τοὺς εὐκράτους τόπους : *In Ægypto Nili inundatio & incrementum fit circa istam anni tempestatem, in qua sol est in leone : ideo tunc Ægyptii aperiunt publica & magna lavacra & balnea; & ubique omnes aquarum fontes & scaturigines leonina forma effingunt, in symbolum instantis istius signi. Ibi etiam hoc obtinuit, ut omnes lacuum torcularium scaturigines leonina specie adornarentur, ad imitationem incrementi aquæ Niloticæ, nobis invocantibus etiam largam & copiosam vini abundantiam & quasi inundationem : simul etiam quia tempore vindemiarum sol est in leone in climatibus & locis bene temperatis.* Addebatque in epistola eruditissima vir Magnus hunc locum illustrari altero posse, qui habetur apud Horapollinem; lacus torculares, ubi vinum ex prelo excipiebatur, illinc deffundebatur in dolia, deinde ex doliis in cados & amphoras, habuisse tubos & canales, quorum ora erant in formam rictuum leoninorum effigiata; ita fontes etiam effictos fuisse, illumque morem ad Christianos fluxisse, uti patet ex Sidon. Apoll. l. 2. Ep. 10, & Ennodio Epigr. 19 : nec tantum sacros fontes istis leoninis capitibus fuisse ornatos, sed & ædium ac domorum stillicidia, & fistulas quibus aquæ ex tectis effluebant, teste Vitruvio lib. 3. c. ult. cumque sacri fontes in liminibus templorum excavarentur & ornarentur, templorum fores & valvas leo-

 num

num formis etiam insignitas fuisse, forsan quia in honorem Nili vel Solis, quorum leo symbolum erat, ædificabantur, vel quia templorum custodes erant; teste Horapoll. c. 19. Et inde apud Plutarchum nihil mutandum censet, arbitraturque hoc primo forsan a Judæis habuisse Ægyptios, qui in atrio templi altare habebant, quod Aries vocabatur, id est *Leo Dei*; non quod formæ leonum cornibus istius altaris insculptæ essent, vel quia flamma leonis forma super altare semper appareret, ut volunt delirantes Rabbini, sed quod flamma symbolum iræ divinæ victimas omnes voraret, ut leo alia animalia consumit; nisi forte mos hic Ægyptiorum derivatus sit a velo tabernaculi, quod cum cherubinorum formis distinctum & variegatum fuit, quorum forma præcipua erat leonina. Hæc & alia doctissima scripsit ad me vir illustris, quæ si tantum tibi, lector, quantum mihi placent, placebunt certe immensum. Atque huc pertinere leg. 17. §. 9. D. *de Act. Empti & Venditi*, Guielmus Cœterius Historiæ apud Daventrienses Professor censebat: *item constat sigilla, columnas quoque & personas, ex quarum rostris aqua salire solet, villæ esse.* Nam per *personas* putabat vir egregie doctus Ulpianum intelligere hujusmodi capita seu aquilarum, seu gryphum, seu leonum; illaque ita appellari, quod instar personæ seu larvæ tragicæ concava essent. Nisi forte veræ personæ intelligendæ sint, ex quibus etiam hodie videmus aquam pluviæ profluere. Nec obstat vox *rostrum*; quippe quæ non modo de avibus & animalibus, ut *apro* apud Phædrum, verum etiam de hominibus usurpatur; quorum os ita appellant Lucilius & Varro, non secus ac idem Archippo & Aratori apud Athenæum ῥύγχος dicitur, notante Reinesio lib. 1. Var. lect. c. 18. Quin & huc pertinere videntur *Silvani*, ex quorum ore etiam videntur aquæ prosiluisse; unde in Glossis Philoxeni: *Silvanus* κρουνός: *Silbanus* πάν, Σιληνός; alii, fateor, rescribunt *Silanus* priore loco; sed hoc etiam quadrat; quia Silanos ita dictos existimant a superciliis eminentibus, quales *Silones* Varro vocat; vel naribus repandis; uti videre licet apud Celeberr. Vossium in Etymologico; quæ certe figura, valde convenit tuborum, ex quibus aqua profluit, orificiis. Scilicet Ægyptii, eorumque exemplo Thales aliique philosophi, ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ *aquam omnium rerum originem* esse credebant uti videre licet apud Diogenem Laërtium, Ciceronem lib. 1. de Nat. Deorum; & Plutarchum in libro de Iside & Osiride, qui multis

multis iiſque lectu digniſſimis hac de re agit. Ariſtides quoque Oratione in Neptunum teſtatur poëtas ortum deorum aquæ ſub Oceani nomine, quem θεῶν γένεσιν dicebant, tribuiſſe, & omnia ex humore orta eſſe, καὶ ἔτι τε πάντος ἐνθένδε ὁπόσα γενέσεως μέτοχα; & chaos, ex quo omnia nata eſſe finxit Heſiodus, fluidum fuiſſe volunt Græcorum illi, qui ἀπὸ τῆ χύσιος illud nomen deducunt, χυτὸν γὰρ, καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ. Atque hoc ut Ægyptii per ſymbola etiam docerent, hydriam vel ſitulam aqua plenam in ſacris Iſidis & Oſiridis circumferebant : Vitruvius in præfat. lib. 8. *Ex eo etiam, qui ſacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, oſtendunt omnes res e liquoris poteſtate conſiſtere. Itaque cum* HYDRIAM *tegunt, quæ ad templum ædemque caſta religione refertur, tunc in terra procumbentes, manibus ad cælum ſublatis, inventionibus gratias agunt divinæ benignitatis* : & Plutarchus in libro toties laudato ſcribit, eos non ſolum Nilum, ſed omnem humorem Ὀσίριδος ἀπορροὴν *Oſiridis defluxum* vocare, & ante ſacra in pompa ſemper præcedere τὸ ὑδρεῖον ἐπὶ τιμῇ τοῦ θεοῦ. Et niſi me plane fallo vas illud aquarium cernitur apud Gruterum pag. LXXXII. in ara Iſidis; quam, cum Luna ſit, non abſque ratione Apulejus ſcribit, *udis ignibus nutrire læta ſemina, & Solis ambagibus diſpenſare incerta lumina.* Hinc Iſidis atque Oſiridis capita ſitulis inſiſtunt in nummo M. Aurelii apud Triſtanum, Spanhemium & Patinum : in nummo Hadriani poſt terga Iſidis Orum vel Harpocratem genibus gerentis cernitur vas anſatum;

nec aliunde putem explicari debere Canopi ſimulacrum, quod pariter in iiſdem antiquitatis monumentis occurrit, cujuſque hiſtoria peti poteſt ex Suida in v. Κάνωπος & Ruffino. Cum autem humor per ſe generationi aptus non ſit, & in fœcundum elemen-

 tum

tum foret, nisi igne & flammis animaretur æthereis, propterea Harpocrates, & Osiris sive sol situlam, ut vidimus, gerit; quippe qui κύριος καὶ ἡγεμὼν est τῆς ῥευστῆς οὐσίας ἁπάσης, uti loquitur Plutarchus in Quæstion. Græcis: quo pertinet omnino eundem in libello de El. apud Delphos celebrare δαίμονα τεταγμένον περὶ τὴν ἐν φθορᾷ καὶ γενέσει φύσιν; *& hunc quidem Appellari Apollinem, Delium, Phœbum,* Θεώριον, *Phanæum, & secum habere Musas & Mnemosynem: illum vero Plutonem, Aidonea,* Σκότιον, Νύκτιον, *dominum noctis & somni, atque apud se habere Lethen & silentium.* Et ne vel Varronis lib. IV. de L. L. vel aliorum auctorum, qui duplicem nascendi causam statuunt aquam & ignem, in medium afferam verba; audiendus unus est Lactantius lib. 2. Inst. c. 10. *Duo igitur illa principia inveniuntur, quæ diversam & contrariam sibi plane habent potestatem: calor & humor: quæ mirabiliter Deus ad sustentanda & gignenda omnia excogitavit. Nam cum virtus Dei sit in calore & igne; nisi ardorem vimque ejus admissa humoris ac frigoris materia temperasset; nec nasci quicquam nec cohærere potuisset; quin statim conflagratione interiret, quicquid esse cœpisset. Unde & Philosophi quidam & poëtæ discordi concordia mundum constare dixerunt: sed rationem penitus non viderunt. Heraclitus ex igne nata esse omnia dixit; Thales Milesius ex aqua. Uterque vidit aliquid, sed erravit tamen uterque: quod alterutrum si solum fuisset, neque aqua nasci ex igne potuisset, neque rursus ignis ex aqua.* Et observatione præcipue dignum Ægyptios, Porphyrio teste, elementorum maxime colere ὕδωρ καὶ πῦρ eaque causam esse σωτηρίας ἡμῶν, in sacris ostendi; ὡς που ἔτι καὶ νῦν ἐκ τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαραπίδος ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος ὁπηνίκα ἀνεστὼς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ (ita enim cum eruditis scribendum) τῇ πατρίᾳ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸν θεόν: *Uti etiamnum, cum Sarapidis sacrarium aperitur, cultus igne & aqua absolvitur. Hymnorum enim decantator aquam libat, cum in limine erectus patria Ægyptiorum voce deum suscitat:* quam ultimam loquendi formam, ritumque illustrat magnus Scaliger ad Tibullum. Estque etiam observatione digna Anubidis situlam itidem gerentis effigies apud Chifletium; nec non Mercurii, uti equidem arbitror, in tabula secunda auctarii mensæ Isiacæ, quam utramque apponere visum fuit; iisque aliquam saltem lucem affundere.

Ægyptio-

Ægyptiorum igitur Mercurius non ornabatur petaſo & alis, ut Græcorum, qui tamen in nummis ſæpe etiam alis caret, ſed aliis rebus, ut ſiſtro & ſitula, quemadmodum ex effigie allata patet, vel ſiſtro & caduceo, qualem eum occurrere in nummo Damaſcenorum exiſtimat Triſtanus, Tom. 1. pag. 231. Anubis, eadem inſignia gerens conſpicitur in nummo Fauſtinæ; cumque ille idem ſit cum Mercurio, uti ex Euſebio, Diodoro, & Apulejo probavit vir doctiſſimus, clarum utique erit, cur humana Mercurii facies caninis auribus (ſi modo illæ ſunt) ſit conſpicua. Situlam autem inſtar Harpocratis noſtri, manu ſiniſtra tenet, quia Mercurium ad ſolem etiam referebant, uti eleganter lib. 1. c. 19. Saturn. docet Macrobius, & poſt eum Hieron. Aleander in tabulæ Heliacæ expoſitione. Et hanc ob cauſam arbitror in Albini nummo Mercurium vel certe deum radiata corona cinctum, una manu tenere tridentem, altera caduceum, cum Inſcript. SAECULO FRUGIFERO, vel uti in alio legitur, in quo figura turritam coronam gerit, quæque una cum caduceo binas ſpicas in manu dextra gerit, SAECULO FECUNDO, nec non in poſthumi altero cerni caduceum cum eadem inſcriptione; quia ſol fœcunditatis parens, ejuſque ut & felicitatis ſymbolum caduceus eſt: adeo ut mirer virum eruditiſſimum ſcribere, ſe non videre quid Mercurius commune cum ſole habeat, quanquam Hermæ in Auguſti nummis cernantur corona radiata caput cincti, quæ ſoli ordinarie tribuitur.

Nam certe, ſi Theologos gentilium ſequimur, multa Mercurio cum ſole communia fuere; illiuſque alas, & caduceum, ipſumque adeo nomen Græcum ad ſolem retulerunt. Et quod Anubidis effigiem valde illuſtrat, in binis Juliani Imperatoris nummis idem una manu ſiſtrum, altera tenet parilem ſitulam, apud Carolum du Freſne illuſtrem & doctiſſ. Virum in familiis Byzantinis. Clavæ, quam tenet Harpocrates manu ſiniſtra avis, atque ut videtur

ANSER

appendet. Ille enim præterquam quod Priapo, uti ex Petronio, & Junoni, uti ex Livio atque Plutarcho conſtat, etiam Iſidi & proculdubio Oſiridi ſacer fuit. In templis illos verſari ſolere teſtis eſt Artemidorus lib.4.cap.85. Oneirocr. per quod num Iſidis templum intelligi debeat incertum; quia in genere ille loquitur: *ἱεροὶ δὲ οἱ χῆνες καὶ ἐν ναοῖς ἀναστρεφόμενοι*: Iſiacus apud Leonardum Auguſtinum ſacerdos, inter varias florum & fructuum primitias, aliaſque res etiam anſeres gerit, vel ut Iſidi ſacros, vel deæ offerendos in ſacrificium. Nam Iſis Ariſtidem jubet Sermone 2. ſac. extremo ſibi *duos anſeres θῦσαι*; Ovidius canit, 1. Faſt.454.

Nec defenſa juvant Capitolia, quo minus anſer
Det jecur in lances Inachi lauta tuas.

Pauſanias lib.x. teſtatur Tithoræenſium *εὐδαιμονεστέρους* Iſidi obtuliſſe boves & cervos, tenuiores vero *anſeres & meleagrides*: & denique Herodotus lib.2, c.45. ſcribit Ægyptios nullam pecudem immolaſſe, præter *ſues, boves mares, vitulos καθαροὺς atque anſeres.* Harpocrati autem additur, quia ut ſol nil niſi ignis eſſe exiſtimatur, ita anſeres natura calidiſſimi, *θερμότατοι καὶ διαπυρώτατοι τὴν φύσιν*, ut loquitur Ælianus lib. 5. Hiſt. An. c. 29. Neque aliam ob cauſam eandem avem addi Mercurio, quem modo explicavi, arbitror; qui etiam ſiſtrum, niſi aliud inſtrumentum ſit, gerit, quia ſolem eo repræſentabant, uti ex Plutarchi libro de Iſide & Oſiride patet. Anſerem excipiet

CLAVA

quam nodoſam, ad inſtar trunci ab arbore reciſi, manu ſiniſtra tenet

net Harpocrates; non ſecus ac apud Caſalium alius, cujus ectypum exhibeo:

Clava proculdubio Herculis propria eſt; cui propterea *nodoſum robur* tribuit Val. Flac. l. 2. v. 534. *σκύταλον κεχαραγμένον ὄζοις* Theocritus Idyl. 17. v. 31. *toroſam clavam* poëta, cujus mihi nomen excidit, antiquus; ſed cum animalium partes carnoſæ dicantur *tori*, & *toroſæ*, ut v. c. *cervix toroſa*; cumque ita Hercules appellari poſſit propter corpus nervis, muſculis & toris plenum, ſubdubitavi nonnunquam, num pro *toroſa* ſcribi debeat *toroſe*; ut ſcilicet Hercules TOROSUS a ſolido corpore vocetur: quod num admitti poſſit aliis judicandum relinquo. Neque tamen *nodoſa clava* dicenda ſemper erit noſtræ ſimilis; quia ab aliis rami potuerunt eſſe ablati, ita ut non tantum exſtarent, vel talis fuiſſe, qualis in nummo Pruſiæ Theſauri Palatini conſpicitur; quod idem ſentiendum de Theſei clava, quam *nodoſum ſtipitem*, & *trinodem clavam* vocat Ovidius Ep. 4. & 40. Heroid. nec non 1. Faſt. v. 575. Nec certe quis

quis errabit, si clavam ad Herculem retulerit, quem etiam Solem faciebant theologi gentiles, uti ex ipso illius nomine, & aliis rebus probare conatur Macrobius lib. 1. Saturn. c. 20. Eusebius lib. 3. præparat. Euang. scribit admirandam ethnicorum impudentiam esse, *quippe qui solem modo Apollinem, modo Herculem, modo Bacchum, modo Æsculapium* dicere non vereantur. Nonnus (apud quem plura hujus generis videri possunt) lib. XL. Dionys. eundem vocat ἀστροχίτωνα, ἄνακτα πυρὸς, ὄρχαμον κόσμου, ἥλιον, *stellatam tunicam* (propter stellas quæ in cæli convexo lucent) *indutum, regem ignis, ducem mundi, solem, qui circulatim obequitat totum polum vel orbem* αἴθοπι δίσκῳ, *igneo disco* & Tristanus t. 2. p 337. arbitratur in Apamensium nummo ab una parte cerni Herculem, si modo is est, ab altera vero Junonem, quia ille sol, hæc vero terra habebatur. Porphyrius quoque apud Euseb. libro laudato testatur *clavam & leoninam pellem* Herculi tribui ad significandum per clavam τὴν ἀνωμαλίαν *inæqualitatem*, per pellem vero, κατὰ τὸ ζώδιον ἐμφανέστικὸν ἰσχύος, *quia vires suas in leone præcipue sol ostendit*; & duodecim ejus labores notare duodecim signa, quæ sol singulis annis transit. Scholiastes Hesiodi ad Theog. pag. 249. scribit mala aurea esse *astra*, Herculem vero *Solem*: idque ideo fictum esse, quia παρερχομένου τοῦ ἡλίου ἐμφαίνονται τὰ ἄστρα: Hydræ Lernææ historiam ex solis natura interpretatur idem pag. 256. Prometheum liberatum, pag. 281. ubi diserte τὸν Ἥλιον vocatum fuisse Ἡρακλέα scribit: Geryonis boves pag. 310, & tandem duodecim labores pag. 305. non secus ac apud Eusebium Porphyrius. Eandem ob causam sagittis & arcu armatur, uti inter alios docet Hieronimus Aleander in Exposit. Tabulæ Heliacæ: in qua etiam *clava* inter insignia solis conspicitur. Et notandum diligenter *clavam* Herculeam similiter Harpocrati tribui in nummo Hadriani apud Antiquarium non minimi nominis Car. Patinum; sed ut de fide sculptoris dubitem facit similis Antonini Pii nummus apud Tristanum, in quo sceptrum, illique insidens aquila conspiciuntur; in quod idem eruditione præstantes viri diligentius inquirant: in nummo Agrippinæ Claudii apud Seguinum Sol radiatus coronam imponit tropæo, ejusque a basi surgunt binæ clavæ: in lapide antiquo apud Gruterum pag. 28. conspiciuntur MATRIS DEUM MAGNÆ IDEÆ PALATINÆ insignia, turris, pinus, crotala, fistulæ, lances, pedum,

leo,

leo, & cum iis clava; (niſi tamen potius, uti haud obſcure ex marmore ipſo apud Gabrielem Simeoni patet, ſit pedum paſtorale) cujus tenuiori parti mitra imponitur, ut docerent Attin mitratum, nullum alium quam ſolem eſſe; id quod gentiles exiſtimaſſe a viris doctis ſatis ſuperque probatum eſt: in Titi Imperatoris nummo apud Patinum eadem Sarapidi additur, quia & hic Sol habebatur, quemadmodum ex Macrobio aliiſque auctoribus, nec non innumeris fere nummis, gemmis & marmoribus apud antiquarios obviis conſtat; unde etiam Ariſtides ſcribit eum *ἀξιοσπουδέςατον ἡλίου φῶς τοῖς θεαταῖς* oſtendiſſe, & alibi eundem ſcribit eſſe *ἅπασι ἀνθρώποις φῶς*. Ceterum non incommode *clava* etiam ad Æſculapium poſſet referri, cum quia ſimilis plane illi ab Apulejo tribuitur, tum quia circa eam volvitur ſerpens, qui ſemper fere deum illum comitatur: *Diceres*, (ait Apulejus lib. 1.) *dei medici baculo, quod* RAMULIS SEMIAMPUTATIS NODOSUM, *gerit ſerpentem generoſum, lubricis amplexibus inhærere*: eidem *nodoſum bacillum* tribuit Feſtus in v. *Inſula*, quem male Boxhornius ad Plutarchi Quæſt. Romanas interpretatur ſerpentibus involutum; & inde forte in Coorum nummo Herculis nodoſa clava & baculus Æſculapii conſpiciuntur cum ſerpente apud Triſt. Tom. 1. p. 168; niſi potius ſignificent, Herculem etiam in illorum inſula cultum fuiſſe. Serpentes autem Æſculapio tribui res eſt notiſſima; idque ideo factum ſcribit Feſtus in v. *Draconis*, quia vigilantiſſimi generis putantur, & illa res maxime medicinæ neceſſaria eſt; ipſeque in ſerpentem mutatus eſſe fingitur, *σύργαστρος*, id eſt *ſerpens* appellatus propterea, quemadmodum obſervat Salmaſius ad Herodis Attici inſcriptionem. Neque tamen marmor Lugduni repertum, eo quod anguis in eo ſculptus eſt, cum Gabriele Simeoni Æſculapio tribuere debemus. Nam caput fœmineùm plane eſt, & addita inſcriptio DEO INVICTO MITHIR SECUNDINUS DAT haud obſcure docet illud ad ſacra pertinere Mithriaca. Quin & ipſum Æſculapium ſolem eſſe docet elegantibus verbis Macrobius lib. 1. c 20. Saturn. quæ integra adſcribere non gravabor: *Hinc eſt quod ſimulacris Æſculapii & Salutis draco ſubjungitur; quod hi ad ſolis naturam lunæque referuntur: & eſt Æſculapius vis ſalubris de ſubſtantia ſolis ſubveniens animis corporibuſque mortalium: Salus autem natura lunaris ef-*

H *fectus*

fectus est, quo corpora animantium juvantur salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum junguntur figuræ draconum: quia præstant ut humana corpora velut infirmitatis pelle deposita ad pristinum revirescant virorem, ut virescunt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta, propterea & ad ipsum solem species draconis refertur; quia sol semper velut a quadam imæ depressionis senecta in altitudinem suam ut in robur revertitur juventutis. Esse autem draconem inter præcipua solis argumenta, etiam nominis fictione monstratur, quod sit nuncupatus ἀπὸ δέρκειν, *id est videre. Nam ferunt hunc serpentem acie acutissima & pervigili naturam sideris hujus imitari; atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, thesaurorum custodiam draconibus assignari. Æsculapium vero eundem esse atque Apollinem non solum hinc probatur, quod ex illo natus creditur, sed quod ei & jus divinationis adjungitur. Nam Apollodorus in libris, quibus titulus est* περὶ θεῶν, *scribit quod Æsculapius divinationibus & auguriis præsit.* Porphyrius apud Euseb. l. 3. Præpar. cap. XI. testatur Gentiles *virtutem solis salutarem,* σωστικὴν δύναμιν per Æsculapium symbolice expressisse; eique *baculum dedisse in manus, in signum, laborantes ab eo sustentari & erigi; & circa illum serpentem volvi in signum* τοῦ περὶ τὸ σῶμα καὶ ψυχῆς σημεῖον, *quia hoc animal præ reliquis spiritu abundat, & corporis imbecillitatem exuit.* Orpheus quoque apud Hesiodi Scholiastem pag. 305. non alia his versibus docet:

Ἥλιος, ὃν καλέουσι Ἀπόλλωνα κλυτότοξον
Φοῖβον ἑκαβελέτην, μάντιν πάντων, ἑκάεργον
Ἰητῆρα νόσων, Ἀσκλήπιον. ἐνθάδε πάντα.

Verum ut pergam, cum primum apud Joannem Smetium, virum certe natum ad Antiquitatis studium juvandum, & qui quotidie vetustis rebus musæum suum exornat gnaviter, imagunculam inspexi, putabam me vel folia vel ramum arboris in infima clava observasse; cumque litteris dubium ut tolleret Smetium rogarem, misit ille ad me, circa imam clavæ partem ramulum esse, sed tenuissime illum a serpentis cauda ad inferiora usque clavæ circumvolvi: eundemque virum doctissimum video in Antiquitatibus suis Noviomagensibus nescio quem flosculum curasse appingi Harpocrati

pocrati suo. Sed, ut verum fatear, nihil tale in imaguncula accuratius postea & plus semel inspecta, reperire potui; animadvertique artificem, illam, quæ initio dissertationis hujus conspicitur, diligenter admodum delineasse: unde & recte me facturum existimavi, si quæ de Bacchi & Herculis deque illius cum sole convenientia notaveram ad calcem libelli rejicerem, ne in ipso opusculo nimium extra oleas, ut est τὸ λεγόμενον. Accedendum tandem est ad SERPENTEM, qui circa clavam sive baculum, brachiumque imagunculæ volvitur, & omnium fere deorum, vel dæmonum symbolum & comes est; Nihil frequentius in Ægyptiorum sacris ut & Græcorum Romanorumque occurrere ex Tabula Pignorii Isiaca, ex marmoribus & nummis aliisque antiquis rebus clarissime patet. Isidi comes datur ab Ovidio lib. 9. Met. v. 691: ejusque caput aspide coronatum fuisse præter Ælianum, qui videatur l. 10. c. 31. de Animal. docet Flaccus Valerius l. 4. Argon.

——— & procul Io
Spectat ab arce poli jam divis addita, jamque
Aspide cincta comas, & ovanti persona sistro.

Horapollo lib. 1. Hierogl. c. 1. scribit Ægyptios basiliscum serpentem vocare οὐραῖον, atque eum χρυσοῦν ποιοῦντες θεοῖς περιτιθέναι; *aureum facientes diis circumponere*; quod non incommode de capite potest explicari, uti etiam observatum est Pierio: nam & mox sequitur; διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν θεῶν ἐπιτιθέασιν, *& ideo ipsum* (basiliscum) *deorum capitibus imponunt*; id quod videre in Tabula Pignorii Hieroglyphica licet. Iidem Ægyptii Jovi nonnullos serpentes sacrarunt, eoque dementiæ venerunt ut eos adorarent, Herodoto lib. 2, c. 72. & Æliano l. XI. c. 17. de Animal. testantibus; quorum præcipuus fuit ille, qui Ἀγαθοδαίμων & Κνὴφ appellabatur, pari superstitione a Phœnicibus cultus, quemadmodum tradit Eusebius libro Præparat. 1. extremo. Junonis simulacrum apud Babylonios dextra serpentem, sinistra gemmatum sceptrum gerebat; & apud eosdem Rhea sedens ad genua habebat prostratos leones & prope se duos serpentes, uti legere licet apud Diodorum Siculum. In Jovis Sabasii Magnæ Matris ut & Mithræ sa-

cris ſerpentes præcipuam religionem feciſſe patet ex marmoribus, quæ ſacra Mithriaca compleĉtuntur, iiſque quæ obſervarunt Pignorius & Rubenius. Euripides præterea in Baccho v. 100. canit Bacchum ſimul ac natus fuit, coronatum eſſe *δρακόντων στεφάνοις*; & Nonnus eum coronam ſerpentum circa caput, & *ὀφιώδεα μίτρην* habere in ſignum ſuæ juventutis. Nec alio habitu ſe fœdabant Bacchantes, quas Euripides canit *ἄγχαν ſive ſerpentem πλοκάμοις* circumdediſſe; quarum alias Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. in deſcriptione pompæ Bacchicæ elegantiſſima tradit ſeſe *ὄφεσιν*, *alias vite*, *hedera & ſmilace coronaſſe*; apud Horatium lib. 2. Od. 19. Bacchus

—— Separatis uvidus in jugis
Nodo coërcet viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.

Clemenſque tandem Alexandrinus in protrept. Bacchas introducit *ἀνεστεμμένας τοῖς ὄφεσι ſerpentibus coronatas.* Catullus hoc vocat *ſeſe tortis ſerpentibus incingere*, & *circumplicare ſe anguibus* Arnobius: *Bacchanalia etiam prætermittamus immania, quibus nomen omophagiis græcum eſt: in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate circumplicatis vos anguibus*: quanquam dubitem num cum viris eruditis bina hæc loca ita explicari debeant, nec potius ſignificent veſtes vel corpora bacchantium ſerpentibus cincta fuiſſe, qualis SALUS occurrit in nummo Mammææ apud Triſtanum: Minutius quoque Felix Cererem ſerpente circumdat: *Ceres facibus accenſis, & ſerpente circumdata, errore ſubreptam & corruptam Liberam anxia & ſollicita veſtigat*: ubi parum abeſt, quin reſcribam, *circumlata*, quia curru a ſerpentibus tracto fuit vecta, cum quæreret filiam Proſerpinam. Neque hæc de Bacchantibus monuiſſem, niſi ectypum lucernæ elegantiſſimæ, quæ caput Bacchi videtur referre, adjicere in gratiam eorum qui antiquas res mirantur, conſtituiſſem;

Inventa illa eſt Noviomagi anno Chriſti D. N. 1674. in ſarcophago ex lapide tôfo quatuor aut quinque pedum, cum quibuſdam nummis æneis, & prope ſarcophagum ſtabat urna cinere & oſſibus cuplena. Eam Galli ſecum abſtulerunt, ſed depingendam ante curaverat Joannes Braunius Antiquariæ rei ſtudioſiſſimus, & tunc in

urbe myſteriorum ſacrorum interpres, nunc vero Theologiæ apud Groninganos Profeſſor, qui qua eruditione præditus ſit, ſatis docent libri de Veſtitu Sacerdotum Hebræorum. Viro igitur illi lucernam debes, Lector; quæ nobis repræſentat Bacchi Juvenis, ni fallor, caput, coronatum ſerpente & vite; quomodo apud Apollon. Rhodium lib. 3. v. 1213. Hecate *σμερδαλέοις draconibus μετὰ δρυΐνοισι πτόρθοισι cum ramis querneis*; & apud Sophoclem *ῥιζοτόμοις*, cujus verba conſervavit nobis alterius poëtæ vetus Scholiaſtes; *ὅτι*, ait, *δράκουσι καὶ δρυΐνῳ κλάδῳ στέφεσθαι ἡ Ἑκάτη καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ῥιζοτόμοις τὸν χόρον πεποίηκε λέγοντα*

Στεφανωμένη δρυσὶ καὶ πλεκταῖς
Ωμῶν σπειράμασι δρακόντων.

quomodo ſcribendum eſſe recte docet Scaliger ad Varronem. Quid autem cauſæ ſit, cur ejusmodi lucernæ ſepulchris inferrentur, aut cur rebus ad Bacchum pertinentibus exornarentur, in obſcuro equidem eſt. An dicemus pro lubitu hic graſſatos artifices? an vero inſignia dei lucernis indita eſſe, quia ſacra illius, quem propterea Ovidius lib. 1. Artis vocat *Nyctelium Patrem*, erant nocturna, uti ex plurimis auctoribus conſtat; inque eorum poſitas fuiſſe monumentis, qui myſteriis Bacchi erant initiati, vel numini majeſtatique ejus devoti? SERPENS autem peculiari ratione, id quod maxime probandum erat, ſoli ſacratus erat; eamque procul dubio ob cauſam Harpocrati additur. Artemidorus lib. 2. Oneir. c. 13. ſcribit *δράκοντα ſacrum eſſe Jovi Sabaſio*, SOLI, *Cereri & Proſerpinæ, Hecatæ, Æſculapio & Heroibus.* In caduceo Mercurii ſerpentes Solis ſymbolum eſſe docet Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. patetque clariſſime ex Aleandri Tabula Heliaca; in qua ut Hercules *Scytalo-ſagitti-pellifer*, uti vocatur Tertulliano, per clavam & pellem leonis, Bacchus per pocula, ita Mercurius per acervum lapidum & caduceum ad ſidus illud refertur. Hanc ob cauſam Æſculapio angues tribui ex ejuſdem Macrobii, quæ jam laudata ſunt, verbis patet; docetque idem lib. 1. c. 17. Apollini Hierapolitano *draconis effigiem* addi ad monſtrandum *flexuoſum iter ſideris*; & nihil frequentius quam in nummis aliiſque monumentis cernere ſerpentem Apollinem comitari, vel tripodibus ejus addi, ſive quia ſoli ſacer, ſive quia oraculis adhibebatur, propterea Græcis appellatus *οἰωνὸς*, uti apud Heſychium legere licet. Ad pedem dextrum

Harpo-

Harpocratis CUNICULUS, vel LEPUS, vel aliud animal, & forte, neque enim propter brevitatem ſatis certo dignoſci poteſt, CANIS ſedet. Soli varia animalia conſtat fuiſſe ſacrata, verum necdum mihi quicquam ſimile de *Lepore* vel *Cuniculo* repertum eſt; quorum tamen naturæ non male ſideri illi aptari poſſunt. Ut enim ſol generationis & fœcunditatis præcipua cauſa habetur, ita ipſi ſacratus, vel ſymbolum illius erit lepus, timidum quidem (unde in lege Salica pœna in eum ſtatuitur, qui *alterum leporem clamaverit*, & proverbium, Ῥήγινος λαγώς, Zenobio teſte originem traxit) ſed fœcundiſſimum animal, *quod ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis veſtitum, aliud inplume, aliud inchoatum gerens pariter*, uti Plinius loquitur lib. 8, c. 55. cui conſentiunt Herodotus lib. 3. c. 108. Pollux, Xenephon, Ælianus, Bochartus in admirando de animalibus S. S. opere, atque Stephanus le Moyne, cujus amicitiam magni facio, in pereruditis, ad Barnabæ epiſtolam notis. Nec is forte erraverit, quanquam ejuſmodi res meræ divinationes ſint, qui exiſtimet lepores ea de cauſa amoribus ſacrari, quemadmodum Euſthath. ad Iliad. A. & ex eo in v. πεύκη tradit Varinus, qui tamen rationem a viſu & ipſa voce deducunt. Nam poſtquam monuiſſent Apollini κίθαρον piſcem dedicari, quia citharista erat, Mercurio βόακα itidem piſcem, quia præco erat, Veneri ἀφύην etiam piſcem e ſpuma naſcentem, quia illa inde fertur eſſe orta; λύκον Apollini, propter ἀμφιλύκην νύκτα, circa quam ſol oritur; addunt; Καὶ λαγὼς ἐρώτων ἀνάθημα, διὰ τὸ ταυτὸν τῆ κατὰ κλῆσιν γενέσεως. λαγὼς τε γὰρ ἀπὸ τοῦ λάειν, καὶ ἔρως ἐκ τοῦ ὁρᾶν, ἅπερ τὸ βλέπειν μηνύουσι: Certe Veneri leporem *gratiſſimam hoſtiam*, ὡς πολὺ τῆς Ἀφροδίτης μέτεστιν αὐτῷ, *quia multum veneris eſt particeps*, id eſt, uterum ferens impletur & maxime libidinoſum animal eſt, tradit alicubi Philoſtratus; quomodo, ut hoc ſimili exemplo illuſtrem, felis Lunæ dicatur, διὰ τὸ ποικίλον καὶ νυκτουργὸν καὶ γόνιμον τοῦ θηρίου, *ob varietatem, vim noctu agendi & fœcunditatem*, teſte Plutarcho libro de Iſide; unde etiam Martianus Capella lib. 2. fingit *lunam felem vultu prætuliſſe*. Celeritate præterea multa animalia vincit lepus; & Xenophon docet omnia ejus membra ad celeritatem mirifice eſſe compoſita; adeo ut hoc etiam nomine ſolem poſſit comitari, quia non modo ſidus eſt celerrimum, verum etiam cujus filiam *Celeritatem* facit Martianus Capella. Cervum certe ob rapidiſſimum

diſſimum curſum ſoli ſacrari arbitror; quem Apollo manui impoſitum habet in nummis Juliæ Domnæ & Balbini a Mileſiis ſignatis apud Patinum & Seguinum; non ſecus ac Oſiris vel ſol in Trajani nummo apud eundem. Niſi tamen animal illud ad lunam potius referendum ſit, & ideo ab Apolline atque Oſiri geſtetur, quia ſol lucem lunæ tribuit. Eſt enim cervus Dianæ ſacer; & in nummis Commodi & Caracallæ Diana vel Luna vehitur curru a binis cervis tracto, quas & ipſi tribuunt Callimachus & Claudianus; & in nummo P. Licinii Gallieni cerva cernitur, cum Inſcriptione, DIANÆ CONSERVATRICI; non quod Diana cervæ effigie hic cernatur, uti arbitratur doctiſſimus Symbolicæ ejus ſtatuæ interpres; ſed quia ipſi vel ob celeritatem vel ob aliam cauſam cerva ſacra habebatur. Neque alia ratio Ovidio lib. 1. Faſt. & Herodoto lib. 1. extremo placuit, quando docent Perſas & Maſſagetas ſolem equo placare; imo & idem de leone tradit Statii interpres ad lib. 1. Theb. *Mithræ ſimulacrum fingebatur reluctantis tauri cornua retentare, quo ſignificabatur lunam ab eo lumen accipere, cum cœperit ab ejus radiis ſegregari. Erat autem ipſe ſol leonis vultu cum tiara priſco habitu: utriſque manibus, ſeu diximus, bovis cornua comprimens. Siquidem ſol principale ſignum inculcat & frænat leonem ſcilicet, ideo quod hic deus ceteros ſui nominis & potentiæ impetu excellat, ut inter reliquas feras leo, vel quod ſit rapidum animal.* His adde ut ſol ſemper lumen ſuum vel in ſuperiore vel in inferiore hemiſphærio oſtentat, ita leporem oculos apertos habere nec eos quieſcentem vel dormientem claudere; quemadmodum præter Ælianum tradit Plinius lib. 11. c. 37. *Quin & patentibus dormiunt oculis, multique homines, quod corybantian Græci vocant*: unde etiam Ægyptii patens quid ſignificare volentes, *leporem*, teſte Horo, pingebant: vetereſque leonem ſoli quoque dedicarunt, quia ille *oculis patentibus atque igneis cernitur ſemper, ut ſol patenti igneoque oculo terram conſpectu perpetuo atque infatigabili cernit; ut loquitur* Macrob. 1, 21. CUNICULUM ſi quis hic ſe repperiſſe putabit, eædem fere rationes militabunt, & recte illum comitari ſolem palam facient. Nam Plinius lib. 8, c. 55. *eos fœcunditatis eximiæ* eſſe ſcribit, & famem Balearibus inſulis populatis meſſibus afferre; qui & ibidem leporum genus eos eſſe, & Hiſpaniam cuniculos appellare ſcribit. Sane apud gentem eam abundaſſe hoc animal docet Ælianus lib. 13, c. 15. & in nummis Hadriani

driani

driani ſymbolum Hiſpaniæ eſt apud illuſtres antiquarios : nec non in annulo, ſi fides habenda Chifletio cap. 7. Anaſtaſ. Childerici Regis. Quin imo Samuel Bochartus, vir ad miraculum uſque doctus ipſum Hiſpaniæ vel Spaniæ nomen deducit ab Hebræa voce *Saphan*, id eſt *cuniculus*; unde *Spanya* nihil aliud erit quam *cuniculoſa regio*; quod epitheton etiam Catullus carmine XI. dat Celtiberiæ;

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculoſæ Celtiberiæ fili
Egnati, opaca quem bonum facit barba.

quanquam Iſaacus Voſſius, cui plurimum in hoc ſtudiorum genere tribuendum eſt, reſcribat, *Celtis peroſæ Celtiberiæ fili.* Et figuræ portentoſæ plane, quæ originem ſuam vel Ægyptiis vel hæreticis ſatis notis forte debet, quæque ad ſolem non incommode referri poſſunt, uti ex iis quæ diſputavi ſatis patet; additur *cuniculus* vel *lepus* apud Leonard. Auguſtini part. I. Num. 203. & Smetius apud Gruterum pag. 34. teſtatur in ædibus Alteriorum Romæ Mithram vel ſolem in rupe excavata ſtare, dextra cultrum vel gladium monſtrantem (hoc lucem capit ex iis quæ Porphyrius lib. de Antro Nympharum pag. 265. notat præclaram) ſiniſtra neſcio quid ferentem; eum calcare taurum ſubſtratum, dextro inter cornua ſiniſtro pede in tergo poſitis; ſub tauro eſſe ſerpentem, & aliud animal *cuniculo* ſimile. Quod quamvis multum faceret ad vindicandum Harpocrati, qui cum Mithra ad ſolem referendus eſt, cuniculum; ut tamen hic leonem depictum fuiſſe credam, cogit me Camerarius, qui in enarratione picturæ hujus hieroglyphicæ leonem exhibet; vel potius dicendum Smetium canem, qui in marmore apud Camerarium, non ſatis feliciter hoc de agricultura explicantem uti Macario & Chifletio obſervatum, conſpicitur, cuniculum eſſe putaſſe; quanquam, cum illud animal & ſerpentem ſub tauro locet, videatur ad leonem digitum intendiſſe; potueritque ſilentio præteriiſſe adſilientem canem, uti certe unam tantum beſtiam memorat. Quod ſi Smetius erravit, me etiam erroris non abſolvo; & divinus certe forem neceſſe eſt, ſi conjecturare queam alia in marmoribus nunquam a me viſis exhiberi, quam memorant eorum inſpectores. Quin potuit alia fuiſſe pictura hieroglyphica Mithræ. Exſtat enim illa & inſcribitur : Simbolo dell' Agricultura,

Ritratte da molte ſcolture antiche & dichcarato da Horatio Tigrino de Marii, dedicaturque Antonio Ciccarelli. Et primo quidem ſub ſolis curru vel ejus equis jacet figura humana, & ſupra puer alatus facem tenet: ſeptem aris inſculptæ ſunt totidem figuræ, ex quibus clare cognoſcuntur Sol, Saturnus, Mercurius, Mars, Luna ſive Diana, unde conjicio reliquas eſſe Venerem & Jovem, ut ſeptem planetæ repræſententur. Luna vehitur curru a cervis tracto, & infra eam jacet fluvius cum urna barbatus; ſupra viſitur puerulus alis papilionis decorus, & ſagittam tenens. Sub diei figura gallus cernitur gallinaceus: bovis cornuti medium corpus pancarpio cingitur, & enſis vagina varie pictus eſt: prope unam figuram notatam Litt. H. binæ arbores, quarum una palma eſt, ſunt, & ad eam ſedet figura H. dormiens; ſerpens non ſub tauro quaſi mortuus jacet, ſed alatus eſt, & ſeſe erigit, caudam ore mordens; & tandem Leo longe a tauro remotus jacet. Verum exiſtimo tale marmor non exſtare Romæ, ſed ejuſmodi picturam ex variis monumentis digeſſiſſe Horatium Tigrinum, qui illud ipſum haud obſcure ſignificat. Vir tamen quidam eruditus hæc adſcripſerat. Simulacrum hoc boni agricolæ ſpectatur licet diverſimode exſculptum Romæ in variis locis. Integerrimum eſt penes Urſinum Fulvium, nec excedit magnitudinem hujus chartæ: ſpectatur item in palatio Cæſiorum: in muro exteriori S. Marcii: in ædibus Octavii Zeno retro S. Barbaram: in ædibus doctoris Raimondi juxta ſacellum; in ædibus Severini Stellæ prope ſacellum viglia-Chriſto: in ædibus Franciſci Porcarii, nec non in ædibus prope Jeſuitas. Quæ certe docent liquido, varias Mithræ ſculpturas Romæ fuiſſe. Nonnunquam veniebat mihi in mentem hoc animalculum CANEM eſſe poſſe. Certe ille in ſacris Mithriacis cernitur, uti oſtendunt marmora nuper edita. Et Epiphanius cap. 105. Ancorati non puduiſſe Ægyptios ſcribit θεοποιεῖν canem, ælurum, hircum, ovem, crocodilum, ibin, milvium, accipitrem, corvum, & ſerpentem; Juven. Sat. 15. canit;

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Apollonius apud Philoſtratum lib. 6, c. 9. Ægyptios ridet, quod deorum imaginibus ipſis σεμνότερον & θεοειδέστερον eſſet κύων, ἶβις καὶ τράγος, *canis, ibis & hircus*: Cicero lib. 5. Tuſc. Quæſt. eoſdem ſcribit *quamvis carnificinam prius ſubituram, quam ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent*: & Ælianus lib. 5. Hiſt.

Hist. Animal. c.45. id ideo eos fecisse memorat, quia cum Isis Osirim (ita videtur Orum appellare, quem & mox παῖδα nominat) quæreret, canes eam juverunt, & feras depulerunt a cadavere; & quia cum canicula exoritur, tunc simul Nilus sese attollit, & in agros ascendit: additque rem eandem narrans Diodorus lib. 1. διὸ καὶ τοῖς Ισείοις προπορεύεσθαι τὰς κύνας κατὰ τὴν πομπήν: *in festo Isidis pompam canes præcedere*. Verum Plutarchus lib. de Iside & Osiride suo & auctorum, quos laudavi, tempore hoc non observasse Ægyptios haud obscure testatur, scribitque antiquitus τὰς μεγίστας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς canem habuisse; sed postquam Apis a Cambyse interfecti & projecti cadaver ex omnibus animalibus solus gustavit, ipsum perdidisse τὸ πρῶτος εἶναι καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἑτέρων ζώων: quæ quomodo conciliari possint vix video, nisi advocare placet Ægypti nomos; quorum incolæ alia & alia animalia, uti satis clare Herodotus & post eum Sextus Empiricus lib. 3. pyrr. Hypothes. docet, coluerunt. Atque ex his utique patet, mirandum nequaquam esse, si canis conspiciatur in Ægyptiorum sacris, vel addatur numinum gentis istius imaginibus; idque eo magis, quia, ut monui, idem animal in sacris Mithriacis, quæ ad Solem referuntur, conspicitur non modo, verum etiam quia comitatur Serapin & Isidem in gemma operis antiqui apud Licetum pag. 1178. & apud Diod. Sic lib. 1. Isis dicitur ἐπιτέλλειν ἐν τῷ ἄστρῳ τῷ κυνί; *oriri in sidere canis*: qua de loquendi forma & superstitione alibi erit agendi locus. Sed demus hoc animali, quo non fideliorem comitem, non incorruptiorem custodem, neminem vigilantiorem agnoscit Columella; ut examinemus, num vere narret Arnobius lib. 7. pag. 223. canes nullis superis fuisse immolatos: *Quod si animantium cruore honorari, & affici superorum animos existimatis, cur non eis & mulos & elephantes mactatis, & asinos? cur non &* CANES, *ursos, & vulpes, camelos, & belbas & leones?* Certe canem immolatum fuisse Hecatæ in Samothracia; in sacris expiatoriis apud Græcos; Romæ a Luperiis, mense Februario, qui a februando id est purgando est dictus; Genitæ Manæ, generationis præsidi deæ, & denique in lustrationibus ex Lycophrone, Plutarcho, Plinio, Livio & aliis docuerunt Bochartus Galliæ, lib. 2. de Animal c. 56. & Reinesius, Germaniæ clarissima post mortem etiam lumina l. 1. c. 15. Var. lect. Quibus addi potest Suidas in vv. Ζηρυνθία. Αλλ' εἴ τις; Σαμοθράκη. & Ἱππαεικόν; necnon Ovid. lib. 1. Fastor. v. 389.

Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos
Et quicunque tuas accolit, Hæme, nives.

Verum cum ſacra illa non tam ſuperos quam inferos reſpiciant, Arnobius poſſit videri vera docuiſſe; maxime, quia Plutarchus in Quæſt. Rom. ſcribit veteres putaſſe, hoc animal nullo modo purificaſſe, ac proinde ὀλυμπίων οὐδενὶ θεῶν fuiſſe immolatum. Certe ſi per *deos Olympios* intelligimus deos duodecim majores, rariſſime imo vel nuſquam inveniemus apud Græcos & Romanos canem iis fuiſſe in ſacrificium oblatum. Cares quidem canem immolaſſe Suidas ex Eunapio in v. Καρικὸν θῦμα, & Appendicis Vaticanæ Auctor Cent. 2. Prov. 26. docent; quem deum Martem arbitror fuiſſe, licet eum auctores iſti non nominent. Canes rufæ immolabantur Romæ ad placandum caniculæ ſidus, uti tradit Feſtus in vv. *Catularia porta* & *Rutilæ* : Colophonique τῇ Ενοδίῳ, *deæ quam Enodion* vocant, μέλαιναν σκύλακα offerunt, teſte Pauſania lib. 3. p. 188. Et quanquam ex his locis non plane conſtare poſſit ſuperis canem fuiſſe immolatum, quia caniculæ ſidus iis nequaquam annumeratur, & dea ἐνόδιος nulla alia eſt quam Hecate; Argivos tamen apud Plutarchum in Quæſt. Græcis Socrates τῇ Ειλιονίᾳ κύνα θύειν διὰ τὴν ῥαςώνην τῆς λοχείας; per quam interpretes intelligunt *Lucinam*: & Pauſanias in Laconicis apud Therapnenſes τῷ Ενυαλίῳ canem tradunt ephebos obtuliſſe, exiſtimantes deorum fortiſſimo, θεῶν τῷ ἀλκιμωτάτῳ non poſſe gratiorem offerri victimam, quam è cicurum genere fortiſſimum. Et cum *Enyalius* a pleriſque Mars eſſe exiſtimetur, id quod docet etiam elegans Æneæ cap. 24. poliorc. locus; cum Mars inter deos majores XII. atque adeo inter ſuperos (uti vel conſtat ex ſerv. ad II. Æn. v. 51.) numeretur; cumque ipſe Arnob. lib. IV. ex Apollodoro narret *Marti ab Caribus canes, ab Scythis aſinos immolari*; non videtur utique priore loco memoriæ ſuæ fidem advocaſſe. Verum Julianus etiam Orat. V. ſcribit eos ἐν τελεςικαῖς θυσίαις piſces, de quibus loquutus fuerat, ſacrificare; ut equum Romanos, alios nonnullas feras & animalia, puta canes, Græcos pariter & Romanos, tum alios quam plurimas id genus hoſtias ſemel biſve quotannis; additque Αλλ' ὐκ ἐν ταῖς τιμητικαῖς, ἐφ' ὧν μόνον κοινωνεῖν ἄξιον, καὶ τραπεζῶν θεοῖς : *at non in honorariis ſacris, per quæ ſola cum diis communes menſas habere poſſumus.* Plutarchus in Quæſt. Romanis iterum teſtatur canem immundum animal judicatum,

dicatum, καὶ ὀλυμπίων μὲν γδ' ἐδενὶ θεῶν immolatum; verum χθονία Ἑκάτῃ δεῖπνον missum εἰς τειόδες expiandi gratia, & Lacedæmone τῷ φωνικοπάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας fuisse sacrificatos. Adeo ut dicendum sit, si vera notavit Arnobius, nulli superorum canem fuisse sacrificatum, vel Enyalium alium a Marte esse, vel Martem propter cædes & sanguinem superorum deorum numero non venisse: quod ultimum clare docet Artemid. lib. 2, c. 35. Oneir. ubi Olympios vel Æthereos deos facit, Jovem, Junonem, Venerem, Uraniam, Dianam, Apollinem, Ignem æthereum & Minervam: Martem autem scribit alicubi ἐν τοῖς ἐπιγείοις, *inter terrestres*, alicubi vero ἐν τοῖς χθονίοις *inter subterraneos* numerari. Observandum tamen Viros eruditos existimare tam apud Græcos quam Latinos duodecim esse deos primarios, eosdem nominari ὀλυμπίες & ἐρανίες, & comprehendi hoc numero etiam *Martem*, uti ex Enniano disticho patet:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Quæ ut conciliari possint, vel dicendum est alios esse *Olympios deos*; alios majores sive *majorum gentium*, uti loquitur Lactant. lib. 1. cap. 15. sive *Consentes*, uti eos appellat Varro lib. 1, c. 1. de R. R. addens illorum imagines ad forum auratas stare; vel alios deos Olympios Græcis, alios Romanis fuisse; vel sibi non constare in his figmentis gentiles, & propter hanc rationem deum Olympiis, propter aliam eundem terrestribus adscribi vel subterraneis. Certe apud Ægyptios *Hercules* fuit unus ex diis duodecim, teste Herodoto lib. 2. c. 43. deosque duodecim ab Ægyptiis accepisse Græcos memoriæ mandat non modo c. 4. verum etiam Herculi Olympio eos sacrificasse ὡς ἀθανάτῳ, & parentasse alteri, ut Heroi, cap. 43. Quin & Pana iis annumerarunt Mendesii, uti ex cap. 46. patet; ubi narrat Mendesios Pana inter octo deos numerare, eosque ante duodecim exstitisse: quod non ita capiendum est, tanquam dii octo alii forent a diis duodecim; sed prioribus octo additi sunt postea quatuor, & inter eos fuit Hercules; atque sic duodenarius numerus expletus est, quemadmodum docet idem cap. 43. Quæ ad sinistrum Harpocratis latus sedet avis, restat; sed quæ illa sit propter rostrum capitisque partem detritam (adjecit tamen ea me inscio pictor) difficulter agnoscitur. Forte est AQUILA, quam soli dicatam esse

vel inde patet, quod juxta ſimulacrum Apollinis Hierapolitani illa collocaretur: Macr. 1. Sat. 17. *Aquilæ propter exprimunt inſtar volatus*; & mox: *Aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt*. Et inde forte in Actiorum, qui Apollinem maxime colebant, nummis cernitur apud Gotzium aquila; cujus rei rationem ſe neſcire fatetur Nonnius; atque in marmore antiquo, quod SOLI SANCTISSIMO SACRUM fecit TI. CLAUDIUS FELIX, Solis radiati προτομῇ alis expanſis gerit eadem avis apud eruditionis elegantiſſimæ Virum Jac. Sponium in Miſcellaneis Antiquæ Lectionis. Imo etiam in nummo Hadriani apud Choulium, uti ex ectypo patet, Harpocrates noſter ſuper caput aquilæ ſtat, aliſque ejus impoſita ſunt Sarapidis & Iſidis capita

Quin & aquila propter magnitudinem oculorum vel acrem viſum ὀφθαλμίας dicta videtur, teſte Joanne Diacono ad Heſiodi Scutum; non ſecus ac piſcis quidam apud Plinium *oculatus*; eoque nomine non ſecus ac accipiter Soli potuit eſſe dicata. Nec is erraverit, qui CORVUM vel ACCIPITREM conſpici a latere Harpocratis exiſtimabit; quos Apollini maxime inſervire tradit Porphyrius lib. 3. de Abſtinentia. Et certe CORVUS apud Græcos, Romanos & Ægyptios Soli adſcribitur. Ælianus lib. 1. c. 18. corvum *Apollinis ſacram avem* & ἀκόλουθον vocat, *divinationeque præditam* fuiſſe ſcribit: & fabulabantur illum Apollinis famulum ante transformationem fuiſſe, ut idem lib. 1, c. 47. & Ariſteus Metapontinis

tapontinis dicebat, se quidem illo tempore Aristeum, sed τότε ὅτε εἵπετο τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ, *cum deum sequeretur, corvum esse*, uti tradit Herod. lib. 4. c. 15. Eustathius ad Il. Δ. p. 449. Iliados, scribit cygnum Apollini ὡς ἡλίῳ propter λευκότητα dicari & corvum διὰ τὴν νυκτερινὴν μελανίαν, ἧς (ita legendum, non, ut in editione Romana scribitur εἰς) οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται: *propter nocturnam nigredinem, ex qua veluti ex matre nascitur*: quod ultimum etiam variis auctoritatibus firmat ad Il. A. pag. 22. Plutarchus lib. de Iside recte scribit Græcos censere columbam sacratam esse Veneri, draconem Minervæ, corvum Apollini, canem Dianæ; sed Ægyptiorum plerosque ipsa animalia deos facere, & propterea se sannis objicere. Hinc est quod in nummis & gemmis sæpe corvus cum Apolline conspiciatur; ut in nummo Faustinæ apud Patinum occurrunt ara, eique imposita corona, urceus, præfericulum, CORVUS & Inf. ΠΥΘΙΑ, in alio vulgatissimo Vitellii tripodi insistit; apte eo nomine *comes tripodum*, uti eruditis observatum, vocatus Statio lib. 3. Th.

Non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens
Vector ades, flavaque sonas avis unca Minervæ.

In gemma apud Gorlæum 3. Apollo nudus tripodi sinistro cubito incumbens, dextra manu ramum protendit ad corvum adstantem; & quia Sol omnis fœcunditatis parens habebatur, inde puto in gemma 55. binos corvos insidere cornucopiis, & inter illos cerni papaverum capita & binas spicas: in gemma 111, tripodi, cujus a pedibus binæ itidem spicæ surgunt: in gemma 151. cerni lyram, corvum, gallum gallinaceum, & caduceum; in 152. eundem stellam tripodi impositam ore appetere & denique in gemma 172. insistere basi rotundæ, & ante illum sculptum esse cornucopiæ cum lyra. Et Ægyptios hunc honorem etiam corvo habuisse testis locuples est Ælianus l. 7. c. 18. de Animalibus, ubi de urbe Copto & corvis binis circa eam videri tantum solitis verba facit: Νεὼς δὲ Ἀπόλλωνι τιμᾶται ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ, ὑπὲρ οὗ ἱεροὺς (κόρακας) εἶναί φασιν αὐτούς: *Templum vero Apollini sacrum eo in loco colitur, cui corvos sacros esse ajunt*: eosdemque solem, & lunam, sive Osirin & Isin scarabæo, dracone, corvo & aliis animalibus expressisse scribunt Manethon & Hecatæus apud Diogenem Laërtium in prooemio. Quin etiam in sacris Mithræ vel solis nonnulli initiatorum sive ὑπηρετούντων

ριτύντων *Coraces*, fuere appellati, & Commentator vetus in Ep. ad Romanos cap. I. *Coracina sacra* paganos habuisse dicit, *quod in iis corvos vel eorum simulacra divino cultu adficerent Ægyptii*; quem tamen falli in ratione nominis sacrorum illorum arbitratur doctissimus Reinesius Epist. 69. qui dignus est ut consulatur: & in tabula, quæ Mithræ sacra descripta habet, corvus etiam conspicitur apud Camerarium: non secus ac in iis, quæ a Leonardo Augustino, & aliis editæ sunt: adeo ut non absque ratione scribat Albricus Philosophus juxta Apollinem pictum fuisse corvum nigrum desuper volitantem, & eam avem deo esse consecratam. Apollinem, cum Typhœus persequeretur deos, sese in corvum convertisse canit Ovid. lib. 5. Metam. v. 329.

Delius in corvo, proles Semeleja capro
Fele soror Phœbi, nivea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.

Adeo ut mirandum nequaquam sit in gemmis quas Abraneas vocant eruditi, variis apud Chifletium, corvum cerni vel ramum lauri, ut videtur, quanquam Antoninus liberalis cap. XXVIII. ἱέρακα memoret, Rostro tenentem, vel illi vel cornucopiæ insistentem. Quin & Phædrus tribuit

Augurium corvo, læva cornici omina

qua occasione facere non possum, quin emendem Theodulphi Episcopi Aurelianensis carmen, quod Analectis suis inseruit doctissimus Mabillonius

Dura satis rostro ceu pulsat pectora cornix
Jambriferos luxus, quum vorat ore procax.

nam legendum ibi *vocat*, id est sonitu suo quasi advocat & significat pluviam venturam: imitatus est Virgilium, qui I. Georg. canit,

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce

Et pro *luxus* præstantissimus Grævius putabat scribi oportere *lapsus*, h. e. imbrem cadentem seu labentem de cælo. Et quanquam luce meridiana clarius pateat, optimo jure corvum Apollini convenire, & eo nomine comitari Harpocratem, tamen si quis ACCIPITREM intelligere malit, nullo modo repugnabo; imo manus etiam dabo, si quis aliam avem hic cerni credere animum inducat. Porphyrius certe lib. IV. de Abstinentia, accipitrem vel ἱέρακα scribit soli gratum esse *quia natura ejus ex sanguine & spiritu constat, quia hominem*

minem mortuum defiet, ejusque oculis, in quibus ἡλιακὸν καθικὸν φῶς putarunt, *terram leviter injicit; & quia mortuus* vim habet divinatricem, & corpore solutus λογικώτατος, καὶ προγνωστικώτατος est, & τελεῖ ἀγάλματα καὶ ναοὺς κινεῖ, *& simulacra perficit, & templa movet.* Eusebius lib. 3. c. 12. Præparationis, scribit Ægyptios accipitrem soli consecrasse, illumque esse φωτὸς δὲ καὶ πνεύματος αὐτοῖς ἱερὸν, *lucis & spiritus signum, cum quia incitatissimo motu fertur, tum quia alta, ubi lucis plurimum, volando petere solet*: & paulo ante narrat in Apollinis urbe Lunæ symbolum esse ἱερακοπρόσωπον ἄνθρωπον, ζιβύνῃ χειρούμενον τυφῶνα, ἱπποποτάμῳ εἰκασμένον. λευκὸν δὲ τῇ χρόᾳ τὸ ἄγαλμα: *hominem accipitris vultu, telo conficientem Typhonem hippopotamo assimilatum, & simulacrum albi coloris esse;* additque album colorem significare lunam lumen suum aliunde sumere, & accipitris vultum, illud a sole una cum spiritu in eam derivare, ἀφ' Ηλίου φωτίζεσθαι καὶ πνεῦμα λαμβάνειν: Ælianus lib. 10. c. 14. de Animal. accipitrem ab eodem populo soli consecratum scribit, quia avium solus illius radios intuetur, nec flamma ejus offenditur: Horus Apollo, propter fœcunditatem & diuturnam vitam, quam nec Ælianus præterit, nec non quod defixis oculis in solis radios intueatur εἴδωλον ἡλίου accipitrem facit lib. 1. c. 2. additque: ὅθεν καὶ τὸν Ἥλιον ὡς κύριον ὄντα ὁράσεως, ἔσθ' ὅτε ἱερακόμορφον ζωγραφοῦσιν; *inde etiam fit ut solem interdum tanquam visus dominum, accipitris forma pingant*: apud quem cap. 8. libri ejusdem alia ratio potest videri. Eandemque ob causam Plutarchus lib. de Iside, vel quia ἐντονίᾳ ὄψεως ὑπερβάλλει καὶ πτήσεως ὀξύτητι, testatur Osirim, qui Sol existimabatur, ἱέρακι *accipitre*, vel accipitris forma pictum fuisse. Apud Chifletium quoque cernitur in gemma homo capite accipitris defædatus, ἱερακόμορφος ἄνθρωπος, ut loquitur Eusebius, a cruribus serpens, dextra scutum, sinistra flagellum tenens; & in alia accipitris pedes anguis voluminibus constringuntur, & a latere est tentis virilibus Anubis; quę omnia ad solem commode referri possunt; nec video quare Kircherus, qui mysteria hęc prę aliis diligenter scrutatus est, & cum eo doctissimus Basilidis somniorum editor velit esse ibin, quam Ægyptii contra serpentum adventum invocare solebant, cum tota avis nihil cum ibi, sed multa cum accipitre commune habeat. In auctario præterea Pignorii accipiter loto arbori, circa quam serpens,

K ut

ut videtur, volvitur insidet; & ab utroque ejus latere cornucopię cernitur, ut significarent, scilicet, solem esse causam fœcunditatis, & abundantię; quippe qui, uti Macrobius loquitur, *generat universa seminando, fovendo, producendo, alendo, augendoque*; unde etiam in tabula Aleandri Heliaca encarpus cernitur ex frondibus, floribus, pomis, spicis, & aliis rebus contextus. Quin & Ælianus arbitratur Homerum Apollinem accipitri assimilasse, quia ille soli sacer; & Anton. Liberalis cap. 28. Metam. deum illum, cum a Typhone superi fugarentur, sese in *ἱέρακα* vel *accipitrem* convertisse; pro quo tamen *corvum* substituit Ovidius, quemadmodum vidimus. Et operæ pretium erit apponere contracto Eustathii satis prolixa verba ad Iliad. *α.* ex quibus patebit & accipitrem soli, & alia animalia aliis diis vel propter nominis, vel naturæ similitudinem consecrata fuisse a gentilium theologis. Γλαῦκα *noctuam* Minervæ sacram facit non modo quia nocte videt, sed etiam quia descendit a *γλαύσσω*, quod idem est cum *ἀθρῶ* i. e. *video*, unde Ἀθήνη nomen suum accepit, *ὡς παραθροῦσα τὰ οἷον ἐν σκότει. νῆσσαν anatem* Neptuno, quia ille est *ὑγρὰ οὐσία*. & *νῆσσα* deducitur *παρὰ τὸ νῶ νήσω τὸ κολυμβῶ*: *ἱέρακα accipitrem Soli Apollini*, *διὰ τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως*, & quia sol est *ὀξυκίνητος*, & propter etymologiæ convenientiam, *καὶ γὰρ ἴσως ῥᾷον ὁ ἥλιος. ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ ἱέραξ ὠνόμασται*: *φαληρὶν avem quandam marinam* Veneri, non modo *διὰ συνέμφασιν τοῦ φαλλοῦ*, verum etiam *διὰ λευκότητα τὴν ἐν σπέρματι ζωικῷ*. *Cygnum* Apollini, propter *ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν*, & *διὰ τὸ λευκόν*, quod a *λεύσσειν* id est *βλέπειν* descendit, *ὥσπερ Ἀπόλλων ἐστὶ παραίτιος*: Ἀετὸν *aquilam* Jovi vel *τῷ αἰθερίῳ ἀέρι*; *Λάρον gaviam* Mercurio; & ob similes rationes addit Κισσὸν *hederam* Baccho; *narcissum* Ἐρίννυσι: *πεύκην piceam* Vulcano; *τρίγλαν mullum* Dianæ; eidemque vel Hecatæ *μαινίδα*, piscem ita dictum; *κίθαρον* vel *κιθάραν* itidem piscem Apollini; Βόακα Mercurio; Ἀφύην vel *ἀφρίτην* veneri *λύκον*, Apollini; *λαγωὸν* Amoribus; draconem Minervæ sacrari quarum rerum rationes ab eo peti possunt. Observandum insuper diligenter imagunculæ nostræ sinistrum latus tegi veste, quæ ex humeris linteolo, ut videtur, alligata dependet; quia hoc fortasse ratione sua non caret. Nam & in una aut altera Harpocratis imagine apud Sponium Virum clarissimum, in Osiridis, quam explicavi, apud Pignorium, & aliis idem fere observatum video; forte ut indicarent so-

lem

lem hemisphærium nostrum luce sua clarum reddere, obscurum vero, quando sese condit. Hinc elegantissime Orpheo apud Schol. Hesiodi ad Theog. dicitur, *dexter generator diei, sinister vero noctis*, hoc versu

Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτός.

Unde & Ægyptii, teste Macrob. I. sat. c. 19. *ipsius solis simulacra pinnata fingebant; quibus color apud illos non unus est. alterum enim cærula specie, alterum clara fingunt, ex his clarum superum & cæruleum inferum vocant. Inferi autem nomen soli datur, cum in inferiore hemisphærio, id est, hyemalis signis cursum suum peragit; superi, cum partem Zodiaci ambit æstivam.* Et vel ob hanc annuam, vel ob aliam diurnam rationem Harpocrates forte in gemma superiorem corporis partem nudus plane, inferiorem vero tectus est: adeo ut vel hoc nomine recte objecerit gentilibus Arnobius lib. 3. *eos effinxisse alios deos senes, juvenes,* PUEROS, *aquilos, cæsios, ravos,* SEMINUDOS, *intectos.* Et Porphyrius apud Eusebium lib. 3. cap. XI. præparat. scribit in Plutone vel Sarapide, solis sub terram subeuntis symbolum esse πορφυροῦν χιτῶνα: & Hecaten λευχείμονα, χρυσοσάνδαλον & λάμπαδας accensas significare *novilunium*; adeo ut pateat vestes nonnunquam alicujus rei symbolum fuisse: quod etiam constat ex Plutarcho, qui in lib. de Iside scribit ἀμπεχόνῃ φλογοειδεῖ imagines Osiridis Ægyptios velasse, quia existimabant solem esse σῶμα τῆς τἀγαθοῦ δυνάμεως ὡς ὁρατὸν οὐσίας νοητῆς: & mox narrat eosdem ταῖς μελανοστόλοις, *nigris vestibus* Isidem vel Lunam velare, ut τὰς κρύψεις καὶ τοὺς περισκιασμοὺς, ἐν οἷς διώκει ποθοῦσα τὸν ἥλιον, *occultationes & obumbrationes, quibus desiderans sectatur solem*, significarent: Iterum eodem libro prope finem scribit, stolas Isidis ποικίλας esse ταῖς βαφαῖς, quia vis ejus versatur circa materiam πάντα γινομένην καὶ πάντα δεχομένην, lucem, tenebras, diem, noctem, aquam, vitam, mortem, principium, finem; vestimentum Osiridis autem οὐκ ἔχειν σκιὰν, οὐδὲ ποικιλμὸν, ἀλλ' ἓν ἁπλοῦν τὸ φωτοειδὲς, *non habere umbram, non varigationem, sed totum esse luminosum plane*; quia principium temperamenti est exsors, & quod primum est, atque sola mente cernitur, id mixtione vacat. Et ita versicolorem, ut sic loquar, Isidem nobis describit Apul. lib. XI. *multicolor, bysso tenui pertexta; nunc albo can-*

dore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida : & quæ longe lateque etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, splendescens atro nitore : quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum lævum recurrens, umbonis vice, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuebat : mundique simulacrum humana specie formatum habuit ἄνωθεν μέχρι τῶν πόδων ἱμάτιον περιβεβλημένον, teste Euseb. l. 3. c. XI. quæ omnia certe suadent non absque rationibus hæc facta esse a gentilibus. His uti puto satis diligenter explicatis, reliquum est ut doceam, cur solem instar pueri vel infantis expresserint nonnunquam, cum Apollo cæteroquin ut juvenis pingeretur; num alii dii etiam varia ætatum forma fuerint culti; quid causæ potuerit esse, ut omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulerint; & denique cui usui inservierit Parvula hæc Harpocratis imago. Sol igitur vel Apollo ut juvenis & intonsus a Græcis colebatur atque Romanis; senex vero & barbatus ab Hierapolitanis, qui illos hoc nomine reprehendebant, ut testis est Lucianus in libro, quem de dea Syria conscripsit. Statuam illam elegantissime describit Macrobius 1. Sat. 17. *Hierapolitani præterea, qui sunt gentis Assyriorum omnes solis effectus atque virtutes ad simulacri barbati speciem referunt, eundemque Apollinem appellant. Hujus facies prolixa in acutum barba figurata est, eminente supra caput calatho.* Imo ut puer, ut juvenis & senex describitur Martiano Capellæ lib. 1. *Facie autem mox ut ingressus est* PUERI RENIDENTIS, *incessu medio* JUVENIS *anheli, in fine* SENIS *apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas convertere crederetur* : quo figmento videntur tempus matutinum, meridiem & vesperam designare, quibus solis vis & potestas valde mutatur; quod & accidere singulis horis illi forte volebant, qui in formas duodecim converti eum censuerunt; nisi potius duodecim Zodiaci signa sint intelligenda; quia ætates, quas quatuor facit, ad anni tempora refert Macrobius lib 1. cap. 18. Nam postquam docuisset liberi patris simulacra partim puerili ætate, partim juvenili, præterea barbata specie senilique ore effictum fuisse, addit: *Hæ autem ætatum diversitates ad solem referuntur, ut parvulus videatur hyemali solstitio, qualem Ægyptii proferunt ex adyto die certa, quod tunc brevissimo die*

veluti

veluti parvus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque juvenis ornatur; postea statuitur ejus ætas plenissima effigie barbæ solstitio æstivo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum velut senescenti quarta forma deus figuratur. Sane si Plutarchi librum, quem de Iside & Osiride conscripsit, evolvo, si nummos, & gemmas inspicio, & aliorum auctorum verba perpendo, hic PUER, vel PARVUS INFANS, nullus alius quam Harpocrates esse potest, quem vel loto insidentem, vel aliis symbolis ornatum ad solem utique referri satis multis puto me probasse: & forte ille digito os premit, quia solem orientem manu ori admota adorabant & salutabant veteres: Lucianus libro de Saltatione: Καὶ Ἰνδοὶ, ἐπειδὰν ἕωθεν ἀναστάντες προσεύχωνται τὸν Ἥλιον, οὐχ, ὥσπερ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύσαντες, ἡγούμεθα ἐντελῆ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχήν: *Indi posteaquam mane e strato surrexerint solem precibus venerati fuerunt, non quemadmodum nos deosculata manu perfectam precationem esse arbitramur, verum illi ad Orientem conversi saltatione solem consalutant, sese componentes σιωπῇ, & imitantes dei choream*: quanquam non diffitear Græcorum adorationem non modo ad orientem, verum etiam ad ortum & occidentem; vel quocunque tempore eum venerabantur, referri posse. Quicquid sit, Isidorus lib. 8, c. 2. Origin. testatur etiam, *solem ut* PUERUM *pictum esse, eo quod quotidie oriatur & nova luce nascatur*; Albricus Philosophus narrat Apollinem vel solem pictum esse in specie impuberis juvenis, *nunc facie puerili, nunc juvenili semper imberbis*, nunc autem in cana diversitate apparentis, licet raro tali facie esset formatus; & Æternitas in marmore apud perillustrem Spanhemium in eruditissimis ad Juliani Cæsares notis una manu gerit solem puerum, altera vero lunam parili ætate præditam. Bacchum præterea vel Liberum patrem ut puerum, ut juvenem, barbata specie & senili effictum fuisse; *uti simulacra ejus, quem Græci Bassarea, item quem Brisea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes,* testis est Macrobius lib. 1. c. 18. Pausaniæ lib. 5. celebratur Διόνυσος ἐν ἄντρῳ κατακείμενος γένεια ἔχων καὶ ἔκπωμα χρυσοῦν; *Bacchus barbatus in antro jacens, & auream tenens pateram*: talemque cum in Naxiorum nummis cer-

ni plane apud illuſtres Antiquarios, fruſtraque Ludovicum Nonnium putare incertum eſſe, an ad Herculem ebrium illi referri poſſint, recte exiſtimat L. Begerus, edito Theſauro Palatino clarus. Bacchum barbatum ex ejuſdem populi nummo exhibet Spanhemius ad Julianum : idemque occurrit in Thebanorum, & Thaſiorum nummis apud Goltzium, in gemma antiqua apud Ant. Piſonem; & multo clarius in gemma 22. Theſauri Palatini, in qua Bacchus barbatus & ſenex uvam tenens, cantharo vel vaſi innixus, comitem habet pantheram : jamque beneficio viri maximi P. Danielis Huetii eruditus orbis cognoſcit Auſonii *myobarbum Liberi Patris*; quod fuit ſimulacrum Bacchi prolixa barba & acuta inſigne. Ulpianus ad Demoſthenem, uti obſervavit Meurſius, Græcarum Antiquitatum promuscondus ita effictum fuiſſe Bacchum ſcribit, quia omnis ætas, puerilis, juvenilis, & ſenilis illi choreas agit : Diodorus Siculus lib. 2. quia bini fuerunt Bacchi, alter antiquus, alter recentior; & illum barbatum occurrere arbitratur, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους πάντας πωγονοτροφεῖν, *quia priſci omnes barbas alebant*, τὸν δὲ νεώτερον ὡραῖον καὶ τρυφερὸν καὶ νέον, *juniorem vero pulchrum, delicatum* & juvenem; Tzetzes vero ad Lycophronis Caſſandram a vino cauſam petit: ὅτι ὁ οἶνος ἐντείνει τὰ μόρια, ὅθεν τὸν Διόνυσον καὶ νέον καὶ γέροντα γράφουσι, πρὸς τὴν πόσιν τοῦ οἴνου τὴν μετρίαν καὶ ἄμετρον. Eandem ætatis diverſitatem in Æſculapio obſervare licet; quippe qui, licet in nummis, marmoribus, auctoribus Græcis & Latinis barbatus ac ſenex occurrat, interdum tamen puer atque juvenis eſt. Calliſtratus apud Dion. Petavium in notis ad Syneſium comam prolixam Æſculapii eleganter deſcribit, eumque *puerum* vocat, & perpetuam ipſi, atque ἀνώλεθρον ἀκμὴν tribuit: Orpheus in hymnis αὐξιθαλῆ κόρον eundem appellat : exſtatque elegans Æſculapii pueri effigies apud Laurentium Pignorium in Symbol. Epiſt. qui tamen eum ita effictum putat, quia Dionyſius tyrannus Epidauri Æſculapio auream barbam adimi juſſit, præfatus, patrem Apollinem imberbem eſſe, teſte Maximo Valerio. Sed hæc ſententia mihi probare ſe non poteſt; cum effigies non virum imberbem, quales fuit Æſculapius poſt Dionyſii ſacrilegium, ſed puerum plane repræſentet.

Nicome-

Nicomedes Medicus apud Octavium Falconerium, virum certe harum rerum peritissimum, Servatori Æsculapio Σῶστρα persolvit illique dedicat τὰν παιδὸς καλλίσταν εἰκὼ τάνδε θεοῖο, *pulcherrimam hanc imaginem pueri dei Paanis.* Ubi cum alio viro pererudito non arbitror intelligi debere *Apollinem*, qui *Paan* sæpissime vocatur; sed *Æsculapium*, qui in alia ejusdem basis inscriptione vocatur παιὰν Ασκλήπιος: & quia idem Nicomedes dicitur Regi Æsculapio statuam consecrare, factam a Seioboetho statuario, *qualem eum recens natum ex filia Phlegyæ & Apolline obstetricatæ fuerant Ilithyæ*: quæ certe deum illum ut infantulum docent effictum & cultum fuisse. Pausanias lib. 8. celebrat Ασκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, *Æsculapii pueri fanum* ad Ladonem Arcadiæ fluvium: idem lib. eod. apud Megapolitanos scribit Ασκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, cujus simulacrum ὀρθὸν πεποίηται πηχυαῖον μάλιστα, *rectum stabat ad summum*

cubiti

cubiti magnitudine: & lib. 2. apud Corinthios Æſculapii ædem, & in ea *ἄγαλμα οὐκ ἔχον πωγένεια*, *non habens barbam ſimulacrum*: ubi non tam puer quam juvenis Æſculapius intelligendus videtur eſſe, qui ſtatura juſta ſed imberbis colebatur: qualem puto, me obſervaſſe in gemma 4. Tab. B. apud Anton. Piſonem; nec non in nummo M. Aurelii, uti eruditis viris obſervatum eſt. Atque hinc patet verum plane non eſſe, quod canit Auctor Priapejorum carm. 36.

Intonſa ſemper Æſculapio barba

Nam *mitis* ille vel *ἤπιος* deus, etiam puerili & juvenili forma cultus, Græciſque Ἀσκλήπιος, Latinis *Æſculapius* dictus fuit. Unde non ſatis cauſæ video, cur Sertorius Urſatus in monumentis Patavinis, ad Inſcriptionem quæ ſequitur, annotaverit, τὸ ASCLEPIUS nonnullos facere Æſculapii cognomen; ſed hunc ex Apolline & Coronide, Phlegyæ filia natum, eumque ab inferis rediiſſe, & auctorem medicinæ clinicæ fuiſſe teſte Hygino Fab. 202, & 251.

P. MARIO. NI
GRO. CORVI
NA. NI. CON
VIX. AN. LXII
MIL. AN. XXV.
IĪI. AESCULA
PIO
ASCLEPIO
DOTI

Eos certe adhuc quæro, qui Æſculapium dixerunt cognominatum fuiſſe *Aſclepium*; deinde Hyginus Græcos imitatus, quod & in aliis propriis nominibus facit, *Æſculapium*, qui iiſdem parentibus ortus fingitur, appellat *Aſclepium* quomodo & idem in tribus inſcriptionibus apud Gruterum, Lactantio cap. 33. de Mort. perſecutorum, & aliis vocatur, & nullus in hoc marmore *Aſclepius* occurrit, verum *Aſclepiodotus*; quod nomen etiam exſtat apud Gruterum Inſ. 1. pag. DCCXV. Apud Tzetzem ad Lycophronem pag. 165. legimus deum hunc initio Ἤπιον eſſe dictum διὰ τὸ πρᾶον

πρᾶον καὶ ἥσυχον; sed cum sanasset Ἄνυλω τὸν ἐπὶ Δαύνε τύραννον ὀφθαλμιῶντα, appellatum fuisse Ἀσκλήπιον: quod non monerem, quia plane ἀπροσδιόνυσον est, nisi in mendo cubaret Scholiastes, scribendumque foret τὸν Ἐπιδαύρε, uti clare legitur apud Auct. M. Etymologici in v. Ἀσκελής. Sequentibus sæculis Latini eum *Scolapium*, more loquendi tunc familiari vocarunt: Acta vel Passio Philippi Episcopi apud Mabillonium virum raræ eruditionis Tom. IV. Analectorum: *Hic* (ignis) *Hercules, incensos fieri deos putans, in amorem expetendæ mortis impegit, qui infelix in ygia monte combustus est: & Scolapium medicum in monte Cynasuridos fulminatum consecrationem mereri a gentibus fecit*: ubi primo Grammaticæ regula exigit, ut scribatur, *Herculem* & *putantem*: deinde pro *ygia*, *œta*; in quo monte Herculem certe flammis absumptum esse constat; nisi hæc donanda potius sæculi istius genio sint. Mercurius præterea qui ut puer, ut juvenis imberbis cultus fuit fere semper, senex plane est in ære apud Laurentium Pignorium in annotationibus ad imagines deorum Vincentii Cartari. Nam quamvis vir doctissimus eum Herculem esse putet in habitu Mercurii, mihi tamen propter caduceum, propter palmam, propter talaria videtur potius Mercurius senex esse, & quidem PACIFER, quomodo vocatur in nummis Posthumi: (in quorum uno, quod notandum diligenter, clavam videtur tenere) & Ovidio lib. 14. Metam.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album.

In aliis quidem numismatis HERCULES PACIFER & DIANA PACIFERA occurrunt, eodemque cognomine idem ornatur in Insc. 4. pag. MXIII. nec non in alia apud Sponium Virum doctissimum sect. 2. Miscell. Art. VIII. nisi potius vulgata ibi scriptura retinenda sit,

HERCULI SANCTISSIMO
PLACIFERO SACRUM.

quia apud eundem pag. 86. *Apollo placifer* & p. 102. *Genio placifero*, occurrunt; & a *placidus* descendat; quod inter epitheta Herculis ipsius occurrit: sed ipsa tamen statua docebit, opinor; conjecturam meam non plane rejiciendam esse; idque eo magis, quia Pausanias lib. 6. Pharis, Achajæ oppidum est, testatur fuisse Mercurium ἔχοντα γένεια.

Reverendum illud Ægyptiorum numen Sarapis in nummis interdum barbatus & ſenex, interdum juvenis atque imberbis conſpicitur: quod forte factum, quia ille erat vetuſtiſſimus Ægyptiorum, alter advena, adventitius, atque ex ponto ac Sinopenſium urbe Ptolomæo vel Lagi filio, vel Philadelpho vel Euergete procurante, advectus deus, qui, teſte Tacito lib. 4. Hiſt. c. 83. Regi per quietem oblatus, *decore eximio & majore quam humana ſpecie* JUVENIS *eum monuit, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis effigiem ſuam acciret.* Si tamen quis eſt qui hanc conjecturam exiſtimet admittendam non eſſe; ego facile illis aſſentiar, qui judicabunt Serapin modo ut *juvenem*, modo ut *ſenem* effingi, quia Sol etiam exiſtimabatur eſſe, vel quia parum ſibi Gentiles in effingendis numinibus ſuis conſtabant. Sed hac occaſione examinare placet num Patrum plerique recte cenſuerint Joſephum ſub Sarapidis

rapidis forma cultum fuiſſe : quo nomine a nonnullis culpantur, quia Serapidis cultus Ptolomæorum primo temporibus in Ægyptum vel Alexandriam fuit introductus. Neque tamen docere, uti rem certiſſimam, conabor, Patriarcham ſub Serapidis forma cultum eſſe, ſed advectum ex Ponto deum illi opinioni nequaquam obſtare. Ille igitur ab uno Ptolomæorum Regum accitus eſt; & Tacitus memorat *Ptolomæum, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit*, id eſt Lagi filium: alii apud eundem, *Ptolomæum, quem tertia ætas tulit*, id eſt, Euergetem : Philadelpho, qui Regum ſecundus fuit id adſcribit Clemens Alexandrinus in Protreptico: *Soterem* vero narrat nobis Plutarchus libro de Iſide & Oſiride, & de Solertia Animalium : qui tamen a Ptolomæo I. id quod video facere eruditos, hac in hiſtoria diſtinguendus nequaquam eſt. Nam illum *Soterem* fuiſſe cognominatum clare præter Suidam in v. Δημήτριος, Porphyrium apud Euſebium in fragmento de Ptolomæis teſtatur Scholiaſtes Theocriti ad Idyll. 15 : Rhodios ipſi hoc cognomen dediſſe docet Pauſanias in Atticis : Καὶ γὰρ φιλομήτορα καλοῦσι καὶ φιλάδελφον ἕτερον, τὸν δὲ τοῦ Λάγου σωτῆρα, παραδόντων Ῥοδίων τὸ ὄνομα : ſed Stephanus altius hanc rem repetit & Ptolomæum *Soterem* appellatum ſcribit, quia Alexandrum ab Oxydracarum gente incolumem ſervaverat : ὀξυδράκαι, ἔθνος Ἰνδικὸν, ὑφ' ὧν σώσας Ἀλέξανδρον πτολεμαῖος, σωτὴρ ἐκλήθη. Ante advectum ex Ponto Serapin, alius in Ægypto eodem nomine deus colebatur. Pauſanias l. 1. ſcribit Athenienſes Serapidis cultum a Ptolomæo accepiſſe, & templum ejus ἐπιφανέστατον eſſe Alexandrinis, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει : unde abſque dubio ſequitur, ante Ptolomæum Lagi F. ſi is, ut plerique tradunt, Sinopenſem deum advehi curavit, Sarapin in Ægypto cultum fuiſſe. Quin & Clemens Alexandrinus in Protreptico, atque ante eum Tacitus lib. 4. Hiſt. cap. 84. teſtatur advenæ Serapidi templum exſtructum in loco, cui nomen Rhacotis, ubi *fuerat ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum*. Quid quod Sinopenſes eum non Serapin, ſed *Jovem ditem*, teſte Tacito, vocarunt : *Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis* : atque cum eum viderunt, Timotheus ἐξηγητὴς, (*antiſtitem cæremoniarum* vocat Tacitus, & *non ignobilem Theologorum virum* Arnobius) & Manetho Sebennita a cerbero &

dracone conjectarunt Plutonis esse simulacrum, Ptolomæoque persuaserunt non alium illum quam Serapin esse; οὐ γὰρ, addit Plutarchus lib. de Iside, ἐκεῖθεν οὗτος ὀνομαζόμενος ἧκεν, ἀλλ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ πλούτωνος ἐκτήσατο τὸ Σάραπιν: *Non enim nomen illud gerens eo venerat, sed deportatus Alexandriam Serapidis nomen, quo Ægyptii Plutonem afficiunt, adquisivit.* Certe Plutonem eundem cum Sarapi esse docet ex Porphyrio Eusebius lib. 4. Præpar. c. ultimo, & Serapin in marmore, quod ad me misit Fabrettus, cerberus comitatur, atque ita fere in eodem repræsentatur, uti Pluto describitur lib.3.cap.11. Præparationis. Et hinc clarum utique esse puto Sinopensium deum, quem Σινωπίτην Δία vocat Dionysius in periegesi & ad eum Eustathius, nomen mutasse postquam in Ægyptum fuit advectus; non satis caute Macrobium 1. Sat. 7. affirmare, Ægyptios post Alexandri Macedonis occasum tyrannide Ptolomæorum coactos esse Saturnum & ipsum Serapin in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur; illos anachronismum committere auctores (inter quos Epiphanius etiam cap. 106. Ancorati; qui & Serapin sive Apin facit Sinopensium regem uti video etiam observare Illustrem Scaligerum ad Euseb. Num. MDCCXXV) qui affirmant Sinopensium numen *Sarapin* vocatum fuisse, antequam asportaretur in Ægyptum: & tandem non recte patres, narrantes Josephum sub forma Serapidis cultum esse, argui; quia ex urbe Sinopensium diu post fuit advecta illa relligio; cum ante Ptolomæorum tempora cognitum in Ægypto Sarapidis nomen, ejusque cultus celebris fuerit; qui tamen quo tempore ceperit, numque gens vanis superstitionibus dedita ita coluerit Josephum, aliis dispiciendum relinquo: & præcipue Eruditissimo Viro Joanni Spencero, cui gaudeo rationes meas probatas esse lib. 3. cap. 9. Differt. 5. Nec, ut pergam, ab hac ætatum diversitate immunis fuit Jupiter ille Optimus Maximus. In lapide vetusto apud Gruterum pag. LXXVII. celebratur FORTUNA JOVIS PUERI PRIMIGENIA & in alio legitur, FORTUNÆ. PRIMIGENIÆ. JOVI. PUERO. EX. TESTAMENTO: Juvenali *Jupiter nondum barbatus* Satyra sexta; talisque cultus fuit in Campania, teste Servio ad lib. 7. Æn. *Circa hunc tractum Campaniæ colebatur* PUER JUPITER, *qui Anxurus dicebatur quasi ἄνευ ξυροῦ,*

ξυρᾶς, id est, sine novacula; quia barbam nondum rasisset: Scholiastes Cruquii & Acro ad Horat. lib. 1. Sat. 5. *imberbem* vocant: & in nummo Gentis Vibiæ apud Ursinum Fulvium cernitur juvenis radiatus, ut videtur, in sella sedens & hastam tenens cum Inſ. JOVIS. AXUR. C. VIBIUS. C. F. C. N. Atque ut nihil dicam de JOVE CRESCENTE qui in nummo Salonini Valeriani cernitur vel de *Vejove*, quem *parvum*, *non magnum & Juvenem Jovem* interpretantur Ovidius & Festus. Pausanias lib. 5. scribit ἄγαλμα esse Διὸς μικρὸν, τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν προτείνον, *parvum Jovis simulacrum, alteram manum extendens*; & ab ea statua progredienti occurrere ἄγαλμα Διὸς οὐκ ἔχον γένεια οὐδὲ αὐτὸ, *signum Jovis, quod & ipsum non habebat barbam* in nummis quoque Trœzeniorum ΣΔΕΥΣ (ita antique pro ΖΕΥΣ scribitur) Ἐλευθέριος imberbis & plane juvenis occurrit; nec video quid causæ sit, cur Ludovicus Nonnius eum invita inscriptione Apollinem faciat, cum præter Pausaniam etiam testetur Auctor M. Etym. a Græcis Jovem ita cultum fuisse: οἱ δὲ, ait, νῆσον φασὶν εἶναι τὴν Δίκτην· καὶ ὄνομα ἀπὸ τῶν ἁλιευτικῶν δικτύων· ἐνταῦθα δὲ Διὸς ἄγαλμα ἀγένειον ἵσταται: *Alii Dicten insulam dicunt esse & nomen habere a piscatoriis retibus: ibi Jovis imberbe simulacrum sacratum est.* Jam tempus tandem esset docere gentiles omnes deos deasque suas ad Solem & Lunam retulisse; sed antequam illi rei me accingam, conabor tradere, cui usui imaguncula nostra potuerit inserviisse. Publice cultam ut credam vetat exiguitas; quanquam parva simulacra aliis diis consecrata sint, uti ex sequentibus patebit: suspicabarque nonnunquam vel Laribus sive diis domesticis annumeratum esse breve hoc signum, vel quempiam religionis ergo & instar amuleti (cui inserviisse Harpocratis imaginem inscriptio vetus, quam postea explico, Græca docet) illud secum portasse. Et primo quidem constat parvis minutisque simulacris, gentiles honores divinos habuisse; Nero, Suetonio teste c. 56, *icunculam puellarem cum quasi remedium insidiarum a plebejo quodam & ignoto muneri accepisset, detecta confestim conjuratione pro summo numine, trinisque in die sacrificiis colere perseveravit: volebatque videri monitione ejus futura prænoscere*: Hadrianus apud eundem in Aug. c.7. puerilem imagunculam æream veterem, ferreis ac pæne exolescentibus litteris hoc nomine (Thurini) inscriptam, inter cubiculares coluit. *Si-*

 gillaria

gillaria & Sigilliola ea vocare possis; a quibus & locus Romæ *Sigillaria* nomen accepit, licet non modo imagunculæ, verum & aliæ res ibi venderentur. Neque tamen eo sensu voces eas usurpavit Arnob. lib. 6. *Et abstinetis a risu cum pro diis immortalibus* SIGILLIOLIS *hominum & formis supplicatis humanis. Quinimo deos esse* SIGILLARIA *ipsa censetis, nec præter hæc quicquam vim creditis habere divinam.* Nam si parvas tantum statuas designari putamus, jam majores excluderentur, iisque talem vim non attribuissent gentiles; quod a ratione alienum est plane: deinde postea tradit Phidiam super Olympii Jovis digito inscripsisse *pantarces pulcher*: quo nomine fuerat amatus a se puer, & obscœna cupiditate dilectus; additque; *usque adeo ludus est, & puerilis affectio* SIGILLARIA *ista formare, adorare pro diis ea, sanctitatibus accumulare divinis; cum ipsos videamus artifices in effingendis his ludere, & libidinum propriarum monumenta sancire.* Neque aliter voce hac utitur Tertull. c. 12. de Oratione: *Immo contra, scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit. Porro cum perinde faciant Nationes, adoratis* SIGILLIARIBUS *suis residendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Quæ certa loca nequaquam de imagunculis parvis, multo minus de annulis cum Liceto explicanda sunt. Et vel a parvis vel ab utrisque statuis faciendis nomen proculdubio accepit FABER FLATURARIUS SIGILLARIARIUS, cujus mentio in Inf. 89. Classis XI. Reinesii. Sed ut pergam, Ammianus Marcellinus narrat Asclepiadem Philosophum *Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, secum solitum efferre*: Apulejus in Apologia scribit morem se *sibi habere, quoquo eat, simulacrum alicujus dei inter libellos conditum gestare, eique diebus festis thure & mero aliquando victimis supplicare.* Et mox illud fuisse *Mercuriolum* docet, eumque eleganter ita describit: *En vide quam facies ejus decora & succi plena sit, quam hilaris dei vultus, ut decenter utrinque lanugo malis deserpat, ut in capite crispatus capillus sub imo pilei umbraculo appareat, quam lepide super tempora pares pinnulæ eminent, quam autem festive circa humeros vestis substricta sit*: quæ ideo in medium adduxi, ut pateat non satis caute doctissimum gemmarum Abraxearum interpretem hæc verba de gemma cælata interpretari: Sulla imaginem Apollinis secum tulit: Plutarchus in ejus

ejus vita : Λέγεται δ' ἔχων τι χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν, ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας περιφέρειν ἐν τῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν, *Dicitur signum habuisse Apollinis aureum ex Delphis, illud semper quidem eum in præliis circumtulisse in sinu, tunc vero etiam osculatum esse, & dixisse; Pythie Apollo, an felicem Sullam Cornelium, quem tot certaminibus splendidum & inclytum reddidisti, hic projicias adductum ad patriæ fores* : Alexander Magnus si non apud se, ut Sulla, attamen secum habuisse fingitur a Statio Herculis signum, cujus mensura intra pedem stabat, lib. 4. Sylvarum carmine 6.

——— Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile mensis,
Et comitem occasus secum portabat & ortus :
Prensabatque libens, modo qua diademata dextra
Abstulerat, dederatque & magnas verterat urbes,
Semper ab hoc animos in crastina bella petebat :

& tandem Alexandri Magni, inter deos relati, effigies portabatur a familia Maruanorum, *quia dicuntur juvari in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestitant vel argento*, uti loquitur Trebellius Pollio in xxx. tyrannis: quo pertinet S. Chrysostomum Homil. 21. notare nonnullos salutis causa, νομίσματα χαλκᾶ Alex. Macedonis vel capitibus vel pedibus circumligasse; uti ex eo observat Tristanus T.3. p.70. Sed restat tandem scena, ut sic loquar, ultima; & probandum est imagunculam nostram Solis symbolum esse; *Solis* inquam, ad quem omnes suos deos, ut deas ad Lunam referebant, orta præcipue salutari Christi Domini Deique nostri doctrina, gentiles; quia eos pudebat numerosæ deorum gentis, & cum a natura ipsa, tum a Christianis convincebantur, non nisi unum Deum Opificem Ædificatoremque & Conservatorem mundi esse posse. Eusebius lib. 3. Præparationis cap. 13. scribit, gentiles Solem existimasse esse *Apollinem*, *Herculem*, *Bacchum*, *Æsculapium*: *Lunam Dianam*, *Palladem*, *Hecatem*; notatque homines effugientes turpes numinum suorum fabulas, ὥσπερ διὰ μηχανῆς εἰς Ἥλιον καὶ Σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη ἀνατρέχειν. *Harpocratem*, *Orum*, *Osirin*, *Martem*, *Apollinem*, *Herculem*, *Mercurium* & *Æsculapium* eundem cum Sole esse satis multis puto me probasse; id quod nunc de aliis etiam breviter docen-

dum est. JOVEM igitur *Solem* esse ex iis quæ disputat Macrobius lib. 1. cap. 23. Saturn. patet: inter Catalecta Pithæi quæ exstat, laus Solis idem evincit.

Sol facies mundi, cœlique volubile templum.
Sol Liber, Sol alma Ceres, Sol Juppiter ipse.

non secus ac Callimachi cujusdam vel ex Callimacho, a nescio quo versum carmen imagini Jovis inscriptum, quo *Jovi complicitæ alæ* tribuuntur, quodque totum adscriberem, nisi recte censerent eruditi illud dubiæ esse vetustatis. Eustathius ad Hom. Il. α. p. 22. Apollinem facit, μιγικὸν Δία, quia multa cum Jove facit simul: & ad od. M. p. 1726. scribit Jovem nonnunquam esse ταυτιζόμενον τῷ Ηλίῳ apud poëtam, ut cum illi alatum currum tribuit: Orpheus apud Schol. Hesiodi, Solem vocat Titanem, Hyperionem, Pæana & Jovem,

Τιτὰν χρυσαυγὴς ὑπερίων, οὐράνιον φῶς·
Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτὸς
Φώσφορε, αἰολόδεκτε, φερέσβιε, κάρπιμε παιάν,
Ἀειθαλὲς, ἀμίαντε, χρονοπάτερ: ἀθάνατε Ζεῦ.

& quidem Ζῆνα vel *Jovem*, διὰ τὸ ζωῆς εἶναι αἴτιον, τουτέστι τὴν πρὸς ζωὴν: Plutarchus in Quæstionibus Rom. causam indagans cur annum Jovi existiment sacrum esse, menses Junoni; inter cetera addit, αὐτὸν ἐν ὕλῃ Δία, τὸν ἥλιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἥραν ἐν ὕλῃ τὴν σελήνην *solem ipsum in materia esse Jovem, & Lunam ipsam in materia Junonem*: & inde forte est, quod observat Festus diem dictum esse *ab Jove ejus rectore, qui Græce* Δία *appellatur*: ac tandem Orpheus apud Apulejum lib. de Mundo Jovem omnia esse ostendit, & inter cetera ἥλιον καὶ σελήνην. PANEM ad Solem debere referri tradit idem Macrobius lib. 2, c. 22. nec non Porphyrius apud Eusebium lib. 3. Præpar. cap. XI. ubi inter ceterea docet cornua ipsi tributa esse, ut σύμβολα Ηλίου καὶ Σελήνης. Et nonnunquam suspicatus sum eum LUCIDUM appellari in lapide vetusto, quem post Tomasinum Reinesius edidit, & syntagmati suo inseruit:

LUCIDO PANI
QUINTUS MUTIANUS
HERODIA. SYNNESIA
UXOR. DULCISSIMA
V. S.

quomo-

quomodo Diana vel Luna Statio lib. 5. Sylvarum *Lucida Gnossis* dicitur. Sed ire inficias nolo interpretationem perillustris Spanhemii in elimatissimis & quæ optime ætatem ferent ad Juliani Cæsaris notis videri præferendam esse, & *Panem* ideo *Lucidum* nominari, quia effingebatur facem accensam manibus tenens, *λαμπαδηφορίαις* colebatur, & apud Arcadas in templo ipsi accendebatur *πῦρ οὔποτε*, Pausania teste, *ἀποσβεννύμενον*.

ATTIDEM solem esse Macrobius lib. 1. cap. 21. ostendit. Arnobius lib. 5. p. 187. *Attidem cum nominamus solem*, inquit, *significamus & dicimus : sed si Attis sol est, quemadmodum connumeratis & dicitis, quis erit Attis ille, quem in Phrygia genitum vestræ produnt atque indicant litteræ.* Illudque clarius patebit ex iis, quæ commentatus est Laur. Pignorius in libello quem inscripsit, Magnæ Deum Matris Idææ & Attidis initia : nec non iis, quæ postea moneo.

PRIAPUM Veteres credidisse Solem esse, ex verbis Suidæ & Codini, quæ memini me protulisse, constat satis superque : & docet Vossius pater in absolutissimo de Idololatria opere, eosdem per membrum ejus virile significasse Solem omnia generare, & fœcunditatis parentem esse. Sic Plutarchus lib. de Iside scribit Osiridis simulacrum *ἀνθρωπόμορφον* & *ἐξορτιάζον τῷ αἰδοίῳ διὰ τὸ γόνιμον καὶ τὸ τρόφιμον*, *propter gignendi & alendi vim esse*, moxque illud ad solem refert. Mercurium non aliam ob causam *γεννητικὸν μόριον* erectum gerere Macrob. 1. Sat. 19. Herod. 2, 51, & Artem. 1, 47. testantur; & tales Hermæ frequentissime in gemmis, nummis, aliisque monumentis veterum conspiciuntur; Porphyriusque apud Euseb. 3, 11. (licet aliam rationem adferat) celebrat Mercurium *ἐντεταμένον*, quod male interpres *ad erectum & intentum corporis statum* refert. Quin & plerosque populos simulacra in templis suis statuisse *ἐντεταμένα καὶ τῇ τοῦ τράγου φύσεως παραπλησίως*, & pudenda coluisse, *ὡς αἰτίαν τῆς τῶν ζώων γενέσεως* scribit Idem lib. 2. cap. 2. Præparat. Et certe verissimum hoc esse indicant sacra Cybeles, Bacchi, Deæ Syriæ, Cereris, Isidis, Osiridis apud Arnob. Athen. Xiphil. Lucian. Ptolomæum, Plutarchum, & alios: eoque pertinet Isidis capiti *τὸ μόριον* imponi apud Tristanum in M. Aur. Claudii numismate; & Mnevem bovem Solis symbolum, atque Heliopoli cultum, maximos testiculos habuisse, quia

M sol

ſol *σπερμαίνειν* dicitur *τὴν φύσιν*, uti loquitur Euſebius lib. tertio. Nec omittendum Ptolomæum lib. 2. Tetrabibli memoriæ mandare, varios populos qui Trigono Noto Apeliotico ſubjiciuntur, & adſpectibus Saturni, Solis & Veneris conſecraſſe, *τὰ γεννητικὰ μόρια, διὰ τὸν τῶν προκειμένων ἀστέρων σχηματισμόν, ὄντα σπερματικὸν φύσει*: *partes ad generationem aptas, ob prædictarum ſtellarum adſpectus, quæ habent naturam ſeminalem.* Et hac occaſione locum inſignem Juliani, qui exſtat Orat. 5. p. 315. explicare conabor: *τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς σαλπισμὸς παραλαμβάνεται· τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρρητον θέρος τοῦ Θεοῦ Γάλλου*: id eſt, interprete Petavio: *Etenim ſacram arborem ſuccidi illo ipſo die ferunt, quo ſol ſupremam æquinoctiorum apſidem attigit: altero die tubarum clangore perſtrepunt: tertio ſacra & arcana dei Galli meſſis putatur.* Sed vel per *θέρος* honeſta circumloquutione intelligitur *membrum virile*, vel legendum *μέρος*, quomodo partem illam corporis Græci vocabant; cujuſque exciſionem die, qui Hilaria præcedebat, celebratam fuiſſe non modo ex pag. 317. verum etiam ex Calendario Veteri, quod Lambecius Bibliothecæ Vendobonenſi inſeruit, conſtat: XI. *Kal. April. Arbor intrat*: X, *Tubiluſtrium*: IX *Sanguen dies Ægyptiacus*: VIII *Hilaria*: VII *Requetio*: VI. *Lavatio.* Optime certe hæc cum Juliani verbis conveniunt, in quibus mox *Hilariorum* etiam fit mentio: per τὸ *Sanguen* autem intelligitur membri virilis abſciſſio, quæ illo die non fiebat modo, verum quo etiam ſacerdotes ſeſe cultris lacerabant: Tertull. in Apol. *Cum M. Aurelio apud Sirmium Reip. exempto die* XVI. *Kal. April. Archigallus ille ſanctiſſimus die* IX. *Cal. earundem, quo* SANGUINEM IMPURUM, *lacertos* QUOQUE *caſtrando, libabat pro ſalute Imp. Marci jam interempti*: ubi per *imp. ſanguinem* videtur intelligere, qui ex genitalibus abſciſſis fluit quia addit *Lacertos quoque caſtratos fuiſſe*: nam particula *quoque* haud obſcure indicat non modo brachia ſciſſa cultris, quod eleganter *caſtrare* quia vires ſanguine amiſſo pereunt, vocat; verum etiam aliud quid ablatum & caſtratum fuiſſe; id eſt, membrum virile, cui *impurum*, ut dixi, *ſanguinem* tribuit. *Dies* autem *Ægyptiacus* eſt infelix, infauſtus, quem exemplo Ægyptiorum Romani obſervabant, qualeſque plures in anno fuerunt, uti ex eodem

Calen-

Calendario constat. Lambecius fatetur sibi non liquere, quid significent; sed eos explicavit olim ὁ πάνυ Salmasius lib. de Annis Climactericis; & nuper Henr. Noris in Eruditissimo Commentario ad Marmora Pisana. Ceterum nescio unde hauserit Scioppius, Priapi Ægyptii vel Hori effigiem fuisse cubitalem & juvenilem, apud Latinos vero commodæ seu justæ staturæ. Nam nihil tale apud Suidam reperio, & de Priapo vulgari verba faciens Theodoretus lib. 1. σμικρῷ ὄντι μόριον ἐντεταμένον καὶ μέγιστον esse dicit; & lib. 2. eum vocat σμικρὸν ζῴδιον μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τεταμένου μορίου τιμώμενον, *parvum animal, cum maximo & tento membro cultum*: atque ipse Suidas memoriæ mandat Junonem zelotypia tactam, ventrem Veneris, quæ ex Jove conceperat, contrectasse, & effecisse ut infans deformis nasceretur; & inde adjicit: *Priapum Italorum* (aliter sentit Heinsius v. Cl. lib. 2. Sat. Horatianæ) *lingua vocari, & a pastoribus coli, simulacrum vero esse* παιδίον μόριον ἔχον μέγα καὶ ἐντεταμένον: quæ certe nequaquam de Ægyptiis, sed Romanis & Græcis intelligenda sunt.

LIBERUM PATREM vel BACCHUM Solem esse multis probat Macrob. 1. Sat. Serm. 18. Idem docet Servius ad lib. 3. Æn. *Apollinem deprecantes terram petunt. Ipse enim est & Sol & Liber Pater, qui inferos petiit*: Virgiliusque initio Georg. per *Liberum* solem, per *Cererem* Lunam intellexit proculdubio:

——— ——— vos o clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres ———

Nec alia Rhodiorum sententia fuit, quorum insula Soli, uti notissimum, fuit dicata: Dio Chrys. Orat. 31. Καί τοι τὸν μὲν Ἀπόλλω καὶ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Διόνυσον ἔνιοί φασιν εἶναι τὸν αὐτόν, καὶ ὑμεῖς οὕτω νομίζετε: *Et quidem Apollinem, & Solem, & Dionysum nonnulli dicunt eundem esse; & vos ita existimatis.* Aristides hujus rei non ignarus Oratione ad Rhodios de concordia, quæ est ultima tomi secundi, quem primo *Solem*, mox *Dionysum* vocat, illique tripodas tribuit: Ἀποβλεύατε δὴ καὶ πρὸς τοὺς τρίποδας τοὺς ἐν Διονύσου τούτουσι, πάντως δὲ χαίρετε αὐτοὺς προσορῶντες; *Sed ad Bacchi quoque tripodes respicite: eos enim aspicientes plane lætamini.* Bacchus præterea, quod huc valde quadrat, gravibus ærumnis a Titanibus affectus, teste Onomacrito apud Pausan. lib. 8. & occisus, uti pa-

M 2 tet

tet ex Arnobii lib. I. p. 28. ejusque membra in lebetem conjecta juxta tripodem fratris Apollinis fuerunt collocata. Auctor Etym. magni: in v. Δελφοὶ hanc historiam conservavit: ὅτι τὰ Διονύσου μέλη σπαράξαντες οἱ Τιτᾶνες, τῷ Ἀπόλλωνι παρέθεντο ἐμβάλοντες λέβητι. ὁ δὲ παρὰ τῷ τρίποδι ἀπέθετο παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Atque ex hac historia (quam paulo aliter sed pluribus narrat Clemens Alexandrinus in Protreptico) lucem fœnerantur Justinus Martyr. Apol. 2. qui scribit, Dionysum διασπαραχθέντα *dilaniatum in cœlum ascendisse*: Origenes lib. 4. contra Celsum, Bacchum a Titanibus deceptum, & a Jovis solio delapsum ab iis dilaceratum, & inde compositis membris ἀναβιώσκοντα redivivum cœlum petiisse, & Tatianus tandem ὄμφαλον esse τάφον Διονύσου: quia scilicet Delphi habebantur pro terræ umbilico, memoriæ mandantes. Nihil certe mirandum propterea est Agamemnonem in templo Delphico sacrum Baccho fecisse; uti tradit Lycophron in Alexandra: ad quem ex Callimacho & Euphorione similia observat Tzetzes: & Lucanum lib. V. canere sacra fieri Apollini & Baccho Delphis, mixto numine:

Mons Phœbo Bromioque sacer, cui numine mixto
Delphico Thebanæ referunt Trieterica Bacchæ.

Plutarchus quoque libro de Iside scribit relliquias Bacchi prope Apollinis oraculum Delphis sitas esse: ὁσίους *sanctos* vel *initiatos* sacrificium arcanum in æde Apollinis peragere, & Thyadas vel Bacchas ἐγείρειν τὸν Λικνίτην, *excitare Licnitam*, id est Bacchum; quod de excitationibus matutinis intelligendum esse videtur: *Quid volunt*, ait Arnob. lib. 7. *excitationes illæ, quas canitis matutinæ*, (*matutinas salutationes* vocat Apulejus lib. XI.) *collatis ad tibiam vocibus? obdormiscunt enim superi, remeare ut ad vigilias debeant?* Sed si hæc non satis clare ostendunt, Bacchum eundem cum Apolline vel Sole esse, monstrant certe eos in eodem loco fuisse cultos, & propterea multa videri communia habuisse: imo Macrobius lib. I. c. 18. non dubitat hinc argumentum petere eos idem numen esse: *Item Bœotii Parnassum montem Apollini sacratum esse memorantes, simul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & speluncas Bacchicas uni Deo consecrata colunt: unde & Apollini & libero Patri in eodem monte res divina celebratur.* Auctor Magni Etym. v. Διόνυσος, observat eum apud Eleenses eundem haberi cum sole; ἢ παρὰ τὸ δάιος δαιόνυσος· καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ι. παρὰ γὰρ Ηλείοις ὁ αὐτὸς τῷ Ηλίῳ νομίζεται· ἵν᾽ ᾖ ὁ δαίων, ὁ τοῦ δάους (ὅ ἐστι πυρὸς

πυρὸς ἢ φωτὸς) αἴτιος; vel a δαὸς descendit δαόνυσος, & α converso in ι. Dionysus: nam apud Eleos idem cum sole existimatur; ut sit ὁ δαίων ardens, δάυς id est ignis vel lucis causa: Eumolphus apud Diod. Siculum in carminibus Bacchicis eundem appellat,

> Ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπὸν:
>
> *Sidereum Dionysum igni radiante coruscum.*

Quæ nulli alii quam soli conveniunt; quem a Pelleniis etiam cultum fuisse sub nomine Διονύσου Λαμπτῆρος; observat ex Pausaniæ lib. 8. Tristanus in explicatione vasis antiqui, quod Bacchi mysteria continet: qui tamen non addit, *Dionysum* illum *Lamptera* solem esse. Non male tamen hoc inde aliisque, quos ibidem laudat, auctoribus colligitur; & eam ob causam forte Baccho, *facem* tribuit Mart. Capella lib. 1. *Dehinc admissi Tonantis ipsius filii: inter quos primus quidem ruber juvenis, ac vorax omnium, sititorque etiam sanguinis gradiebatur: alter suavis & comis* FACEM (aliæ tamen editiones *falcem*, quæ non male Baccho convenit, exhibent) *dextra, lævaque gestans cratera somnificum.* Et Bacchus ut sol elegantissimis verbis describitur Aristidi: Νυκτὸς καὶ ἡμέρας πέρατα ἐπισκοπεῖ. τὴν μὲν ἡμέραν αὐτὸς δᾳδοῦχός τε καὶ ἡγεμὼν τῆς ὄψεως γιγνόμενος. τὴν τε νύκτα ἑτέροις παρεὶς: ἀργῶν δὲ ὅμως οὐδ᾽ οὕτω, ἀεὶ δὲ ἐν φορᾷ καὶ κινήσει τὸν αἰῶνα διεξέρχεται: *noctis & diei regit deus fines, interdiu quidem ipse lucem præferens, noctem vero aliis concedens; sic tamen ut interim non cesset, sed in perpetuo versetur motu.* Hinc est quod Bacchantes apud Ovidium lib. 4. Metam. ex sententia Tristani canunt

> *—— Tibi inconsumpta juventa est,*
>
> *Tu puer æternus, tu formosissimus alto*
>
> *Conspiceris cælo ——*

& quod Arnobius lib. 3. gentiles ita alloquitur: *Quid? cum liberum Apollinem, Solem unum esse contenditis numen, vocabulis amplificatum tribus, nonne sententiis vestris deorum imminuitur census, & opinio prædicata dilabitur?* Multus, ut monui, Macrobius est in hac gentilium opinione & superstitione probanda; idemque haud vulgaribus tam ex antiquis monumentis quam priscis auctoribus petitis argumentis ostendunt Alexander, Hieronymus in Expositione Tabulæ Heliacæ, & Tristanus in Explicatione vasis antiqui. Macrobius illud firmat ex Aristotele qui Theologumena scripsit,

 ex

ex Hyacinthiorum feſto apud Lacedæmonios, ex cultu communi Apollinis, & Bacchi Delphis, ex Varrone & Granio Flacco, ex verſibus denique Variorum, ut Orphei, cui ſol dicitur

Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν

Sol quem Bacchum cognominant

& alibi :

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἅδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

ex Euripide, apud quem in Licymnio Bacchus & Apollo, tanquam unus idemque deus invocatur,

Δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε

& denique ex Æſchylo cui inſuper Apollo cognominatur κισσεὺς vel *hederacius*

Ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ καὶ Βάκχος, ὁ μάντις:

uti Joh. Meurſius pro ὁ καβαῖος reſcribendum putat. Et recte, ut hoc obiter adjiciam, Apollo μάντις quia vaticiniis præerat, vocatur. Sic Clementi Alexand. in Protrep. dicitur μάντις ἁγνὸς; & μάντις Auctori M. Etymologici alicubi, Luciano pag. 1100 edit. Bourd. poëtæ anonymo lib. 1. Anth. p. 84. in oraculo apud Euſebium lib. 3. cap. 14. nec non Oenomao apud eundem lib. 5. p. 212. *Augur Apollo* eadem ratione Virg. l. 4. æn. 376. & Val. Flacco l. 1, v. 234, *Vates Apollo* eidem lib. 4. v. 445, & *augur Pithyus* Mart. Capellæ lib. 1. appellatur; tandemque in Theodoti medici carmine, quod deus per ſomnum juſſerat cani, apud Ariſtidem Tom. 1. Serm. Sac. 4. occurrit Διόνυσος Κισσεῦς. Haud obſcure præterea colligitur Bacchum nullum alium quam ſolem eſſe, quia idem cum Sarapide & Oſiri habebatur, quos certo conſtat ad ſidus illud retuliſſe gentiles. In nummis Elagabali & Gallieni apud Triſtanum modius, qui capiti Serapidi imponitur pampinis ornatur, & non abſque ratione exiſtimat vir doctiſſimus id ideo factum, quia Bacchus idem Serapidi erat. Oſirin quoque, qui ſol habebatur, non alium quam Bacchum eſſe patet ſatis ſuperque ex Tertulliani libro de Corona, atque vulgato Auſonii carmine:

Ogygia me Bacchum vocat
Oſirin Ægyptus putat
Myſtæ Phanacem nominant

Tibullus lib. 1. El. 7. cum inventionem vitis adſcripſiſſet Oſiridi, eundem mox *Bacchum* nominat ; Herodotus lib. 2. c. 144. Oſirim Græ-

Græcorum lingua Bacchum esse scribit: Ὄσιρις δ᾽ ἐστι Διόνυσος κατ᾽ Ἑλλάδα γλῶσσαν: quod cum multis docuisset Plutarchus libro de Iside, tandem addit, *Esse autem eundem Osirim cum Baccho, cuinam magis convenit scire, quam tibi o Clea, quæ Thyadum Delphicarum es princeps, & a patre atque matre* τοῖς Ὀσιριακοῖς vel *Osiridis sacris es consecrata*; quomodo Græca, ἀρχικλαμβύουσαν ἐν Δελφοῖς, interpretatur Xylander, cujus ego versionem propter negotia examinare non potui; & integrum locum adduxi, non ut interpretarer ἀρχικλαμβύουσαν, sed ut ostenderem Osirim & Bacchum eundem esse. Ortivinius vir eruditus admodum arbitrabatur rescribi debere ἀρχικλαμυστοῦσαν, h. e. *principem vociferantium Baccharum Delphicarum*; additque Hesychium & Phavor. κλαμυστοῦσαι exponere βοῆσαι, καλέσαι; Plutarchum paulo post narrare Delphis juxta Oraculum Apollinis servari reliquias Bacchi, & arcanum sacrificium castos peragere in Apollinis fano, quo tempore Thyades, sive Bacchæ Licnitam excitant, h. e. cum clamore Bacchum cient: eodemque modo Statium lib. 4. v. 379, unam Baccharum, quæ choros ducebat, vocare *reginam silvestris chori*, & Lutatium ad ea verba commentari: *ut choros ducebat una Baccharum*: *ostendit autem antistitem Liberi, quæ Citheronem incolebat*. Atque hinc patet, non absque ratione Nonnum lib. IV. Osirim appellare *Dionysum Ægyptium*,

—— καὶ Αἰγυπτίου Διονύσου
Εὔια φοιτητῆρος Ὀσειρίδος ὄργια φαίνων:

Servium ad lib. I. Georg. v. 166. *eundem Osirim & Liberum Patrem* facere; & post Diod. Siculum, Martianum Capellam lib. I. testari Osirim Ægyptios vini usum docuisse. In nummo præterea Juliæ Domnæ Bacchi currui a centauris tracto insidentis latus Isis tegit; quo ænigmate significatur Bacchum vel Osirim deæ illius virum esse, uti optime observat elegantis admodum ingenii & doctrinæ præclaræ vir, quem juvenis admodum cognovi, Petrus Seguinus; atque inde lucem fœneratur id quod olim apud Plutarchum lib. de Iside scripsit Anticlides, τὴν Ἶσιν προμηθέως οὖσαν θυγατέρα Διονύσῳ συνοικεῖν: *Isidem Promethei filiam, liberi uxorem esse*. Tandemque ut Osiris Lactantio & Minutio Felici, observante Pignorio, dicitur esse filius Isidis, ita & idem Baccho convenit: Plutarchus rursus: Ἱστορεῖσθαι δ᾽ ἢ καὶ Ἴσιδος υἱὸς ὢν ὁ Διόνυσος ὑπὸ Αἰγυπτίων,

γυπτίων, ἐκ Ὄσιρις ἀλλὰ Αρσάφης ἐν τῷ ἄλφα γράμματι λέγεσθαι, δηλοῦντος τὸ ἀνδρεῖον τοῦ ὀνόματος: *Fertur etiam ab Ægyptiis Bacchus filius Isidis esse, qui non Osiris, sed Arsaphes a prima littera incipiente voce vocatur, significante ea voce fortitudinem*: utque Bacchus a Titanibus dilaceratus fuit, ita eandem calamitatem Osiridi intulit Typhon, teste Tzetze ad Lycophronem: Ὄσιρις ὁ καὶ Διόνυσος βασιλεὺς ὑπάρχων Αἰγύπτου ὑπὸ Τυφῶνος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν συνωμοτῶν μηληδὸν πατετμήθη καὶ ἐξετέθη πολλαχοῦ: quod pluribus exsequitur Plutarchus in libro toties laudato. Putaveram autem, quemadmodum memini me monere, Harpocratis nostri clavam ramulo ornari; sed male me memoriæ fidem advocasse ea, quæ honestum & veri amantem virum decet, ingenuitate fassus sum. Addam tamen quæ ista occasione notaveram, quia illustrando Baccho, nisi me plane fallo, inservire possunt. Vitis & hedera deo accepta fuit & grata; inque pompis illi imponebatur umbella ex utriusque fronde contexta: Eustathius ad Homerum p. 857: Γράφει γοῦν τις ὅτι ἀγάλματι Διονύσου πομπεύοντι σκιάδειον ἐπέκειτο καὶ σκιὰς ἐκ κίσσου καὶ ἀμπέλου: ab Homero vel alio poëta in hymnis Bacchus vocatur κισσοκόμης, ab aliis κισσοφόρος & φιλοκισσοφόρος ob coronas ex hedera factas: Plutarchus docet hederam a Græcis Baccho sacrari, & ab Ægyptiis appellari *Chenosirin*, q. d. *Osiridis* plantam: Homerus quoque eum κισσῷ καὶ δάφνῃ πεπυκασμένον introducit: ab Horatio, Tibullo, Silio Italico, aliisque corona hederacea caput cinctus introducitur, eam ob causam *Corymbiferus* Ovidio 1. Fast. dictus; Bacchantes, Silenos, Satyros, omnesque dei comites. hedera ornari solere notissimum est; & teste Varrone lib. 5. de l. l. *liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die sedent sacerdotes* Liberi, HEDERA CORONATAE ANUS *cum libeis & foculo pro emptore sacrificantes*: adeo ut eleganter Lucianus in Podagra eam vocet κισσίνην σφραγῖδα, *hederaceum sigillum*, quia ex illa, non secus ac ex signo impresso res, Bacchantes noscebantur:

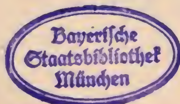
Ἦ μή τις ὕμνος βακχείων κωμάζεται
Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις:
Anne hymnis bacchantium canitur,
Sed non adest hederaceum sigillum comes.

Vitem vitium repertori, hilaritatisque luculentæ datori consecratam esse nemo ignorat; notandumque tantum hac apud Argivos

Junonem

Junonem coronari; ut testaretur sese Bacchum vicisse: Tertull. lib. de Cor. Militis; *Junoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum ejus palmite redimitum, subjecto pedibus ejus corio leonino, insultantem ostentat novercam de exuviis utriusque privigni.* Præterea non de nihilo esse observaveram, cum putavi Reverendo Smetio fidem habens fronde arboris & forte hederæ clavam cingi; atque ea ratione jungi Herculis & Bacchi insignia; quia scilicet in multis hæc numina convenire censebant gentiles rebus. Nam ambo dicuntur Indos vicisse, totumque terrarum orbem victoriis suis peragrasse: & Nonnus lib. 25. Dionys. elegantem comparationem rerum ab iis gestarum instituit, canitque Bacchum non secus ac Herculem leonem, pantheram, ursas, aprum domasse, imo multæ majora virtutis suæ specimina edidisse. Herculem etiam veteres cum poculo finxere, & quidem casabundum & ebrium, non modo quod bibax fuisse perhibeatur, sed etiam quod antiqui narrent Herculem poculo tanquam navigio immensa maria transisse, uti docet Macrobius 5. Sat. c. 21. cui addatur omnino Athenæus lib. XI. Deipnosoph. ubi de eadem historia agit, Herculemque unum τῶν πλεῖστον πινόντων & gavisum fuisse μεγάλοις ποτηρίοις inter cetera tradit. Et hinc nonnulla simulacra ejus bibentium speciem retulisse, testatur Aristides Tom. I. p. 63. qui tamen inde concludit propter inventas vivendi commoditates eum æstimandum esse: Οὐ τοίνυν ἐπὶ πράξεσι μόνον καὶ ἀγῶσιν ἔχοι τις Ἡρακλέους μνημονεύειν, ἀλλὰ ἂν ταῖς εὐθυμίαις τοῦ βίου πολλοῦ τινος ἄξιος· δηλοῖ δὲ καὶ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ τὰ πίνοντα: *Verum tamen non ex rebus gestis tantum & certaminibus Hercules est memorandus; sed simulacra ejus, quæ bibentium speciem referunt, monstrant, propter vitæ commoda eum etiam esse æstimandum.* In nummo Antonini Pii Bacchus cum Ariadne currui a satyro & panthera tracto insidens clavam videtur tenere apud Spanhemium Diss. 3. p. 242. & in alio Juliæ Mamææ apud Patinum Hercules cantharum tenet, quo valde illustrantur Aristidis verba. Præterea Silvani seu Herculis Rusticelli statua apud Tomasinum in pereleganti de Donariis libro, tota fere nuda clavam tenet, poma, uvas, pinus, aliosque fructus gerit in sinu; eamque A. CAEDICIUS. THEOPHILUS. EX. VISO. D. POS. vel dedicavit SILVANO. SANC. SACR. ET. LIBERO PAT. & Imperator Severus iisdem commune templum vide-

N tur

tur extruxisse: Dio; ὃς γε καὶ τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ νεὼν ὑπερμεγέθη ᾠκοδομήσατο; Baccho *& Herculi templum magnum valde ædificavit.* Hanc tamen versionem improbat Græcarum literarum restaurator Henricus Stephanus, & reddit *tam Baccho quam Herculi,* tanquam duo templa fuerint exstructa: sed, præterquam quod Græca verba id difficulter patiuntur; refellitur viri doctissimi opinio Severi numismatis in quibus HERCULES & BACCHUS sub nomine DEORUM AUSPICUM junguntur, & unum templum, cujus in medio Hercules est, conspicitur apud Trist. & Patinum. Observandum insuper Nonnum distinguere *Dionysum seniorem* vel *Zagrea* & *Bacchum*; licet eos faciat eosdem Plutarchus in lib. De El. apud Delphos, p.389. Et hoc licet proprie pertineat ad ætatis, qua unus idemque deus fingebatur, varietatem; hoc tamen loco monere visum fuit, ut quæ de fulmine, quod ipsi inter ceteros deos tribuitur, mihi notata sint, adjiciam, & pluribus illustrem:

Ἔκλυον ὥς ποτε θῶκον ἑὸν καὶ σκῆπτρον Ὀλύμπου
Δῶκε γέρας Ζαγρῆϊ παλαιοτέρῳ Διονύσῳ
Ἀστεροπὴν Ζαγρῆϊ καὶ ἄμπελον οἰνοπι Βάκχῳ.
Audivi quod olim sedem suam & sceptrum Olympi
Dederit munus Zagræo antiquiori Dionyso,
Fulmen Zagræo, & vitem vinoso Baccho.

Hinc Juno ait se timere, ne videat Bacchum ἀστεροπὴν κρατέοντα, *fulmen vibrantem* post Zagræum: Bacchumque idem facit Ζηνὶ συναστράπτοντα *una cum Jove fulminantem*; quod etiam videtur canere Apollinaris Sidonius Carmine 22.

——— *Caput aurea rumpunt*
Cornua & indigenam jaculantur fulminis ignem.

Nec certe fulmen a sole vel Apolline alienum est; nam leo radiatus, solis propterea symbolum, fulmen ore tenet in nummo Caracallæ apud Tristanum; in tabula Mithriaca cernitur apud Leon. Augustinum & in nummo Tarentinorum, si fides habenda Sebastiano Erizzo pag. 144. Apollo equo insidens cum apposito fulmine, & litteris ΑΠΟΛ. Neque illud soli Jovi, verum etiam aliis diis, imo etiam deabus tribuitur, & quidem novem diis ex opinione Thuscorum Plin. l.1. c.52. *Thuscorum literæ novem deos emittere fulmina existimant, eaque esse undecim generum: Jovem tria jaculari:*

jaculari : addit Romanos duo tantum ex iis ſervare, *diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano*; & Hetruriam arbitrari fulgura nonnulla *a Saturni ſidere proficiſci, uti cremantia a Martis.* Totidem etiam memorat apud Arnobium lib. 3. Manilius: *Deos novem Manilius, quibus ſolis Jupiter poteſtatem jaciendi ſui permiſerit fulminis*; eoſque mox vocat *alieni fulminis jaculatores.* Et JUPITER quidem præcipue fulmine armatur; putabaturque tantum mittere fulmina rubra, cum alii dii jacularentur alba aut nigra, uti ex Horatio, Claudiano, & Acrone obſervat Meurs. ad Lycophronem: Inde forte eſt quod apud Livium legamus l. 32. *Jovi donum fulmen aureum pondo L. factum eſſe. Junoni Minervæque ex argento.* Et obſervandum hac occaſione, Jovem non ſemper fulmine fuiſſe armatum, ſed illud ſumpſiſſe primo, poſtquam gigantes regnum cæleſte affectarunt: Ovid. 3. Faſtor.

Jupiter eſt juvenis, juveniles aſpice vultus,
Adſpice deinde manum : fulmina nulla tenet.
Fulmina poſt auſos cœlum affectare Gigantas
Sumpta Jovi; primo tempore inermis erat.

quo alludit Manilius lib. v. 335.

Ara ferens thuris ſtellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Juppiter, ante deos quam conſtitit ipſe ſacerdos.

adeo ut iratior Jove fuerit Commodus Imperator, qui in nummo Theſauri Patiniani conſpicitur ut JUPITER JUVENIS fulmen manu tenens. Alter deorum, qui fulmina jaculatur eſt SUMMANUS (quem Plutonem nonnulli faciunt) cui nocturna attribuebantur: Feſtus *Dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Jovis, ut nocturnum Summani*: id quod etiam tradit Auguſtinus l. 9. c. 23. de Civ. Dei. Tertius, quem invenio, eſt SATURNUS, uti ex Plinio conſtat; & ipſe in Saturnalibus apud Lucianum teſtatur, ſe cum impar eſſet viribus ad hominum peccata punienda, cumque neceſſe foret ſemper ſurſum deorſum curſitare τὸν κέραυνον διηρμένον *armatum fulmine*, quo ſacrilegos, perjuros & raptores exureret, illud Jovi ut juveni dediſſe. Quartus MARS, uti itidem Plinii verba teſtantur. Quintus HERCULES, qui in nummo Meſſii Decii ſtans fulmen tenet, & clavam

Jovi ſedenti porrigit apud illuſtrem Spanhemium, qui alibi etiam notat in Bruttiorum nummo gazæ Mediceæ eundem deum fulmine armari. Sextus VULCANUS: Servius ad lib. 1. Æn. *In libris Etruſiorum lectum eſt, jactus fulminum manubias dici: & certa eſſe numina poſſidentia fulminum jactus, ut Jovem, Vulcanum, Minervam*: quem locum debeo elegantis ingenii viro Joh. Ortwinio. Septimo loco venit MINERVA: Mart. Capella;

Huic nam tergeminæ rutilant de vertice criſtæ,
Quod dux ſanguineo, præſulque coruſca duello,
Vel tibi quod fulget, rapiturque triangulus ignis:

illud olim etiam Euripides cecinit, quem Virgilium imitatum eſſe tradit Macrob. 5. Sat. c. ultimo: *Nec hoc ſine auctoritate Græcæ vetuſtatis, eſt, quod ait,*

Ipſa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contrarios Græcorum claſſi a Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere, quod Jupiter fecerit, a quo in Cracos fulmen acceperat: & alii quatuor diis a Varrone fulmina adſignari ſcribunt, interque eos Minervæ; Jovis tamen fulmine uſam tradunt quia ſuum non erat ejuſmodi poteſtatis, ut in Græcos tam acerbiter animadvertere poſſet: quam in rem audiendus Servius Danielis: *Sed cum Varro divinarum quinto, quatuor diis fulmina adſignet, inter quos & Minerva, quæritur cur Minerva Jovis fulmen miſerit. Antiqui non* (ita ſcribendum judico) *ſolius Jovis putaverunt eſſe fulmen, nec id unum eſſe, ut teſtantur Etruſci libri de fulguratura; in quibus duodecim genera fulminum ſcripta ſunt; ita ut Jovis, Junonis, Minervæ, ſic quoque aliorum. Nam de Junonis fulmine Accius ait præfervido fulgore ardor injectus Junonis dextra ingenti incidit. Quare non poſuit Minervam miſiſſe fulmen ſuum? ſed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Jovem & Junonem fulmen, ſed non tantum valere, ut vindictam ſuam poſſit implere, niſi uſa eſſet Jovis fulmine: unde merito queritur Juno Minervam cum de numero minorum ſit qui fulmen habeant, uſam tamen Jovis fulmine.* Idem illud ejuſdem poëtæ, *Triſte Minervæ Sidus* explicans ait: *manubias Minervales, id eſt, fulmina, tempeſtates graviſſimas commovere ſcribit*: & Scholiaſtes Statii ad lib. 1. Thebaïdos notat *ſecundum pontifices certa cuique fulmina deo adſcripta eſſe, in quibus & Minervæ*: ubi tamen videtur memoriæ lapſu

Miner-

Minervam pro Junone ſubſtituiſſe, quæ dicit Jovem *ſua fulmina* torquere. In nummo Antigoni Tutoris, e muſæo Chriſtinæ Auguſtæ deprompto apud Spanhemium & Patinum, Pallas armata dextra clypeum, ſiniſtra fulmen vibrat: in alio Antonini Pii apud Patinum, Vulcanus fulmen petenti Palladi tradit; talemque etiam ſub Severo percuſſum eſſe obſervat Spanhemius: quo etiam referri debent alii nummi, in quibus noctua fulmen tenet, idem utique huic deæ, quod Jovi aquila miniſterium præſtans; uti obſervat alio loco vir Ampliſſimus; atque ita Olympiorum nummos, quorum in una area cernitur Jupiter diademate cinctus, vel Pallas galeata; & in altera noctua fulmen unguibus tenens, interpretatus olim fuit Ludovicus Nonnius; tandemque Minerva armata fulmine cernitur etiam in Domitiani nummo, cum Inſ. IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. Octavum locum occupabit JUNO ſoror conjunxque Tonantis, cui fulmen veteres tribuiſſe etiam ex Servio conſtat; firmatque idem Martianus Capella: *Hæc* (Juno) *fulmen* (alii legunt *flumen*) *dextra*, *læva ſonorum bombis terrentibus ſuſtinens tympanum*, *ſub quibus ima ſubjecta roſcidis videbatur inundare fluoribus*: ipſa apud Valer. Flaccum lib. 1. Argon. v. 116.

—— Imbrem & tenebras; ſævumque tridentem
Jam jam ego, & inviti torſiſſem conjugis ignem.

& apud Statium lib. 1. Thebaidos:

—————— Illam odimus urbem
Quam vultu confeſſus adis: ubi conſcia magni
Signa thori tonitrus agis: & MEA FULMINA *torques.*

ubi Scholiaſtes Junonem *ſua fulmina* dicere notat, quia erant inſignia matrimonii ſui, & ipſi ſoli nota; vel quia fulmen ſine aëre eſſe non poteſt, & ipſe aër Juno eſt; ſique nubes non fuerint aëre colliſæ, fulmen nullum eſt. Teſtatur quoque Joannes Smetius in gemma, quam ſervat, cerni Junonem dextra tenentem fulmen, ſiniſtra haſtam, & leæna vehi: quanquam ferum illud animal mihi potius auctor ſit illam Cybelen, vel Matrem Magnam eſſe; quippe quæ ſimiliter plane inſidet leoni in nummo Septimii Severi apud Car. Patinum, & Cornutus notat illam gaudere fulminibus atque tonitru: *οἱ ὄμβροι*, ait, *ὡς ἐπιπολὺ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστροπῶν συμβαίνει γίνεσθαι, καὶ ταύτην παρεισάγουσι τυμπάνοις καὶ κυμβάλοις, καὶ κεραυνοῖς ἢ λαμπαδοφορείαις*: *plerumque enim imbres cum*

fulmine & tonitru ad nos deferuntur : *& hanc introducunt cum tympanis*, *cymbalis & fulminibus vel facibus* : quibus verbis videtur significare tympana Cybeles tonitru, faces vero fulmen denotasse: adeo ut nona sit MATER DEUM, cui fulmina tribuebantur. Decimus erit APOLLO vel Sol, quem fulmine armari jam satis superque docui. Apud Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis, Apollo itidem cum fulmine cernitur, & Isis sistrum tenens CLATRA, forte a sistri sonitu, appellatur : inque nummis Gentis Plautiæ apud Ursinum Fulvium idem deus quadrigas agitans fulmen dextra intentat. Undecimus est ZAGRAEUS vel BACCHUS, de quo itidem egi. Tandem Alcibiadi, Plutarchus tribuit, Ἀσπίδα τε διάχρυσον ποίησιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρῴων ἔχουσαν, ἀλλ' ἔρωτα κεραυνοφόρον : *clypeum deauratum*, *in qua nullum insigne patrium*, *sed Cupido fulmen ferens.* Adeo ut præter *Cupidinem*, jam non novem, sed undecim deos habeamus fulmine armatos : qui tamen numerus minui facile potest, si licentia, quam ipsi sibi dederunt, gentiles, utamur, & Junonem ac Cybelem faciamus eandem. Neque tamen asseverare velim, Jovem, Summanum Apollinem, Herculem, Martem, Bacchum, Vulcanum, Saturnum, Minervam, Junonem esse, unum si excipias vel Herculem vel Bacchum, ipsos novem deos, quibus Etrusca superstitio fulmina tribuit; sed plerosque eo numero posse comprehendi, faciunt ut persuasus sim auctores quos laudavi: & spero veniam mihi paratam apud æquos & benevolos lectores fore, si a via paululum aberraverim, cum sol, qui caput dissertationis facit, etiam illustretur ita non parum; & varietate sua hujus generis libelli mirum quantum placere soleant.

SATURNUM nullum alium quam Solem esse docet Macrob. lib. 1. c. 22. Gerh. Joannes Vossius l. 2. cap. IV. de Idololatr. Quibus ut nunc nihil addere placet, ita lectori non ingratum fore confido, si examinem intricatum, uti equidem mihi videtur Tertulliani locum, qui exstat cap. 23. de Spectac. *Placebit*, ait, *qui vultus suos novacula mutat*? *infidelis ergo faciem suam*, *quam non contentus Saturno*, *& Isidi & libero proximam facere*, *insuper contumeliis alaparum sic objicit*, *quasi de præcepto Domini ludat*? *docet scilicet & diabolus verberandam maxillam patienter offerre.* Nam cum Saturnus senili ætate & proinde barbatus pingatur, talisque in vete-

rum

rum monumentis occurrat, id quod observare non oblitus est Albricus Philosophus; cum *senex* vocetur Virgilio lib. VII Æn. *senior* Fulgentio in Mythol. cumque Artemidorus doceat lib. 2. c. 49. deos, si forte ἀγνοούμενοι occurrunt in somniis, ab ætate discerni debere, & μειράκιον νέον significare *Mercurium*, νεανίσκον *Herculem* ἄνδρα *Jovem*, πρεσβύτην δὲ τὸν Κρόνον *Saturnum*, nullus certe capere possum, quomodo is qui faciem suam sive vultum novacula mutat, vel barbam sibi demit, Saturnum possit referre? Nec sane, uti annotat Pamelius, ex Goltzii diversis numismatis *Saturnum* imberbem depingi solere est animadvertere; nec licet castratus, cujusmodi homines barba carere solent, dicatur esse, absque barba effictum eum repperi; nec tandem huc pertinet, quod Mart. Capella lib. 1. de Philol. ludit, Jovis & Junonis *satori caniciem pruinosis nivibus candicasse, licet etiam ille* PUER *posse fieri crederetur.* Quid igitur? ego certe ἐπέχω; & vix habeo, unde nodum hunc solvere possum. Saturnum nigras semper genas habuisse docemur ex loco eleganti apud Scholiastem Hesiodi: qui, cum poëta cecinisset homines Saturno Rege δειλὸν γῆρας, *molestam senectutem* non habuisse, annotat: Καὶ τοῦτο Κρόνιον ἐστί. καὶ γὰρ τὸν Κρόνον ἀεὶ μελαίνας ἔχειν τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας φησὶν Ὀρφεύς: *Et hoc Saturnium est: nam Saturnum semper nigros habere in genis crines ait Orpheus*: Imo Plato ejusdem sæculi homines scribit semper senectutem abjecisse: Idem: Πλάτων δὲ τοὺς ἐπὶ τοῦ Κρονίας φησὶν ἀποβάλλειν φησὶ τὸ γῆρας καὶ ἀεὶ γενέσθαι νεωτέρους: *Plato vero eos qui Saturni tempore vivebant, abjicere ait Senectutem, & semper fieri juniores*, qua de re ipse Philosophus videri potest in Politico, ubi inter cetera ait eos, quibus genæ barbatæ erant barba deposita in priorem speciem restitutos esse; & forte hinc Capella scribit, *creditum esse eum posse fieri puerum.* Quæ loca num illustrare possint Tertullianum alii viderint: neque enim in re tam obscura certi quicquam definire animus est. Amplissimus Senator Guielmus Gœsius, cujus ut eruditionem ita mores & canos veneror, existimabat ad calvitiem capitis respicere Tertullianum, quam illi exhibere debebant, qui in theatris Saturnum repræsentabant: idemque etiam sentiebat Stephanus le Moyne, Vir præstantissimus: qui tamen mecum etiam putabat obstare τὸ *vultus*, quem *novacula mutatum* scribit ille; & per eam vocem vix capitis verticem designari posse. Martinus, qui patria

patria relicta Christum omnibus rebus prætulit, & nunc divina oracula apud Ultrajectinos facundissime & eruditissime interpretatur, ad me misit, Pamelium observare, Goltzium varia edidisse numismata, in quibus Saturnus ut juvenis conspiciebatur sine barba; Tertullianum non ignorasse deum illum pictum vulgo fuisse senem, quippe qui lib. I. c. 10. adv. Gent. scribat, *Senex de Saturno*, *imberbis de Apolline*, *Virgo de Diana figuratus*; sed cum cap. 23. de spect. memoret eos, qui genas radebant, similes sese reddidisse *Saturno*, *Isidi & Baccho*, respexisse alium modum repræsentandi Saturnum; Gentiles adhæc non semper similia fecisse eorundem numinum signa, verum sese accommodasse suæ Theologiæ; eos plurimum per Saturnum intellexisse *tempus*, eoque nomine finxisse senem; intellexisse per eundem cum Phœnicibus & Syriis *Solem* nonnunquam, indeque instar Apollinis ut juvenem pictum fuisse. Addebat Vir Eruditus, Tertullianum uti voce *novacula*, eumque objicere Christianis; quia eo tempore Patres vetabant barbam radi novacula, permittebantque illam tonderi vel demi forfice; ne nempe Gentiles imitarentur; uti multis docet Clemens Alexandr. cap. 3. & XI. lib. 3. Pædagog.

BELUS etiam vel *Baal* hunc in censum referendus est: indeque eum Βεελσάμην, id est *dominum cæli* vocabant: Sanchoniathan apud Euseb. Ἥλιον θεὸν ἐνόμιζον μόνον, οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦντες ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι Κύριος οὐρανοῦ. Eodem respicere arbitror Servium ad lib. I. Æn. 646: *Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua Hel dicitur: unde & Helois*: scribe *unde & Helios*; id est ἥλιος Græcorum: Idem rursus ad v. 731. BELUS, *primus Rex Assyriorum, ut supra dictum est: quos constat Saturnum, quem eundem & Solem dicunt, Junonemque coluisse: quæ numina etiam apud Afros postea culta sunt. Unde & lingua Punica Baldeus dicitur. Apud Assyrios autem Bel dicitur, quadam sacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Ἦλ autem & Βῆλ idem numen esse docet disertis verbis Isidorus apud Photium: Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἦλ καὶ Βῆλ καὶ Βολάθην (videtur affine esse cum *Baldeus*) ἐπονομάζουσι.

SERAPIDEM cum sole eundem esse monui, dicetque id pluribus Macrobius lib. I. cap. 20. Saturnal. & in variis apud Gruterum & Reinesium inscriptionibus occurrit: ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΓΑΛΩ

ΣΑΡΑ-

ΣΑΡΑΠΙΔΙ: & in Latina, JOVI. SOLI. INVICTO. SARAPIDI: ſi modo, ut tamen videtur, hæc uni Serapidi tribuenda ſunt. In Rhodiorum nummis apud Goltzium Serapis cernitur hanc procul dubio ob cauſam radiis caput cinctus; non ſecus ac idem veluti Pantheus, plurium deorum inſignibus ornatur in numiſmate Antonini Pii apud Seguinum. Huc pertinet *Serapin* a voce derivari, quæ *incendere* ſignificat, uti docet P. Daniel Huëtius, Vir eruditionis & humanitatis ſingularis, in Demonſtratione quam doctiſſimam conſcripſit, Euangelica; & Plutonem ad Solem, quemadmodum clare teſtatur Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. cap. 11. Præparat. inferius hemiſphærium ſubeuntem relatum fuiſſe; quia ſcilicet Serapis & Pluto eodem loco habebantur. Sed quia Rhodi mentio, totuſque ſum in illuſtrando ſole, demus hoc inſulæ ſacratæ ſideri illi, ut origo nominis, qualis apud Iſidorum exſtat l. 14. c. 6. illuſtretur: *Rhodos Cycladum prima ab oriente, in quo roſæ capitolium dicitur eſſe inventum, dum ibi civitas conderetur; ex quo & urbs & inſula Rhodos eſt appellata*: Nonnius ad Goltzii Græciam ſe neſcire ingenue fatetur, quid ſibi *roſæ capitolium* velit; & certe ejuſmodi capitolium in alio orbe quærendum eſt; egoque illud leviſſima mutatione ex hoc noſtro ſubmoveo, & ſcribo: *in qua roſæ caput olim dicitur eſſe inventum.* Globulus roſæ inferior lanugine refertus, & cui folia inſiſtunt Latinis *caput* Græcis *κεφαλὴ* vocatur: Dioſcorides lib. 1. c. 131. *αἱ κεφαλαὶ δὲ ποθεῖσαι, κοιλίαν ῥέουσαν καὶ αἵματος ἀναγωγὴν ἐπέχουσιν*: id eſt, interprete Plinio lib. 21, c. 19. *Capita pota ventrem & alveum ſiſtunt*: quanquam Iſidorus *calycem* videatur *caput* vocare.

JANUM eundem eſſe ac Apollinem, id eſt ſolem haud obſcure colligitur ex iis, quæ diſputat Macrob. lib. 1. Sat. cap. 9. & clare hoc docet Arnob. lib. 3. *Incipiamus ergo ſolemniter ab Jano & nos Patre, quem quidam ex vobis mundum, annum alii,* SOLEM *eſſe prodidere nonnulli*: atque hinc forte eſt quod apud Servium ad lib. 7. Æn. *diei dominus* dicatur.

VULCANUM ſi quis eodem referre velit, ego certe non repugnabo; cum quia Ἥφαιστος eſt idem, ac *Pater ignis*, teſtibus Bocharto, & Huetio; tum quia Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. Præparat. 1. cap. XI. ſcribit, vim ignis Ἥφαιστον appellatam, *ejuſque ſimulacro cæruleum pileum impoſitum eſſe, quo cæleſtem converſionem*

O deno-

denotarent, ubi primigenius & ab omni fæce purissimus Ignis domicilium suum habeat; additque, *cum ejusmodi quoque aliquam Solis esse vim putarent, Apollinem ipsum nominatum esse*, ἀπὸ τῆς τῶν ἀκτίνων πάλσεως. Quin & Tzetzes Chil. 10. canit Vulcanum vocatum esse Νῶε, Διόνυσον καὶ Ὄσιριν, & ignem, καὶ τέχνας ἐκ πυρὸς ὁπόσας invenisse. Neque tamen alia sentientibus refragabor; idque eo magis, quia animadverto Vossium Patrem lib. 2. c. 66. de Idol. illam sententiam non probare. Ceterum observandum obiter, Ἡφαίστου vel Vulcani simulacra prope caminos fuisse collocata: Eustath. ad Odyss. p. pag. 1827. Ἄλλοι δὲ ἐπιστάτην οἴδασι, τινὰ πήλινον πλαττόμενον παρὰ ταῖς ἐσχάραις. ὥσπερ παρὰ τοῖς καμίνοις Ἡφαίστους πλάττουσι

ADONIN, ATTINEN, OSIRIM, & HORUM, nullum alium quam Solem esse docet Macrob. lib. 1. Sat. c. 21. Et inde forte Attinis comæ, ut solis colorem exprimerent inaurabant; id quod nos docet inscriptio elegans apud Mutium Phœbonium in Historia Marsorum,

ATTINI ARAM
LUNAM ARGENT
POSUIT. P. MARIUS
PHARETRA SACER
ACCADE. PRIMA
MINISTRA. MATRIS
MAGNAE. MATREM
REFECIT. MAGNAM
ET. INAURAVIT. ET
ATTINI. COMAM. IN
AURAVIT. ET. BEL
LONAM. REFECIT.

quanquam id de omnibus ejus simulacris adseverare nolim; & solius ornatus gratia id potuerit esse factum. *Adonin* Solem esse etiam ex Orphicis firmat modo laudatus & laudari semper dignissimus Huetius; cujus verba adscribere non gravabor, prout exstant „in Propos. 4. cap. 3. Domonstr. Euangelicæ: Adonin, ait, au„tem esse solem, & asseverat Macrobius, & Orphica ostendunt, „cum ipsum omnium altorem, & σβεννύμενον & λάμποντα *extin-*
„*ctum*

„ *ctum & lucentem* appellant: quotis enim quibusque annis & die-„ bus sol σβέννυται καὶ λάμπει. Et extinguitur quidem, cum in in-„ ferioribus versatur Zodiaci signis, & a nobis velut ad Proserpi-„ nam, hoc est, ad inferius hemisphærium abit; fulget rursum „ superiora signa repetens, cum lucis & dierum incremento. Et „ extingui quidem prius dicebatur, quam fulgere, quia annum a „ Septembri mense auspicabantur Ægyptii & Phœnices, quo tem-„ pore solis lumen & calor decrescere incipiunt, & ad hyemem ver-„ git annus: vel quia in occasu solis diei initium Ebræi constitue-„ bant, quem morem ab illis acceperunt Græci veteres; unde Dia-„ nam, quæ Luna est, & nocti præest, priusquam Apollinem, si-„ ve solem, natam esse fingebant. Quam in rem etiam videri potest Gerh. Johannes Vossius in elaboratissimo opere, & gentilis superstitionis vere thesauro; in quo & alios deos ad Solem referri, Solemque ab omnibus fere gentibus cultum esse variis in locis ostendit. Et ne fœmineus sexus desit, ipsa etiam *Nemesis* advocanda est: Macrobius 1. Sat. c. 22. *Et ut ad Solis multiplicem potestatem revolvatur oratio, Nemesis, quæ contra superbiam colitur, quid aliud est, quam solis potestas? cujus ista natura est, ut fulgentia obscuret, & conspectui auferat, quæque sunt in obscuro illuminet, offeratque conspectui.* & sidus hoc ad *Cererem* etiam retulisse gentiles, docent versus ex Pithœi Catalectis laudati: Unumque tandem deum esse *Plutonem*, *Proserpinam*, *Cererem*, *Venerem*, *Amores*, *Tritones*, *Nereum*, *Tethyn*, *Neptunum*, *Mercurium*, *Vulcanum*, *Pana*, *Jovem*, *Junonem*, *Dianam*, & *Apollinem* cecinit olim Hermesianax, ni fallor, apud Eusebium. Et firmantur hæc omnia mirum quantum, versibus Martiani Capellæ lib. 2. Nam postquam solem descripsisset,

Ignoti vis celsa patris, vel prima propago,
Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ, decus atque assertio divum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi.

addit,

Hunc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri,
Vel quod dissolvis nocturna admissa, & Isæum.

 Te

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirim:
Dissona sacra Mithram, Ditemque, ferumque Typhonem,
Atys pulcher item, curvi & puer almus aratri.
Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon,
Sic vario cunctus te nomine convocat orbis.

Ipse Apollo interrogatus quisnam esset, ita se describit apud Eusebium lib. 3. præparationis:

Ἥλιος, Ὧρος, Ὄσιρις ἄναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
Ὡρῶν καὶ καιρῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὄμβρων
Ἠοῦς καὶ νυκτὸς πολυαστέρος ἡνία νωμῶν
Ζαφλεγέων ἄστρων βασιλεὺς, ἠδ' ἀθάνατον πῦρ.
Sol, Orus, Osiris rex, Dionysus, Apollo
Temporum & tempestatum diribitor, ventorum & imbrium,
Auroræ & noctis stellarum plenæ habenas moderans,
Stellarum flammantium rex, & immortalis ignis.

Atque ut omnes deos ad Solem, ita deas ad Lunam (quam ἀνθήλιον, q. d. *vicariam solis*, quia noctu idem officium terræ, quod sol de die præstat, vocarunt Græci, teste Hesychio) retulerunt: *Minervam, Dianam, Cererem, Junonem, Isidem, Hecaten, Proserpinam, Rheam, Cælestem, Astarten, Parcas, Enyo* aliasque Lunam habitas fuisse constat ex iis quæ memoriæ mandant Porphyrius apud Eusebium lib. 3. præpar. c. 11. t. 1. c. 10. & passim Arnob. lib. 3. Plutarchus lib. de Iside, & in Sulla: Cic. l. 2. de Nat. Deor. Mart. Capella, &, ne omnes tam veteres quam recentiores laudem, Joh. Gerh. Vossius & Petrus Daniel Huetius, in præclarissimis operibus: quibus addendi sunt Illustres & Celebres antiquarii, Spanhemius, Seguinus, Patinus, Vaillantius, Morellius, Sponius aliique, quorum ex nummis & operibus lux huic rei magna affundi potest; & denique qui nuper Insignia Turcica illustravit, M. Paulus Pater, Hungarus. Et hic signum statuerem, nisi explicanda foret Ægyptii numinis vel Isidis imago, quæ exstat apud Casalium in libro de Ægyptiorum ritibus:

Causam

Causam se nescire fatetur vir eruditus, quare Isis bovis galeam gerat. Verum hoc ideo factum, quia Mercurius fingitur Isidi galeam e bovis capite factam, imposuisse, cum Orus matri ob dimissum Typhonem iratus, regium ei de capite ornamentum detraxisset: teste Plutarcho in lib. de Iside, ubi inter cetera ait, Ἑρμῆν ἐπιθεῖναι βούκρανον αὐτῇ κράνος. Idem insigne Astartæ, quæ eadem cum Iside & Luna, tribuit Sanchoniato apud Euseb. l. 1. c. 10. Ἡ δὲ Ἀστάρτη ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου. Cornua ipsi nec non Io etiam tribuit Herodotus l. 2. c. 41. Τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήιον βουκέρων ἐστι, καθάπερ Ἕλληνες τὴν Ἰοῦν γράφουσι: Plutarcho Isis vocatur Κερασφόρος, Ovidius *lunaria* ipsius *fronti cornua* tribuit; & inde est, quod Tertull. l. 1. c. 14. ad Nationes gentilibus objicit, *canino capite & leonino, & de bove & de ariete & de hirco cornutos deos, caprigenas, vel anguinos & alites plana fronte & tergo*: Iûs frons στολοκρατὴς dicta propterea fuit:

Hesychius : Σολοκρατὲς τὸ τῆς Ἴσις μέτωπον διὰ τὰ κέρατα : quia scilicet σόλος etiam significat rem prominentem. Eusebius lib. 1. cap. 9. præpar. scribit Isin significare τὴν παλαιὰν *antiquam*, eoque nomine lunam ἀπὸ τῆς ἀϊδίου καὶ παλαιᾶς γενέσεως *propter æternum & veterem ortum* fuisse vocatum; cornua eidem tribui, quia crescente & abeunte lumine cornuum instar curvata est, & quia vacca ipsi apud Ægyptios fuit consecrata : unde & Martianus Capella l. 2. notat eam *cornigeram & asperam esse egestionibus*. Proserpinæ, quam eandem cum Iside esse existimabant, cornua etiam fuerunt : Eusebius lib. 3. cap. 11. Præparat. sequutus Porphyrium scribit, Διόνυσον κοινὰ πρὸς τὴν Κόρην ἔχειν τὰ κέρατα : & Athenagoras in Legat. pro Christianis narrat, eam filiam esse Jovis & Rheæ vel Cereris, *præter duos κατὰ τὴν φύσιν oculos habere duos alios ἐν μετώπῳ in fronte*, καὶ προσωπὴν κατὰ τὸ ὀπίσθεν τοῦ τραχήλου μέρος, *vultum vel faciem versam ad posteriorem colli partem* (male interpres reddit, *& rostrum posteriore colli parte*) καὶ κέρατα, *& cornua*; Rheam partu tam monstroso territam fugisse, neque papillam præbuisse infanti; & inde mystice Proserpinam vocari Ἀθηλᾶν, *non lætatam*, communiter vero *Proserpinam* & *Coren*. Nec omittendum Suidam in v. Ἀνάστατοι observare placentas quasdam planas & rotundas σελήνας *lunas* vocari; post sex lunas pinsisse vel fecisse βοῦν ἕβδομον κέρατα ἔχοντα κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφυοῦς σελήνης, bovem septimum habentem cornua ad imitationem lunæ primum nascentis; & hunc bovem post quatuor popana (& hoc placentæ genus) sacrificatum, ipsumque vocatum fuisse quintum bovem : cui adde Hesych. in vv. Βοῦς & Βοῦς ἕβδομος. Radiata autem est, quia radios a sole scilicet mutuatos emittit; nisi si quis existimare velit, non tam radios, quam alium ornatum hic cerni. Certe Dea Syria radiis ornatur a Luciano : Καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἀκτῖνάς τε φορέει, καὶ πύργον, καὶ κεστὸν, τῷ μούνην τὴν Οὐρανίην κοσμέουσι : *in capite radios gerit & turrem & castum, quo solam Cælestem exornant*: & similiter Adargatin Assyriis cultam describit Macrobius 1. Sat. 23. *Adargatis simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi superne missorum enasci quæcunque terra progenerat.* Et quanquam ille per *Adargatin* terram intelligat, tamen illa nec non Syria dea ad Lunam etiam atque adeo ad omne quod solari subditum est potestati, refertur, uti notum est ex scriptis virorum, quos laudavi, clarissimorum. Et commo-

commode ad illam referri possunt *radii sursum versum* reclinati, quia, ut Virgilius canit 1. Georg. 396. *obnoxia est fraternis radiis*; &, uti Julius Firmicus cap. 2. Mathes. loquitur, *cum vicina soli sive crescens sive deficiens fuerit, radios luminis sui, quasi solem venerata submittit: ut fraternis ignibus rursus ornata, cum longiores cursus sui fecerit metas, renata fulgidi splendoris, ac renovata luminis ornamenta circumferat.* Ut autem hoc veluti ἐπίμετρον addam, Apulejo Apol. 1. *Venus* dicitur *illex animi, & luna noctium conscia*: Scipio Gentilis in notis quidem recte de dulcibus furtis amatorum explicat; sed lib. 1. parerg. c. 33. rescribit *noxium*, id est *noxiorum*; & male quosdam reponere addit, *noctium*. Quis horum librorum prior sit, illud me nescire fateor; constat certe τὸ *noxium* pro *noxiorum* nequaquam admitti posse. Atque hæc quidem sufficient ad evincendum, omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulisse gentiles; nec ullam superstitionem tam late per orbem terrarum fuisse dispersam, cum nulla fere gens sive versus orientem, sive versus occidentem, sive versus septentrionem & meridien posita fuerit olim, quin ea elementa coluerit. Imo Origenes commentario in Johannem scribit ante eum quosdam disseruisse, Solem & Lunam, & astra illis attributa fuisse, qui minus digni haberentur, uti illo titulo ac laude cohonestentur, ut Deus Deorum, Deus ipsorum foret, illudque ut persuasum haberent adductos fuisse Deuteron. 4, 19. verbis, quibus Deus Solis & Lunæ & astrorum cultum Israëlitis interdicit, ἃ ἀπενείμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου: *quæ ipsa distribuit Deus tuus cunctis gentibus: vobis autem non sic dedit Dominus Deus tuus.* Clementem; Alexandrinum designari ab Origene recte notat præstantissimus Huetius, qui Strom. 6. dedisse Deum gentibus Solem, Lunam, & astra ad religionem, ne funditus athei effecti funditus perirent, & ut πρὸς θεὸν διὰ τῆς τῶν ἄστρων θρησκείας assurgere possent, scribit. Et significat hoc etiam Justinus Martyr in Dial. cum Tryphone Judæo: τὸν μὲν Ἥλιον ὁ θεὸς ἐδεδώκει πρότερον εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτὸν, ὡς γέγραπται: *Solem quidem dedit Deus prius ad adorandum ipsum, uti scriptum est.* Sed ne dicam illa verba, ὑμῖν δὲ ... hodie non inveniri in LXX. interpretum versione, longe etiam alia præ se ferre versiones, quæ ex Hebræis exemplaribus factæ sunt, nihil certe absurdius dici potuit, & si unquam alias, hic certe Ec-

clesiæ

clesiæ Luminum lumen laboravit & obscuratum fuit. Esseni tamen ex nonnullorum sententia preces ad solem fundebant, & eum venerabantur: Josephus lib. 2. c. 7. Excidii: *πρός γε μὴν τὸ θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς· πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων· πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι: nam ante ortum solem nihil profani loquuntur: sed patrias quasdam preces ad eum fundunt, tanquam supplicantes, ut exoriatur.* Nam Essenos solem adorasse censent Scaliger in Elencho, & Petavius in Miscellaneis Exercitationibus. Salmasius vero ad Solinum existimat Essenos preces ad solem direxisse, ut statim sese vellet exerere, quia orto demum sole ad opus quisque suum mittebatur, eosque hac peculiari quidem veneratione solem prosecutos, veluti opus Dei excellentissimum, non ut adorarent, aut pro deo haberent. Petitus 2. Var. Lect. 7. rescribit *εἰς αὐτὸ*, ut referebatur ad *τὸ θεῖον*, vel *Deum*; adjicitque Essenos ante exortum solem nihil profani locutos, sed preces ad Deum fudisse, eumque supplicasse, ut sol exoriretur. Ego virorum eruditissimorum litem meam non facio; sed sententiarum diversitatem ideo adduxi, ut pateat quosdam & eos quidem non minimi nominis censuisse sectam illam Judæorum cultui solis fuisse deditam. Nec hac macula caruerunt illi, qui Christiano nomine veniebant, quanquam eo indigni sint, plane propter nefarias & abominandas opiniones. Ex eorum numero, uti docui, fuere Basilidiani, nec non Manichæi: Theodoretus lib. 1. c. 26. *οὗτοι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην θεοὺς ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀποκαλοῦντες Χριστόν*: Similia de iis tradunt Epiphanius Hæres. lib. 2. Tom. 2. breviterque in Anacophalæosi pag. 146. August. c. 46. Hæres. & l. 20. c. 5. contra Faustum: qui priore loco, alterum enim consulere non possum, ita loquitur. *Orationes faciunt ad solem per diem, quaquaversum circumit: ad lunam per noctem, si apparet: si autem non apparet ad aquilonarem partem, qua sol, cum occiderit, ad Orientem revertitur*: ubi, quod addit, *quaquaversum circumit*, Manichæos distinguit a reliquis Christianis, qui ad orientem conversi precabantur, unde & gentilibus visi sunt ipsum solem adorare, quemadmodum ex Tertulliano & aliis Patribus notarunt eruditi. Joh. Damascenus, quem doctissimus Cotelerius ante aliquot annos inter Ecclesiæ Græcæ monumenta vulgavit, scribit Manichæos Christum *σχήματι σέβοντας* coluisse *ἥλιον καὶ σελήνην*; eosque *ἄστροις*,

καὶ

καὶ δυνάμεσι καὶ δαίμοσι preces obtuliſſe: & alio Idem loco memoriæ mandat, fuiſſe hæreticos qui τὰς λεγομένας ἡλιοτρόπους βοτάνας τοῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου συμφερομένας, *herbas heliotropia dictas, quæ cum ſolis radiis circumflectuntur*, coluerunt, aſſerentes vi quadam divina eſſe præditas, & inde eos dictos *Heliotropitas*; quos a vero non alienum eſt etiam ſolem coluiſſe. Et cum Judæorum & Chriſtianorum, quibus divina lux affulſerat, ſectæ ſolem & ſidera coluerint, nihil certe mirandum eſt, ſi ſplendidiſſima elementa gentiles primo in admirationem, inde ad cultum ſui perduxerint: & ſi inſignibus valde laudibus ſidus illud celebraverint. Nam Græcis per excellentiam Θεὸς dicitur, tanquam unus deus foret, uti notarunt Salmaſius & Petavius; quibus addendus Achilles Tatius lib. 4. extremo: φασὶ δὲ ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσι ὅσας ὁ ΘΕΟΣ εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας: *quos, cum numerantur, tot reperiri ajunt, quot dies per annum integrum* DEUS *fulget*. Themiſtius Orat. XI. οἱ σφόδρα ἐπιθυμοῦντες τοῖς ὄμμασιν ἀντιβλέπειν εἰς τὸν ΘΕΟΝ, πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ὕδασι μελετῶσι: & Clemens Alexandr. qui lib. 5. Stromat. accipitrem ſcribit ſignum eſſe τοῦ θεοῦ, id eſt, *ſolis*, quemadmodum ex iis quæ ſequuntur patet. Non aliter vocabatur cœli ſtatio, quam ſol obtinebat; Manilius lib. 2. v. 908.

Sed medium poſt caſtra diem, curvataque primum
Culmina nutantis ſummo de vertice mundi,
Æthere Phœbus amat: ſub quo quoque corpora noſtra
Decernunt vitia, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. DEUS *ille locus ſub nomine Grajo*
Dicitur ——— ———

& Lunæ ſtationem mox DEAM appellari canit. Porphyrio apud Euſeb. l. 5. c. 10. præpar. dicitur ὁ Βασιλεύς; In lapidibus vetuſtis DOMINUS atque DIVINUS; & Juliano, quem multis exemplis illuſtrat Ezechiel Spanhemius, cujus amicitiam & eruditionem maximi æſtimo, frequenter Δεσπότης; eodemque nomine ſolem a Maſſagetis cultum fuiſſe legere licet apud Herodotum l. 1. c. 213. Ab Ægyptiis invocabatur in ſolennibus precibus, ſi fides habenda Euphanto, qui illas Græce vertit apud Porphyrium: Ω δέσποτα Ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες: indeque forte *Oſiris* a Cypriis Ἄδωνις appellatus eſt, teſte Stephano in Ἀμαθοῦς πόλις Κύπρου ἀρχαιοτάτη ἐν ᾗ Ἄδωνις Ὄσιρις ἐτιμᾶτο; ὃν Αἰγύπτιον

γύπλιον ὄντα Κύπριοι καὶ Φοίνικες ἰδιοποιοῦνται : nam Hesychio Ἄδωνις exponitur, δεσπότης ὑπὸ φοινίκων; Hebræa vox Ἀδωναὶ nihil aliud quam *dominum* significat, testibus Seldeno & Heinsio; Lacedæmonibusque Adonis Κῖρις vel Κῦρις, id est Κύριος dictus est, uti apud eundem Hesychium legere licet. Quanquam repugnare nolim iis, qui censebunt Laconum Κῖρις nihil commune cum Κυρίῳ habere; nec iis, qui existimant gemina appellatione Cyprios divinitatem expressisse : id quod & ipse in priori editione haud obscure significaveram, nuncque eo magis amplector, quia video Illustrem Huetium prop. 4. cap. 10. Demonstr. Euang. notare Amathuntem duplici nomine personam unam designare, & Suidam scribere in v. Ἡραΐσκος simulacrum quoddam communi Osiridis & Adonidis nomine ab Alexandrinis fuisse cultum. Præterea Sol πανόπτης vocatur Porphyrio lib. 2. ejusque verba etiam exstant apud Euseb. l. 9. Præpar. c. 2. *Non enim victimas epulantur, sed eas integras per noctem comburentes, multo melle & vino iis superfuso, sacrificium ocyus consumunt,* ἵνα τοῦ δεινοῦ μὴ ὁ πανόπτης γένοιτο θεατής, *ne qui omnia videt facinus hoc intueatur* : id est, ut interpretor, sol, qui scilicet de die videt; quem Homerus od. M. v. 323. πάντα canit ἐφορᾷν & πάντ' ἐπακούειν; cuique Orpheus vel Oenomanus tribuit πανδερκὲς αἰώνιον ὄμμα. Juliano Orat. 4. sol dicitur κοινὸς ἁπάντων πατήρ, *communis omnium pater*, & alibi, κοινὸς ἡγεμὼν, *communis dux* : Physicis apud Amm. Marcell. 21, 1. *mens mundi* : Propertio lib. 1. El. 15. *magnus*: Lycophroni pag. 63. θορραῖος, quod Tzetzes interpretatur τὸ σπερμογόνον καὶ γεννητικόν. πάντα γὰρ ὁ Ἥλιος γεννᾷ καὶ τρέφει καὶ αὔξει, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς φησι, τὴν πάντα γῆν βόσκουσαν ἡλίου φλόγα: Menandro Rhetori lib. 2. c. 15, *luminis quæstor, & fons cælestis splendoris rerum omnium opifex, qui ex cælestibus axibus splendens chaos dissipavit*: Macrobio 1. Sat. 19. *auctor spiritus, caloris ac luminis humanæ vitæ genitor & custos* : qui & alibi postquam omnes deos ad solem referri debere ostendisset, addit: *potentiam solis ad omnium potestatum summitatem referri Theologos indicare, eosque in sacris hoc brevissima precatione demonstrare, dicentes*: Ἥλιε παντοκράτωρ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς, *sol omnipotens, mundi spiritus, mundi potestas, mundi lux*. Cumque alio loco eidem dicatur *mundi caput & rerum sator* : μόνος οὐρανοῦ θεὸς Phœnicum Theologis apud Philonem Byblium : AETERNUS

NUS in lapidibus vetuſtis : ·in iiſdem apud Reineſium, nec non in nummis apud Triſtanum INVICTUS; δημιουργὸς vel *Architectus omniu mrerum*, Ægyptiis, docente Porphyrio in Epiſtola ad Anebum apud Euſebium lib. 3. præparat. Non certe mirum cuiquam videri debet Julium Firmicum lib. 1. Matheſ. extremo; ita Solem alloqui : *Sol igitur optime maxime, qui mediam cœli poſſides partem, mens mundi atque temperies, dux omnium princepsque, qui cæterarum ſtellarum ignes flammiferarum luminis tui moderatione perpetuas.* Orpheo in Indigitamentis vocatur δεσπότης, ζωῆς φῶς, πιστοφύλαξ αἰεὶ πανυπέρτατος : *mundi dominus, oculus juſtitiæ, lux vitæ, fidus cuſtos, ſemper maximus* : Proclo πυρὸς νοεροῦ βασιλεὺς, φάους ταμίης, & ζωάρκεος ἄναξ πηγῆς : *rex ratione præditi ignis, lucis quæſtor vel diſpenſator, rex fontis vitalis*; ipſique mox *providentiam, & fatorum omne imperium* adſcribit, uti obſervant Barthius ad Zachariam; & monuit me Illuſtris Grævius νοερὸν verti debere *ratione præditum*, non, ut vulgo fit *intelligibilis*, quia Solis igni adſcribebant rationem gentiles & providentiam, ut & ipſe Proclus mox docet, ut diſtingueretur ab alio igne, qui eſt res bruta, adeo ut mirandum nequaquam ſit in nummis Caracallæ apud Triſtanum cerni caput Solis radiatum, & vocem PROVIDENTIA : quæ & inde valde illuſtratur, quod Euſtathius ad Il. o. extremam ſcribit conjunctionem Minervæ & Apollinis a Juliano parabate ſcribi fieri, διὰ τὸ Δία μὲν νοεῖσθαι τὸν Ἥλιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ γίνεσθαι τὴν Ἀθηνᾶν ἤτοι τὴν πρόνοιαν. Omnium igitur rerum dominus & præſes Sol habebatur; utque deum tam eximium pure colerent, varia homines invenerunt ſuperſtitionum genera Phylarchus apud Athæneum lib. 15. memoriæ mandat, Græcos ſoli mel libaſſe, vinum autem aris ejus non intuliſſe, δεῖν λέγοντες τὸν τὰ ὅλα συνέχοντα καὶ διακρατοῦντα θεὸν, καὶ ἀεὶ περιπολεύοντα τὸν κόσμον, ἀλλότριον εἶναι μέθης; *dicentes deum, qui omnia continet & regit, & mundum perpetuo circumit, alienum eſſe ab ebrietate* : Νηφάλιον θυσίαν, in quo ſacrificio non vinum ſed mel aqua dilutum libabatur, Athenienſes obtuliſſe *Mnemoſynæ, Auroræ*, SOLI, *Lunæ, Nymphis & Veneri Cœleſti* tradit Polemon apud Suidam : Eos qui Heliopoli ſolem colebant Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride, ſcribit non tuliſſe vinum τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερὸν, quod non conveniat interdiu bibere, τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐφορῶντος, *domino & rege inſpiciente* : Gentes

nonnullæ ideo mortuos ſepeliebant, quia ἀσεβὲς vel *impium* exiſtimabant eos ſoli oſtendere, teſte Sexto Empirico lib. 3. pyrrh. Hypoth. Inde Heſiodus ἐν ἔργοις vetat, ut opinor, ne quis ἄντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς mejat; canitque virum divinum id facere ἑζόμενον *ſedentem*, vel *ad parietem converſum*; quo modo etiam Perſas hodiernos naturam exonerare obſervat Olearius; ſed veteres eo ſitu pinxiſſe nullo probari argumento Bochartus, Vir doctiſſimus annotat in Hierozoico. Tradit tamen illud Amm. Marcell. lib. 23, extremo: *Super his nec ſtando mingens, nec ad requiſita naturæ ſecedens facile viſitur Perſa: ita obſervantius hæc aliaque pudenda obſervant*: quod ſi quis feciſſe Perſas exiſtimet reverentia ſolis, quem præcipue eos coluiſſe ex variis auctoribus conſtat, certe illi ego nequaquam refragabor. Nec omittendum Triſtanum Tom. 1. p. 465. notare ex Porphyrio templa & ſtatuas apud gentiles Orienti fuiſſe obverſa, ut ſol Oriens per januas eorum apertas intrare poſſit. Verum ego hoc apud auctorem eum nullus reperio; iſque in libro de Antro Nympharum tantum ſcribit, omnia ferme τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰσόδους habuiſſe πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένας, *ingredientes vero occaſum reſpexiſſe*, ὅταν ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἑστῶτες τοῖς θεοῖς τιμὰς καὶ θεραπείας προσάγωσι, *ut vultu ſtatuis obverſo conſiſtentes diis honorem cultumque exhibeant*: in quibus, uti patet, verbis, ne ſolis quidem fit mentio: alibi idem Porphyrius memorat, *auſtrum diis attribuentes* ἱσταμένης τῆς μεσημβρίας *ipſo meridie in templis deorum cortinas reducere*, vel ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τὰ παραπετάσματα ἕλκειν; *& Homericum præceptum ſervantes ſole verſus auſtrum inclinante nefas eſſe hominibus deorum templa ingredi, ſed viam immortalium eſſe*; *meridiei etiam & auſtri ſymbolum ſtatuere*, ἐπὶ τῇ θύρᾳ μεσημβριάζοντος τοῦ θεοῦ, *deo ad oſtium meridiante*; ubi per θεὸν ſol intelligendus videtur, quem mox ἀρχὴν τῶν ὅλων vocat, & ſilentio coli debere ſcribit. Præterea Ægyptii tribus vicibus Soli ſacrum faciebant ſingulis diebus, & quidem *reſina* ſub ortum, *myrrha* meridie & *Kyphi* circa occaſum, cujus ſuperſtitionis cauſam reddit Plutarchus lib. de Iſide. Eoſque retuliſſe deos ſuos ad Solem & Lunam, non adeo mirandum eſt, cum mortalium primi ſidera deos eſſe putaverint, quemadmodum teſtatur Euſeb. lib. 1. Præpar. cap. 6. Id quod etiam memoriæ mandat Lactant. lib. 2. Inſt. cap. 13. *Omnium primi*,

mi, qui Ægyptum occupaverunt, cælestia suspicere atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aëris qualitatem, nec enim ullis in ea regione nubibus subtexitur cœlum; cursus siderum & defectus notaverunt, dum ea sæpe venerantes curiosius atque liberius tuerentur. Postea deinde portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigiis inducti. Atque ita omnes gentes Soli honorem habuerunt, unos si excipias Atlantas, qui testibus Herodoto, cujus verba insigniter illustrat præstantissimus Vossius, Plinio, Solino, & Mela Pomponio, *Solem execrantur & dum oritur, & dum occidit, ut ipsis agrisque pestiferum*: quem morem & hodie barbaros, qui prope promontorium Bonæ Spei habitant, quosque *Hottentottos* nominant, observare testantur, qui illorum mores literis mandarunt.

Postquam Harpocratem absolveram, & jam jamque typographo eram traditurus, ecce liber elegans in Gallis prodiit, qui auctorem habet Baudelotium De Dairval, & argumentum *Utilitatem peregrinationum.* Magna certe cum voluptate Viri eruditi & Antiquitatum diligentis Interpretis curas perlegi, fateorque me ab iis doctiorem recessisse. Sed cum & Harpocratem meum laudet, magisque illustret, non pergratum tibi, Lector, fore persuasus sum, si & hic illius sententiam invenias. Arbitratur igitur Baudelotius Harpocratem *Pantheum* & *Larum* numero habitum fuisse; ejus ex brachio dextro pendere *lucernam*, eandemque Isin ac Serapin in marmoribus & nummis tenere; aves *columbas* vel *hirundines*, easque laribus sacras, animalculum *canem*, amiculum lateris sinistri *canis pellem* esse, & tandem eum manu *thyrsum* sinistra tenere. Quæ omnia si quis amplecti velit, nullus certe repugnabo: non enim eo ingenio sum, ut existimem omnia mea ex Apollinis tripode proficisci, aliorumque opiniones atro carbone notandas esse. Neque tamen moleste, ut spero, feret vir eruditus & politus admodum, si nonnulla moneam, quæ inservient sententiæ meæ firmandæ, & illustrandæ magis eleganti imagunculæ. HARPOCRATEM igitur *Pantheum* esse non modo ex iis, quibus eum illustrare aggressus fui, verum etiam ex iis, quæ disserui pag. 176. Apotheoseos Homeri patet satis superque: eundem *Laribus* sive *Diis Domesticis* annumerari posse disertis verbis pag. 109. prioris editionis notavi: non animadverti tunc, fateor, *canem* ad pedem dextrum

Sigalionis ſedere; ſed tamen, uti teſtis mihi Illuſtris Grævius erit, diu ante conſpectas Viri præclari curas, idem mihi in mentem venerat; canemque non ex cultu Larum, ſed Numinum Ægyptiorum explicari debere exiſtimavi. Dubitabundus tamen *canem* feci, & ut adhuc dubitem facit cum ipſa corporis & aurium forma, tum Joh. Smetius, qui rogatus ut diligentius Harpocratem inſpicere ,, vellet, hæc miſit: Dum iterum imagunculam noſtram propius ,, ac accuratius inſpicio, ego in ſententiam ſummi iſtius viri ire ,, non audeo. Nam longiores animalculi aures, ſi quid ego ju-,, dico aperte indicant leporem. Harpocratis certe binas ſtatuas, quarum unam exhibeo,

canis comitatur apud Baudelot: non ſecus ac Serapin in lucerna apud Licetum, Deos penates in nummis Gentis: Cæſiæ jacet idem ad pedes Jovis in alia lucerna, quam Laribus ſacram facit; & Sigalion noſter baſi vel alii rei, quæ canis capite exornatur inſiſtit, uti ex ectypo patebit:

Penates

Penates deos *pelle canina* amictos fuisse clarissime docet Plutarchus in Quæst. Romanis; nec non Athenagoras in libro, qui ex Græco versus Gallice tantum exstat, *De vero amore*; quem tamen auctorem vix credere ausim genuinum esse, licet illud sentiant Illustres & præstantes viri, quia integra loca ex Plutarcho, Livio, Herodoto, Curtio aliisque auctoribus ad verbum fere descripta sunt. Quod si fraus omnis abest, plurimi ille Athenagoras faciendus est certe, quia tot antiquitatibus, aliisque præclaris rebus abundat. Et licet Harpocratis signa apud summi nominis Antiquarios Petrum Bellorium & Sponium videantur canis pellibus amiciri, nihil tamen simile in aliis, imo nec in nostro observes; cum vestis illa nil nisi linum exprimat, deorum sacerdotumque Ægyptiorum solenne gestamen: licet non diffitear Smetium nunc etiam velamen illud facere rugosum ac intonsum vellus, sine ullis ungulis.

gulis. *Canis* revera optime diis domesticis & Laribus convenit; quia hi rem familiarem servare putabantur; hocque fidissimum & domesticum animal est. Hinc Græcis custos κύων vocatur; quomodo Æschylus in Agamemnone κύνας appellat eos qui rerum custodias agunt, notante Scaligero ad Varronem; & Seneca l. 3. c. 37. De Ira, janitorem vel ostiarium *canem catenarium*, uti arbitratur Vossius in Instit. Oratoriis; quanquam cum aliis viris eruditis existimem hunc de vero cane loqui, & verba ista; *Irasceris ergo catenario cani? & hic cum multum latravit, objecto cibo mansuescit*, nequaquam ita exponi posse. Scholiastes Euripidis v. 1122. Phœniss. epithetum Argi πανόπτην explicat, τὸν ἄργον κύνα, moxque eum φύλακα nominat; & hinc est, quod Ægyptii Anubin finxerunt capite canino, ἐμφαίνοντες ὅτι σωματοφύλαξ ἦν τοῦ περὶ Ὄσιριν καὶ τὴν Ἶσιν, *indicantes eum* (non *canem*, ut interpres vertit) *corporis Osiridis & Isidis custodem fuisse*. Harpocratem præterea nequaquam arbitror *lucernam* tenere. Constat quidem λυχνοφορίας in Ægyptiorum sacris frequentes fuisse; Herod. l. 2. c. 62. celebrat Isidis festum λυχνοκαΐην, quo non modo in urbe Saï, verum etiam per totam Ægyptum lucernæ accendebantur; in sacris ejusdem deæ apud Apul. lib. XI. sunt *Antistites sacrorum, proceres illi qui candido linteamine cinctum pectorale ad usque vestigia strictim injecti potentissimorum deum proferebant insignes exuvias. Quorum primus lucernam, præmicantem claro porrigebat lumine, non adeo nostris illis consimilem, quæ vespertinas illuminant epulas: sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem*: & denique monstrum triceps apud Licetum pag. 1177. adstans Isidi & Serapi utraque manu lucernas accensas tenet, quæ medio sui patore certe largiorem flammam edunt, & cymbia, voce ea late sumpta, vocari haud incommode possunt: sed tamen nondum animum induxi credere Harpocratis ex brachio lucernam pendere, vel alibi eundem, sive Isin sive Serapin eam tenere. Nam primo repugnat tota forma? deinde cui usui inserviet, si accensa non est; & accensam portari ita potuisse, a ratione plane alienum est. Præterea Apulejus αὐτόπτης proculdubio harum statuarum *cymbium* simpliciter, vel vas ansatum Isidi tribuit, at cum sacerdotis cymbium describit, satis clare ostendit illud lucernam fuisse ansa carentem, & Servius sinistra Isidem manu sitellam tenere commentatur

ad

ad ostendendam adfluentiam omnium lacunarum, id est, ut significarent, deam illam dominam esse omnium lacuum & aquarum, vel humidæ substantiæ: & tandem Smetius me certiorem fecit, satis constare tam ex labro quam fundo vas illud situlam esse. Præstantissimus quoque Rycquius ad me misit in plerisque codd. legi *situlam* & *fluentiam*; & per *lacunas* intelligit fossas in quas Nilus stagnans recipiebatur, per *adfluentiam* multitudinem & abundantiam hujuscemodi fossarum; nihilque probabilius esse existimat quam hæc verba ad Nilum vel Nili fossas referre, quia per sistri motum, quod gerit in dextra Isis, Nili accessus recessusque significat: quæ certe explicatio *lucernam* plane excludit; & omnino amplectenda esse videtur. Num aves *columbas*, an vero *hirundines* referant, aliis relinquo examinandum. Antiquitatis tamen indagator sollers Smetius misit ad me ex procero gracilique collo se conjicere, aves anseres esse, licet propter detrita capita vix illud queat cognoscere; & certe mihi plus semel inspicienti κειμήλιον illud, semper corpora istarum avium nihil cum columbis vel hirundinibus commune habere visa sunt; ut ut Ælianus l. 10. c. 34. Hist. Animal. testetur hirundines θεοῖς μυχίοις, *diis qui in penetrali colebantur*, & Veneri μυχίᾳ sacros esse; ubi tamen alii scribunt μοιχίοις & μοιχίᾳ, quæ voces certe aliud quid significant. Explicaturus inde Vir eximius sequentem inscriptionem:

FORTUNAE PRIMIGENIAE
SIGNUM. LIBERI. PATRIS
PANTHEI. CUM SUIS. PARERGIS
ET. CUPIDINES. II. CUM. SUIS. LYCHNUCHIS. ET. LUCERNA LARUM
M. POPILIUS. M. F. TROPHIMUS. CUM
POPILIA. CHRESTE. LIB. ET. ATILIO. FILIO.

addit: *l'Harpocrate de Monsieur Cuperus est peut être quelque figure semblable à celles de cette inscription, car il a sur la tête les ornemens d'Isis que les Inscriptions confondent avec la Fortune, il tient un Tyrse d'une main, & il a des colombes au bas.* Quæ docere videntur, virum præstantem *columbas* referre ad cupidines, quia illæ Veneri & Amoribus sacræ, Isidis insigne ad Fortunam, & thyrsum ad Bacchum. Sed signum Liberi patris fuit aliud a Fortuna primigenia, nec quicquam cum iis commune habuerunt Cupidines. Popilius dicat & conse-

erat Fortunæ illi ſignum Bacchi pantheum, & duos Cupidines, quæ in unum ſimulacrum conflanda non ſunt, cum fuerint tria diverſa, unum Bacchi nempe, & duo Cupidinum, & e contrario Harpocrates non niſi una imaguncula eſt variis parergis exornata. Iſis certe confunditur cum Fortuna, ſed nihil hoc ad rem facit: & Harpocrates non Iſidis, ſed ſolenne Ægyptiorum numinum, atque adeo ſuum inſigne capiti habet impoſitum. Nec columbæ, ſi modo illæ ſunt, Harpocratem noſtrum aliquam convenientiam cum ſignis inſcriptionis hujus, habere evincunt; & denique non thyrſum, ſed *clavem*, vel *baculum nodoſum* ille gerit. Thyrſus certe Baccho & Bacchantibus convenit, unde in Inſ. 2, p. LXVII. *T. Vibius Zoticus* LIBERUM PATREM CUM REDIMICULO AURIFIC. ET. THYRSO. ET. CANTHARO *teſtamento poni juſſit*. Sed cum thyrſus ſit haſta armata cuſpide, & hederis obvoluta, quemadmodum ex marmoribus & auctoribus patet variis, non video, quomodo ille locum hic habere, & cum *clava* componi poſſit: & ſi quid in his vel aliis antiquitatibus explicandis humani patior, me libens lubens eruditorum, & ipſius etiam præſtantis atque docti Viri judicio permitto. Sed teſtudo, quam priori imagunculæ addi cernimus, a Viro doctiſſimo non explicata eſt; cum tamen ſententiam ipſius de *Harpocrate Lare* firmare mirum quantum videatur. Nam ut apud Eleos Cæleſtis Veneris ſimulacrum altero pede teſtudinem premebat, teſte Pauſania, (qui tamen cauſam ſe hujus rei fatetur neſcire) quia ſignificare volebant virgines cuſtodiendas eſſe, & nuptis convenire curam domus atque ſilentium, quemadmodum nos docet Pauſan. in præc. Connubialibus, & lib. de Iſide & Oſiride: ita & teſtudo additur Harpocrati vel ut ſignum, ipſum domi ſervare, vel, ut non modo digito labiis impreſſo, verum etiam hoc animali doceret ſilentio operam eſſe dandam; nec effutiri debere, quæ in ædibus gerebantur. Quod ſi quis alas & pharetram ad Cupidinem etiam referre, licet ſint certiſſima Solis indicia, velit; apprime etiam, ut ex iis quæ monui conſtat, conveniet teſtudo; quam inſuper pede premit uno Cupido in marmore antiquo, apud Philippum Thomaſſinum. Atque hæc quidem puto ſufficere ad intelligenda ænigmata, quæ imaguncula elegantiſſima complectitur, & ad probandum, omnes ſuos deos ad unum Solem, quaſi multitudinis eos puderet, conatos

fuiſſe

fuiſſe reducere gentiles. Nunc reſtat ut exhibeam Inſcriptiones tam Latinas, quam Græcas, in quibus HARPOCRATIS mentio occurrit; eaſque breviter illuſtrem. Apud Gruterum pag. LXXXII. exſtat talis

ISIDI
SIGN. HARPOCRATIS
C. DIDIUS
ACUTIANUS
DON. DED.

Apud Sertorium Urſatum lib. 1. part. 1. Hiſtoriæ Paduæ & in Monumentis Patavinis ſcribitur ACUTANUS; Et obſervandum ſæpe diis aliorum deorum ſimulacra fuiſſe dedicata, & inde fieri, ut legamus multas deorum ſtatuas in hujus vel illius dei templo fuiſſe. Ita apud Ammian. Marcel. l. 22, c. 23. Aſclepiades Philoſophus ante pedes Apollinis Daphnæi, ſtatuit Deæ Cæleſtis argenteum breve figmentum, Plinius Junior lib. 3. Ep. 6. Corinthium ſignum modicum ſed feſtivum & expreſſum Jovi dedicare voluit. *Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ a me injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos*: qui locus certe elegans admodum eſt. Exſtant quoque hujus conſuetudinis varia in Inſcriptionibus vetuſtis exempla: ut, in his apud Gruterum

FORTUNAE. PRIMIG.
SIGNUM. AEQUI
TATIS.

FORTUNAE
PRIMIGENIAE
SIGNUM APOLLIN
TUTEL.

VENERI ET
FORTUN. PRIM.
SACR
L. CALVIUS. L. F. PAL
VARIUS
AR. ET. CUPIDINES II
D. D.
L. D. D. D.

Nam inde diſcimus Fortunæ dedicata fuiſſe ſigna Aequitatis & Apollinis, Veneri autem & eidem Cupidines. Non ignoro virum in Antiquitatibus verſatum admodum, & qui nuper De Utilitate

peregrinationum erudite & eleganter commentatus est, alia omnia sentire; sed ego nihil causæ video, cur existimare debeamus Fortunam & Æquitatem, & deinde Venerem Fortunam & Cupidines, unam statuam & Pantheum fuisse. Nam similiter Baccho signum Sileni dedicatur in Ins. 6. p. LXVI.

LIBERO. AUG. SIGNUM
SILENI. ET. SATYRI
M. ULPIUS. ONESIPHORUS. ET
APPULEIA. D. D. MARCELLA.

Inscript. 142. Classis XVII. apud Reinesium:

LEGE AEVITERNA TRADITUS LETO PUER
BIS OCTO IN ANNIS HOCCE SUB TUMULO JACET
QUEM CUNCTA FLEVIT TURBA MULTO PLUS HERUS
SPECIE OBNITENTEM MORIBUS CUM VINCERET
HIC PHOTENSIUM CIVIS IN PATRIO SOLO
NUNC INTALORUM DITIS INTRA TERMINOS
NOMEN TENEBIT ISIDIS NATI PUER.

Urbini hanc exstare, atque ex schedis Langermanni sese sumpsisse testatur decus illud Germaniæ. Verum eam jam inter catalecta sua vulgaverat Pithæus pag. 604. ibique quinto versu scribitur *phocaensium*; sexto, *Italorum*. Per *Isidis filium* Harpocrates videtur esse intelligendus; Hunc autem puerum ita vocari Celeberrimus & præstantissimus Grævius litteris ad me datis existimat, quia puer erat formosissimus, sed qui tamen propter ætatem nondum poterat in castris Veneris merere; quales Ptolomæo vocantur *Arpocratici*; qui tantum forma præstant, sed rebus Venereis sunt impares. *Harpocrates* autem quem Solem esse docui, inferis quasi adscribitur quia raro sibi gentilium superstitio constat; & eo numero Sigalionem nostrum habitum esse docet insignis apud Artemidor. locus lib. 2. Oneir. cap. 35. χθόνιοι δὲ, *subterranei vero sunt Pluto & Proserpina*, *& Ceres & Core* (quæ cum eadem cum Proserpina sit, non satis caute ab ea distinguitur, nisi nomen solum ante oculos habuerit auctor) *& Jacchus*, *& Sarapis*, *& Isis & Anubis*, *& Harpocrates*, *& Hecate* χθονία, *& Erinnyes* καὶ δαίμονες οἱ περὶ τού-

τȣς :

τως: id quod idem etiam affirmat cap. 44. libri ejuſdem; quod, rogo, conſulas Lector. Cum autem Iſis eadem habeatur quæ Proſerpina, teſte Apulejo & Tzetze pag. 116. ad Lycophronem, nec non Euſebio lib. 3. præp. c. 11. ſuſpicabar nonnunquam puerum hunc propter pulchritudinem apud inferos ab ea adoptandum eſſe quaſi, & legitimi filii loco habendum.

BONO DEO PUERO
POSPHORO
T. FL. ITALICUS
PRIMUS IIII
VIR M. A. A
CUM STATILIA
LUCINA CONJUGE ET
SUIS EX. VOTO.

Non retuliſſem in hunc cenſum illam Inſcriptionem, niſi Vir eruditus admodum Baudelotius De Dairval exiſtimaret eam convenire valde Harpocrati, quia deus, cui poſita eſt, appellatur *puer* & *phoſphorus*. Addit τὸ BONO DEO non poſſe aliter, quam de Lare explicari; quia eum Græci appellabant ἀγαθὸν δαίμονα vel *genium*, eorumque Larium e numero etiam Harpocrates fuit. Et certe Harpocrates *Phoſphorus* appellari poſſet, quia eum ad ſolem orientem Ægyptii referebant; & quia veteres ita vocabant, non modo Veneris ſtellam matutinam, ſed etiam ipſum ſolem: Suidas: φωσφόρος. ὁ τὸ φῶς ἀνατέλλων. ὁ ἥλιος: imo & *Lunam* vel *Lucinam*: Gloſſæ: φωσφόρος ἀστὴρ *Lucifer*: φωσφόρος ἡ Ἥρα *Lucina*: quo aliquo modo elegantia hæc Plinii verba 2, 8. pertinent: *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis & Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut* SOL ALTER, *diem maturans: contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens*: & mox: *Itaque & in magno nominum ambitu eſt. Alii enim Junonis, alii Iſidis, alii Matris Deum appellavere.* Verum ut adſeverare nolo *Phoſphorum* cum Harpocrate multa habuiſſe communia, cum forma eum humana & puerili effingere potuerint gentiles: ita aliis relinquo examinandam Viri eruditi opinionem. Inſcriptio 3. apud Grut. pag.

LXXXIV. quæ correctior legitur & vertitur apud Sertor. Urſatum lib. I. Sect. 7. Monum. Patavinorum

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΜΕΛΑΝΗ
ΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ
ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε
ΚΑΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΙΡΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΙΧΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠ ΑΥΤΟΙΣ ΣΑΝΙΔΑΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ
ΡΑΜΝΟΣΙΟΥ.

Theophilus Theophili Antiochenus Melaneforus fani hujus tectorium parietumque ac tecti picturam & oſtiorum valvas nec non mutulos qui in parietibus ſunt & iis impoſitas tabulas ſacravit Sarapidi Iſidi Anubidi Harpocrati ſacerdote Seleuco Andronici Rhamnuſio. Et primo quidem hic *Theophilus* Θεοφίλȣ n. *filius* vocatur: quæ loquendi forma & Latinis & Græcis familiaris admodum eſt; ſæpeque apud utriuſque linguæ auctores vel *filia*, vel *filius*, vel *uxor*, imo & alia ſubaudiuntur. In marmore Oxonienſi 136, Ἄμιλλα Μητρέȣ in 9. Ακεστείμη Δημογόρȣ, in alia apud Clariſſimum Patinum Αυρ. τρύφαινα Αλεξάνδρȣ, n. *filia* occurrunt; eaque vox additur in nummo Antonini Pii apud Triſt. T. I. p. 593. Φαυστίνη Σεβάστη Ευσεβ. Σεβ. Θυγατὴρ; male eruditiſſimus vir reddit *Pii Auguſti conjux*, confunditque Fauſtinam majorem & minorem. Inſcriptio apud Reines. XI. Cl. V. ex Gualthero:

ΔΙΟΔΩΤΟΣ ΤΙΤΙΕΛΟΥ ΑΠΤΕΙΡΑΙΟΣ
ΤΑΝ ΑΔΕΛΦΑΝ ΑΥΤΟΥ ΤΑΝ
ΜΙΝΥΡΑΝ ΑΡΤΕΜΟΝΟΣ ΙΕΡΑΤΕΟΥΣΑΝ
ΑΦΡΟΔΙΤΑΙ ΟΥΡΑΝΙΑΙ.

Diodotus Titieli filius Aptiræus, ſororem ſuam Minyram Artemonis filiam

filiam sacerdotem Veneris Cælestis: sed si ita hæc vertenda sunt, Diodotus & Minyra diversis patribus, & iisdem matribus fuerunt geniti; potiusque existimo verti debere, *Minyram Artemonis uxorem*; si modo apud Græcos vox γυνή omittitur in his loquendi rationibus; vel legendum forte esse ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ; ita ut sacerdos fuerit Dianæ, illiusque statuam Diodotus dedicaverit Veneri Cœlesti. *Hectoris Andromache* apud Virgilium, *Messallina Neronis*: apud Suet. *Servilia Claudii*: apud Cicer. 12. ad Att. 20. occurrunt; ut in nummo Hadriani apud Tristan: SABINA AUGUSTA HADRIANI AUG nempe *conjux*. Et hac occasione facere non possum quin sententiam meam aperiam de Inscr. 9. Classis 5. apud Reinesium; quam ita vertunt viri eruditissimi, tanquam Cominia Plutogenia fuerit uxor Cominii; cum contra mihi *Cominia sit filia Plutogeniæ sacerdotis Cereris Legiferæ*; *uxor Paccii Caledi Duumviralis*; *mater Paccii Caledii Ædilicii*; *Avia Castricii Pollionis Duumviralis*: *Proavia CastriciiÅlediani*, qui ei hoc monumentum erexit: in quo præcipue observandum Cominiam hanc appellari μητρόθεν, id quod olim lege lata Xanthus mulieribus concessum esse ex Plutarcho, & inter honores Juliæ decernere voluisse Senatores Romanos, ut n. *Tiberius Juliæ* filius diceretur observarunt eruditi, a quibus plura peti possunt. In nummo præterea Drusi & Germanici Cæsarum apud Andream Morellium, antiquorum nummorum eruditum interpretem, ΕΠΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΚΛΕΩΝΟΣ, id est, *sub Menandro Cleonis* nimirum filio. Apud Franciscum Abelum in descript. Maltæ, ΚΑϹϹΕΙΟΥ ΚΑΙΚΙΛΙΑ, *Cassii Cæcilia* n. uxor, vel filia, non autem, ut vertitur Italice, *Cassio*, *Cecilia*: apud Joannem Diaconum ad Hesiodi Scutum ὁ Θεσσαλονίκης est Eustathius Episcopus Thessalonicensis: Apud Virgil. 1. Æn. 45. *Ajax Oilei* n. filius; ubi Servius notat, *hac figura Latinos tantum uti circa patres & maritos*; id quod tamen non plane verum videtur. Nam plautus *Palinurum Phædromi* Curcul. 2, 1, 15. Terentius *Byrrhiam Carini* And. 2, 2, 2. n. servos dicere veriti non sunt; & in Inscr. XI. Classis 15. apud Reinesium occurrit, MENESTRATO. ANTONIAE. DRUSI. n. servo vel liberto; nisi forte nomen injuria temporis abolitum sit, & *Menestrato* sit idem quod *Ministratori*, quomodo *Ministrator Cæsaris* occurrit in Inf. 98. Cl. 9. apud. eundem; &, quod apprime ad rem facit, MENESTRA-

STRATOR AB HERC. PRIMIG. in Insc. 2. p. cccxv. apud Gruterum; & Mercurius appellatur in lapide apud Sponium, in Miscellaneis, & Fabrettum, Viros ambo doctissimos MENESTRATOR, id est minister *deorum*; quippe qui non modo eorum nuntius, verum etiam deorum cœnabulum verrebat, iisdemque pocula miscebat, uti scribit Lucianus: eam vel aliam ob caussam etiam Διάκονος cognominatus, teste Scholiaste Aristophanis ad Plutum. Sed & Græci latius hanc loquendi rationem extenderunt: ut quando Eusebium παμφίλου, n. *amicum* dixerunt: & apud Suidam Διόμος appellatur τοῦ Ηρακλέους, n. *amasius* vel Ερώμενος, uti loquitur Scholiastes Apollonii ad lib. 1. Argon. ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ. Qua ex Antiochia hic homo oriundus fuerit, difficile dictu est; cum plures eæque celebres hoc nomine urbes fuerint. Observandum autem obiter celebrem Antiquarium non satis capere hanc inscriptionem nummi: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ. Nam scribit de Antiochia versus Ptolemaidem magnum esse silentium, & tamen eam arbitratur sitam fuisse in Phœnicia versus Palestinæ fines. Verum videant eruditi, an non multi cives Antiochiæ commerciorum caussa habitaverint in urbe maritima Ptolemaide, id quod & hodie fieri solet, & an non illi nummum hunc in honorem Antiochi signare potuerint. Id quod nunc verum plane esse existimo; cum videam id exemplis probare Harduinum; ante cujus tamen conspectum librum mihi hoc in mentem venisse sancte testor. Et firmatur hæc interpretatio loco eleganti apud Athenæum lib. 6. pag. 255. ubi celebrantur οἱ Λημνόθεν Αθηναῖοι id est, *Athenienses qui in Lemno habitabant*: Quanquam non eadem plane hic sit ratio. Nam Antiochenses in Ptolemaide habitabant mercaturæ causa, & ita unum corpus constituebant, Athenienses autem Λημνόθεν dicuntur, quia Lemnus est Αττικὴ ἀποικία uti loquitur Marcianus; cui addi possunt Herod. lib. 6. & Corn. Nepos in vita Miltiadis. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΣ. Hæc vox quid sibi velit, fateor me ignorare. Suspicabar tamen esse sacerdotem, qui id nomen a nigris vestibus accepit; non secus ac πτεροφόροι dicuntur in Ægypto Sacerdotes, quod πτερύγας habebant in capitibus: Hesychius: πτεροφόροι, τέλος τι στρατιωτικὸν, ἢ ὡς διὰ τὸ ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. καλοῦνται δὲ οὕτως καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων τινές. Apud Siculos erat, puer, apud Locrenses puella, quæ ante sacrificia ibat phialam gestans,

ſtans, φιαληφόρος a re nuncupata, teſte Polyb. lib. 12, c. 4. ac ſacerdos Rheæ vel Cybeles Κερνοφόρος fuit dicta, quia κρατῆρας μυστικοὺς, quos Κερνοὺς vocabant, ferebat, uti docet Scholiaſtes Nicandri, qui addit illis crateribus λύχνους fuiſſe impoſitos, quique Rheam κρατηφόρον cognominat: & tandem ἱέρειαι Æolibus ſunt dictæ φανοφόροι teſte Heſychio. Certe ii qui diis inferis & terreſtribus ſacra faciebant, nigris veſtibus induebantur, uti docet Canidia apud Horat. lib. 1. Sat. 8. Medea apud Apoll. Rhod. lib. 3, v. 861. Bellonariique apud Tertull. De Pallio. Et cum in Ægyptiorum ſacris repræſentati ſint caſus admodum lugubres, plena illa fuerint luctuum ac lamentorum, uti vel unus docet Julius Firmicus in libello de Errore profan. Religionum, & Plutarchus, ac inferi dii in iis locum ſuum invenerint, a ratione haud alienum eſt, nonnullos ſacerdotum apud eos atras veſtes geſtaſſe, & μελανηφόρους fuiſſe dictos. Servius certe ad Virgilium ſcribit, Ægyptios primos Liberum, quem & Oſirim vocant, a fratre Typhone interemptum atra veſte luxiſſe, & inde ceteris gentibus traditum fuiſſe, ut poſt interitum proximorum ſuorum veſte mutata lugerent; ita tamen ut intra annum finiretur luctus. Præterea Sacerdotes *Baalis* in libris Divinis, 2. Reg. 23, 5. cap. 10. Hoſeæ v. 5. cap. 1. Zephan. v. 4. *Chemarin* dici, quia nigris veſtibus amiciebantur, cenſent Eruditorum nonnulli. Ægyptios μελανοστόλοις Iſidem velaſſe, ut ſignificarent occultationes & obumbrationes, quibus πόθῳ *deſiderans* vel *deſiderio ejus flagrans* ſectatur Solem; & Apulejum Iſidi tribuere *pallam nigerrimam*, *ſplendeſcentem atro nitore*, ſupra memini me monere. Eadem terminatio reperitur in voce παστοφόρος unde ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΝ in Inſcriptione memoratum, deſcendit. *Paſtophoros* puto fuiſſe genus ſacerdotis, qui thalamos vel ædiculas, in quibus deorum ſimulacra poſita erant, portabant in pompis & ſupplicationibus ſive ſoli, ſive plures ſimul. Collegium eos conſtituiſſe teſtatur Apul. lib. XI. *Tunc ex his unus quem cuncti Grammatea dicebant, pro foribus aſſiſtens, cœtu* PASTOPHORUM, *quod ſacroſancti collegii nomen eſt, velut in concionem vocato*: Eundem quem vocat *quendam de ſacratis linteis intectum, thyrſos & hederas & tacenda quædam gerentem*, mox nominat, *unum de Paſtophoris*, iterumque ſcribit ab Oſiri ſe *in collegium Paſtophororum ſuorum imo inter ipſos Decurionum quinquennales electos eſſe*; ubi Paſtophoros videtur vocare *Decuriones*,

nes, quique iis præerant *Quinquennales*; ita forte dictos, a quinque annis, per quos collegio Pastophororum præerant; id quod certe placet Beroaldo; quanquam Vir Eruditissimus existimet *Quinquennales* non fuisse *Sacerdotes*; quod ut nunc non examino, ita observandum Apulejum fingere ea quæ libro laudato narrat Corinthi vel Cenchreis accidisse, eundemque illo extremo narrare, *se quam raro capillo, collegii vetustissimi & sub illis Sullæ temporibus conditi munia, non obumbrato vel obtecto calvitio, sed quoquoversus obvio gaudentem obiisse.* Unde patet *Pastophororum* collegium in Græcia Sullæ temporibus, si modo lectio salva, constitutum; Ægyptiorumque numina ibi culta fuisse; id quod etiam ex Pausania palam est, qui lib. 2. scribit in altero Cenchrearum portus cornu fuisse Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἴσιδος ἱερά, ne quid alia loca apud eundem obvia, in quibus Ægyptiorum dii adorati fuerunt, recenseam. Sed, ut pergam, Diodorus Siculus lib. 1. Κήρυκας *præcones* in Sacris Eleusiniis ἀπὸ τῶν παστοφόρων ortos esse scribit; & Ægyptios exprimere volentes παστοφόρον pinxisse φύλακα οἰκίας, διὰ τὸ ὑπὸ τούτου φυλάττεσθαι τὸ ἱερὸν, *quod ab eo templo custodiatur*, Horapollo testatur: quo ex loco videtur constare eos instar æditorum fuisse, & ædes resque alias sacras servasse. Vir linguis Orientalibus clarissimus & in Philosophia ac Theologia Barbarica exercitatissimus apud Stephanum le Moyne V. Cl. *Pastophoros* censet ἰατρικὰ curasse. Quod ut nunc non examino, ita constat παστόν vel παστάδα significare thalamum, ædiculam, vel sacellum; & descendere a πάσσειν id est ποικίλλειν *variegare*; quia ornata illa erant picturis, cælaturis, inductoque auro ac argento; quomodo nuptiales thalami vel νυμφικοὶ οἶκοι exornari solebant. Hinc *pastophorium* pro templo vel parte ejus sumitur: Glossæ Arab. *pastophorium*, *atrium templi vel sacrarium*: Hesychius παστοφόριον, τὸ τὸ παστὸν φέρον, ἡ οἰκονομία, ἡ συναγωγὴ, ἡ ναὸς εὐανθής: ubi Salmasius rescribit τῶν παστὸν φερόντων ἡ οἰκονομ. quæ emendatio si vera, habebimus hic collegium Pastophororum, qui παστοὺς vel thalamos ferebant. Sed apud Suidam & Varinum Phavorinum vulgata lectio conservatur: & suspicio mihi oborta, παστοφορεῖον, vel παστοφόριον vocari φέρον τὸν πάστον, *ferens ædem*; id est *ferculum*, cui παστὸς erat impositus, vel *thensa*, sive currus sacer, super quo dei alicujus statua ponebatur & circumferebatur in pompa. Nam in ejusmodi solemnibus diebus

diebus deorum ſtatuæ, collocatæ ſæpe in ædicula portabantur vel ab hominibus, vel trahebantur ab iiſdem ſive a beſtiis. Prior mos *Paſtophoris* noſtris nomen dedit: Atque ita Diod. Sic. lib. 1. extremo ſcribit, apud Ægyptios ἐν ταῖς πανηγύρεσι, *Jovis & Junonis ſacella in montem omnis generis florum inſtratum a ſacerdotibus portari*: τῶν ναῶν ἀνακομιζομένων, ait, ἀμφοτέρων εἰς ὄρος ἄνθεσι παντοίοις ὑπὸ τῶν ἱερέων κατεστρωμένον: Herodotus lib. 2. c. 63. eodem de populo verba faciens: τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς τὸ ἄλλο οἴκημα ἱρόν: id eſt, *ſimulacrum vero, quod eſt in ſacello parvo ligneo deaurato, in aliam ſacram ædem portant pridie* n. ſacerdotes; ut verba illa Interpreti non ſatis intellecta reddenda ſunt. Nec obſcurus hujus moris ritus in verbis Proto-martyris Stephani apud B. Lucam, Act. c. 7. v. 43. Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ: *Et ſuſcepiſtis* (*bajulaſtis* Beza vertit) *tabernaculum Moloch*. Id eſt, tentorium, παστόν, σκηνήν, in qua erat ſimulacrum iſtius dei. Nam παστός ſignificat *tabernaculum* vel σκηνὴν ad inſtar noſtrorum papilionum factum, ſub quo ſtabat vel decumbebat ſtatua numinis ab hominibus portata vel currui impoſita: inde Phavorino παστός exponitur, ἡ ἐκ παραπετασμάτων ποικίλων κατεσκευασμένη σκηνή, ἢ τὶς ἐστι πεποικιλμένη. Dubito tamen valde num huc referre poſſimus ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, quorum mentio in iiſdem Actis cap. 19. Recte quidem viri eruditiſſ. Salmaſius, Grotius, Caſaubonus, Pricæus explodunt variorum antiquariorum ſententiam, qui *ædes illas parvas* exponebant nummos in quibus templum Dianæ Epheſiæ repreſentabatur; atque optimo jure intelligunt templa parva argentea ad inſtar veri templi facta; ſed tamen arbitror nihil eo pertinere verba Herodoti; cum templa illa argentea Dianæ Epheſiæ proculdubio non ejus fuerint magnitudinis, ut ab hominibus fuerint geſtata; ſed potius admodum parva, ut puparum ſupellex; quæ religioſi ſecum portare poterant. Nec quicquam huc faciunt *Ædiculæ* Petronii, Juvenalis, Tertulliani, & Min. Felicis, quippe qui verba faciunt de ædiculis fixis, quas hodie *capellas* vocamus; & Apulejus commodius explicatur de Hipponæ ſtatua, quæ ſtabat in foramine excavato ornatoque mediæ columnæ vel pilæ, quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat. Imo locum habere non poſſunt, ut tamen arbitratur celebris Grotius, Plinii verba l. 36, c. 5. *illo enim*

ſigno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nam *ædicula* hoc loco eſt σηκὸς vel cella templi, in qua ſtabat Veneris effigies juſtæ, & quæ deam decebat, ſtaturæ. Atque hujuſmodi ſacerdotes non incommode poſſunt dici *vehere ſacra*, cum Amm. Marcell. l. 22, c. 14. & *divinarum bajuli ceremoniarum* cum Julio Firmico: quamvis illa loquendi forma non modo παστοφόροις, verum aliis omnibus ſacerdotibus aliiſque conveniat qui ſimulacra vel res ſacras portabant; uti apud Apulejum *unus e miniſterio præferebat reſidens humeris ſuis ſimulacrum parentis deæ*, ſive *bovem*; & apud Spartianum Commodus *Anubin portat.* Plutarchus ἱεροφόρους in genere vocat, illique jungit ἱεροστόλους, id eſt interprete Firmico: *veſtitores divinorum ſimulacrorum*, obſervante Valeſio: cujus ſententia mihi magis probatur quam altera Vinc. Contareni cap. 2. Var. Lect. qui illud nomen deducit a lineis ſacriſque veſtibus, quibus ſacerdotes exornabantur; maxime quia ita Plutarchus loquitur Ἀναπλάττουσι μηνοειδὲς ἀγαλμάτιον καὶ τοῦτο στολίζουσι καὶ κοσμοῦσι. Atque hæc quidem ego de *Paſtophoris* ſentio, quibus ſi alius meliora docuerit, continuo ipſi manus dabo. Non tamen interpreti Horapollinis lib. 1. c. 41. aſſentiri poſſum, nec Beroaldo ad Apulejum, qui παστοφόρον reddunt, *eum qui ſacrum pallium geſtat.* Et hic quidem notat, *Paſtophoros* Græca dictione eſſe ſacerdotes: ſacroſanctos: quaſi *thalamiferos*; hoc eſt, in ſupplicationibus pallium ferentes ſacerdotale: *Paſtophoria* dici domicilia paſtophororum, id eſt, ſacerdotum; eorumque mentionem fieri apud auctores Eccleſiaſticos potiſſimum: ut 1. Maccab. *Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum, & portas exuſtas & paſtophoria diruta*: apud Euſeb. lib. 2. H. Eccleſ. *Extrema tanti ambitus ſpatia occupant exedræ & paſtophoria*: Joſephum lib. V. belli Judaici meminiſſe *paſtophoriorum*; & denique Venerem Græco epitheto *paſtophoron* q. thalamiferam nominari. Recte ille quidem, ut ex iis quæ diſſerui conſtat, *paſtophoros* interpretatur *thalamiferos*; ſed unde *pallium ſacerdotale* acceperit, equidem ignoro. *A paſtophoris* nomen *paſtophorium* in Inſcriptione noſtra memoratum accepit; eſtque illud domus ampla templis juncta, in qua ſacerdotes illi habitabant; unde & pro aliis templorum, ut vidimus, partibus accipitur. Certe 1. Macc. c. 4. v. 38. non niſi domus vel cellæ, quæ templo juncta erant, poſſunt intelligi;

telligi; haud secus ac Esdræ c. 10. v. 6. ubi ille dicitur surrexisse ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ, atque sese contulisse εἰς τὸ παςοφόρειον Jonam filii Eliasibi, ibique diversantem nec panem gustasse, nec aquam bibisse. Rogo tamen Eruditionis præstantis viros, ut diligentius in παςοφόρους & Μελανηφόρους inquirant, sique iis jungere velint Ἀρσεπεδονάπτας, quos memorat Democritus apud Eusebium lib. 10. cap. 4. Præparationis, magnam proculdubio a docto orbe gratiam inibunt. Neque tantum homines vel sacerdotes istiusmodi παςοὺς cum deorum simulacris ferebant; verum etiam imponebantur vehiculis, quæ vel jumenta vel sacerdotes trahebant. In Phœnicum Theologia apud Euseb. lib. 10. Præpar. cap. 1. invenio dei, qui ipsis, Ἀγρότηρος & Ἀγρότης dicebatur, ξόανον εἶναι μάλα σεβάσμιον, καὶ ναὸν ζυγοφορούμενον ἐν Φοινίκῃ, *simulacrum valde venerandum & templum in Phœnicia tractum a jugalibus*: quod scilicet thensæ impositum erat, cui jungebantur vel boves vel equi; non autem *aliquot boum paria*, uti interpres vertit; quippe quæ in Philonis verbis non inveniuntur. Apud Ægyptios nonnulli sacerdotes trahebant τετράκυκλον ἅμαξαν, ἄγουσαν τὸν νηόν τε καὶ τὸ ἐν τῷ νηῷ ἐνεὸν ἄγαλμα: *plaustrum quatuor rotarum, quo vehitur sacellum cum simulacro quod in eo est*, *teste* Herodoto lib. 2. c. 63. Et huc pertinent Romanorum *tensæ*, quibus pompa Circensi deorum simulacra imponebantur, quæ num ita appellatæ sint, quia statuæ deorum, quæ *tensis* ferebantur, velarentur circumquaque linteis ad cubiculi seu delubri speciem tensis disputant inter sese eruditi, quemadmodum videre licet apud Onuphr. lib. 2. c. 2. de Ludis Circen: & Schefferum lib. 2, c. 24. de Re Vehiculari. Certe eas a *curribus* distinguit Tertull. lib. de Spectac. *Sed Circensium paulo pomposior suggestus, quibus proprie hoc nomen pompa præcedit: quorum sit semetipsa probans de simulacrorum serie, de imaginum agmine, de curribus, de tensis, de armamaxis, de sedibus, de coronis, de exuviis*: In nummo Divæ Faustinæ Cybele insedet currui, cui leones juncti sunt, sub ædicula, non secus ac Divus Pertinax in alio quem elephanti trahunt: per quos currus si *thensæ* intelligendæ sunt, jam certe instar sacellorum fuerunt; & quia quatuor latera habuerunt aperta, facile etiam statuæ decidere potuerunt, ut *Martis* apud Dionem lib. 78. Hinc in Glossis *Thensa* exponitur θρόνος, quia scilicet impositum thronum habebant deorum imagines: un-

de tamen non ſequitur eas velatas circumquaque linteis ad cubiculi ſeu delubri ſpeciem tenſis fuiſſe. Et certe ſi inter ſe conferuntur verba Valerii Maximi & Lactantii, ſique illa mendo carent, thenſa vocata fuit *templum*, quia ad inſtar templi thronus ille erat: ille lib. 1. c. 1. ita loquitur: *Creditum eſt Varronem Conſulem apud Cannas cum Carthaginienſibus tam infeliciter dimicaſſe ob iram Junonis: quod cum ludos Circenſes Ædilis faceret, in Jovis Opt. Max. templo eximia facie puerum hiſtrionem ad excubias tenendas poſuiſſet*: alter vero lib. 2, c. 16. *Quoties autem pericula impendent, ob aliquam ſe ineptam & levem cauſam profitentur iratos, ſicut Juno Varroni, quod formoſum puerum in tenſa Jovis ad exuvias tenendas collocarat: & ob hanc cauſam Romanum nomen apud Cannas pene deletum eſt.* Certe de eadem re loquuntur Valerius, & Lactantius, & ille *templum* atque *excubias*, hic *thenſam* & *exuvias* memorat. Andreas Schottus lib. 3. c. 30. Obſ. Hiſtor. teſtatur ſe in veteri codice Val. Maximi repperiſſe *tenſam*; quod vocabulum ſatis accommodatum eſſe illi loco, arbitratur Vorſtius; qui etiam putat mentem Valerii eſſe, quod Varro in vehiculo Jovis, id eſt, in vehiculo, quo Jovis ſtatua vecta fuit, hiſtrionem ad excubias tenendas poſuerit; idque videri poſſe factum eſſe in contumeliam Jovis, quia hiſtriones olim infames erant. Quæ certe, licet a Viro erudito admodum profecta ſint, non videntur ſcrupulis ſuis carere. Nam ſi τὸ *thenſa* recipimus, quomodo *excubias tenere* aliquis poſſit dici in thenſa collocatus, ego quidem nullus video; & propterea, ſi vox illa recipitur apud Valerium, crediderim ſcribi oportere *exuvias*: cum cæteroquin in templo Jovis *excubiæ teneri*, ſi modo ita loquuti ſunt veteres, a puero potuerint vel dicis cauſa, omnibus ſacerdotibus & aliis pompam Circenſem comitantibus: deinde non factum hoc fuit in contumeliam Jovis, quippe qui iratus non fingitur, ſed *Juno*, idque propter formoſum puerum in thenſa collocatum. Nam dea hæc gnara & fratrem & maritum ſuum eſſe elegantem formarum ſpectatorem; nec a maſcula quidem Venere abhorrere, irata erat, quia puer formoſus exuvias ejus tenebat; verebaturque ne amore illius accenderetur. Hoc eſt quod Lactantius paulo poſt ſcribit: *Quod ſi Juno alterum Ganymedem verebatur cur juventus Romana luit pœnas?* Adeo ut pati non poſſim virum eruditum apud eundem pro *formoſo* reſcribere *famoſo*, quia licet formoſus puer foret,

hoc

hoc urere Junonem non poterat; & hic puer erat histrio, qui omnes *famosi* habebantur. Verum nullum dubium, quin ira Juno accensa fuerit propter pueri cui & *faciem eximiam* tribuit Valerius, pulchritudinem & quia alterum Ganymedem verebatur. Deinde thensæ, ut existimat idem, ab hominibus non fuerunt tractæ, verum a jumentis vel equis, uti nos docet elegans Plutarchi locus in Coriolani vita a Sceffero laudatus. Nec quicquam eum juvat Suet. in Aug. c. 43 *Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine lectica cubans tensas deduceret.* Nam homo jacens in lectica utique currum trahere non potest ægrotus; & deinde *deducere* non significat *trahere* verum comitari honoris causa, uti plurimis exemplis doceri posset facili opera. Notat quidem Asconius, *ante ipsas* (n. thensas) *lora tendi, quæ gaudent manu tenere ac tangere, qui eas deducunt*; indeque videri possit eas ab hominibus tractas esse; sed cum *deducentes*, id est, honoris causa comitantes id fecisse, & gavisos fuisse, si manu tenerent & tangerent, scribat, & Cicero, Arnobiusque pueros patrimos & matrimos id fecisse narrent, suspicio mihi oborta, funes intelligi debere, quibus equi ad thensas juncti erant, quos gaudebant manu tangere, quosque tactos omittere absque piaculo non poterant: quanquam negare nolim plane, thensas etiam ab hominibus tractas fuisse, præcipue cum is mos apud Orientales obtinuerit. *Exuviæ* igitur, vestes Jovis sunt, vel tunica palmata & toga picta, quas dicitur tenuisse puer, qui appositus fuit ad Jovis signum sic vestitum servandum ne de thensa decideret. De his exuviis etiam loquitur Capito apud Festum: *Thensam ait vocari Sinnius (L. Titinnius) Capito vehiculum; quo exuviæ deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur*: atque apud Jul. Obsequentem legimus, *puerum* (quod notandum diligenter) *in pompa victoriæ cultu cum ferretur, ferculo excidisse.* Sed hæc, ut & alia examinabit proculdubio diligentius, qui nobis Valer. Maximum promisit, Vir apud Frisios pereruditus.

ΚΟΝΙΑΣΙΝ, *tectorium*, id est opus albarium, quo muri inducebantur, de quo vide Salmas. ad Solin. p. 1229.

ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΕΙΧΩΝ. Observandum & parietum muros & tectum vel concamerationem templorum picta fuisse; id quod ante urbem conditam in Italia usitatum Plinius l. 35, c. 3. memorat: *Extant certe hodieque antiquiores urbe picturæ, Ardeæ in*

ædibus

ædibus ſacris, quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi Atalanta & Helena cominus picta ſunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentiſſima forma, ſed altera ut virgo, ne ruina quidem templi, concuſſæ. Pontius legatus Caii Principis eas tollere conatus eſt, libidine accenſus, ſi tectorii natura permiſiſſet : & idem lib. 35. c. 4. Ædem Salutis Fabium pictorem A. V. C. 450. pinxiſſe ſcribit, eamque picturam duraſſe ad ſuam memoriam, æde Claudii Principatu exuſta; & c. 10. Cornelium Primum & Actium Priſcum Honoris & Virtutis ædes Imperatori Veſpaſiano reſtituenti pinxiſſe. Græcos idem in uſu habuiſſe ſæpius teſtatur Pauſanias; & loca publica, porticus, gymnaſia, ædeſque privatas ad eundem modum exornata fuiſſe ex eodem Plinio & aliis auctoribus conſtat. Nec aliter, ut opinor, M. Ludius Elotas pinxit templum quod Junoni Reginæ apud Ardeatas erat dedicatum; unde *Ardeatis templi pictor* vocatur diciturque *dignis picturis templum condecoraſſe*, in carmine apud Plin. 35, 10. quod carmen, ut hoc obiter moneam, paulo aliter aput Grut. pag. MLXV. legitur.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΑΥΣΙΝ. Apud Gruterum ſcribitur ἔλαυσιν ς utrumque male; legendum enim, Καὶ τὴν τε καῦσιν τῶν θύρων; quod non eſt, *oſtiorum valvas*, ut interpres reddit; verum ſignificatur januas templi pictas fuiſſe ratione pingendi, quam *encauſticam* vocant; quamque ita deſcribit Plinius l. 35, c. 11. *Ceris pingere, ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non conſtat. Quidam Ariſtidis inventum putant, poſtea conſummatum a Praxitele.* Et mox: *Sed aliquanto vetuſtiores encauſticæ picturæ exſtitere: ut Polygnoti, & Nicanoris & Arceſilai Pariorum. Lyſippus quoque Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit ἐνέκαυσεν: quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inventa.* Videantur Salmaſius ad Solinum: Voſſius lib. 4. c. 91. de Idol. & Schefferus, Viri certe doctiſſimi, in libro de Arte pingendi. Sed præcipue hic obſervandum hanc artem in Inſ. καῦσιν appellari, cum reliqui eum ἔγκαυσιν vocent, excepto Vitruvio l. 7. c. 9. Sed cum Magnus Salmaſius ibi reſcribat, *Hæc ἔγκαυσις Græce dicitur*; per me licet, & in marmore noſtro reponatur καὶ τὴν ἔγκαυσιν; quomodo etiam Salmaſius in veteri inſcriptione occurrere ſcribit; per quam hanc noſtram, ut puto, intelligit. Apud Reineſ. in Inſ. LI. Claſſis nonæ celebratur Aphrodiſius Epaphras

phras ΑΓΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ΕΝΚΑΥΣΤΗΣ quem artem encaustícam exercuiſſe recte monet vir doctiſſimus.

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ *mutulos* vertunt, qui ſunt ligna vel lapides e muro projecti & eminentes ad aliquid fulciendum aut ſuſtentandum, uti patet ex iis quæ notarunt editores Vitruvii. Nec male Græci hos vocant προμόχθυς, deducta voce a Μόχθος vel *labor*, quia ejuſmodi mutuli ante parietes veluti laborant propter impoſitas iis tabulas. Fallor aut vox hæc exſtat apud Heſychium, ſed corrupta: προμοχέοι τὰ προβεβλημένα τῶν τοίχων: ſcribendum enim πρόμοχθοι

ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ. Apud Sponium in De pop. Atticæ, legitur ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ. Sed tamen & hoc nomen cum adſpiratione occurrit in lapide antiquo, eidem Sponio laudato in Itinerar. quæ correctior pleniorque legitur in Aris obſcur. Deorum: adeo ut videatur alterum artificis vitio factum eſſe. Χ. tamen etiam pro Κ. ponitur tam in nummis quam inſcriptionibus; & nummus Druſi Germanici apud Baudelotium De Dairval inſcribitur, ΔΡΟΥΣΟΥ ΑΥΤΟΧΡΑΤΟΡΟϹ.

ΕΠ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ. Nam in pleriſque Græciæ urbibus tempus denotabatur, addito monumentis publicis vel privatis nomine ſacerdotis, uti obſervat præſtantiſſimus Caſaubonus ad Suetonii Aug. c. 18. & illuſtris Spanhemius Diſſertat. octava; unde *Gymnaſiarcharum, Aſiarcharum, provinciarum ſacerdotum clarorum ſemper ac nobilium honoris inſignia per totius orbis ſpatia perferri* dixit Jul. Firmicus, quia eorum nomina contractibus ſolebant adſcribi, inque iis notabatur annus eorum ſacerdotii, ſive ſacræ præfecturę, uti hæc verba recte interpretatur Magnus Salmaſius Ep. de Coma. In nummo Gordiani apud Erizzum legitur, ΕΠΙ Μ, Αυρ. Μυσωνίυ. ἱερέως, & ille non ſatis bene arbitratur, Sacerdotes jus cudendæ monetæ habuiſſe: Apud Goltzium Tab. 16. Inſularum Græciæ in Samiorum nummo legitur ΕΠΙ ΛΥϹΑΝΔΡΟΥ ΙΕΡΕ vel ἱερέως, id eſt, *ſacerdote*: In nummo Decri ΕΠ ΑΥΡ. ΑΠΦΙΑΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΑΡΧΙ ΚΑΙ ϹΤΕΦΑΝΟΦ. *ſub Aurelio Appiano Athenienſi Pontifice & Stephanophoro* apud Spanhemium Diſſert. 3. Nam *Stephanophorus* erat ſacerdos a corona, quam capite geſtabat, dictus, uti pulchre docent Triſtan. Tom. 2, p. 599. Seldenus ad Marmora Arund. Valeſius ad Amm. Marcellinum; &

Patinus ad Inscriptiones Græcas Smyrna nuper allatas: in Inscript. veteri apud Sponium part. 1. Tom. 3. p. 93. Itinerarii, Dionysius Apollonotimi filius vocatur ἱερεὺς τῶν σεβαστῶν, καὶ Στεφανοφόρος τοῦ συμπάντος αὐτῶν οἴκου. & pag. 144. celebratur Diocles Dioclei filius Ἀρχιερεὺς καὶ στεφανοφόρος. In Inſ. XCIX. Sect. x. Miscellaneorum Eruditæ Antiquitatis *Lucius Julius Bonnatus* Στεφανοφόρος καὶ Ἱερεὺς *Tiberii Cæsaris*; qui dicitur unicuique civi μόδιον vel frumenti modium ex sua pecunia dedisse, διαρείων ἐνδείας γενομένης, *diariorium* vel *frumenti, quod populo dividebatur, caritate oborta*; quemadmodum illa vox explicanda est, nec putandum eum Agonothetam vel præsidem *festorum Diariorum* fuisse: & *diaria* eo sensu sumi patet ex Glossario Meursii. Hinc præterea mihi nummus Salonini Cornelii Valeriani supplendus videtur in quo cap. XII. Thesauri Mauroceni nunc scribitur: ἐπὶ Στρατ. Αὐρηλίου... ΔΗΦΟΡΟΥ, pro Στεφανηφόρου; deque iis, ut puto loquitur Julius Firmicus lib. de Err. Prof. Relig. *Qui sic in templo prætextatus incedis, qui fulges purpura, cujus caput aut auro* (aureas enim coronas Tertullianus sacerdotibus provincialibus tribuit) *aut lauro premitur, errorem tuum turpis egestas insequitur.* Quin & mulieres eodem nomine gaudent, celebraturque apud Sponium Sect. x. Miscell. *Flavia Ammion*, Ἀρχιέρεια Ἀσίας ναοῦ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ πρυτάνις, Στεφανοφόρος καὶ ἱέρεια τῆς Μασσαλίας. Utque virorum sacerdotum nominibus, id quod etiam constat ex Inſ. 8. pag. CCCC, & alia pag. sequentis apud Gruterum, ita & fœminarum tempora notata sunt. Argivi ea numerabant a sacerdotibus Junonis Argivæ, uti docet Valesius, vir paucis æquandus, ad Excerpta Polybii: apud Harduinum in nummo Agrippinæ Claudii, percusso ab Acmonensibus, legitur, ΕΠΙ ΣΕΡΩΥΙΛΙΟΥ ΚΑΙΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΟΥΗΡΑΣ, *Sub Servilio Cæpione & Julia Severa*: quorum illum arbitratur communium pro domo Augusta ac civitate, hanc vero muliebrium sacrorum fuisse antistitem. Et firmat hunc morem Inſ. 9. pag. CV. Grut. in qua Δῆμος vel populus Atheniensium dicitur Romæ & Cæsari Augusto monumentum illud posuisse Στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς πολίτας Παμμένους, *Sacerdote Deæ Romæ & Augusti Servatoris in arce*, Ἐπὶ ΙΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΛΙΑΔΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ *sacerdote Minervæ Poliadis Megiste Asclepiadis* Ἀλιέως *filia*, ἐπὶ Ἄρχοντος Ἀρείου.

ΡΑΜΝΟΥ-

ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΥ. *Rhamnus* pagus eſt Atticæ, de quo videri poſſunt Meurſius & Sponius. Nomen illum habere ἀπὸ τῶν ῥάμνων vel a ſpina alba, cujus ibi magna copia, præter Scholiaſtem Ariſtophanis Meurſio laudatum, tradit etiam Auctor M. Etym. in v. Ἁλιμοῦς, quem pagum itidem appellari ſcribit ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἁλίμων, quod etiam fruticis genus eſt. Corruptus hac in voce Scholiaſtes Germanici; *Cygnum dicunt inter aſtra conſtitutum, eo quod Jupiter in cygnum transfiguratus evolaverit in ramum Atticæ regionis; ibique compreſſerit Nemeſin, quæ & Leda dicitur*: nam ſcribendum eſt *Rhamnum*; a quo pago Nemeſis etiam *Rhamnuſia*, propter templum ibi conditum, dicta eſt. Exſtat alia apud Jacob. Sponium in Aris ignotorum Deorum

ΠΟΠΛΙΟΣ
ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ
ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ
ΙΣΙΔΙ. ΑΝΟΥΒΙΔΙ. ΑΡΧΙΟ
ΚΡΑΤΕΙ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ
ΣΤΑΣΕΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟ
ΚΛΕΟΥ ΚΟΛΟΝΗΘΕΝ

ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ. *Tutrorius*; hoc nomen non memini me apud alios obſervare.

ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Notus & a nobis ſatis ſuperque illuſtratus deus. Sed aliquot res, haud ubique obvias monere hic viſum fuit: n. in templo Serapidis in Africa fuiſſe poſitas *cupas & acetum*; Alexandriæ quadrigam ferream opera magnetis fuiſſe ſuſpenſam & Oſirin vel Sarapin tubam ſive tibiam, promiſcue enim his vocibus utar cum bona Grammaticorum venia, obliquam inveniſſe. Primum nos docent Geſta Silvani apud doctiſſimum Baluzium Tom. 2. Miſcellan. *Zenophilus V.C. Conſularis dixit Caſto: Etiam de cupas de fano Sarapis ſublatas & aceto confitere. Caſtus reſpondit: Purpurius Epiſcopus tulit cupas. Zenophilus V.C. Conſularis dixit: Acetum quis? Reſpondit Caſtus, quod tulerunt inde acetum Silvanus Epiſcopus, Dontius, & Superius Presbyteri.* Et paulo ante: *Zenophilus V.C. Conſularis Saturnino & Victori dixit: nihil de fano Sarapis ſublatum eſt? Saturninus & Victor dixerunt: Purpurius tulit cupas,*

pas, & Sylvanus Episcopus, & Dontius, & Superius presbyteri, & Lucianus Diaconus tulerunt acetum: & rursus: *Quid aliud putas ex his esse quærendum: Nundinarius dixit: De cupis fisci, quis illas tulit. Zenophilus V. C. Consularis dixit; quas cupas? Nundinarius dixit: in templo Sarapis fuerunt, & tulit illas Purpurius Episcopus: acetum quod habuerunt, tulit illud Silvanus Episcopus.* Et quæ ibi sequuntur. Fateor ingenue me quid hæc sibi velint ignorare: *Cupas* scio esse vasa lignea, quibus vina & aliæ liquidæ res condebantur: Lucanus lib. 4.

—— *ratem vacuæ sustentant undique cupæ.*

verum iis *acetum* reconditum esse non potuit, quippe quod ab aliis fuit portatum: unde suspicabar nonnunquam scribendum in omnibus his locis esse *acetrum*; quod & Innocentio III. lib. 13. Ep. 16. usurpatur pro urna vel situla ænea; uti observat Carolus du Fresne in absolutissimo medii ævi lexico. Alterum memoriæ mandat Prosper part. 3. c. 38. De Promiss. & Præd: Dei. *Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum dæmonis fuit. Quadriga ferrea, nulla basi suffulta, nullis uncis infixis parietibus colligata, in aëre pendens cunctis stuporem ac velut divinum subsidium oculis mortalium exhibebat. Quum tamen lapis magnes, qui ferrum sibimet attributum suspendit, eo loco cameræ affixus, totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam dei servus inspiratus intellexisset, magnetem statim ut cameræ subtraxit, omne illud ostentum cadens confractum comminutumque ostendit divinum non esse, quod mortalis homo firmaverat.* Hoc si verum, magna certe lapidis hujus vires sunt: & forte huc respexit Isidor. l. 16. Orig. c. 4. *Liquorem quoque vitri, ut ferrum trahere creditur, cujus tanta vis est (ut refert beatissimus Augustinus) quod quidam eundem magnetem lapidem tenuerit sub vase argenteo, ferrumque super argentum posuerit: deinde subtermovente manu cum lapide ferrum cursu desuper movebatur. Unde factum est, ut in templo quodam simulacrum ex ferro pendere in aëre videretur.* Quanquam vox *simulacrum* videatur docere, non de quadrigis, verum de statua quadam loqui; & forte de Arsinoes simulacro, quod in templo eidem dicato ex magnete suspendere voluisse Dinocratem testatur Plinius l. 34. c. 14. ex quo priora illius capitis hausit Isidorus. Et quod huc pertinet, Beda lib. 7. de Nat. Rerum, scribit *equum Bellerophontis ferreum inter duos magne-*

tes

tes ita fuisse libratum, ut in medio aëre sine fulcro pendulus, expansisque alis quasi volitans videretur: quo pertinet Mahometis arca in templo Mecchæ suspensa; quod tamen fabulis accensent Tevenotius & Tavernerius; uti etiam priora Athanasius Kircherus. Notatu tandem non indignum existimo, Serapidis in sacris obliquas tibias fuisse inflatas: Apul. lib. XI. *Ibant & dicati Magno Serapi tibicines: qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram familiarem templi Deique modulum frequentabant.* In omnibus quidem sacrificiis tibia fere adhibebatur, sed ratione non caret, quod obliquæ fuerint in sacris Serapidis. Scilicet Osiris, qui idem Serapi, hoc tibiarum genus invenit; uti docet locus elegans apud Eustathium pag. 1138. ad Ili. Σ. Ἓξ δέ φασι, ait, σαλπίγγων εἴδη. πρώτη, ἣν εὗρεν Ἀθηνᾶ, διὸ καὶ Σάλπιγξ Ἀθηνᾶ παρὰ Ἀργείοις τιμᾶται, καὶ κεῖται καὶ παρὰ Λυκόφρονι ἐπίθετον. Δευτέρα ἡ στρογγύλη παρ' Αἰγυπτίοις, ἣν Ὄσιρις εὗρε, καλουμένην φασὶ χνούην. χρῶνται δὲ αὐτῇ πρὸς θυσίαν καλοῦντες τοὺς ὄχλους δι' αὐτῆς. Τρίτη ἡ Γαλατικὴ χωνευτή. οὐ πάνυ μεγάλη, τὸν κώδωνα ἔχουσα θηριόμορφόν τινα καὶ αὐλὸν μολύβδινον, εἰς ὃν ἐμπνέωσι οἱ σαλπισταί, ἔστι δὲ ὀξύφωνος καὶ καλεῖται ὑπὸ τῶν Κελτῶν Κάρνυξ. Τετάρτη ἡ Παφλαγονική. ἧς ὁ κώδων βοὸς ἦν προτομὴ βαρύφωνος ἀναφυσητή. καλεῖται δέ φασι βοῖνος. Πέμπτη Μηδικὴ τὸν αὐλὸν ἔχουσα καλάμινον τὸν δὲ κώδωνα βαρύφωνον. ὀγκόφωνος. Ἕκτη Τυρσηνική, ἧς, εὕρεται Τύρσηνοι, ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα. λίαν ὀξύφωνος. ἧς καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Μαστιγοφόρῳ μέμνηται: id est, *Sex, ut ajunt, sunt tibiarum species. Prima quam Minerva invenit, unde & Minerva cognomine* Salpinx *vel Tibia apud Argivos colitur; & idem epitheton apud Lycophronem exstat. Secunda rotunda, quam Osiris invenit; vocatur, ut ajunt Chnoue; ea autem utuntur ad sacrificium vocantes populum. Tertia Galatica fusoria arte facta, non valde magna codona habens referentem figuram feræ vel animalis, & aulum plumbeum, quem inflant tibicines: est autem acuto sono & a Celtis vocatur Carnix. Quarta Paphlagonica, cujus codon bovis caput refert, gravi sono, quam sursum tenentes inflabant, vocatur autem, ut ajunt, bovina. Quinta Medica, aulum habens ex calamo, codonem autem grave sonantem; est horrendo sono. Sexta Tyrrhenica, cujus inventores sunt Tyrrheni, similis Phrygiæ tibiæ, codonem habens scissum, est admodum acuto sono: ejus etiam meminit Sophocles in Ajace Flagellifero.* Sed dignus est illustris locus,

ut totus breviter illustretur. Minerva igitur ab inventa tibia, quemadmodum multis docet Caspar Bartholinus V. Cl. in polito quem *de Tibia* conscripsit libello, cognominata ab Argivis fuit Σάλπιγξ; id quod etiam firmat Pausanias lib. 2. p. 122. templumque illi ab Hegelao filio Tyrrheni, nepote Herculis & mulieris Lydæ extructum scribit. Celebratur eadem Lycophroni pag. 148. diciturque Dea exemplum cepisse a sibilis, quos edebant lugentes serpentes in capitibus Gorgonum: & constituisse *νόμον τ καλούμενον πολυκέφαλον*, teste Tzetze ad eundem poëtam p. 136. nec non *νόμον ἁρμάτειον*, qui ita proculdubio a celeritate vocatur uti Hesychius in ea voce commemorat.

Ἥν Ὄσιρις εὗρε, *Quam Osiris invenit.* Apulejus in sacris Serapidis celebrat *calamum obliquum*: Eustathius Osiridi tribuit *tibiam στρογγύλην* vel *rotundam*; & Juba apud Athenæum lib. IV. memoriæ mandat Osirin invenisse *monaulon*, *καὶ τ καλούμενον φώτιγγα πλαγίαυλον*, id est, *tibiam obliquam*; *φώτιγξ* enim Hesychio exponitur *αὐγὴ*, *σύριγξ*, *φλόγιος* (malim *πλάγιος* cum Guieto) *αὐλὸς*, *ὡς εἶδος σάλπιγγος*. Atque hæc tria loca puto nos clare docere, qua forma fuerint tibiæ *πλαγιαύλοι*, vel *libycæ*; & quæ inter eas & phrygias, quæ etiam *obliquæ* vocantur, fuerit differentia. Lybicas igitur vel Ægyptias, quas Osiris dicitur invenisse, tibias *πλαγιαύλους* arbitror fuisse incurvas plane, ita ut fere rotundæ essent, uti cornua ex ære in columna Trajana & aliis Romanis monumentis obvia; hinc Eustathium Osiridi inventionem *στρογγύλης* tribuere, & Apulejum tradere, *obliquum calamum ad aurem dextram fuisse porrectum*, id est, Serapidis sacerdotes ita inflasse tibiam, ut ultima ejus pars, codon, vel os usque ad aurem dextram pertingeret. At contra puto phrygias fuisse rectas, ita tamen ut orificium earum, per quæ spiritus emittitur fuerit incurvum; inde Ovidium celebrare *adunco cornu tibiam*, & Virgilium *curvam tibiam* in Sacris Bacchi, quæ nihil necesse est cum Viro Maximo de plagiaulo Lybiæ interpretari. Quæ cum ita sint, non video an satis caute scribat Artemidorus lib. I. c. 58. Oneir. malum esse *στρογγύλῃ σάλπιγγι σαλπίζειν*, *quia non est sacrum organum, sed bellicum*, *καὶ ἄλλα ὅσα τῷ στόματι λέγει· ὁ τῷ ὀργάνῳ τούτῳ χρώμενος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνατρέχει* & *omnia quæ per os canit organo hoc utens vel tibicen, in caput ipsius recurrunt.* Apud Græcos forte incurva vel

vel rotunda tibia sive tuba sacrificiis adhibita non fuit, sed aliud apud Ægyptios obtinuit, uti ex Apulejo clarissime patet; aliud etiam apud Romanos, uti haud dubie nos docet Columna Trajana: nisi tamen quis censeat, belli tempore hoc accidisse. Deinde qui tubam incurvam vel cornu inflabant, ita eam tenebant ut codon vel latior ejus pars supra caput sive frontem esset; & hoc est quod dicit Artemidorus ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀνατρέχειν, *quæ tubicen vel cornicen canebat*; at Sarapidis sacerdotes ita tubas suas inflabant, ut os earum aurem dextram contingeret. Nec omittendum Pollucem lib. 4. cap. 10. Sect. 1. πλάγιον λώτινον a Libyis inventum scribere, illos tibiam eam appellare πλαγίαυλον, Monaulum Ægyptiis originem suam debere, ejus meminisse Sophoclem in Thamyri, maxime τὸ γαμήλιον vel nuptiale carmen ea cantatum fuisse, & denique Osirim invenisse πολύφθογγον αὐλὸν ἐκ καλάμης κριθίνης, *multisonam tibiam a calamo hordeaceo.* Qui certe locus nos docet Osirin inventorem esse vel plurium vel unius generis tibiarum. Atque ita Eustathius pag. 1157. memoriæ mandat, antiquis temporibus τὸν αὐλὸν *tibiam* fuisse varii generis & maxime καλαμινόν; apud Alexandrinos *monaulon calamum* esse Osiridis inventum, Doriensibus Italiæ *tityrinum* dictum vel *satyricum*, quia Satyri Dorice *Tityri* vocantur; monaulum etiam vocari καλαμαύλην & ῥαπταύλην; fuisse & πλαγίαυλον, inde πλαγιαυλίζειν descendere; Xenophontem narrare apud Phœnicas γιγγραίνους αὐλοὺς ἀσιθαμαίους acutum & lugubrem sonum edere, iis Cares etiam usos, & *gingris* canere cepisse propter luctus, quibus Adonin, quem Phœnices Γίγγραν (pollux vocat Γίγγραν) appellabant, plangebant: tibiam quoque quandam appellari *Magadin* vel *Palæomagadin*, acutum & gravem sonum edentem *lotinas tibias* e ligno Loti, arboris libyæ, fuisse, eas dici *Photingas* ab Alexandrinis, ab iis hoc dictum ortum esse: Φωτίγγια καὶ μοναύλια κώμων οὐ πολέμων ὄργανα· id est, *Photingas & monaulas tibias, organa esse comessationum non autem bellorum*; Phœnices perforasse tibias elephantinas, & Jubam tradere tibiam ex cruribus hinnuli fecisse primos Thebanos, qui Ægyptum incolunt. Quæ Thessalonices Episcopus ex Athenæi lib. 4. in unum collegit, qui, si tanti, potest videri.

Καλασίριν φασιν χνοῦν: Ægyptia, ut videtur, vox; cæteroquin Hesychius Χνοῦν exponit τὸν τῶν ποδῶν ψόφον, *strepitum pedum*.

Χώνευτης.

Χώνευτη: verti *fusoria arte facta*: Lipsius lib. IV. de Mil. Rom. Dial. 10. *conflatilis*;

Θηριόμορφον. *Codon*, uti notum satis, vocatur orificium tubarum, vel pars latior per quam spiritus emittitur; ratione loquendi desumpta a tintinnabulis, quæ etiam ex angusto in latum desinunt. Celtæ vel Galli illa orificia effingebant animalium vel ferarum figura, uti etiam ex nummis veterum apud Antiquarios obviis patet; & Paphlagones utebantur capitis bovini forma, quemadmodum mox apud Eustathium sequitur. Sed notandum diligenter hos Codones veteres fiscellis equorum adjunxisse, ut in eos inflantes equi tubæ sonitum ederent: Idem pag. 1157. Αἴσχυλος δέ φησι καὶ τὴν τάφρον αὐλῶνα, ἔνθα καὶ φίμους λέγει αὐλωτοὺς, διὰ τὸ κώδωνας φησὶ προσῆφθαι αὐτοῖς. οἷς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι ὡς φωνὴν σάλπιγγος προΐεντο: γράφει οὖν οὕτως

Ὃς εἶχε πώλους τέτταρας ζυγηφόρους
Φιμοῖσιν αὐλωτοῖσιν ἐστομωμένας.

qua de re pluribus agit Schefferus, Vir eruditissimus l. I. c. 13. de Re Vehic. Αὐλὸν μολύβδινον: Lips. vertit *canalem plumbeum*: ego retinui *aulum* sequutus Apulejum, qui ita apud Salmasium de Critia puero monaulo canit;

Quod si aulum inspires, dona, & jam carmina nostra
Cedant victa tuo dulciloquo calamo.

Dubito autem num Eustathius per *aulum* intelligat totam σάλπιγγα excepto codone, an vero partem tubæ supremam quia sequitur εἰς ὃν ἐνπνέουσι οἱ σαλπιγταί, & tubam narrat Medicam αὐλὸν habuisse e calamo: quod rogo eruditiores & peritiores examinent.

Κάρνυξ. Huc pertinent Hesychii verba: Κάρνον, τὴν σάλπιγγα Γαλάται.

Βοΐνος. Nihil aliud quam *bovinam tubam* significat: a βοῦς enim descendit βοΐνος & βόειος.

Τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα: Lips. vertit: *habens orificium scissum aut fractum*: Salmasius ad Solin. ita codona ab Eustathio vocari scribit, quod labra in ambitu repanda & replicata haberet. Certe Græca vox *frangere* vel *scindere* significat; & quanquam nolim inter tantos viros judex sedere, facere tamen non possum, quin narrem, mihi in mentem venisse nonnunquam orificium tubæ Tyrrhenicæ non continuum, sed in duabus vel pluribus locis fissum

ſum ſive fractum fuiſſe; qua tamen re num ſonus fiat acutior & clarior aliis, qui artem hanc callent, judicandum relinquo. Certe tibiç, quarum foramina præter exitum concluſæ ſunt gravius ſonant. Quintil. 1, 11. *Sic appellatur cantus tibiarum, quæ præcluſis, quibus clareſcunt foraminibus, recto modo graviorem ſpiritum reddunt.* ΙΣΙΔΙ. Obſervandum Ἶσις non modo facere Ἴσιδος, ſed etiam *Iſis* in Genitivo: Inſ. apud Grut. 7. p. CCCXII. FANATICO. AB. ISIS. SERAPIS. ubi quicquid ſubintelligatur, arbitror *Iſis Serapis* eſſe caſus ſecundi, & male ab erudito Viro edi *Serapii.* In Inſ. 3. p. LXXIII. ΘΕΑ ΕΠΗΚΟΩ ΙCΙ ΤΥΧΗ. In 5. p. CCCXII. AEDITUO AB ISEM PELAGIAM: ubi primo E. pro I. ponitur, quomodo & *Iſim* dixit Cicero l. 3. de N. Deorum: *Si Di ſunt illi quos colimus, & accepimus, cur non eodem in genere Sarapim Iſimque numeremus: quod ſi facimus, cur barbarorum deos repudiemus*: deinde AB. pro AD, quia & mox ſequitur AB. pro AD AEDEM BELLONE. In aliis inſcriptionibus SACERDOS AD TEMPLUM FANATICUS DE AEDE BELLONAE; SORTILEGUS AB VENERE ERUCINA: MENESTATOR AB HERCULI. PRIMIG. occurrunt. In Juliani nummo cui inſcriptum eſt DEO SERAPIDI, putat vir doctus capita Iſidis & Serapidis uni collo imponi: id quod tamen plane ex iiſdem nummis contrarium patet, quos exhibet Carolus du Freſne, aliique Antiquarii. Obſervandum præterea Juſtum Rycquium cap. 41. de Capitol. *Monetæ* cognomen tribuere *Iſidi.* Apud P. Victorem in Regione tertia Urbis legitur; ISIS ET SERAPIS MONETA: vir eruditus reſcribit SERAPIS ET ISIS MONETA; quia etſi de Serapi dubium non ſit, quin ipſe quoque pervigiliis languentium celebris, tamen vix putat *Monetæ* ἐπωνυμίαν aliis quam fœmelles numinibus tributam a veteribus; quod & nominis ipſa ratio ſic videtur exigere; & Iſin Monetam vult dictam quia inter ἰατρικὰ καὶ ἐπικούρεια numina fuit ſicut Minerva, Apollo, Æſculapius, Hygeia. Nam *Moneta* nihil commune habet cum Iſide & Serapide, vel cum Regionis tertiæ nomine; ſed primo recenſeri loco debet eorum monumentorum, quæ in regione tertia (quæ forte nomen habet a templo Iſidis & Serapidis ab Auguſto proſcriptionis tempore exſtructa, teſte Dione lib. 47.) inveniebantur: & ita P. Victorem nec non Sextum Rufum emendaſſe

dasse in notis penes me MSS. Pet. Scriverium celare lecturum nullus possum, veroque virum subacti judicii monuisse docet Descriptio Urbis quam sub Honorio aut Valentiniano III. factam edidit Labbæus; & ante eum Pancirollus; nam in ea legitur: *Regio* III. ISIS & SERAPIS *continet Monetam. Amphitheatrum.* Præterea non audiendus vir eruditus, qui delet particulam copulativam *&*, facitque unam vocem *Isis-Serapis*, ad denotandam utriusque eandem vim ac potentiam; nec fundamentum illi est inscriptio *Isis Serapis*, uti alibi ostendi. Ceterum in ipsa dissertatione memini me monere, vel templo, vel statuæ Minervæ sive Isidis Saï inscriptum fuisse, Ἐγώ εἰμι πᾶν, *Ego sum omne quod existit.* Græca vox est ἕδος, quæ & templum & statuam denotat; & cur putaverim a vulgata forte versione recedendum esse facit τὸ *Ego*, quod videtur significare non templum, verum statuam tam splendido elogio fuisse exornatam. Ἕδος certe pro *statua* Græcis poni constat; quod tamen arbitror Latinis auribus esse inauditum, licet Tibulli hunc versum

Num feror incestus sedes adiisse deorum

ita interpretetur Heraldus; eique alii assensum videantur tribuere. Sed mihi contrarium placet; & arbitror Tibulli *sedem* non aliter debere interpretari, quam aliorum auctorum, ut Cic. I. de Div. *Et Capitolinis injecit sedibus ignes*; iterum, *Consule te tandem celsa est in sede locata*: Lucretii

——— *cur sancta Deum delubra, suasque*
Discutit impacto præclaras fulmine sedes.

sessimonium deorum vocat Vitruvius lib. septimo extremo. Præterea observatione non indignum Diod. Sic. lib. I. pag. 26. memoriæ mandare per *Isidem* solos Græcorum Athenienses jurasse.

ΑΝΟΥΒΙΔΙ. Hic qualis fuerit satis superque notum ex Faustino, Commodi, & Juliani nummis, exstatque ejus elegans statua apud Boissardum. Corporis posteriores & inferioris partes teguntur pallio; dextra manu rem tenet zonis distinctam, quæ forte crotoli vel sistri species est, quamque & in aliis imaginibus ejus observes; sinistra caduceum: insistit crocodilo & pedes fasciis constricti sunt: ab uno latere est Serapidis cornuti effigies, ab altero Apidis vel bovis: & supra ramus oleæ: additur serpens, patina, præfericulum, & alia res fasciis involuta. Ubi observandum diligenter

genter Anubin crocodilo insistere, quia scilicet Solis etiam symbolum erat. Templum ejus Ἀνϐεῖδιον vocat Lucianus in Toxari, scribitque ex eo Phialas duas una cum aliis rebus sustulisse fures. *Nam servus ejus ut nomine ita & patria Syrus una cum iis* (sacrilegis) *irrupit* εἰς τὸ Ἀνϐεῖδιον, καὶ ἀποσυλήσαντες τὸν θεὸν, χρυσᾶς τε φιάλας δύο, καὶ κηρύκιον χρυσοῦν καὶ τοὺς κυνοκεφάλους ἀργυροῦς, *in Anubis templum; & spoliantes deum aureas phialas duas & caduceum aureum & cynocephalos argenteos, & similia, omnia deposuerant apud Syrum.* Et denique observandum Aristophanem in Equitibus Cleonem Comicum appellare κυνοκέφαλον, non quia cani simile caput habebat, uti arbitratur Gatakerus plurimæ Vir eruditionis, sed propter impudentiam, quales homines canibus comparari notissimum est.

ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ. Ita etiam scribitur in sequente inscriptione: quod forte vitio artificis factum. Vir clarissimus inde initio faciebat *Archiocratem*, eique ut ignotum jungendum putabat Deum *Herculem Catalaschium*: sed doctissimus Sponius testatur se in Deliaco marmore invenisse distincte ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ, & recte ad Harpocratem nostrum refert: putatque eum & Anubin ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΥΣ vocari in marmore, quia Sarapidis & Isidis filii habebantur, & Sarapis Jupiter erat: & Herculem *Catalaschium* recte ex numinum numero tollit.

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ. Uti dixi, Sponius referebat ad Anubin & Harpocratem; Gallandius ad Castoras, licet Plutarchus narret Anubin Osiridis ac Nephthys filium esse, Harpocratem vero Osiridis & Isidis; & Osiris idem habitus sit ac Jupiter. Ego ut litem hanc meam non facio; ita cum Sponio arbitror plures deos quam Castorem & Pollucem illo epitheto ornatos esse; quia in Inscriptione veteri occurrit: ΘΕΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ: & de *Cabeiris* id pererudite pluribus probat Raphaël Fabrettus Ad Columnam Trajanam, Sanchoniatonem idem affirmare apud Euseb. lib. I. præp. c. 10. puto Ἐκ δὲ τοῦ Συδὺκ Διόσκουροι ἢ Καβειροὶ, ἢ Κορύβαντες ἢ Σαμοθρᾶκες. οὗτοι, φησι, πρῶτοι πλοῖον εὗρον: ubi nescio quare interpres vertat, *Ambos navigium primos excogitasse*; & mox, *ab utroque procreatos alios.* Nam hæc ad Samothracas, qui & *Corybantes*, *Cabyri* & *Dioscuri* dicuntur, referenda sunt; quos mox ἐπῳδὰς *incantationes* invenisse narrat; quod de Cabiris alii etiam memoriæ mandant. Et certe Cicero lib. 3. de Nat. Deorum plu-

res *Dioscoros* memorat; *Διόσκυροι etiam apud Grajos multis modis nominantur. Primi tres, qui appellantur Anaces, Athenis ex Jove, rege antiquissimo, & Proserpina nati: Tritopatreus, Eubuleus, Dionysius* (puto scribi debere Dionysus) *Secundi Jove tertio nati ex Leda, Castor & Pollux. Tertii dicuntur a nonnullis Aleo, & Melampus, Emolus, Atrei filii, qui Pelope natus fuit.* Si Salmasium τὸν πάνυ audimus, *zethus* etiam & *Amphion* vocati fuerunt Διόσκυροι ab Hesychio in ea v. Nec certe prætereundum, ita vocatos esse postea Xenophontis Socratici filios Gryllum & Diodorum, uti tradit Diog. Laërtius in ejus vita; & Eustathius ad od. α. p. 1686. ubi etiam monet multos Dioscoros dici, sed illud nomen per excellentiam dari Castori & Polluci: Ἄλλως μὲν γὰρ ἐν παραδόσει πολλοὶ ἐλέγοντο τοῦ Διὸς κοῦροι. καθότι καὶ Ἑλένη κούρη Διὸς ἔτι δὲ καὶ Ἀφροδίτη. ἱστορία δὲ ἡ λέγουσα ὅτι Ξενοφῶν ὁ γλυκὸς ἐκεῖνος Ἀττικὸς μάλιστα ἐπωνομάζετο, παραδίδωσι καὶ ὅτι οἱ ἐξ ἐκείνου καὶ Φιλησίας υἱοὶ Γρύλλος καὶ Διόδωρος Διόσκυροι ἐπεκαλοῦντο. Agamemnonem & Menelaum non aliter appellat Stesichorus apud eundem ad Il. ψ. p. 1323. quod ille ἐν παραδόσει factum scribit, uti per excellentiam Castor & Pollux *Dioscuri* vocantur. Quin & παρώτιδες, i.e. anguli oculorum qui aures spectant, vel forte tegmen, quo aures muniebant pugiles, quod ex auctoribus & statuis eleganter illustrat Eruditissimus Fabrettus, quia Pollux pugilatu & cæstibus spectatus fuit, διόσκυροι vocantur; & eo nomine Julianus Imperator designari etiam finxit hemisphæria bina, superum & Inferum, uti apud eundem Eustath. ad Il. γ. p. 410. legere licet. Illud etiam observandum in marmoribus occurrere Διοσκούρους, cum tamen Phrynichus testetur melius scribi Διοσκόρους, illosque ridendos esse, qui literam υ adjiciunt.

Inscriptio apud Jac. Sponium libro de Aris Ignot. Deorum:

ΘΡΑΣΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ
ΥΠΕΡ ΞΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ
ΙΣΙΔΙ ΣΕΡΑΠΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ
ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ ΘΕΟΙΣ ΣΥΝ
ΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΚΩΜΟΙΣ
ΕΥΧΗΝ.

Monu-

Monumentum, hoc posuit Thraseas Diogenis filius pro se & liberis suis, & uxore & uxoris liberis, &c. ΞΑΤΟΥ. positum proculdubio pro Ξεαυτȣ̃, *pro se ipso.*

ΤΟΛΛΑΣ. Nomen mulieris, quod forte nullibi reperitur; scriptum, ut opinor, fuit, ΠΟ΄ΛΛΑΣ. certe Κλαυδία πόλλα occurrit in Inſ. 68. Cl. 2. apud Reinesium, & nota satis Lucani uxor vel ex his Statii versibus Sylv. lib. 2. Car. 7.

Tu castæ titulum decusque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.

ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ. Et hic ΠΟΛΛΑΣ scribendum arbitror; videturque hæc Polla vidua ducta esse a Thrasea, & ex marito priore liberos habuisse.

ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ. Hoc quid sibi velit fateor me ignorare; Verum in Miscellaneis Eruditæ antiquitatis per eundem virum clarissimum luce donatis publica scribitur, Καὶ ΚΟΥΙΝΤΟΥ͂, id est *Quinti* : quod amplector.

ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ. Junguntur iterum Isis, Serapis, Anubis & Harpocrates, non secus ac in aliis monumentis, & a Tertulliano cap. 6. Apologetici: *Sarapidem, & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo Capitolio prohibitos, id est, curia deorum pulsos Piso & Gabinius Coss. non utique Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis.* Id quod testimonio Varronis firmat l. 1. ad Nat. c. 10. *Ceterum Serapem & Isidem, & Arpocratem & Anubem prohibitos Capitolio Varro commemorat, eorumque a Senatu dejectus non nisi per vim popularium restructus: sed tamen & Gabinius Cos. Cal. Januariis, cum vix hostias probaret, præ popularium cœtu, quia nihil de Serape & Iside constituisset, potiorem habuit Senatus censuram, quam impetum vulgi, & aras institui prohibuit.* Hic certe locus videtur postulare ut breviter de cultu horum deorum apud Romanos recepto agam; licet ea maximam partem imo forte omnia observata a viris sint eruditis. Macrobius igitur l. 1. Sat. Serm. c. 7. Serapin scribit *vix ægreque a Romanis admissum esse.* Et certe cum in Capitolio, Ægyptiorum deos colere inciperent, Piso & Gabinius, qui consules fuerunt A. v. c. 696. sacra eorum urbe ejecerunt. Post illud tempus tamen iterum recepti: Arnob. lib. 2. *Quid; vos Ægyptiaca numina, quibus Sera-*

pis atque Isidis est nomen, non post Pisonem & Gabinium Consules in numerum vestrorum retulistis deorum? Neque id tamen absque difficultatibus dii illi obtinuerunt: Dio lib. 40. narrat, Isidis & Serapidis fana, quæ privatim nonnulli extruxerant, Senatum jussisse demoliri, quia eos non magni faciebant. Donatus l. 3. c. 6. Romæ Veteris scribit Dionem affirmare id Sctum factum esse A. V. C. 700. cum Tertullianus id afferat factum Pisone & Gabinio Coss. A. V. 696. Verum vir doctissimus tempora confundit; nam aras quidem & statuas eorum e Capitolio sustulerunt consules Piso & Gabinius A. 696; sed cum privati iis templa exstruxissent, ea dirui jussit Senatus A. 701. Coss. Cn. Domitio Calvino, & M. Valerio Messalla; quod initio anni sequentis primum factum esse clare testatur Dio loco laudato. Hinc ea sententia vicit, ut publice colerentur, verum ἔξω τοῦ πωμηρίου, uti apud eundem legimus. Verum *L. Æmilius Paulus consul*, (A. V. C. 704.) *cum Senatus Isidis & Serapidis fana diruenda censuisset, eaque nemo opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripuit templique ejus foribus inflixit*: uti loquitur Val. Maximus, 1, 3. Fieri potest ut hoc idem sit cum iis quæ narrat Dio; sed quod Rupertus in epistola quadam notat, L. Æmilii Pauli consulatu factum esse Sctum de Serapidis Isidisque fanis diruendis, atque id aperte scribere Dionem lib. 40. illud apud eum non reperio; cum referat hanc historiam Dio in A. V. C. 701, ut ipsum auctorem inspicienti utique clare patebit. Neque tamen inficias eo nonnullos hoc referre ad A. V. C. 534. quo Cos. fuit alius L. Æmilius Paulus; & P. Fabrum 3. Semest. c. 3. ad annum admodum sexagesimum. Quod ultimum ut non capio, ita certe anno 534. consul. L. Æm. Paulus fuit, & ante Gabinium & Pisonem fuisse dejectas deorum Ægyptiorum vel aras vel ædes ex Tertulliano haud obscure patet. Quicquid sit, non sic abolita fuit vel ejecta ex urbe hæc superstitio. Nam Dio lib. 42. A. V. C. 707. scribit apes in Capitolio juxta Herculem consedisse, eo ipso tempore, quo Isidi sacra fiebant; ἔδοξε γνώμη, pergit, τῶν μαντέων πάντα αὖθις τά τε ἐκείνης καὶ τὰ τοῦ Σαράπιδος τεμενίσματα κατασκάψαι: *visum fuit vatibus omnia rursus & ipsius & Sarapidis fana evertere: quod dum fit, Bellonæ quoque ædes inscientibus illis dejecta est.* Neque hoc diu duravit, cum Triumviri Reip. constituendæ, Cæsar Octavianus vel Augustus, Antonius

&

& Lepidus A. 711. decreverint νεὼν τῷ τε Σαράπιδι καὶ τῇ Ἴσιδι. Verum Augustus videtur sententiam mutasse, quia Agrippa præfectus Urbis A. V. C. 733. sacra Ægyptia ἐπεισιόντα αὖθις ἐς τὸ ἄστυ ἀπέστειλεν, vetuitque neminem μηδὲ ἐν τῷ προαστείῳ αὐτὰ ἐντὸς ὀγδόου ἡμιστάδιου ποιεῖν, uti idem Dio lib. 54. testatur. Hinc Tiberium Isidis templum dejecisse; illiusque statuam Tiberi mersisse propter deceptam Saturnini conjugem tradunt Josephus l. 18. c. 4. extremo Antiquitat. & Hegesippus l. 2. c. 4. Sed vel tunc illud solum templum dejectum, in quo Mundus hoc crimen commiserat, aliaque remanserunt inviolata, vel mox iterum hæc superstitio hominum animos occupavit; cum Juvenalis, qui temporibus Flaviorum floruit, *celebret Isiaca sacraria Lenæ*, & ipse Domitianus *Isiaci celatus habitu inter sacrificulos vanæ superstitionis*, Suetonio teste, latuerit. Inde Caracalla a Spartiano dicitur, *Sacra Isidis Romam deportasse, & templa ubique magnifica eidem deæ fecisse*, & cum ante Commodus eadem sacra celebraverit, ut etiam Anubin portaret & Pausas ederet, imo cum ante Domitianus instar linigeri ornatus incesserit, recte Ulricus Obrechtus, vir doctissimus videtur censere, hoc intelligendum esse de *arcanis genuinisque deæ*, ut Apulejus loquitur, *exuviis*, non autem de cultu rituve sacrorum Isidis. M. Antoninus Philosophus Serapidi templum exstruxit, quod alii columnis ornarunt, & epistilio, uti constat ex Inf. 3, 4, 6. pag. LXXXV. apud Gruterum. Et certe varia Romæ Isidis & Serapidis templa fuerunt; Trebellius Pollio in vita Tetrici Junioris celebrat *Isium Metellinum*: ex Inscript. Romæ inventa, apud Grut. p. 312. & ex alia pag. LXXXI. haud obscure constat ISEM PELAGIAM & EXORATAM templum ibi etiam habuisse; nec non *Isidem Patriciam* ex iis, qui Regiones Urbis descripserunt: quam non absque ratione a vico Patricio nomen suum accepisse putat Pancirollus. Et, ut hoc addam, ISIS PELAGIA culta etiam fuit Corinthi, teste Pausania lib. 20. pag. 93. Ἐς δὴ τὸν Ἀκροκόρινθον τοῦτον ἀνιοῦσιν, ἔστιν Ἴσιδος τεμένη· ὧν τὴν μὲν Πελαγίαν, τὴν δὲ Αἰγυπτίαν αὐτῆς ἐπονομάζουσιν. Utque hæc dea propter inventam navigationem *Pelagia* dicta est, ita Venus idem cognomen gerit in Inscriptione XCIII. Classis I. apud Reinesium, quam Vir doctissimus *Anadyomenen* interpretatur: quanquam Artemidorus lib. 2. cap. 42. disertis verbis *Venerem* Πελαγίαν, & Ἀναδυομένην distinguat;

ſtinguat; illamque ſcribat in ſomnis viſam naucleris, gubernatoribus & omnibus navigantibus, itemque peregrinari volentibus bonam eſſe; hanc vero navigantibus multam tempeſtatem & naufragium ſignificare; ſed nihilominus ſervare, καὶ τὰ ἀπηλπισμένα τῶν πραγμάτων perficere. *Marinam Venerem* celebrat Horatius, quod recte ſimplex epithetum deæ mari ortæ eruditi faciunt, qui etiam arbitrantur Græcos eam *Pelagiam* & *Pontiam* propterea appellare ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΩΜΟΙΣ. Ita enim legendum eſſe recte monuit eruditiſſimus Sponius. Et qui dii σύμβωμοι σύνναοι dicantur, ſatis multis docui lib. 4. obſerv. cap. 3. Inſcr. 10. pag. XXII. poſita eſt Serapidi ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙC ΘΕΟΙC id eſt, *Iſidi*, *Anubidi*, *Harpocrati*, & forte aliis Ægyptiorum diis: Artemidorus lib. 2. c. 44. ſcribit *Serapin*, *Iſin*, *Anubin* & *Harpocratem*, eorumque ἀγάλματα καὶ μυστήρια, *& omnem de iis ſermonem*, καὶ τῶν τούτοις συννάων καὶ συμβώμων θεῶν, *& de diis, qui cum iis communia templa & aras habebant*, ſignificare pericula: Juno apud Plutarchum, cujus verba conſervavit Euſebius lib. 3. cap. 1. Præparat. Latonam ſibi fecit ὁμοβώμινον καὶ σύνναον: Herodorus apud Scholiaſtem Pindari ad Oden 5. Olymp. ſcribit Herculem ſex aras Olympiæ duodecim diis exſtruxiſſe, eoſque feciſſe συμβώμους, una ſcil. ara duobus diis dedicata; ut Jovi & Neptuno: Junoni & Minervæ: Mercurio & Apollini: Gratiis & Baccho: Dianæ & Alpheo; Saturno & Rheæ. Ex Inſcriptione veteri, quam vulgavit Camillus peregrinus in Diſſert. de Campania Felice Nemeſeos Synnaoi memorantur Juſtitia, & Fata: eſt illa partim Græca, partim Latina & digna, ut integra apponatur:

Δικαιοσύνῃ Νεμέσει καὶ Συνναόισι θεοῖσιν
  Ἀρρίανος βωμὸν τόνδε καθειδρύσατο:
Juſtitiæ, Nemeſi, fatis quam voverat aram,
  Numina ſancta colens, Cammarius poſuit.

In ipſo lapide, fateor, ſcribitur ATIS; ſed non dubito, quin prima littera vel vitio temporis deleta ſit, vel a typographis neglecta. Et exſtat elegans Inſcriptio apud eruditiſſimum Sponium Sect. 10. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis;

ΜΑΡΚΟΥ. ΑΥΡΗΛΙΟΥ. ΣΕΟΥΗΡΟΥ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΟΥΣ. ΣΕΒ. ΚΑΙ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΜΑΜΑΙΑΣ
ΣΕΒΑΣΤΗΣ. ΜΗΤΡΟΣ. ΣΕΒ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ
Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ. ΗΡΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΟΣ. ΤΟΥ. ΕΝ. ΠΟΡΤΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΟΣ. ΕΠΙ. ΛΑΡΓΙΝΙΩ. ΒΕΙΤΑΛΙΩΝΙ
ΑΡΧΙΥΠΕΡΕΤΗ. ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΗ. ΚΑΙ. ΑΥΡΗΛΙΩ
ΦΗΒΩ. ΚΑΙ. ΣΑΛΩΝΙΩ. ΟΕΙΔΟΤΩ. ΙΕΡΟΦΩΝΟΙΣ
ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΑΙΣ. ΧΑΡΙΤΗ. ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΙΑ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

Quam ita vertendam esse existimo : *Marci Aurelii Severi Alexandri Felicis Pii Augusti, & Juliæ Mamææ Augustæ Matris Augusti, Deo Soli Magno Sarapidi, aliisque qui in eodem templo coluntur Diis, Marcus Aurelius Heron æditius ædis Serapidis, quæ est in portu, sub Larginio Vitalione Archiministro & Camineuta, & Aurelio Phœbo, & Salonio Oedoto sacris cantoribus & Camineutis Charite sacrorum Ministra consecravit* : quæ ultima non satis feliciter alias redduntur per, *sacri ministerii causa.* Ἐν πόρτῳ autem Sponium sequutus verti *in portu*; quanquam valde de veritate lectionis cum præstantissimo Grævio dubitem : arbitratusque nonnunquam sim, scribi debere ἐν πόντῳ, ut æditus fuerit Serapidis, qui in Ponto a Sinopensibus vel aliis colebatur. *Camineuta* est inter templorum ministros proculdubio; & ex Hesychio docet idem Κάμινον esse *μέρος τὶ τοῦ νέως, partem quandam templi*: quanquam viri harum Litterarum callentissimi, *partem quandam navis* intelligant, quod certe Græca suadent omnino. Hoc tamen loco *Camineuta* sacrum aliquod ministerium; & vox ea in genere notat hominem, qui in camino aliquid excoquit, vel qui circa caminum fornacemve laborat, quod tamen nullus video, quomodo templorum ministris vel sacerdotibus convenire possit. Grævius arbitrabatur positum esse pro χαμινευταῖς, qui cubent humi; & fuisse forte sacerdotum munus, uti humi cubarent in templis juxta pulvinaria; χαμεῦναι & χαμαιεῦναι Græcis dici humi cubantes, qui in nuda humo dormiunt; sed tamen nusquam reperiri vocem χαμινευτὴς, adeoque ampliandum esse, donec dies & sollertia certiora detegat. Pro ΟΕΙΔΟΤΩ, dubito num scribi debeat ΘΕΙΔΟΤΩ.

 Apud

Apud Goropium Becanum exſtat elegans admodum Harpocratis vel certe Numinis, quod digito labia premit, effigies ærea, quam ſcribit Pighium, curioſiſſimum Romæ veteris exploratorem, & plurimorum ſibi per totum Latium priſcæ memoriæ veſtigiorum præmonſtratorem accepiſſe a Pyrrho Ligorio Neapolitano, diligentiſſimo item antiquario: quamque dignam judicavi, ut adjiciatur:

Quæ

Quæ Zimmermannus Analectorum Menſe VI. hac de imaguncula commentetur, & qua ratione in ea inveniat ſapientis viri ideam, ab eo peti poſſunt. Ego putabam nonnunquam, facem accenſam, ſerpentem, pharetram, arcum, gallum gallinaceum, papaveris, quod τῆς πολυγονίας σύμβολον, teſte Porphyrio apud Euſebium lib. 3. Præpar. c. 11. capita ad Solem referri poſſe, & inſigne capitis, noctuæ itidem impoſitum, Ægyptiorum figmenta ſapere; ſed noctua mihi negotium faceſſebat, quia non ſolis, verum Lunę avis videtur eſſe; niſi forte a tergo Harpocratis vel Solis poſita ſit, ut ſignificarent ingenioſi ad commenta homines, ſole non lucente, & facie, ut ſic loquar, ſua orbem non illuſtrante, tenebras eſſe. Joannes Ortivinius, qui cum Muſis bona fide rationes deducit, arbitrabatur, hanc Becani imagunculam Oſirim ſive Lunam videri ſignificare; quia Oſiris digito os premit, & vim Oſiridis in Luna collocatam fuiſſe demonſtrat Plutarchus libro de Iſide: ad hæc quia quæ imagunculæ adeſſe conſpiciuntur, nulli tempeſtati magis, quam nocturnæ, qua Luna regnat, conveniunt. Fax, noctua, & gallus gallinaceus, ſigna & indicia noctis dant, & Papaver Lunæ eſt ſacrum, uti Tollius in explicatione Imag. cui nomen Ἔρως κοιμώμενος, oſtendit. Quam ſententiam ſi quis amplecti malit, ego certe nullus repugnabo; quin potius auctor forem, ſequendi veſtigia viri eruditi, quia ipſi fronti imaginis imponitur luna corniculata; eademque coronam Iſidis, cujus ectypum ex Caſalio dedi, exornat; & tandem Apulejus non aliter fere deam deſcribit: *Corona multiformis, variis floribus ſublimem diſtrinxerat verticem: cujus media quidem ſuper frontem plana rotunditas in modum ſpeculi, vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat.* Apud eundem Becanum, exſtant imagines aliæ, quibus ſupponitur inſcriptio vetus. Habuit illam e copioſiſſimis Illuſtriſſimi Cardinalis Granvellani theſauris: eſtque lapis heliotropius ea, quam cernis amplitudine, cujus altera facies puerum habet ſedentem, qui indicem ori applicat: altera loti florem præfert, e quo puſio indicem ad ſilentium imperandum oſtentans emergit:

ſubeſtque hæc inſcriptio:

ΜΕΓΑϹ ωΡΟϹ ΑΠΟΛΛων ΑΡΠΟΚΡΑΤ
ΕΥΙΛΑΤΟϹ Τῳ ΦΟΡΟΥΝΤΙ
Magnus Orus Apollo Harpocrates
Propitius geſtanti

& addit Goropius: luculentum profecto veritatis indicium in hoc epigrammate nos videre: cui cum Epiphanius conſentiat, Harpocratem & Orum eundem Butiorum deum faciens, non eſſe, quod de fide heliotropii dubitemus; præterea Harpocratem arbitratur initio deum non fuiſſe, ſed ſymbolum duntaxat, utiliſſimam habens admonitionem; poſtea vero deum fraude ſacerdotum & ignorantia, atque dæmonis inſtinctu factum eſſe, & ejus imaginem tutiſſimum omnium malorum amuletum; & perſuaſum fuiſſe ei, cui ille propitius eſſet, nihil adverſi poſſe evenire, cui iraſceretur nihil ex voto ſucceſſurum; atque hinc Lucilii intelligi epigramma in Simonem quendam medicum imperitum ſcriptum:

Ἢν τιν' ἔχεις ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταρήσῃ
Τὴν Ἶσιν τούτῳ μηδὲ τὸν Ἁρποκράτην
Μηδ' εἴτις τυφλοὺς ποιεῖ θεὸς, ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνώσῃ τί θεὸς καί τι Σίμων δύναται,

quod ille fic vertit;

Odisti si quem Dionysi, ne pete ut Isis
Harpocratesve huic sit trux, aliusve Deus
Excæcans: voveas ut Simo sit medicus,
Et noris possit quid Simo, quidve Deus.

Exftat hoc epigramma lib. 2. Anthol. c. 22. Sed in editionibus non legitur Ἁρποκράτην verum Ἀμφικράτη, unde Scottus lib. 2. Obf. c. 6. facit Amphicratem medicum: cum tamen *Simo*, non *Amphicrates*, medicus exagitetur; Latet in ea voce *Harpocrates* proculdubio, fi Aufonius verfus illos ita Latine vertit quemadmodum docet Schottus loco laudato. Ut autem hoc melius intelligatur, obfervandum diligenter eft, inter Ifidis virtutes fuiffe, aliquem cæcum reddere, Juvenalis Sat. 13. v. 93.

Decernat quodcunque volet de corpore nostro
Isis, & irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

fimiliaque Ovid. lib. 1. de Ponto epift. (ubi nefcio quare Jo. Britannicus *linigeram Isidem* mutet in *linigenam*) & Apulejum lib. 8. Metam. fcribere notarunt eruditi. Atque ut Ifis cæcos homines reddere putabatur; ita & eadem vifum reftituebat: Diodorus Siculus lib. 1. narrat, Ægyptios tradere, Ifin multa pharmacæ inveniffe καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μεγάλην habuiffe ἐμπειρίαν; fanatione hominum maxime gaudere, & in fomnis manifeftam numinis fui præfentiam exhibere, ægrotifque remedia contra morbos dare; multos à medicis relictos ab ea falutem accepiffe; συχνοὺς δὲ παντελῶς πηρωθέντας τὰς ὁράσεις ἤ τινα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος; *plurimos vero oculis captos, aut alia corporis parte laborantes, si ad Deæ hujus opem confugerint, in pristinum statum restitutos esse.* Adeo ut mirum nequaquam fit eam SALUTAREM vocari in lapide apud Gruterum; & P. QUINCTIUM pro falute filii fui votum fufcepiffe ISIDI. SERAPIDI. LIBERO. LIBERAE, aliofque eidem Deæ EX MONITU EJUS dona dediffe. Diis autem Servatoribus adfcriptum fuiffe Harpocratem, iifque qui in extremis periculis

riculis versabantur, non secus ac alios auxilio venisse, docet nos Artemidorus lib. 2. cap. 44. Oneir. Nam postquam tradidisset *Sarapin*, *Isin*, *Anubin*, *Harpocratem* tum ipsos, tum statuas eorum ac mysteria in somnis visa significare ταραχὰς καὶ κινδύνους καὶ ἀπειλὰς καὶ περιστάσεις, *turbationes*, *pericula*, *minas*, *& infortunia*, ex quibus præter expectationem, καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας servant, adjicit: Ἀεὶ γὰρ σωτῆρες νενομισμένοι εἰσὶν οἱ θεοὶ, *Semper enim Servatores crediti sunt hi dii*, *eorum qui per omnia exercitati sunt*, *& ad extremum periculum pervenerunt*. *Nam eos qui in ejusmodi periculis constituti sunt*, αὐτίκα μάλα σώζουσιν, *statim omnino servant*. Et valde hæc illustrantur verbis Kircheri part. 2. Tom. 2. p. 385. Oedipi Ægyptiaci, quę adjicere nullus gravabor: Sed ut ad institutum revertamur, *ait ille*, reverebantur Ægypti præter cetera Numina maxime Isin & Osirin, ac Horum sive Harpocratem, tanquam Iatricos genios. Hinc passim eos in varia materia, uti ligno, osse, metallicis laminis, diversisque pretiosis lapidibus pro morborum ratione sumno rigore, tempore, cæterisque Astrologicis circumstantiis observatis, incidebant; ut Capsulas quoque fecisse reperio in formam membrorum quos respiciebant, adaptatas, cujusmodi unam non ita pridem mihi exhibuit supra laudatus Torquatus Alexander Capitaneus. Capsula est in formam cordis, & fructum foliumque Perseæ mentiens, in cujus meditullio Harpocrates nudus, infans, labiis digito apposito silentia suadens, positus spectatur, iisdem prorsus symbolis, quibus alias insignitur, in capsula efformatis; quod quidem prophylacticum cordis potissimum gestatum existimabant. Figuram hic ad meliorem rei informationem apponendam duximus, ut vel hinc videas, quibus modis & industriis Ægyptii in morborum cura versati sint. Hucusque ille. Et ecce tibi, Lector, amuletum;

quod

,, quod pag. 450. ita deſcribit idem: Amuletum vero a ſupra ci-,, tato Capitaneo conceſſum, uti oppido myſterioſum eſt, ita non-,, nullam explicationem ſeorſim meretur. Eſt id ex cupro con-,, ſtructum in forma Perſeæ linguiformis, intra cujus concavum ,, puerulus latet digito labiis impreſſo ſilentia ſuadens, altera manu ,, cornucopiæ tenens; & indicat Harpocratem Sapientiæ numen in-,, cluſum Perſeæ fructui, cujus folium uti linguæ, ita fructus cor-,, dis figuram exprimit, teſte Horo: quo indicatur quod quicun-,, que ad ſapientiam adſpirat, is quod per ſapientis linguam didicit, ,, id alte cordis penetralibus per frequentem contemplationem com-,, mittere debere; eratque amuletum quod Sacerdotes ad Sapientiæ ,, ſpiritum per Harpocratis favorem acquirendum portare ſolebant. ,, Ac rurſus pag. 449. ſcribit; Harpocratis amuletum religioſe ge-,, ſtatum fuiſſe, quia per varias divinationum ſpecies ſe conſcios ,, futuros ſperabant; anſulas autem demonſtrare geſtatum illud fuiſ-,, ſe, & per Hori amuletum naturæ mundanæ notitiam ſe habitu-ros putaſſe. Et poſtquam pag. 462. varia amuleta, quæ etiam apud Joh. Macarium occurrunt, explicaſſet, addit tandem: Pro-,, cedamus ad Harpocratica amuleta, quorum non minor varietas ,, occurrit. Et primo quidem paſſim invenitur loto inſidens, di-,, gito ſilentium ſuadens, altera manu flagello inſtructus cum no-,, minibus SABAω, id eſt Sabaoth, ut in figura Num. 10. ſignata ,, patet, in cujus poſtica facie nomen ΙΑΩ inſcriptum videtur, ,, quæ omnia ſolare numen ἀποτροπαῖον & magnæ efficaciæ deſi-,, gnant. Figura vero 11. ſignata in antica facie eundem nobis ,, Harpocratem demonſtrat, ſymbolis priori ſimillimum: in poſti-,, ca vero parte, ſtatua τρικέφαλος καὶ ἑξαβραχίων conſpicitur, bi-,, nis gladiis, flagellis, facibuſque inſtructa, quam nos Hecaten, ,, ſive Dianam, aut Iſin tergeminam interpretamur. Quæ ideo omnia addidi, ut pateat Kircherum in Ægyptiorum antiquita-tibus exercitatum valde, cenſuiſſe etiam *Harpocratem* inter iatricos dæmones referendum eſſe, gentiles eum amuleti loco geſtaſſe, & ad Solem, licet alibi alia videatur notare, referri debere (quod etiam variis locis firmat, & præcipue pag. 465. ubi eum *Solare numen* appellat) nec non Horum & Harpocratem eundem eſſe. Ulti-mum hoc ut clarius pateat, operæ pretium eſt, ut adjiciatur Har-pocratis ectypus, & verba Kircheri, quibus eum binis locis, ſive bene ſive male, illuſtrat:

Tomo igitur primo Synt. 2. cap. 7. Oedipi Ægypt. ita loqui-
„tur; Horus vero pingitur puer, ut ostenderetur, mundum in
„tempore veluti infantulum a Dei sapientia productum; cum cor-
„nucopia vero exprimitur, ut indicaretur varietas, abundantia
„& plenitudo rerum in mundo creatarum: in cubo stat, ad mun-
„di indicandam stabilitatem soliditatemque. Trigonus cum globo
„cubo inscriptus significat Horum e trigono archetypo profluxis-
„se: baculus upupæ capite insignitus indicat mundum rerum va-
„rietate veluti fulciri & sustentari; lituus harmoniam universi;
„gnomon ordinem & admirabilem rerum dispositionem designat.
„Horus denique labra premens, digitoque silentia suadens, ad in-
„effabilitatem mysteriorum indicandam. At Tomo 2. pag. 500.
„ita de eadem statua ut & de aliis commentatur: Platonicum id-
„que celeberrimum epiphonema est, Deum inventu & cognitu dif-
„ficilem: ita enim in Timæo asserit: Opificem quidem & mun-
„di patrem invenire difficile, & cum jam inveneris prædicare, elo-
„qui vulgo impossibile est. Quod cum verissimum sit, ideo Æ-
„gyptii solo silentio & cultu intrinseco venerandum pulchre per
„Sigalionem Harpocratem signabant, quem nunc nudum, nunc
„reticu-

„ reticulata veste indutum, digito labris impresso silentia suaden-
„ tem exprimebant. Puer nudus pingitur, quia deus ab omni ma-
„ teriæ contagione longe remotissimus in perpetuo juventutis flo-
„ re permanet inalterabilis, silentio potius colendus quam multis
„ verborum ampullis describendus est. Cornucopiæ sinistra tenet,
„ quia bonorum omnium in se ubertatem continet. Dum baculo
„ upupæ capite insignito, cum lituo & gnomone pingitur, osten-
„ ditur eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani au-
„ ctorem esse. Per Crocodilum quoque elingue animal, quod
„ sub aquarum gurgitibus latitans acute videt, a nemine visum,
„ ostenditur nullius linguæ facundia eum, prout natura ejus fert,
„ satis describi aut exprimi posse; qui invisibilis cum sit, & in di-
„ vinæ essentiæ suæ caligine latitans omnia tamen videt, omnia in-
„ tuetur & moderatur. Unde eandem ob causam Ægyptii deum
„ (in margine, ut vocant, libri scribitur, *Harpocrates loto insidens*,
„ adjiciturque ejusmodi imaguncula) inducunt symbolo sane ma-
„ xime appropriato, sedentem supra lotum, aquaticam scil. arbo-
„ rem, teste Jamblicho lib. de Mysteriis: quo significant deum
„ principatu suo mundanum excedere lutum, nec attingere guber-
„ nando, sed principatum gerere intellectualem & empyreum. At-
que hæc omnia adjicere visum fuit, ne quis forte Kircheri senten-
tiam desideret; licet ea examinare nec velim nec possim: utpote
qui Ægyptiorum mysteriis, ut sic loquar, cum viro erudito non
sim initiatus, nec investigandis gentis superstitiosæ antiquitatibus
horas meas impenderim. Monendus tamen es lector Harpocratem
reticulata veste indutum esse figuram eam, quam in Mensa Isiaca
litteris. KK. notatam exhibet, quamque Orum esse censet doctus
illius enodator; & nihil eum, ita depictum cum Sigalione com-
mune habere; aliudque vulgo signum Harpocrati tribui, quam
lituum, gnomonem, & baculum upupæ capite insignitum: & de-
nique, ut hoc adjiciam, errare valde doctum Athanasium, Tom.
1. Synt. 1. cap. 4. Nomo 9. ubi de Oro & Sigalione ita commen-
„ tatur: Vocatur hæc urbs *Antinous*, ab Arabibus *Ansena*, sive
„ Αντινοόπολις, Stephano teste, a quibusdam Adrianopolis: Anti-
„ noopolis dicitur ab Antinoo armigero Jovis, in cœlum transla-
„ to, quem multi cum Horo confundunt: unde & volunt Ho-

„rum hic coli solitum sub forma Sigalionis, ita Pausanias in Co-„rinthiacis. Sed primo Antinous nunquam armiger Jovis fuit; & si quid simile a veteribus, quod tamen vix credo, dictum est, factum illud, ut adularetur Hadriano Imperatori, qui memoriam Antionoi sive Dei sive Herois impense colebat: deinde nemo veterum Antinoum cum Horo confudit, & recentiorum nulla his in rebus auctoritas; tandemque Pausanias nullibi narrat Horum in urbe Antinoo sub forma Sigalionis cultum esse. Nam in Corinthiacis pag. 141. narrat ille apud Trœzenios primum Ὧρον regnasse, & ab eo regionem Oræam vocari; sibi tamen videri nomen *Orus* Ægyptiacum, non autem Græcum esse: in Arcadicis Antinoum coli a Mantinensibus, atque in urbe Ægypti Antinoo, & imagines ejus plurimas Baccho similes esse: sed ne verbo quidem eorum meminit, quæ Kircherus annotavit. Ut autem nihil desit, quod illustrando Harpocrati inservire queat, adjicere insuper visum fuit, quæ alio loco & quidem ex professo, ut loquuntur, de eo commentatur idem Jesuita; cujus si sententiam præferre aliquis malit; imo si censeat imagunculam hanc nihil cum Harpocrate commune habere; & Naturam rerum vel tellurem esse, nullus repugnabo. Eruditorum judicio stabo vel cadam; nec tam pertinax opinionis meæ defensor sum, ut meliora videns Colchidis exemplo deteriora sequar. Ita Igitur Kircherus commentatur Tom. 1. Oedipi Ægy-„ptiaci. HAPPOCRATES. Sunt autem duplicis generis Canopi, „quarum illi qui figuram ejus, quem supra esignavimus, refe-„runt, teste Goropio, in scholis Ægyptiorum ponebantur, una „cum Harpocrate: per hunc insinuantes studiosos literarum silen-„tii observantes esse debere; per illum symbolice totum id, quod „homo ab infantia usque ad extremam senectutem debeat facere, „indicabant: verba Goropii Becani sunt. *Hic Canopus haud ali-„ter in scholis Ægypt. pingebatur quam Harpocrates: & ut hic Deus „paulatim ex hominum ignorantia evasit; ita & Canopus in errorum „materiam tractus, varias vulgo præbuit fabulas.* Hinc ego arbitror, „Laur. Pignorium, virum cæteroquin in omni antiquitatis gene-„re eximie versatum, hujus tamen generis Canopes cum Harpo-„crate seu Oro Isidis filio confundendi occasionem accepisse, non „alia de causa quam similitudine-idolorum deceptum. Cæterum Ca-

„nopos

„nopos ab Harpocratis ſtatuis maxime diverſos eſſe ex ſequentibus „patebit. Pingebantur enim variis modis Harpocratis ſtatuæ, non „ſecus ac Canopi; ita tamen, ut Harpocrates omnes a Canopis in „eo diſtinguerentur, quod hi craſſioribus ventribus tumidi in „turbinatam deinde ſuperficiem deſinerent, uti ex imaginibus eo„rum ſupra relatis liquet; illi vero inſtar imberbis pueri, & nudi, „aut ſuper lotis reſidentis, ut hic; ſemper digito prementis la„bra, aut etiam faſciis involuti, uti ex appoſitis his imaginibus „apparet, efformarentur. Fuit autem Harpocrates Deus ſilentii apud „Ægyptios in ſumma veneratione: ita ut nunquam ab Oſir. & „Iſide abeſſet: pingebatur duplici ratione: 1. imberbis puer, nu„dus, qui dextræ indice digito os ſignabat, digito ſilentia ſuadens: „Siniſtra vero deorſum extenſa ſuſtinebat cornucopiæ, ſurſum ad „aures pertinens, frugibus refertum, inter quas eminebat nux pi„nea: Dei vero caput mitra redimiri videbatur, qua aliquantum „in altum erecta deſinebat in duas quaſi volucres. Altera ratio „pingendi non differebat a ratione depingendi Canopos, puer ni„mirum reticulata veſte indutus, vel potius involutus faſciis qui„buſdam cum lituo, gnomone & baculo upupæ capite inſignito, „uti in figura apparet. Fuit vero Harpocrates filius Oſiridis & „Iſidis, quem Plutarchus ſcribit poſt mortem Oſiridis ex Iſide ge„nitum una cum Helitomeno, imbecillemque natum membris in„ferioribus; alibi tamen idem auctor negat puerum fuiſſe imperfe„ctum, neque aliquod leguminum exiſtimandum: ſed deum Ju„veniles adhuc imperfectæ atque inarticulatæ orationis præſidem & „moderatorem: ex quo digito ori admoto ipſum effingebant, ut„pote ſilentii & taciturnitatis ſymbolum: huic quoque Menſe Me„ſori id eſt Auguſto legumina offerentes, ita canere ſolebant Æ„gyptii Γλῶσσα τυχὴ, Γλῶσσα δαίμων: Natum autem Harpocra„tem circa ſolſtitium hybernum, aſſerit Plutarchus lentibus & fru„gum primitiis cultum. Sed & Perſeam arborem ei dedicatam, „quod hujus arboris frondes, linguæ, fructus autem cordi ſit ſimilli„mus. Sacra porro quæ huic deo puero in civitate Buto fieri ſo„lebant, ſane maxime ridicula, S. Epiphanius narrat: nam Sacer„dotes illum nutrire ſimulabant inſtar nutricum, in omnibus ve„ro templis ubi colebatur Iſis & Serapis, uti ſupra diximus, ſi-

„ mulacrum erat digito labris impreſſo, quod multi interpretantur „ tacendum eſſe illos itidem mortales fuiſſe. Figmentum hoc por- „ ro totum Ægyptiacum fuit quod digito labris impreſſo, ſilen- „ tium ſignificaret de diis immortalibus habendum, in quos ne li- „ centioſi loquendo ſimus, a Platone etiam monemur legibus. A- „ lias Harpocratis ſigillum in annulis geſtare ſolitum a veteribus ea „ de cauſa tradit Plinius, ut ſilentium de agendis rebus indicarent. „ Angeronæ autem effigies obligato, obſignatoque ore fuit apud „ Romanos, ut ſilentio prætereundum innuerent, in cujus tutela „ Numinis urbs Roma eſſet, quodque proprium illi nomen ob eam „ nim. ſuperſtitionem, ne tutelares dii ſacris quibuſdam avocaren- „ tur, devoverenturque. Hinc Valerium Soranum neci traditum „ conſtat, quod arcanum hoc propalare auſus eſſet; eaque de cauſa „ Plin. de Roma loquens ait: *Cujus nomen alteri dicere, arcanis cæ- „ remoniarum nefas habetur*: Atque ex hoc capite Harpocrates „ quoque Ægyptiorum in omnibus paſſim templis, adytis ſacrariis, „ aliiſque locis ponebatur; ſilentium indicens, *Quique premit vocem, „ digitoque ſilentia ſuadens*: Silentia, inquam, eorum ſacrorum, „ quæ tunc peragebantur, variiſque cæremoniis, adjuratione dæ- „ monum quoque adhibita, & provocatione geniorum inſtitue- „ bantur: Verum inquit Martianus, *inter ſacrificandum quidam „ puer ſtabat, ad os compreſſo digito ſalutare ſilentium commonebat.* „ Et in 7. *At tunc oborto terrigenis muſſans tibi puer ille piceus, juſ- „ ſus monere ſilentium*: ubi notandum *piceum* illum puerum ſic ap- „ pellatum a coloratis Ægyptiis. Hucuſque Kircherus; & recte quidem ille Perſeam arborem Harpocrati dicatam ſcribit; ſed primo *Helitomenium* male Iſidis filium facit; deinde Plinius ne verbo quidem cauſæ meminit, cur Harpocratem in annulis geſtaverint Romani, & is qui reticulata veſte induitur in menſa Pignorii Iſiaca nihil cum Harpocrate commune habet. Quod autem Idem Jeſuita arbitratur *Harpocrates Pantheos* amuleta (*Taliſmans* vocant) Ægyptiorum fuiſſe, in eo contrarius ipſi eſt Baudelotius de Dairval Tom. 2. p. 394. uti ex his ejus verbis patet: *Je ne ſaurois convenir non plus du ſentiment du pere Kirker qui met au rang des Taliſmans Ægyptiens les Harpocrates Pantheons. Je demeure d'accord qu'Harpocrate eſt originaire d'Ægypte, mais je doute qu'il doive à ce*

païs ses frequens accroissemens : & l'explication que donne ce savant Jesuite aux differens attributs des Dieux, dont ces figures sont composées la plûpart du tems, me parôit plus obscure & plus eloignée que les sources du Nil. Et quanquam nec ego Kircheri explicationes probem, tamen non video cur imagines ejus, licet variorum deorum insignibus ornatæ, non potuerint ab hominibus amuleti loco gestatæ fuisse; maxime quia inscriptio imaginibus ejus apud Goropium supposita illud suadet & evincit omnino. Præterea ecce tibi, Lector erudite, ministras Isidis, quarum alia binas Harpocratis imagunculas vasculis vel aliis rebus insidentes, alia eundem Harpocratem & bovem gerit; quod ultimum illustrat valde Apulejus: *Sequebatur bos parentis deæ simulacrum, quod residens humeris suis præferebat unus e ministerio*: Spartianus de Commodo: *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret.* Jacobus Sponius, Vir certe doctissimus hæc docuit atque ex ejus Miscellaneis sequentem figuram desumpsi:

Ex verbis certe Apuleji, & Spartiani constat simulacra deorum a sacerdotibus gestata solennibus in pompis fuisse: illudque etiam Isaiæ & Procopii Gazæi verbis firmat Isaacus Casaubonus; quem tamen, ut verum fatear, non satis capio, dum scribit, simulacrum Anubidis plures simul gestasse, ceterosque bajulos præcessisse Commodum; sed eum ivisse ante simulacrum, & qui illum gestabant Isiacorum sacerdotum agmen. Nam ego quidem puto hæc verba Spartiani, *Quum Anubin portaret, capita Isiacorum graviter obtundebat ore simulacri*, nihil aliud significare, quam Commodum gestasse solum Anubidis simulacrum, & permistum fuisse Isiacis, eorumque capita Anubi suo obtudisse Cappadoces Strabo scribit lib. 4. ξόανον τοῦ ὀμάνου πομπεύειν *simulacrum Omani in Pompa circumferre*: & Eustathius pag. 128. Ecl. Rom. memoriæ mandat, *Diospoli maximum esse Jovis templum; ex eo Æthiopes sumere Jovis simulacrum, aliorumque cum eo dæmonum, statoque tempore per Lybiam circumire, magnifice per duodecim dies feriari, quia totidem habebant deos*: quibus in diebus a vero haut alienum est, etiam simulacra deorum fuisse circumlata; id quod certe suspicatur Gerh. Vossius, ἔμψυχος illa βιβλιοθήκη lib. 2. divini operis c. 10. Macrob. 1. Sat. c. 23. *Vehitur enim simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circensium deorum simulacra: & subeunt plerumque provinciæ proceres raso capite, longi temporis castimonia puri: feruntur que divino spiritu, non suo arbitratu, sed quo Deus propellit vehentes*: Dionys. Hal. lib. 7. ubi pompam ludorum Circensium describit: τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι: *Extremum pompæ agmen claudebant deorum simulacra, quæ humeris feruntur a viris.* Et hac occasione notandum eos qui deorum parvas admodum statuas portabant, ita incessisse, tanquam forent gravissimæ: Claudianus IV. Consul. Honorii v. 572.

—— sic numina Memphis
In vulgus proferre solet: penetralibus exit
Effigies, brevis illa quidem, sed plurimus infra
Liniger imposita suspirans vecte sacerdos
Testatur sudore deum: ——

Qui

Qui eleganter hac comparatione utitur, ut ſignificaret grave etiam onus portaturos illos, qui novum conſulem Honorium geſtarent. cui *ſidereum* id eſt divinum vel ad inſtar deorum *onus* tribuit:

Atque inter niveas alte veherere cohortes
Obnixiſque ſimul pubes electa lacertis
Sidereum geſtaret onus ——

Et exſtat hujus ſuperſtitionis inſigne exemplum apud Pauſaniam lib. 3. narratque cum pueri ad Dianæ Orthiæ aram cæduntur, ſacerdotem fœminam ἔχειν τὸ ξόανον, illud eſſe ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος, *leve admodum propter brevitatem*; ſed tam grave fieri, ut ſacerdos ſub onere quaſi ſuccumbat, ſi quis ephœborum vel ob pulchritudinem vel ob natalium claritatem parcius cederetur. Et ita de Domitiani ſtatua loquitur Papinius Statius,

Vix ſola ſufficiunt, inſeſſaque pondere tanto
Subter anhelat humus: nec ferro aut ære laborat
Sed Genio ——

uti recte hunc locum interpretatur Adrian. Behotius lib. I. cap. IX. Apophor. qui poteſt videri. Inde eſt quod *pondus* diis ſoleat tribui, ut Baccho ab Ovid. 3. Met. 621.

Non tamen hanc SACRO *violari* PONDERE *pinum*
Perpetiar. dixi:

id eſt non patiar navem meam violari, nec Baccho vel puero illi, in quo numen eſſe cerno, injurias inferri. Jovi ab eodem 3. Faſt. 330.

Conſtat Aventinæ tremuiſſe cacumina ſylvæ
Terraque ſubſedit PONDERE *preſſa Jovis.*

Idem lib. 4. v. 448. fingit limen regiæ Ditis *ingemuiſſe*, ſimul premeretur a ſacro Junonis corpore: & lib. 15, v. 693. deſcribens

bens Æsculapii sub serpentis forma ingressum in navem Romanorum :

Corpus in Ausonia posuit rate. numinis illa
Sensit onus : pressaque Dei gravitate carina
Æneadæ gaudent ——

Et ita Homerus Il. N. v. 18. fingit, montes magnos & sylvas, ὄρεα μακρὰ καὶ ὕλη tremuisse

Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι Ποσειδάωνος ἰόντος.

Petronius quoque *pondus* diis tribuit in Carmine de bello civili:

Sentit terra deos ; nudataque sidera pondus
Quæsivere suum ——

id est sidera diis suis orbata, a diis relicta, uti doctissime hæc explicat Gronovius pater lib. Observ. 3. cap. 1. quærebant quasi gravitatem suam vel pondera, quæ sentiebant, cum dii in illis essent: & *terra* itidem *sentit deos* propter eandem gravitatem : quam loquendi formam eleganter ad Christum Dominum Deumque nostrum, si fas sacerrimis rebus gentilium somnia miscere, transfert Sedulius lib. 2.

Senserunt elementa Deum, mare fugit, & ipse
Jordanis refluas cursum convertit in undas.

Et hinc tandem lucem capiet Ovid. 1. Fast. 82. ubi de initio Januarii & novis Coss. agit:

Jamque novi praeunt fasces; nova purpura fulget :
Et nova conspicuum PONDERA *sentit ebur.*

tanquam scilicet dii forent, & majestate præditi. Nummis quoque Harpocratis effigies impressa est, quos recensere operæ pretium duxi, ne quis merito illos hic desideret.

Carolus Patinus in libro, quem inscripsit, Numismata Romanorum

norum Impp. ex ære, mediæ & minimæ formæ, Hadriani nummum vulgavit, in quo cernitur Harpocrates proboſcide, ut arbitratur, ornatus: capiti imponitur ſolenne Ægyptiorum numinum inſigne, & poſt tergum cernitur clava, cui aquila vel upupa, vel alia avis inſiſtit. Ectypum apponere, fuit viſum, non ſecus ac nummi Antonini Pii, qui apud Triſtanum exſtat;

Notandum præterea Plutarchum, non tradere Harpocratem, præſidem ac moderatorem eſſe imperfectæ & inarticulatæ orationis: verum, τὸν Ἁρποκράτην οὔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινα νομιστέον, ἀλλὰ τοῦ περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν; *Harpocratem neque deum imperfectum, & infantem, neque ullum leguminum eſſe exiſtimari debere; ſed præſidem & correctorem imperfecti & non intellecti hominum de diis ſermonis.* Quæ quantum a ſe invicem diſcrepent, ſatis ſuperque patet.

Cernitur idem *Harpocrates* loto inſidens in Antonini nummo apud Triſtanum Tom. 1. cujus ectypum in ipſa diſſertatione exhibui pag.

In Hadriani numiſmate apud Patinum Virum multis Antiquitatibus editis illuſtrem in Theſauro Mauroceni, *Harpocrates* ſtat inter Serapidis & Iſidis capita, volitante ſuper ipſum aquila. In alio ejuſdem Principis caput ejuſdem dei cernitur, non ſecus ac in alio Antonini Pii: quorum ultimos uti arbitror eoſdem

 eſſe

esse quos delineandos curavi, ita primus forte idem cum eo, quem ex Choulio exhibui in Dissertatione ipsa.

In ΠΡΟΣΩΠΙΤΩΝ. *Prosopitarum* laudati Thesauri nummo occurrit figura sedens dextram ori admovens; quam Patinus arbitratur Harpocratem esse, idque eo magis, quia est in Hadriani honorem signatus.

In nummo Veri duo sunt Canopi, intermedio *Harpocrate*, & infra eum aquila, teste eodem.

ΜΕΝΕΛΑΕΙΤΩΝ in M. Aurelii honorem percussus exstat nummus, cum *Harpocratis* icone, in Gaza Regia. *Menelaites* in Ægypto nomos apud Plinium lib. 5. sect. 9. Stephano: Μενέλαος, πόλις Αἰγύπτου .... τὸ ἐθνικὸν, Μενελαΐτης: uti Harduinus testatur.

In nummi περινθίων, *perinthiorum* parte una Serapis & Isis, in altera *Harpocrates* in Gaza Regia, teste eodem occurrunt.

ΟΞΥΡΥΓΧΙΤΩΝ, Antonini Pii nummo apud Ligorium sunt Osiridis, Isidis, Harpocratisque insculptæ imagines: uti idem memoriæ mandat.

In ΤΡΑΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ nummo, quem Caracallæ dicarunt Cupido alatus tedæ inversæ innititur in Gaza Regia: Alter ejusdem Principis Harpocratem exhibet: digitum is ori admovet, læva copiæ cornu gerit: ut monet idem. Cum autem non absque ratione existimarem, ectypos horum nummorum illustraturos valde hanc qualemcunque meam curam, rogavi perillustrem Virum, quem num magis illustret præclara eruditio, an singularis humanitas, an vero Amplissima dignitas incertum, Ezech. Spanhemium, ut ad me eos delineatos mittere vellet. Dedit hoc mihi illustris Legatus, fecitque ut Morellius, sollers ille enodator & delineator numismatum, quemadmodum laudatissimum ejus Specimen ostendit, mihi ex Gazæ Regiæ præclaris nummis Sigalionis signa formaret: addiditque aliam ejusdem numinis imaginem expressam e veteri onyche, quam possidet Bisotius, eruditionis præstantis Abbas; quo nomine certe plurima me & Spanhemio, & Bisotio, & Morellio debere fateor lubens merito.

Præci-

ΑΥΤ.ΚΑΙ.Τ.ΑΙΛ.ΑΔΡ.ΑΝ- ΤΩΝΕΙΝΟϹ ΕΥϹΕΒ. *Caput Antonini pij laureatum.*

ΑΥΤ.ΤΡΑΙΑΝ.ϹΕΒ. *Caput Trajani laureatum.*

Μ.ΑΥΡΗΛΙΟϹ ΚΑΙϹΑΡ. *Caput M. Aurelij juvenile opertum.*

Æ ΑΥΤ.ΤΡΑΙΑΝ.ϹΕΒ.ΓΕΡΜ. ΔΑΚΙΚ. *Caput Trajani laureatum.*

Æ ΑΥΤ.ΚΑΙϹ.ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑ.ϹΕΒ. *Caput Hadriani laureatum*

ΑΥΤ.ΚΑΙ.ΤΡΑ.ΑΔΡ. *Caput Hadriani laureatum*

Æ *idem*

Æ

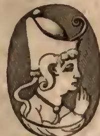
Α.Κ.Μ ΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟϹ ΕΥϹΕΒ *Caput Philippi P. Nummus ærugine consumtus disjunctam delineationem non admisit.*

Caput Antonini pij laureatum

ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΥΡΗ. ΑΝΤΩΝΙΝΟϹ. *Caput Caracallæ*

Agath-Onyx de Monsieur l'Abbé Bisot

Præcipue autem ſigna obſervanda ſunt bina; quæ in neſcio quod monſtrum, vel avem vel ſerpentem cujus cauda in terram vergit

git, desinunt, mirus barbaricusque capitis ornatus, qui in Onyche Illustris Bisotii cernitur; & denique aries, qui comitatur in nummo Adriani Harpocratem, vel sorte Antinoum Harpocrati assimulatum.

ΠΕϹϹΙΝΟΥΝΤΙΩΝ Faustinæ Junioris nummus e Museo S. Genovefæ, cum Harpocratis icone, digitum admoventis ori, læva copiæ cornu gestantis, qua forma & in icuncula ænea expressum vidimus. Colebatur is silentii deus ab Ægyptiis imprimis cum Iside ac Serapide, ut refert August. lib. 18. de Civ. Dei cap. v. Hujus Naso meminit, tacito nomine cum Ægyptia numina recenset lib. IX. Metam. v. 692.

Sanctaque Bubastis, variisque coloribus Apis
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.

Est autem is & in Pessinuntiorum nummis, quod Græcum ajunt Philosophum hunc fuisse, qui silentium & suis præciperet, & rebus omnibus anteferret, Idem. Sed quod de Harpocrate philosopho Græco notat, non memini me apud ullum veterem legere; & videtur secutus esse vel Calepinum; vel Guiell. LLoydium Harduinus, qui similia tradunt in Lexico dictionario Historico. Mihi equidem ne dubitandum quidem videtur HARPOCRATEM in Pessinuntiorum nummo cerni, quia illi exemplo tot populorum Ægyptia numina receperant, & adorabant. Quo pertinet ne vel nummos vel inscriptiones in medium adferam, Plutarchum in libro de Iside & Osiride notare, ἴσιν καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν θεοὺς habere & cognoscere omnes, & nonnullos οὐ πάλαι τοῖς παρ' Αἰγυπτίων ὀνόμασι didicisse *eos appellare, licet jam inde ab initio illorum vim cognoverint, atque honoraverint.* Quibus significat philosophus omnes populos, aliis licet nominibus, Isidem & Ægyptios deos, Osirim, puta, Sarapin, Orum, Harpocratem coluisse; sed suo tempore etiam ipsis nominibus Ægyptiis deos appellare, vel Ægyptiorum numina veris germanisque nominibus coluisse. Quod si talia aliis excidissent, illius certe se ludibrio & contemptu jactasset Harduinus, id quod eum variis in locis facere animadverti: & eorum ex numero cum ipse

ipſe ſim, recte me facturum exiſtimavi, ſi aliquot exemplis doceam, quam gnaviter ille ſe alienis plumis exornare queat. In nummo igitur Philippi patris pag. 192. non conſpiciatur, uti Triſtanum ſequutus exiſtimavi, *Jupiter Optimus Maximus Helvius*, ſed *Heliopolitanus*; in Domitiani Κοδούζας non ſit nomen viri, ſed ex integrioribus numiſmatis legatur ἐπὶ Νεοκύδου. ΘΑσίων; in Herennii Etruſci itidem ex integrioribus ΕΛΑΙΤΩΝ pro CΑΛΙΤΩΝ; in Alexandri Severi COL. AUR. PIA. pro COLONIA AUGUSTA PIA: an continuo *falſitas* mihi objici a viro induſtrio quidem, ſed confidentis præcipitiſque ingenii poteſt? Ego nummos editos ſequutus ſum; cumque alios inſpicere integriores his in terris fere negatum ſit, nullo jure nec culpari perſuaſum arbitror habebunt ii, quibus de meliore luto. Quin imo de Jove Heliopolitano dubitaturos nonnullos perſuaſus ſum, qui in Theſauro Mauroceni invenient in Septimii Severi numiſmate, COLonia HELVia I. O. M. Helvio; & in Juliæ Domnæ, COL. HELVia; quæ certe ad Heliopolitanum referri nequaquam poſſunt: & ratio quam affert ad refellendos Salitas Pannoniæ non ſatis firma videtur quia & Daci Græca uſi ſunt lingua, in his monumentis: uti patet ex iis, quibus inſcribitur ΤΡΑΙΑΝΗC ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ, quos ipſe Harduinus refert ad Coloniam Dacicam Sarmiz. Nec certe hæc attigiſſem loco alieno, niſi liberali adſerere cauſa manu deberem, quæ vel a me inventa primum, vel occupata ſunt, quæque nuperus ſcriptor, reddo illi verba ſua, ſibi vindicat; ut quæ pag. 259. de nummo, in quo ΕΚΟΡΑΥ legebatur. de altero pag. 278. in quo ΚΩΙΩΝ ΜΕΙΛΗΣΙΩΝ: quæ pag. 281. de *cultris Lampſaciis*; quæ pag. 337. de *Sabina Auguſta Nova Cerere*: quæ pag. 360. de *Novio Rufo*: quæ pag. 420. de Claudii nummo apud Seguinum, in quo ſcribitur ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΠΕΙΡΩΝ. quæ pag. 425, & 427. de nummo Commodi, in quo legitur Ρωμαίων Ηρακλείων; quæ pag. 432. de Dorylao prætore, & de Hyrcaniæ populis, quod nunquam nummos percuſſerint in honorem Imperatorum Romanorum: quæ pag. 441. de poſteriore capitis parte tecta eorum, qui inter deos ſunt relati: quæ pag. 463. de Creſchio Philopatore: quæ

pag. 464, de concordia Milesiorum & Smyrnæorum: quæ pag. 476. de Concordia Doriensium & Jonum: quæ pag. 497. de prætervectione Maleæ: quæ pag. 523. de Hircanis Lydiæ: quæ pag. 527. de Deo Marino: quæ de errore Ludov. Nonnii in explicando Atheniensium numismate; & tandem quæ pag. 598. de Constantiniana Daphne monet. Hæc omnia, præterquam quod *prætervectionem Maleæ*, etiam notaverit eruditissimus Oxoniensium Marmorum post Seldenum Interpres, mihi observata sunt, antequam Harduinus librum suum luce donaret publica. Et quanquam eadem ipsi in mentem venire potuerint, id quod, ut puto, nemini persuaderi poterit, tamen communia studia & ipsum illud humanitatis nomen videntur flagitare, ne talia celentur; maxime, quando leviora errata & quæ ex corruptis nummis oriuntur, additis virorum eruditorum nominibus carpuntur; & quæ ab iisdem bene notata sunt vel curis inseruntur secundis, vel addendis; id quod cum visum fuerit facere Harduino, certe nemo credet nunquam, eum ante lectas curas meas, hæc observasse; cum proculdubio libro ipsi ea inseruisset. Sed fruatur ille ingenio suo; ego hæc monenda esse pernecessarium duxi; uti videant eruditi, quam male mecum actum sit. Certe si otii abunde foret ad totum librum diligenter examinandum; vel si daretur occasio ipsos nummos inspiciendi, nullus dubito, quin graviores frequentioresque errores deprehenderem: quam provinciam uti audio suscipere viros in Galliis doctissimos, ita eam illis libenter permitto. Videant tamen iidem; an non in nummo Hadriani pag. 249. ΠΡΟΝΟΙΑ. Κ. Β. debeat explicari, Κοίνον Βειθυνίας, pro Κιλικίας δευτέρας, quod Harduino placet; cum in aliis ejusdem Principis nummis occurrat Κοίνον Βειθυνίας, & ipse geminum K. explicet, Κοίνον Κιλικίας? an non in nummo, cui inscribitur VEHICULATIONE ITALIAE REMISSA conspiciantur potius *equi*, vel *muli* quibus cursus publicus peragebatur, *pascentes*, quam *asini*? an non EXERCITUS SARMATICUS dicatur potius ille, qui adversus Sarmatas excubabat; quam qui e Sarmatis constabat; cum & ita *Dacicus* ex Dacis, RHAETICUS ex Rhœtis,

BRI-

BRITANNICUS ex Britannis, MAURETANICUS ex Mauritanis, SYRIACUS ex Syris debuisset esse compositus; quod a ratione plane alienum est? & num ex his Spartiani verbis, *Legatus in Pannoniam inferiorem missus, Sarmatas compressit, disciplinam militarem tenuit*: unquam probari poterit, Hadrianum Imperatorem factum, e Sarmatis, quos Trajani principatu devicerat, exercitum conflasse? an non in veteri inscriptione hæc verba: SESTERTIUM NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. exponi debeant NUMMUM, pro *Numero*? certe ita Romani loqui solebant: alia Inf. apud Sponium p. 296. SESTERTIA CENT. MILIA. NUMMUM. & rursus pag. 292. DONATIONIS CAUSA MANCIPIO ACCEPIT Hs. XI. UNO, id est, sestertio nummo uno, an non in Perperinorum nummis panthera potius, quam canis Bacchum comitetur? an non in nummo quem ad Lenæos refert Holstenius, & Harduinus ad Mitylenæos, pro ΓΑΜΟΥ. scribi oporteat ΓΑΛΛΟΥ. ita ut strategus hic fuerit vocatus *Gallus Epimachus*, si modo ultima vox incorrupta est? & denique num tandem credibile sit Romanos Imperatores, qui majestatis jura tam sollicite conservabant, passuros fuisse, ut urbes vel provinciæ in nummis testarentur, sese monumentum illud pro consulibus posuisse; id quod pag. 220. & 274. traditur? cum mihi longe verisimilius videatur numismata illa signata esse *proconsule Volosenna*, *& Proconsule Eprio Marcello*; quod cum & aliis eruditis placuerit, nescio quare ab iis in alia omnia ierit vir eruditus: qui saltem cogitare debuisset, capitale fuisse nummos vultibus suis signare & propterea neminem proconsulum facile passuros, ut urbes ipsis nummos veluti monumentum ponerent, & quasi sacrarent. Unde nec puto, quod nonnullis tamen Antiquariis videbatur, in Smyrnæorum nummo cerni proconsulem Frontinum, sed potius Jovem ibi cultum, licet caput ejus nullo insigni cingatur, addaturque ΑΝΘΥ. ΦΡΟΝΤΕΙΝΟϹ; quanquam non diffitear alteri opinioni facere casum nominativum, ut vocant. Considerent præterea Eruditi, an *Arcadia*, Ægypti pars ita vocata sit, quod

quod ut Achajæ umbilicus Arcadia est, mediterraneaque tota regio sit tractus ille, medium in Ægypto obtinet situm? & an Eustathius ad Dionysii perægesin commentetur, illud nomen datum esse Heptapoli vel Heptanomiæ, *ab Arcadio rege quodam*, vel *ab Arcade rege*, uti scribit p. 370, & 482? Certe mihi longe verisimilius videtur & urbem Ægypti *Arcadiam*, memoratam Stephano, & regionem ejusdem nominis ab Arcadio Imperatore nomen accepisse; nec existimo alia tradere Eustathium ad Dionysium: Ὅτι, ait, ἡ κατ' Αἴγυπτον ἑπτάπολις, καὶ Ἀρκαδία, εἰς, ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου, ὕστερον ἐκλήθη. Πρὸ δὲ τούτου καὶ ἑπτάνομος καὶ ἑπτανομία ὠνομάσθη. καὶ τοῦτο μὲν ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἑπτὰ ἔχειν νόμους. Nullibi in his Eustathii verbis *quidam rex* occurrit, qua additione videtur Harduinus indicare, Arcadium hunc quendam Regem Ægypti fuisse; nullibi *Arcas rex*; sed tantum Ἀρκάδιος Βασιλεύς, qui certe nullus alius est quam Arcadius Imperator, qui Orientem obtinuit; cui Ægyptus attribuebatur, uti notissimum est, constatque satis ex Notitia utriusque imperii, in qua etiam provinciæ *Arcadiæ* in Ægypto fit mentio. Observandumque hanc vocem de regionis istius præfectura non occurrere, nisi apud auctores Arcadio & Honorio posteriores, quod non leve argumentum est, a priore Heptapolin nomen illud accepisse. Examinent Eruditi, num verisimile sit Pontificem Aurelium Chrysogonum etiam *Viatorem* fuisse? Attamen hoc docet Vir eruditionis haud vulgaris pag. 536, ex nummo, in quo legitur: ΕΠΙ. ΑΡΧ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ. ΟΔΕΥΤΟΥ. ΧΙΩΝ. *Sub Pontifice Aurelio Chrysogono Viatore Chiorum*: additque, *Viatoris officium quodnam fuerit*, aut quæ dignitas ex Inscriptionibus Gruteri intelligi posse, easque consuli debere. Certe ex illis inscriptionibus luce meridiana clarius constat, *Viatores* apparuisse Magistratibus, Consulibus, Prætoribus, Ædilibus, Quæstoribus, Tribunis, atque adeo ipsis Cæsaribus, imo & collegiis; ex quibus omnibus nihil aliud conficitur, quam hos homines fuisse vilioris conditionis, nec melioris, quam eos, quos describit Columella in præfat: *Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabatur, a villis accer-*

cer-

cerfebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant VIATORES *nominati funt* : qualia etiam apud Feftum & alios legere licet. Et quamvis *Viatores* poftea ejufmodi munia non obierint , conftat tamen eos apparuiffe & præfto fuiffe iis , quorum Viatores erant ; & propterea verifimile nequaquam effe Ἀρχιερέα illud munus obiiffe. His adde Græcis *Viatorem* , vel qui iter facit, vocari quidem ὁδίτην, ὁδευτὴν, & ab ὁδεία deduci poffe ὁδείτην ; fed nullo auctore probari Viatorem , qui Magiftratibus apparet , ita appellatum fuiffe unquam. Quod fi mihi igitur licet poft virum doctiffimum aliquid conari; putarem Pontificem vel Ἀρχιερέα hunc vocatum effe *Aurelium Chryfogonum Odeiten* vel *Oditen* ; quo nomine etiam Centaurus fuit, quem Mopfus apud Ovid. l. 12. Met. v. 457. occidit

—— Mopfo jaculante biformis
Occubuit, fruftraque loqui tentavit Odites.

Et ut apud Græcos Ὀδίτης vel Ὀδείτης (fæpe enim hæc promifcue in nummis fcribuntur) nomen proprium fuit; ita etiam *Viator* apud Latinos, quibus etiam *Viatorina* nomen eft muliebre, uti ex Infcriptionibus Gruteri, quæ confuli poffunt , patet. Conftatque non modo ex variis monumentis illius ævi Græcos habuiffe cognomina , verum etiam ex App. Alexandrini in Bella Punica præfatione : qui ita loquitur : *Cæterum nomen olim cuique Romano unum erat , ut hominibus omnibus : poft acceffit alterum : nec ita dudum, etiam tertium cæptum eft addi quibufdam , quo magis agnofcerentur ex aliqua virtute animi aut corporis nota* : καθὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τισὶν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἦσαν ἐπικλήσεις ; *quemadmodum & Græcorum nonnullis præter nomina erant cognomina.* Videant tandem doctrinæ præftantis viri , an quicquam ad rem faciat, quando de Apollonia urbe Joniæ agens, addit; effe & alteram quidem Ἀπολλωνίαν τῶν Ἰώνων in Thracia, auctore Stephano ; negatque fidenter aliquam Thraciæ regionem *Joniam* dictam effe ? Certe *Jonia* nunquam Thraciæ pars vocata eft, & tamen hi Jones, non funt alibi quam in Thracia quærendi. Nam Græci multas eo colonias deduxerunt : Apud Po-

lyb. lib. 9. c. 22. Chlæneas Ætolus memorat inter Græcos qui Thraciam colebant, τῶν ἐπὶ Θράκης Ἑλλήνων, fuisse corpus veluti quoddam & Rempub. coloniarum ab Atheniensibus & Chalcidensibus eo deductarum; interque eas primas tulisse Olynthum. Idemque etiam Jones fecisse, & Milesios (quorum urbis Joniæ quondam totius, teste Mela, belli pacisque artibus princeps, Apolloniam colonos misit) docet nos auctor anonymus in periplo Ponti Euxinii quem Isaacus Vossius, magni patris magnus filius edidit, quemque nonnulli male *Scylacem* appellant: Ταύτην τὴν Ἀπολλωνίαν πόλιν κτίζουσιν εἰς τοὺς τόπους ἐλθόντες οἱ Μιλήσιοι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν τῆς Κύρου βασιλείας· πλείστας γὰρ ἀποικίας ἐξ Ἰωνίας ἔστειλεν εἰς τὸν Πόντον τὸν πρὶν ἄξενον λεγόμενον διὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων, προσηγορίας ἐποίησαν Εὐξείνου τυχεῖν: i. e. *Hanc urbem Apolloniam condidere Milesii, cum in hæc loca devenissent annis ante Cyri regnum quinquaginta. Plurimas enim colonias deduxerunt ex Jonia in Pontum: cui prius Axeno, propter barbarorum irruptiones dicto, cognomen Euxini imposuerunt*: Stephanus Apolloniam sitam ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμυδησσῷ, quæ eadem cum nostra, facit ἀποικίαν Μιλησίων καὶ Ῥοδίων: quam urbem Demosthenes vocavit Ἀπολλωνίαν τῶν ἐπὶ Θρᾴκης Ἰώνων, propter coloniam ab Jonibus eo deductam: quæ nequaquam, ut facit ille, a priori distinguenda, sed cum ea una eademque est: Et Vir eruditus Cardinalis Carpegnæ nummum arbitratur inscribi, Πενθίων Ἰώνων νεοκόρων, quia in Thraciam Jones colonos deduxerunt: quanquam non ignorem ejusmodi inscriptiones aliter interpretari posse. Has autem Jonum colonias celebrat Ovidius lib. 3. Trist. Eleg. 9.

Hic quoque sunt igitur Graiæ (quis crederet) urbes
Inter inhumanæ nomina barbariæ
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Grajas constituere domos.

Sed occasione urbium in Thracia conditarum, examinare placet

cet Hygini verba Fab. 186. *Jam filii perduxerunt in Icariam ad Metapontum regem, & indicant ei perfidiam Theanus. Post quæ Metapontus duxit conjugio Menalippen, eosque sibi filios adoptavit, qui in Propontide ex suo nomine condiderunt, Bœotus Bœotiam, Æolus Æoliam.* Primo ibi legendum videtur esse *Italiam*: non secus ac in alio ejusdem capitis loco, quia mentio fit *Dianæ Metapontinæ*, quam a Metapontinis Italiæ incolis cultam fuisse docet insuper Justinus l. 20; & quia urbs ea a Metaponto, quem barbari Μέταβον vocabant, Sisyphi filio nomen suum accepit, teste Stephano. Deinde ne mirum alicui appareat, Bœotiam ad Propontidem collocari, observandum, non intelligi hic regionem, quam tamen alii a Bœoto nostro nomen accepisse scribunt, sed urbem eo nomine Thraciæ, quæ ad Propontidem sita fuit; cujus urbis meminit Stephanus: Ἔστι δὲ καὶ Βοιωτία ἐν Θρᾴκῃ, τὸ ἐθνικὸν ὅμοιον Βοιωτός; ubi male eruditus Judæus rescribit Βοττία: præterea Æoliam videtur Propontidi adscribere Hyginus, cum tamen regio illa sita fuerit ad mare Ægeum; sed videant eruditi num rescribi debeat *Æolium*; quo nomine urbs vel πόλις fuit τῆς Θρᾴκης χερρονήσου; teste Stephano: qui mox hæc verba Theopompi addit: Θεόπομπος ἐν Φιλιππικοῖς εἰκοστῇ τρίτῃ. Ἐπορεύθην εἰς πόλιν Αἰόλιον τῆς Ἀττικῆς μὲν οὖσαν, πολιτευομένην δὲ μετὰ τῶν χολκιδέων: *Theopompus philippicorum vigesimo tertio: Profectus sum in Æolium Atticæ urbem, sed quæ legibus Chalcidensium utitur*: ubi legi debere τῆς Θρᾴκης existimo, in qua urbem eam sitam esse, ipse Stephanus scribit: Plinius tamen peninsulæ illius extremam frontem, l. 4, c. 11. ita appellat *Turris & delubrum Protesilai: & in extrema Cherronesi fronte, quæ vocatur Æolium, oppidum Elæus*: & si idem designatur locus, *Æolium* non in illa Cherronesi parte, quæ propontidi adjacet, sed quæ mari Ægæo, sita fuit. Inficias etiam ire nolim in Epigrammate, quod ex bibliotheca Vaticana edidit præstantiss. Holstenius Æolium & Bœotum Neptuni & Menalippes filios dici, & hoc carmine celebrari;

Τὤνεκα γὰρ καὶ πεφήνατε ἄλκιμοι ἄνδρες
Ὃς μὲν ἀπ' Αἰολίης, ὃς δ' ἀπὸ Βοιωτίας.

Ubi licet *Æolia & Bœotia*, regiones, debeant intelligi, non tamen ullo modo de iis Hyginus poteſt exponi; quippe qui diſerte *Propontidem* memoret.

FINIS.

GISBER-

GISBERTI CUPERI

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

g. 183.

GISBERTI CUPERI
MONUMENTA ANTIQUA
I N E D I T A.

Onumenta Antiqua haud pœnitendam, imo præcipuam Philologici studii partem esse, plurimos summæ etiam dignitatis viros illorum amore duci, eosdemque nihil antiquius habere, quam veteris ævi relliquias conquirere, neminem, nisi cui mens tarda plane, & qui harum deliciarum ignarus vivit, arbitror dubitaturum. Atque hinc consilium mihi natum, Inscriptiones, Statuas, Nummos edere, & HARPOCRATI adjicere; idque eo magis, quia omnia nova plane & ἀνέκδοτα, habiturique Palæstram eruditi, in qua bona fide sese exercere queant. Agmen eorum ducent veteris superstitionis relliquiæ, apud Noviomagum repertæ, quibus feliciter Cimeliarchium suum, nummis elegantissimis aliisque rebus refertum non ita pridem exornavit, Natalibus & meritis insignis Dominus Baro de Heekeren, Comitatus Zutphaniensis Præfectus, & ad Collegium Perillustrium Fœderatæ Belgicæ Ordinum Equestris Ordinis nomine Delegatus. Et lapis quidem notatus littera A. crassus est duos, & altus tres pollices cum dimidio mensuræ Rhenolandiæ. Capita humanum, caninum & alterius bestiæ ex ære sunt, & lapidi inserta, ita tamen

ut eximi inde non possint. Quid autem hæc sibi velint, aut quomodo interpretari debeant, malo me fateri ignorare, quam frivolis conjecturis indulgere. Litteræ O. M. videntur suadere extritum esse I. ita ut sit JOVI OPTUMO MAXIMO. & nomen viri, qui hoc monumentum posuit erit, JULIUS. LUCIUS. VILO. Nam licet initio apud Romanos *Julius* fuerit nomen gentis, postea tamen prænomen factum est, uti ex variis apud Gruterum & Reinesium Inscriptionibus patet. Ad quem vultus juvenilis debeat referri inconpertum plane mihi est. Nihil certe cum Jove simile habet; videturque potius esse vel *Vilonis*, vel consanguinei ipsius, cujus vultum ille Jovi vel alteri deo, quia sanitati restitutus, morsus forte a cane, fuit, sive aliam ob causam, dedicavit. Neque tamen *Optimi Maximi* cognomen soli Jovi tribuitur: tulitque idem *Penninus Deus* teste inscriptione, quæ legitur in monte S. Bernardi

LUCIUS. LUCILIUS
DEO. PENNINO
OPTUMO
MAXUMO
DONUM. DEDIT.

cujus dei statuæ dejectæ alteram Jovis substituisse Augustum Antiquarii observarunt. Sic etiam MAXIMUS aliorum numinum epitheton est. MERCURIUS MAXIMUS occurrit in lapide veteri apud Tomasinum lib. de Donariis & Sponium: Juno se *maximam* vocat apud Ovid. lib. 3. Metam. Pausanias in Achaicis memorat fanum μεγίστων καλλιμόρφων θεῶν; & Inscriptio apud Transylvanos reperta, posita est DEO. QUI. EST. MAXIMUS, Lazio teste. Sed edita nuper est inscriptio, quæ bina illa Jovis cognomina servat, quam illustrare hac occasione conabor:

JOVI. O. M. ET
FIDEI. CAND. SACR.

Vir præstantissimus, qui rebus humanis jam exemptus est, & plurima de Rep. Litteraria meruit, ingeniose arbitratur sese *Fidem Candidatorum* repperisse: sed mihi FIDES cognominatur CANDIDA; quippe quam S. Rufus & Victor in regione Urbis octava memorant, & quæ illud nomen forte habuit a vestitu candido: Horatius, *Te*

Te ſpes & albo rara Fides colit
Velata panno ——

Urna ſepulchralis una cum baſi notata littera B. eſt undecim pollicum altitudine; figulina, coloris albicantis; ut multæ ſimiles in ripa Rheni & Vahalis Gallica inveniuntur; baſis, quam ea qua eſt magnitudine, etiam exhibeo, eſt lapis quadratus ex monte exciſus, & tam firmiter urnæ materia quadam affixus, ut poſt tantum temporis ſpatium avulſa non ſit. Ab uno latere legitur, uti clariſſime apparet,

MERCURO
ET. REGIS. FIL.

Mercurium a Gallis præcipua relligione cultum eſſe, docet Julius Cæſar lib. 6. de Bel. Gal. c. 17. *Deum maxime Mercurium colunt: hujus ſunt plurima ſimulacra: hunc omnium inventorem artium faciunt: hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturaſque habere vim maximam arbitrantur*: Germanos Gallorum vicinos idem numen coluiſſe teſtis eſt Tacitus in Germania; apud quem etiam in Annalibus, *Victores diverſam aciem Marti & Mercurio ſacrant, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* Sed hæc non eſt præcipua cauſa, quare nomen ejus legatur in urnę ſepulchralis baſi; verum quia ut Claudianus canit,

—— *Commune profundis*
Et ſuperis numen, qui fas per limen utrumque
Solus habet, geminoque facit commercia mundo.

& quia tam inter deos ſuperos quam inferos numerabatur. Uti enim notiſſimum eſt, mortuos fingitur deduxiſſe; atque ob id Πομπεὺς & χθόνιος, ταμίας τῶν ψυχῶν ψυχαγωγός imo & Ἐριχθόνιος, teſte Auct. Magni Etym. appellatus fuit. Inde ſcribit Artemidorus lib. 2, c. 42. Mercurium in ſomnis ab ægrotantibus viſum portendere mortem, quia animarum deductor eſt: νοσοῦντας δὲ ἀναιρεῖ, διὰ τὸ ψυχόπομπος νενομίσθαι. Eos qui campos Elyſios ingrediebantur, ducebat ardentem facem manibus geſtans; Val. Flaccus lib. 1. extremo:

Quos omnes lenis plantis, & lampada quaſſans
Progenies Atlantis agit. Lucet via late
Igne dei: donec ſylvas & amœna piorum
Deveniant, campoſque, ubi ſol, totumque per annum

Durat aprica dies, thyasique chorique virorum,
Carminaque, & quorum populorum nulla cupido.

Virgam illi tribuit Virgilius, ejusque exemplo Horatius,

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam ———

Ut igitur *Diis Manibus*, *θεοῖς καταχθονίοις*, *Plutoni*, *Proserpinæ* sepulchra inscribebant, iisque quasi mortuos eorumque cineres commendabant; ita idem honor habetur *Mercurio*; atque apud Boissardum deus hic sepulchrum videtur aperire, addita inscriptione; ΘΕΟΙϹ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙϹ. Sed quid erit.

ET. REGIS. FIL?

an dicemus barbari cujusdam Reguli filii reliquias hac urna conditas, & Mercurio deductori animarum commendatas fuisse; sed obstat urnæ materia, quæ fictilis, nec ullo pacto regio sanguini digna est: an potius exponenda scriptura hæc erit ET. REGISONIS. FILIO, ita ut hujus cineres fuerint in urna conditi? Certe REGISO, monumentum, quod notatur Lit. BB. Mercurio dedicavit: illudque eodem in loco inventum fuit. Quæ conjectura si alicui placet, lapis notatus Lit. C. exponi posset MERCURIO REGISONIS FILIO; ita ut particula copulativa omissa sit; ara autem signata Lit. D. MERCURIO REGISONIS, ita ut deus cognomen a cultu Regisonis acceperit: quod non infrequens esse clarissimis exemplis constat. DIANA RAESIANA nomen habet a familia Ræsianorum: CERES ORCILIANA ab Orcilia: FORTUNA TORQUATIANA a Torquati apud eruditissimum Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis. Similiter in marmoribus occurrunt, FORTUNA FLAVIA, PLUTO NERVIANUS, HERCULES AELIANUS, quemadmodum docet Raphaël Fabrettus cap. 8. eruditissimi Syntagmatis De Columna Trajana; ubi & idem apud Græcos obtinuisse ostendit. Et DEUS MERCURIUS CISSONIUS, nec non JUNO CISSONIA, uti me docuit Baudelotius elegantis ingenii vir; quippe qui Dii nomen habere videntur a familia vel gente Cissonia, ex qua fuit Q. CISSONIUS Q. F. HOR. APRILIS ARCHITECTUS AUGUSTORUM memoratus Grutero; qui in tribum *Horatiam* relatus, non autem dictus fuit *Horapri-*

lis.

lis. Ex his certe clarissime patet diis hominum cognomina fuisse indita; quam in classem tamen num referre *Jovem Agamemnonem*, & *Stratonicida Venerem* debeamus equidem dubito. Neque enim Jupiter vocatus *Agamemnon*, sed rex ille regum & dux ducum post mortem consecratus & Jupiter appellatus videtur esse: Athenagoras; ὁ μὲν λακεδαιμόνιος Αγομέμνονα Δία σέβει: Clytemnestra apud Lycophronem,

Meus vero maritus captivæ dominus sponsæ
Ζεὺς Σπαρτιάταις αἱμύλοις κληθήσεται
Summos honores ab Oebali filiis consecutus:

ubi Tzetzes notat: Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἱδρύσαντες Αγαμέμνονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ἥρωος; quod idem de Venere Stratonicide Antiochi Soteris uxore apud Tacitum, & in Marmor. Arundellianis judicandum est. Quæ reliqua basis latera cingunt voces atque litteræ explicari plane nequeunt, maloque hæc aliis relinquere, quam incertis conjecturis tempus atque otium perdere. Notandum autem scribi MERCURO, non *Mercurio*; sed cum in lapide, quem explico, secundum R. sit reliquis litteris longe majus, certe hinc colligitur, litteram I. etiam more solenni eo contineri: quam scribendi rationem similia exempla firmant; In Thesauro Palatino Mercurius elegans admodum cernitur, illique subscribitur,

MERCURO
TIMONIA
VITTUO

In altero lapide, quem exhibeo, occurrit MERCURŌ, lineaque supra ducta notat litteram I. omissam esse: quanquam inficias ire nolim in priore inscriptione apud Freherum in Orginibus Palatinis legi MERCURIO: atque ita in Inf. apud Gruterum EX MONIT. est *monitu*. In lapide altero, qui signatur Lit. C. omnes litteræ, ejusdem magnitudinis sunt, & uti apparet, legitur in eo,

MERCU
RO RF.

Monui hic ommissam esse particulam copulativam, & exponi lapidem posse, MERCURIO REGISONIS FILIO: ita ut positus sit Mercurio & Regisonis cujusdam filio. Quod si quis interpretari velit: MERCURIO REGI FECIT; vel MER-

CURIO REGISO FECIT; vel MERCURIO REGISONIS FECIT; imo si quis censeat, Regisonis filium *Mercurium* fuisse dictum, nullus ego equidem vetabo. Nec quenquam ab interpretatione ultima amplectenda, arcere debet, quod homini tribuitur nomen dei. Nam illud non inusitatum fuisse olim ex scriptis veterum constat; libetque adjicere, quæ mihi hanc in rem notata sunt; quia non injucundum argumentum fore persuasus sum. Lucianus lib: extremo de Imaginibus ita loquitur: Ἀλλὰ τὰς προσηγορίας αὐτὰς, πόσοι ἐμιμήσαντο τὰς τῶν θεῶν, Διονύσιοι καὶ Ἡφαιστίωνες, καὶ Ζήνωνες, καὶ Ποσειδώνειοι, καὶ Ἑρμαῖοι προσαγορευόμενοι; Λητὼ δὲ γυνή τις ἐγένετο Εὐαγόρου τοῦ Κυπρίου Βασίλεως καὶ ὅμως οὐκ ἠγανάκτησεν ἡ θεός, δυναμένη λίθον αὐτὴν ὥσπερ τὴν Νιόβην ἀπεργάσασθαι. Ἐῶ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους, οἵπερ καὶ δεισιδαιμονέστατοί εἰσι πάντων, ὅμως τοῖς θείοις ὀνόμασιν, εἰς πόρον ἐπιχρωμένους. σχεδὸν γοῦν τὰ πλεῖστα αὐτοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν: *Verum quo numero illi comprehendendi sunt, qui deorum nomina imitati, & Dionysii, Hephæstiones, Zenones, Posidonii, & Mercuriales vocati sunt. Fuit quadam Latona Euagoræ Cypriorum regis uxor, nec tamen dea indignata est, quamvis illam in lapidem, non secus ac Nioben, posset convertere. Ut silentio prætercam Ægyptios, qui quamvis omnium sint superstitiosissimi* (male Obsopæus vertit, *qui tametsi ex omnibus gentibus deos habeant infelicissimos*) *divinis tamen nominibus ad satietatem usque utuntur, plurima enim fere pars ipsis ex cœlo tracta est.* Quibus ex verbis constat Ægyptios frequentissime nomina deorum assumpsisse, Euagoræ regis uxorem *Latonam* dictam, & Græcos deorum nomina imitatos esse; haud vanum indicium, Luciani tempore, nondum fuisse usitatum admodum solidis & veris deorum nominibus appellari; adeo ut etiam magnus Salmasius in epistola ad Menagium V. Cl. scribat; infinita nomina hominum apud Græcos reperiri ex deorum nominibus composita, pauca imo fere nulla, quæ sola solidaque dei appellatione censiantur; multos esse Ἀπολλοδότους & Ἀπολλοδώρους, neminem *Apollinem*; multas Ἡροδώρας, nullas Ἥρας vel *Junones*, Ἡλιοδώρους, Ἡλιοδότους dictos aliquos, nullos Ἡλίους; Ἀφροδίσιον mulieris esse nomen, nullam Ἀφροδίτην vocari. Incautius Salmasium loqui arbitratur Vir illustris, quia Clemens Alexandrinus docet reges & privatos olim vocatos esse deorum nominibus. De prioribus idem tradit Servius ad l. 7. Æn., &

& copioſa veterum monumentorum ſupellex ſatis ſuperque ad id probandum ſufficiunt. Sed non debebant Viri præſtantiſſimi ad elucidandum Lucianum Romanis exemplis uti, nec Græcis ætatem ejus ſequentibus; imo nec Impp. Romanorum, Græcorumve, qui ante eum alia nomina obtinerent, per arrogantiam deorum nominibus appellari voluerunt; cum tantum agatur de nomine, quod die luſtrico alicui impoſitum eſt. Præterea Lucianus non dicit Græcorum aliquos, deorum nomina habuiſſe, ſed imitatos eſſe; & *Dionyſios*, non *Dionyſos*: *Hephæſtiones* non *Hephæſtos*: *Zenones*, non *Zenas*, ſive Joves; *Poſidonios*, non *Poſidones* & denique *Hermaos* vel Mercuriales, nnn *Hermas* vel Mercurios dictos eſſe: adeo ut ex auctoris illius verbis male probare conetur V. Cl. Thomas Reineſius Ep. 69. & ad Inſcript. pag. 88. nec non Valeſius ad Amm. Marcell. lib. 19. c. 12. moris fuiſſe apud Græcos, Barbaros & Romanos (de quibus ne quidem loquitur) nomina Numinum ſibi in cognomen adſciſcere, tam mures quam fœminas; arbitrorque ex iiſdem verbis doceri nequaquam poſſe, deorum appellationes ab hominibus eſſe petitas, ejuſque rei exemplo eſſe *Dionyſos* (imo *Dionyſios*) *Hephæſtiones*, *Zenones*, *Poſidonios*. Nam Lucianus tradit homines deos imitatos eſſe; nec de ſolidis deorum nominibus loquitur, ut Jove, Mercurio, Marte, ſed de derivatis; id quod etiam argumentum efflagitat, quia eos defendit, qui aliquem dicebant θεῷ ἐοικέναι, i. e. *deo ſimilem eſſe*; quod longe aliud eſt, quam deum eſſe; non ſecus ac vocari *Mercurium* & *Mercurialem*. Atque hoc eſt quod apud Euſeb. lib. 5. præparat. tradit Plutarchus; dæmonum unumquemque, a deo, cui conjunctus eſt, ſolere nominari; quemadmodum ex hominibus ὁ μὲν τις λέγεται Δῖος, ὁ δὲ Ἀθηναῖος, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος, ἢ Διονύσιος, ἢ Ἑρμαῖος, *hic quidem vocatur Jovius, hic Minervius, vel Apollonius, vel Dionyſius vel Mercurialis.* Fuere tamen ante Lucianum, præter uxorem Cyprii Regis & Ægyptios, qui deorum ſolidis veriſque nominibus fuerunt inſignes. Alexander Magnus filium ſuum ex Barſine natum *Herculem* appellavit, teſte Juſtino l. 11. c. 10. *Nicagoras* Ἑρμῆς laudatur Euſebio lib. 15. præp. c. 2. Μίθρης *Mithra* procurator Lyſimachi Diogeni Laërtio lib. 10. φοίβη, id eſt, *Luna*, Ἑρμῆς *Mercurius* B. Apoſtolo Paulo in Epiſtola ad Romanos; quos omnes ante Lucianum vixiſſe conſtat, non modo, verum etiam

hic docet, gentiles Christianos factos talia nomina non deposuisse, licet anilis superstitionis forent hostes infensissimi; neque Apostolos veritos fuisse nomina deorum usurpare, quando aberat superstitio, quod tamen sequentibus sæculis nonnullos improbasse constat ex Tertull. c. 20. de Idolol. *Deos Nationum nominari lex prohibet, non utique ne nomina eorum pronunciemus, quæ nobis ut dicamus conversatio extorquet. Nam id plerumque dicendum est, in templo Æsculapii illum habes, & vico Isidis habito, & sacerdos Jovis factus est, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, si quem ita vocavero suo nomine: tam non honoro quam Marcum, si vocavero Marcum; sed ait: Nomen aliorum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo. Hoc præcepit, ut deos vocemus illos.* Nam primo iis ex verbis patet nonnullos arbitratos fuisse, sese peccare, si vel pronuntiarent deorum gentilium nomina; deinde non insolitum tunc temporis fuisse deorum nomina hominibus, ut puto, Christianis dari. Sic *Mars* diaconus in Gestis apud Baluz. Tom. 2. Miscellan. pag. 92. *Mercurius* Presbyter initio Actorum Synodi Romani sub Bonifacio: *Ammon* metropolita apud Palladium in vita Chrysostomi, quam Bigotio, Viro præclaro & illustri debemus; quod cognomen etiam tulit Hipponicus Calliæ filius apud Athenæum lib. 12. & in monumento veteri apud Gruterum, quod correctius longe edidit Sponius in Itinerario, mulier Christiana *Afrodite* appellatur,

Amplificam sequitur vitam dum casta Afrodite
Fecit ad astra viam, Christi modo gaudet in aula.

Sed ut ad gentiles redeam, *Minerva, Phœbus, Diana, Nemesis, Jacchus, Quirinus*, in Inscriptionibus, & *Cybele* apud Heliodorum lib. 7. nomina vel cognomina sunt virorum & fœminarum; & Ἑρμῆς ea significatione occurrit in nummo Gordiani tertii apud Tristanum & Patinum; *Mercurius* in Inf. apud Reinesium atque apud Amm. Marcell. lib. 15. c. 2. & *Aurelius Mercurius* in alio apud Falconerium lapide. Male autem in hanc classem Vir doctissimus refert *Mercurialem, Phœbionem, Phœbianum, Phœbadium, Phœbitium, Anubionem, Appionem, Isiadem, Lucinillam, Aprodiciam, Herain, Serapiam, Phœbadem*, & Ant. Augustinus Dial. 6. *Zenonem*; quippe quæ non pura deorum dearumque nomina sunt, sed

ſed inflexa & derivata. Sed operæ pretium eſt audire de hoc marmore Illuſtrem Spanhemium. Ad poſtremas, ait, tuas me tan-„dem revoco, & quam ibidem refers inſcriptionem in ripa Va-„halis ad Batavorum oppidum repertam MERCURIO ET „REGIS FIL. de qua uti ingenue fateor, nihil quod Te mo-„neam, aut me abunde explet, occurrit. Mercurium *Regem* „dictum & cultum in illo tractu, ſi per alia liceret, haud mirari „quiſquam poſſet, qui norit tutelare illud Gallorum & Germa-„norum numen, poſitaſque illi, quod obſervat etiam in Syntag-„mate ſuo Reineſius p. 114. diverſis Germaniæ ad Danubium [& „Rhenum locis ſtatuas, ſicuti autem Græcis βασιλεῖς & ἄνακτες, „ſic Romanis aliiſque *Reges* & *Reginæ* dicti paſſim gentium Dii, „eoque nomine fanis, ſtatuis, aliiſque monumentis, quod nihil „Regum majeſtate in terris auguſtius, culti. Sed cum integrum „nomen aperte legatur in alia Inſcriptione, quam tuæ memorant, „ejuſdem tractus, haud dubie prior illa ad eandem normam le-„genda, utraque vero de duobus loci illius Dynaſtis patre & fi-„lio, ita appellatis, aut vero de Mercurio loci numine, & cui „ara erecta, & *Regiſone*, cujus cineres ibidem conditi, explican-„da videtur. Priori quidem interpretationi favere poſſet, quod „ſicuti plures apud Græcos *Hermas* aut *Hermetas* dictos noſti, ita „haud infrequens *Mercurii* nomen gentilium, & *Mercuriorum* „mentio in antiquis lapidum monumentis, & cujuſmodi apud „Gruterum CXVI, 2. *Q. Clodius Jaſon & Mercurius filius* & apud „Reineſium p. 119. *Mercurio Fratri* inter alia legitur. Nec alia fere ſentit doctiſſimus Raphaël Fabrettus, cujus verba ſupponere non gravabor, quæ ad me miſit Februario menſe anni MDCLXXXVI: „De priori inſcriptione ſepulchrali dicam quod ſentio: Mercurium „ſcilicet in lapide quo urna tegebatur expreſſum, non numen illud „ex majoribus ſignificare, ſed nomen viri alicujus, Regiſonis, „quem in alio lapide inveniſti filium: non enim inſuetum erat, „divorum nomina ab hominibus uſurpata fuiſſe; ut pluribus pro-„bare poſſem ſi cum alio, quam cum viro eruditiſſimo mihi res „foret. Litteræ vero circumſtantes, notæ ac ſiglæ videntur eſſe, „quia nullus ex iis ſenſus reſultat, qui latinitatem duarum illarum „linearum adæquet. Pari ratione ſepulchralem dicemus ſecundam „MERCURO. R. F. quamvis aræ inſculptam: paſſim enim in

„ararum

„ ararum formam cippi ejuſmodi conſtituebantur, addita etiam ſu-
„ perne cavitate quam ceſpite replerent, dum ſuper ea funebres li-
„ bationes & ſacrificia inſtaurarent, eamque aram Mercurio Regi-
„ ſonis filio poſitam dixerim. Recurrit idem Regiſo in tertia,
„ quapropter tuæ conjecturæ poſteriori adhæreo, ut funebria ſint
„ non ſacra iſta monumenta. Lapis ſignatus litteris BB. nobis *Mercurium*, & *Regiſonem* memorat; &, quod notandum diligenter, alterius, qui arulæ formam habet notaturque littera C. baſis ita hujus magnitudini reſpondet, ut illi impoſitus fuiſſe videatur. Mercurius GRATIUS appellatur, quod cognomen uti apud alios non invenitur, ita incertum an a *Gratiis*, an a loco quodam, an aliunde deducendum ſit. Certe apud Samios χαριδότης cognominatus fuit, teſte Plutarcho in Quæſt. Græcis; & Lycophroni dicitur φαιδρὸς θεὸς *hilaris deus*, vel *luculentus*, uti Apulejo appellatur. Sed tamen vix puto talia in ripa Vahalis quærenda eſſe, felicioribuſque ingeniis relinquo explicandum, unde id cognomen Mercurio datum eſſe potuit. Litteræ A. G. V. M. nihil aliud ſignificant, quam *animo grato vovit merito*: qualia multa in Inſcriptionibus occurrunt.

Ara notata littera D. eſt alta xx. pollices, larga undecim, & craſſa quatuor cum dimidio. MERCURIO REGIS exponi, ut memini me monere, poſſet *Mercurio Regiſonis*, ita ut cognomen deus a Regiſone habeat: vel, *Mercurio Regi Sacrum*, quia non infrequens, uti poſtea docebo, deos *Reges* vocatos eſſe: vel *Mercurio Regiſo*, *Ve. Fortunæ Bleſio*; ita ut Regiſo & Blæſio filii fuerint Burgionis, illeque votum ſolverit Mercurio, hic Fortunæ. Quid autem ſibi velint litteræ VE. æque incertum mihi eſt. Poſſet aliquis ſuſpicari latere hic vel nomen *Veneris* vel *Veſtæ*, vel cognomen *Veteris*, quod tamen alibi mihi non lectum, *Fortunæ*. Sed optimum eſt inde facere *Veteranus*; inſcriptionemque hoc modo interpretari: *Mercurio Regiſo Veteranus Fortunæ Bleſio Burgionis filius votum ſolverunt libentes merito*: quam tamen ſententiam ſi alius etiam probare nolit, nullus certe repugnabo; cum ſciam optimo conjectori palmam in his ænigmatibus interpretandis deberi. Simplex autem E. pro AE. poſitum eſt; quæ ſcribendi ratio non modo in lapidibus verum etiam in nummis vetuſtis occurrit, quemadmodum probarunt eruditione præſtantes viri. BLESIO nomen eſt

ſive

ſive Gallicum ſive Germanum, quæ ſæpe in O. deſinere ſolebant; ſic *Regiſo*, *Surio*, *Burgio*, *Bato*, & alia occurrunt; neque tamen iis repugnaverim, qui forte illud deducant a *Blæſis*; quod cognomen Juniis, Pediis, Semproniis & Velleiis datum eſt; vel *Blaſionibus*, quod datum eſt cuidam ex gente Cornelia, & Helvia, quemadmodum ex Glandorpio conſtat. Atque hæc quidem inſervient his monumentis illuſtrandis; quæ ſi alius felicius & melius doctiuſque explicare poteſt, magnam ille apud me gratiam inibit. Sed quia inſcriptiones hæ plane novæ ſunt, & alibi non obviæ, exorientur forte nonnulli, qui eruditam fraudem ſubeſſe judicabunt, & propterea gratis nos in verum illarum ſenſum inquirere. Verum mihi rationes graviſſimæ ſunt, cur omnem doli ſuſpicionem longe removendam cenſeam. Nam primo lapides notati litteris, B. C. D. omnes inventi ſunt in ripa Vahalis, quando aquæ multum hac æſtate receſſerant; eodemque ſimul loco ab operariis urna effoſſa fuit. Judæus hæc omnia ſibi comparavit, & vendidit; cujus fidem ſi quis ſuſpectam habere velit, næ illo toto erraret cœlo! Unde enim Judæo Latinæ linguæ ignaro plane, Romanarum antiquitatum cognitio? unde ipſi in mentem veniſſet *Mercurii* nomen, ejuſque cognomen *Gratii*? Et quod notandum valde, ara ſignata Lit. D. eodem in loco inventa eſt, & per aliquot annos non animadverſa ſtetit in agro vicino. Ipſe præterea monumenta hæc manibus tractavi, & omnibus fidem facere poſſum; nihil me ſuppoſitii diligentiſſime etiam inſpicientem ea, & examinantem vel ſuſpicari potuiſſe. Non continuo certe, ſpuria judicanda ſunt quæ apud alios nullibi exſtant, & quæ raritate ſua notabilia ſunt. Hanc enim regulam ſi ſequeremur, quot non inſcriptiones, in quibus vel deorum nomina incognita plane, vel aliæ res inauditæ & nuſpiam obviæ conſpiciuntur & leguntur, rejiciendæ forent? cum tamen æquis rerum æſtimatoribus earum antiquitas conſtet, & ſumma cum voluptate animi probetur. Quid quod & viliſſimum, quo Judæus illa vendidit pretium, facile omnem rejiciunt fraudis ſuſpicionem; cum plus longe operæ inſumpſiſſet lapidibus formandis, litteriſque in iis ſcribendis, quam leve valeret lucellum: a qua re quantum homines iſti, abhorreant notum ſatis ſuperque. Sed quia Mercurii toties mentio occurrit, non ingratum me Lecturo facturum arbitror, ſi adjiciam dei illius imaginem, quam ſervat Antiquitatis

 ſtudio-

Studiosissimus Vir Joannes Smetius, quæque refert, uti apparet, barbatum eum & galeatum.

Exstat hic, quem ipse manibus tractavi, MERCURIUS in argenteo orbe, protuberante, & cujus proinde altera pars concava est, qualibus fere ornamentis hodie lupatorum extremitates exornari solent. Et primo quidem *Galea* Mercurii digna observatu est, Illam certe eidem deo tribuit Zenob. Cent. I. prov. XLI. Καὶ καταστήσας (Perseus ab interfecta reversus Medusa) ἐπὶ Σερίφου βασιλέα Δίκτυν, τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος Ἀθηνᾷ δίδωσι, τὴν δὲ κυνῆν Ἑρμῇ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πέδιλα καὶ τὴν κίβισιν : *Constituto autem Seriphi Rege Dutii, Gorgonis caput Palladi donavit, galeam vero Mercurio, ut & talaria & peram.* Apud Eleos, teste Pausania Lib. 6. fuit Mercurius τὸν κριὸν φέρων ὑπὸ μασχάλῃ, καὶ ἐπικείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῆν, *arietem sub brachii ala gerens, & galea caput armatus.* Verba horum auctorum clara sunt, & eruditi interpretes per *galeas* ea reddunt; nisi tamen potius vox Græca *petasum* designet; quomodo illam interpretatur Suidas : Κυνῆ δὲ ὅτι ἔχει περικεφαλαίαν, τὸν πέτασον, ὡς ὁ Ἑρμῆς ἄγγελος ὤν, καὶ οἱ πέλοπες δὲ κυνῆν τὸν πέτασον φασὶ : *Galea vero dixit, quia* (Iris) *habebat galeam, id est, petasum, uti Mercurius nuntius; & Peloponnesii* (ita vertit Portus) *petasum vocant* κυνῆν *vel galeam* : qualia etiam leguntur apud Scholiastem Aristophanis pag. 598. qui potest videri. Sed licet statuamus veram & genuinam galeam Mercurio tribuere Plutarchum & Zenobium, tamen male me habet, quod facies nihil commune habeat cum deo, qui ut juvenis vel puer depingi solebat. Sed & Mercurium senem & barbatum effictum fuisse puto me ex marmore antiquo, & Pausania in HARPOCRATE docuisse. Quin & Eustathius ad Iliad. φ. pag. 1249. Ed. Romanæ memoriæ mandat a Pelasgis senes Mercurios fuisse effictos :

Εἰρηνικὸς

Εἰρηνικὸς, ait, ὁ Ἑρμῆς, ὅθεν καὶ ἀνεῖται καὶ μίξεις φιλεῖ· καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ δὲ συνδεδέσθαι τῇ Ἀφροδίτῃ ἐθέλει, διὰ τὸ τῶν φιλοκάλων Ῥητόρων, ὡς εἰκὸς ἐπαφρόδιτον ἐν γραφαῖς καὶ ἐπίχαρι. διὸ καὶ οἱ πελασγοὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐντεταμένον τὸν Ἑρμῆν ἤτοι ὀρθιάζοντα ἱδρύονται. καὶ μάλιστα τοὺς γε γέροντας, γονιμωτέρους εἶναι τῶν ἔτι νεαζόντων καὶ οὔπω χρόνον ἐπισημόνων : ex quibus verbis docemur, Mercurium Pacis & Veneris amantem Deum esse, & Pelasgos ipsum finxisse tensis genitalibus, & maxime senes Mercurios, quia illi aptiores gignendo, quam juvenes. Similia tradit Cornutus cap. XVI. de Diis: Οἱ δ' ἀρχαῖοι τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ γεννῶντας τὸν Ἑρμῆν, ὄρθα ἐποίησεν τὰ αἰδοῖα ἔχοντας. τοὺς δὲ νεωτέρους καὶ ἀγενείους, ἀνειμένους. παριστῶντες ὅτι ἐν τοῖς προβεβηκόσι ταῖς ἡλικίαις γόνιμος ὁ λόγος καὶ τέλειος ἐστιν : quo in loco scribendum τοὺς Ἑρμᾶς, vel τῶν Ἑρμῶν; quod cum non videret interpres, *parentes Mercurii*, hic sese putat invenisse. *Veteres Mercurii parentes natu grandiores pingunt, habentes testiculos sursum tractos & erectos. Juniores autem imberbes formantur & remissis pudendis; significantes in iis, qui provectioris ætatis sunt, rationem fœcundam & perfectam esse*: quod certe a ratione & mente auctoris alienum plane est. Dubito tamen valde, num Eustathius & Cornutus describant Mercurium senem, & simul toto corpore hominem referentem; an vero *Hermas* sive quadratas formas, quibus capita vel Mercurii vel hominum senilia & barbata imponuntur. Ultimum certe verissimum esse docet præter marmora apud Antiquarios obvia, Macrobius Lib. I. Sat. c. 9. *Pleraque etiam simulacra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita & virilibus erectis*: atque hoc plane firmat Plutarthus in libello, *An seni sit gerenda Respub.* disertis clarisque verbis: *De facultate*, (Latina tantum appono) *obeundorum ministeriorum, non tantum nobis detraxit senectus, quantum civili & gubernatrici adjecit. Eam ob causam etiam Mercurios seniores sine manibus & pedibus erecto fascino fingunt: hoc ænigmate indicantes, minime hoc a senioribus requiri, ut corpora servitia obeant, modo iis ratio, ut æquum est, sit efficax & fœcunda*: firmat id tandem Artemidorus Lib. 2. Oneirocr. cap. 42. Ἑρμῆς τετράγωνος ὁ σφηνοπώγων φιλολόγοις μόνοις συμφέρει. ὁ δὲ τετράγωνος καὶ ἀγένειος; οὐδὲν τούτοις συμφέρει: *Mercurius quadrangularis acutam barbam habens, solis Philosophis conducit*; in somnis n. visus; *verum quadrangularis*

& imberbis nihil his conducit. Atque hæc quidem loca ſtatuas Mercurii τετραγώνους ſenili ætate & barba inſignes fuiſſe teſtantur aperte; eoque etiam referendum ejuſdem ſimilacrum, cui σχῆμα erat τετράγωνον, quod γένεια καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πῖλον εἰργασμένον habebat, Pauſania lib. VI. teſte. Adeo ut pro certo aſſeverare nolim ectypo noſtro quicquam cum ejuſmodi ſtatuis commune eſſe; præcipue cum barba vix appareat, licet ſenior vultus ſit. Quod igitur mihi in laudatis antiquis marmoribus evenit, idem & nunc experior; fateorque lubens libens, etiam κειμήλιον difficultates ſuas habere, alioſque ingentem gratiam apud me inituros teſtor, qui hæc omnia clarius elucidabunt olim. Neque tamen dimittendus Mercurius eſt; ſed quia Ægyptiorum ſacra in Harpocrate explicare conatus fui, examinabo elegantem Horapollinis locum, qui exſtat lib. I. cap. 10. τρίτη δὲ μονόκερως, καὶ ἰδιόμορφος. ὃν Ἑρμῇ διαφέρειν ἐνόμιζον. καθὰ καὶ Ἶβις τὸ ὄρνεον: *Tertium* (ſcarabæorum genus) *unicorne eſt: & ſuæ peculiaris formæ, quod & Mercurio ſacrum eſſe, ut etiam eſt Ibis avis, exiſtimarunt.* Ex Juvenali conſtat Ægyptios coluiſſe *ſaturam ſerpentibus Ibin*; Plinius lib. 10, c. 28. ſcribit eos Ibin invocaſſe contra ſerpentium adventum, & Ælian. lib. 10, c. 29. eam Mercurio τῷ πατρὶ τῶν λόγων φιλεῖσθαι, vel in amore eſſe, qualia etiam tradit Horapollo lib. I. cap. 36. Hierogl. Ibis igitur Mercurio ſacra; ſed quid hoc ad ſcarabæum, aut cur illi adjungitur avis hujus exemplum, cum nulla inter ſcarabæum & Ibin ſit ſimilitudo? Ante dixerat unum ſcarabæorum genus eſſe αἰλουρόμορφον, quod Soli dicarunt, quia αἴλουρος vel *felis mas* pupillas cum ſolis curſibus mutabat. Et ſic puto tertium genus Mercurio dicari, quia Ibin putabatur referre; & reſcribo ἰβιόμορφος. Nihil enim eſt *ſuæ peculiaris formæ*; cum & alia ſuam ſibi habuerint: & ita *ſecundum genus*, vel δευτέρα γενεὰ dicitur eſſe δικέρως καὶ ταυροειδής; & propterea Lunæ dicari, non ſecus ac taurus inter ſidera relatus, quem Ægyptii ὕψωμα eſſe dicebant τῆς θεοῦ ταύτης. Quę ſequuntur binæ ſtatuæ, humanitati debentur Witziorum fratrum, quorum alter ſummis in Rep. honoribus geſtis, Conſulatu Amſtelodamenſi & eruditione; alter præfectura militis urbani clarus habetur; quique poſſident Cimelæarchium magnis non modo ſumptibus collectum, verum etiam optimæ notæ integerrimisque aureis, argenteis, æreis numiſmatis, operis antiqui gemmis & ſtatuis,

aliiſque

aliisque præclaris rebus ornatissimum. Quam deam imago referat, fateor me ignorare. An erit *Mana Geneta*, cui Romani; an Hecate, cui Græci; an Ειλιονία, (*Lucinam* vertit interpres, adeo ut videatur legisse Ειλιθηία) cui Argivi, teste Plutarcho in Quæst. Romanis, canem immolabant? an *Enodia* ἡ Ἐνόδιος vel Ἐνοδία, quod Hecates est cognomen uti patet ex Artemid. 2, 42, cui nigrum catulum μέλαιναν σκύλακα offerebant Colophonii, uti tradit Pausanias lib. 3? an *Diana* cui canem sacrum facit Plut. lib. de Iside? An potius Cybele, quam eandem faciebant cum Hecate; quæ canibus oblectabatur, unde Hesychius *canes* vocatos scribit Ἑκάτης ἄγαλμα, id est *oblectamentum*, *gaudium Hecates*, quod valde marmori nostro convenit; quia dea quasi cum cane ludit, & vox ἄγαλμα non modo statuam, verum etiam rem omnem denotat, quæ alicui in deliciis est; πᾶν ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται, καὶ χαίρει κἄντε ἱμάτιον ᾖ, κἄντε εἰκών; uti loquitur Grammaticus anonymus apud Vossium, virum certe præclarissimum, ad Pomp. Melam; quibus addi possunt Hesychius, Scholiastes Homeri, aliique. Præterea Hecate ad omnes deas referebatur; uti patet ex iis quæ apud Apulejum Isis pronuntiat; *me primigenii Phryges Pessinuntiam nominant deum Matrem: hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam: illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam: Siculi trilingues Stygiam Proserpinam: Eleusinii vetustam Deam Cererem: Junonem alii, alii Bellonam, alii Hecaten, Rhamnusiam alii; & qui nascentis dei solis inchoantibus radiis illustrantur Æthiopes, Ariique, priscaque doctrina pollentes Ægyptii, ceremoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem.* Ubi legendum forte *Afrique*, cum *Arii* Persiæ populi hic locum habere vix possint; nec credibile sit auctorem *Arios*, quos Arabiæ adscribit Plin. l. 6, c. 28. intelligere; verum potius *Afros*, quorum proculdubio magna pars, utpote vicina Ægypto Isidem coluit. Obstant tamen, ut verum fatear, *inchoantes nascentis dei radii*; illique suadere videntur non Æthiopes Africæ, verum Asiæ & quidem Indo proximi, cum Ariis, quo nomine comprehendunt eruditi varios populos, debere intelligi: quod si verum, illustre certe testimonium habemus Isidem etiam in interiore Asia cultam fuisse. Et licet dea hæc caput turrita non habeat corona cinctum; neque etiam leones adsint; ipsa *tympanum* tamen, quod ma-

nu ſiniſtra tenet, omnino ſuadet eam *Cybelem* eſſe; quæ eadem cum Diana & Hecate, quibuſque canis vel ſacer erat vel immolabatur : imo quarum hæc canino capite fingebatur, teſte Heſychio in v. Ἄγαλμα Ἑκάτης. Nec certe alia ſentit Illuſtris Spanhemius, cujus verba apponere in gratiam, Lector, tuam, non gravabor : Deę vero ſedentis, ait, cum, tympano & cane ad genua, quod penes te eſſe memoras, ſignum, haud aliam, mea quidem ſententia, quam Cybelem notat. Neque enim canes unius Hecates Κυνοκεφάλυ ſymbolum, unde *Hecates ſignum* de canibus dictum obſervante Heſychio, Εκάτης ἄγαλμα, τὰς κύνας ὕτω φασί. Quod vero dubitas an Canes ad Cybelen referri itidem poſſint, omnem dubitandi anſam præripiet obſervatus a me Tzetzis ad Lycophronem locus, ubi apud Thracas, canes non Hecatæ ſolum, ſed Rheæ quoque immolatos e Sophrone nos docet, ad v. nempe 77. Ζήρινθον ἄντρον τῆς Κυνοσφαγῦς θεᾶς : ubi Schol. Καὶ ἡ Ῥέα λέγυσιν ἱποχυμθήν, καὶ ἡ Εκάτη ξενοφυὴς ὖσα φοβεραί. θύυσι δὲ αὐταῖς κύνας, ὡς φασι Σώφρων ἐν Μίμοις. Quo commode etiam referas ὑλάσειν & ὑλαγμὸν vulgo de latratu canum, de Cybeles ſacerdotibus dictum, ut apud Nicand. Alex. p. 144.

——— Οἱ δὲ τρέυσιν
Ἰδαίης ῥιγηλὸν, ὅτ' εἰσαΐωσιν ὑλαγμόν

Immo præter terribiles has Deas, haud minus tremendo Numini, Marti n. canum catulos a Spartanis & Colophoniis immolari ſolitos e Pauſania didici lib. 3. p. 181. Ut jam mittam canem Dianæ, ἀγροτέρας n. aſſiduum ferme in nummis antiquis comitem : unde etiam Hecate, quæ eadem n. cum Diana, tribui obſervat Plutar. lib. de Iſide p. 370. Ed. Pariſ. Καὶ τὸν Κύνα τῆς Αρτέμιδος, ὡς Ευριπίδης, Εκάτης ἄγαλμα φωσφόρυ, Κύων ἔσῃν. Ad quem Euripidis locum reſpexit proinde Heſychius loco modo adlato. Quin nonnunquam etiam Mercurii Ενοδίυ n. canis aſſecla, in veteribus lapidum nummorumve monumentis. Quibus addi poſſunt quæ in explicato Harpocrate mihi ante acceptas a Viro præſtantiſſimo litteras notata ſunt. Atque ut hoc obiter adjiciam, Hecatem vocarunt Deam κυνοσφαγῦν, quia illi canes offerebantur, diique ſe ſacrificiis alere, & proinde ea edere putabantur : quomodo Lacedęmonii Junonem Αἰγοφάγον, Samii Dianam Καπροφάγον, & alii Mercurium, ni fallor, Κριοφάγον vocarunt; de quibus alibi. Quin

&

& Diana a Libanio Orat. 32. Tom. 2, dicitur per canem deduxisse coloniam in Joniam : Καὶ παρέπεμψε μὲν διὰ κυνὸς τὴν ἀποικίαν εἰς Ἰωνίαν : asterisco tamen eruditus interpres locum notat, tanquam male sanus, vel mancus foret; nec, uti arbitror, immerito. Nam licet Chalcidensium classis cursus directus sit *antecedentis columbæ volatu*, teste Vellejo lib. 1. c. 4. licet Delphinus Castalio Cretensi viam monstraverit apud Tzetzem ; & columba Argonautis, apud Hygin. fab. 19. nihil tamen de *cane* duce memini me legere. Jonum classem Musas sub apum specie deduxisse testis est Philostratus, eamque ob causam Ephesios animalculo illo nummos signasse observarunt eruditi; sed hoc nihil ad Libanium illustrandum facit; apud quem forte rescribi debet Ἴωνος vel Νηλέως ita ut dicat, Dianam Jonem vel Neleum instigasse, ad coloniam deducendam; quomodo mox dicit eandem deam Alexandro consilium dedisse. Altera statua æque notabilis est; & si qua historia a veteribus posteritati consecrata locum habere potest, erit forte decantatissima illa *Helles*; quam ariete vectam vellere aureo notabili in ejusdem nominis mare decidisse produnt Græci & Latini. Sed vix ut affirmare quicquam ausim, facit cum mulier post arietem stans, tum altera & senex in genua procumbentes gallumque & gallinam observantes diligenter; tanquam ex iis auspicium capere vellent, num felix faustumque futurum sit, quod suscipere & facere animum induxerunt; vel num bene Hellis fuga, si modo historia illa quadrat, successura sit. Et Fabrettus pro singulari sua humanitate misit, ingeniose quidem me de Helle arieti insidente opinari, sed nec puellam pone sequentem, nec gallum & gallinam, virumque & mulierem procumbentes quicquam ad Hellen facere; inde se ἐπέχειν, divinare tamen, duos illos procumbentes parentes fuisse, qui gallum & gallinam Æsculapio & Hygeiæ afferrent pro filiæ salute, eamque arieti insidere, quod hoc ipsum animal sit catharticum & lustrale, uti ostendit p. 162. de Col. Trajana. Certe ex pullis auguria capta esse satis superque Romanorum superstitio docet; quorum Duces eos per pullarios consulebant. Si celeriter accurrentes vorarent, & præcipue si avide pascentibus aliquid ex ore excideret, & solo illisum resiliret, quod vocabant *tripudium solistimum*, erat signum boni eventus; si vero edere nollent, infortunii; quemadmodum ex Cicerone, Livio, Floro, Festo, Minutio Felice, aliisque constat. Per *pullos* autem *gallos gallinaceos*

ceos intelligendos esse utique constat, unde Phædrus *pullum gallinaceum* dixit; quam loquendi rationem etiam recentiores observasse ad Ammianum Marcelli lib. 20. c. 4. docuit Valesius, magnum, cum viveret, Litterarum columen. In nummo *Marci Antonii Auguris* & *Lepidi*; nec non in annulo, qui Julii Cæsaris caput repræsentat apud Gorlæum, gallus gallinaceus, (avis scilicet erat auguralis) conspicitur. Quin & unaquæque legio *pullarium* videtur habuisse: certe in Inſ. 36. Cl. 6. Reinesii celebratur,

T. CORUNCANIUS. T. F. VAGONTIUS
VI. VIR. AUGUST. AUGUR. PUL
LARIUS LEG. V.

& ex Livii lib. 10, c. 41. constat plures *pullarios* in exercitu fuisse, simulque auspicium ex pullis cepisse. Neque enim video quomodo aliter inter eos *altercatio de auspicio ejus diei* oriri potuisset. Miror autem, unde Joannes Sarisberiensis lib. 1. cap. 13. expiscatus sit *columbas* suas: *In expeditionem missus Consul Romanorum, dum nullius boni ominis sortiretur auspicium*, COLUMBAS *jejunio confectas, granis sparsis triticeis in via, qua iturus erat, præferri jussit, ut vel earum omine auspicii duritiam sublevaret. Quæ cum diligentius a cibis abstinerent, eas præcipitari jussit in fluvium, ut saltem biberent; submersæque in flumine, docuerunt Consulem cum exercitu submergendum. Hic etenim secutus est eventus.* Nam proculdubio de Appio Claudio pulchro loquitur, quem meliores notæ auctores *pullos* mari mersisse narrant; & gallos consultos esse docuerunt ex Philone judæo & Polybio Eruditi: imo ipse Sarisberiensis quem Suetonius Tib. cap. 14. *pullum* vocat, hoc ipso capite *gallum* appellat. Sed hausit ille hoc proculdubio ex iisdem fontibus, ex quibus mutuatus est, alium *Consulem cum a Senatu destinaretur ad expugnandum* REGEM PERSARUM, *a filia, quam in ostio domus flentem obviam habuit, causam quæsivisse; cumque illa responderet* PERSAM *periisse* (*sic enim catulus, qui forte perierat dicebatur*) *profectum in expeditionem triumphum non invenisse, eo quod* REX PERSARUM *perierat*. Nam hæc historia respicit L. Paulum, qui contra Persen Regem Macedoniæ, non autem Persas pugnavit, hocque omine spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit; Regemque Persen in triumpho duxit, uti ex Val. Maximo & Floro aliisque notissimum: adeo ut & in eo erraverit, quod scribat consulem

non

non triumphaſſe, cum tamen nullus ſplendidior triumphus ductus ſit a Roma condita, quam ille Macedonicus; & quod Perſas memorat, cum tunc non fuerint Perſæ in orbe terrarum verum Parthi; uti recte me monuit Celeberrimus Grævius. Inſidet autem vel dea vel mulier arieti, ita ut pedes bini ab una dependeant parte, qualis & Europa tauro vehitur in nummis apud Triſtan: & Patinum, atque ab Ach. Tatio deſcribitur, in Amoribus Leucippæ: qualis etiam occurrit *Venus Equeſtris* in nummo Aur. Veri, & alia Dea in Commodi, apud eoſdem Antiquarios: & Fauſtina facem inſtar Dianæ Equeſtris tenens in nummo Antonini Pii apud Cardinal. Carpegnam. *Muliebriter equis inſidere* id vocat A. Marcell. lib. 31. cap. 2. de Hunnis loquens: *Verum equis prope affixi duris quidem, ſed deformibus, & muliebriter iiſdem nonnunquam inſidentes, funguntur muneribus conſuetis* ubi Lindenbrogius, vir eruditionis ſpectatæ, notat, hæc veriſſima eſſe, & eo modo Gubazen Lazorum Regem equo inſediſſe, cum a Joanne Byzantio pugione vulneratus ad terram proſterneretur; Græciſque id vocari κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἀναλλάγδην, illique rei contrarium eſſe περιβάδην. De prima & ultima loquendi ratione nullum dubium; ſed ἀναλλάγδην num ita exponi debeat valde dubito: Agathias lib. 3. hoc modo loquitur de Gubare: Ετύγχανε γὰρ ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου: quo in loco non tantum conſiderandum eſt adverbium illud, verum etiam ὑπὲρ τὸν αὐχένα; atque arbitror Gubazen equo ita inſediſſe, ut ante ſe collo equi impoſitos habuerit, non autem ab uno latere dependentes pedes ſuos; & recte vertere verba hæc Vulcanium: *Habebat enim utrumque pedem complicatum ſuper equi cervicem*: & ἐναλλάγδην eſt συμπεπλεγμένως, *complicate*, quomodo alibi idem auctor memorat *legatos* ἐναλλάγδην τὼ χεῖρε ὑπὸ τὴν ἰξὺν περιεσφιγμένους, *manus complicatas vel ſtrictas & ad ilia demiſſas habentes*; uti olim vocem eam Suidas expoſuit. Atque ita neſcio quam deam & forte vel *Venerem*, vel *Dianam*, vel *Minervam* ἱππικὴν memini me obſervaſſe in nummis; quarum tamen media περιβάδην vel divaricatis cruribus ad inſtar viri inſidet cervæ in Tranquillinæ nummo, ab Epheſiis percuſſo apud Clariſſimum Patinum; non ſecus ac alia dea equo apud Patinum in Commodo, & mulier Arabica vel Amazon potius in gemma apud Æn. Vicum. *Muliebriter* tamen capræ *inſidet* JUPITER

CRESCENS in nummo Salonini Valeriani apud Triſtanum: qui & ſimile marmor ex Aleandri Tabula Heliaca adducit. Sed ut ad *pullos* redeam, inquirendum eſt, quis ſit VIATOR PULLARIUS memoratus in Inſ. 5. pag. DCXXVII.

Q. FABIUS. AFRICANI. L. CYTISUS
VIATOR. QUAESTORIS. AB. AERARIO
SER. LIBR. TRIBUNICIUS. SER. LIBR
QUAESTORIUS. TRIUM. DECURIARUM
C. CALPETANUS. C. L. GLYPTUS. VIATOR
PULLARIUS. PRIOR. VIR. CULICINAE

An dicemus *Calpetanum* fuiſſe ſimul *Viatorem* & *Pullarium*? an *Viator pullarius* illi, qui ex pullis gallinaceis auſpicium capiebat apparebat? prius ſi verum, *pullariorum* conditio non fuerit ampla, ut ut auſpicia Romanis magno in honore erant, neceſſe eſt; alterum vero arguit eos aliquo loco habitos fuiſſe. Certe cum Cicero lib. 2. c. 34. de Divinat. narret olim captandis auſpiciis adhibitum fuiſſe *peritum*, ſuo vero tempore *quemlibet*; cum *pullarius* vel qui in auſpicium adhibetur, nuntiaverit auſpicanti, quid pulli fecerint; & cum pullos alere, eorum curam habere, atque in cavea adferre debuerit (*attulit*, ait Cicero, *in cavea pullos is, qui ex eo ipſo nominatur pullarius*) a vero nequaquam alienum eſt, unum eundemque hominem viatorem & pullarium fuiſſe; vel eum vocari *viatorem pullarium*, quia ad auſpicantem ire & nuntiare tripudium ſoliſtimum vel alia debebat: & ita *augur pullarius* in altera inſcriptione laudatus alius erit a *pullario*: vel idem homo auguris & pullarii munus obierit; quam in rem alii, quibus plus otii eſt, inquirant. Grævius hæc ad me pro ſingulari ſua humanitate miſit: Hoc omnino videtur verum eſſe, duplici munere functum eſſe L. Cytiſum *Viatoris* & *Pullarii*: nec mirum non amplæ fortunæ fuiſſe hominem pullarium, cum & auſpices eſſent viliſſimi. Et plures fuiſſe *pullarios* ipſa videtur inſcriptio docere, cum dicatur *Pullarius prior*. Nec enim dubito hoc ad pullarium referendum: rationes ſunt liquidæ. Tres qui ſequuntur nummi argentei etiam humanitati & ſtudio ſingulari Remp. Litterariam juvandi Conſulis Witzii, debes Lector; qui eos Conſtantinopoli allatos haud ita pridem, mihi dono dedit.

Et

Et primus quidem eſt Tenediorum, cujus in una area cernitur ſecuris, uva, & aliud quid, quod ſatis dignoſci, quid ſit, non poteſt; & TENEΔIΩN: in altera bina capita per poſteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum fœminæ. Jam olim Goltzius ſimiles vulgavit, ſed bina capita potius fœminas referunt, quod tamen hiſtoriæ plane repugnat. Nam ut Ariſtoteles in Tenediorum Rep. apud Stephanum memoriæ mandat, Rex quidam ejus inſulæ lege ſancivit, ut morti darentur in adulterio reperti; cum autem filius deprehenderetur, legem etiam ratam habuit; eoque occiſo in proverbium res abiit, & Τενέδιος πέλεκυς de crudeliter factis uſurpari cœpit; & ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει nummorum Tenediorum exhibuerunt πέλεκυν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν παῖδα παθήματος. Heraclides in libello de Politiis Regem hunc *Tennem* nominat, additque ab una parte nummi expreſſum fuiſſe ſecurim; ab altera vere ἐξ ἑνὸς αὐχένος πρόσωπον ἀνδρὸς καὶ γυναικός: *uni collo inſiſtens caput viri & mulieris.* Aliam cauſam ſignandi ita nummos Tenediis putat fuiſſe Nobiliſſimus Bochartus, qui poteſt videri part. 2. lib. 1. c. 9. Phaleg. Præterea alia longe forma ſecuris in noſtro quam in Goltzii numiſmate eſt; & conſpiciuntur ibi mures bini, hic vero res cognitu difficiles & uva vel racemus, ad ſignificandum proculdubio inſulam hanc, ut alias multas Ægæi maris, quarum in nummis propterea etiam uva cernitur, vini feracem fuiſſe. Editi etiam bini Tenediorum nummi ſunt in Theſauro Palatino, quorum in uno etiam racemus cernitur; ſed cum alia ſint, quæ non conveniant, rem me gratam feciſſe Antiquitatis ſtudium æmulantibus reor, quod & meum luce donaverim publica. Sed bina hæc capita uni cervici impoſita me admonent, ut doceam primo, alios etiam populos ita nummos ſignaſſe;

gnasse; & deinde eo delapsam esse ridiculam gentilium superstitionem, ut bicipites, tricipites, & quadrifrontes deos, ac totidem monstra coluerint. In nummis igitur Rheginorum, Syracusanorum, Lemniorum, Atellanorum, Thessalonicensium, quemadmodum constat ex Goltzio, Prospero Parisio,. & Thesauro Palatino, ejusmodi symbola cernuntur. Quod si quis hujus rei rationem a me inquirat, ego certe *non liquere* pronuntiabo; maloque alios examinare, quæ viri docti scriptis mandarunt, eademque vel amplecti vel refutare, quam incertis conjecturis indulgere. Notandum tamen illorum in populorum nummis cerni fœminarum capita, nisi sculptor nobis imponat, uni cervici imposita; exceptis Thessalonicensium, in quibus virorum barba & corona laurea insignium capita cernuntur; quod Ludovicus Nonnius, diligens harum rerum scrutator, refert ad Janum bifrontem, quem Plutarchus in Quæstion. Romanis Græcum facit, atque ex Perrhæbia Italiam venisse memorat. Certe Romani *Janum bifrontem* nummis indiderunt, qualem & ego possideo vetustum certe & integrum: talisque vel *biceps*, *geminus*, *biformis*, ἀμφιπρόσωπος celebratur Septimio apud Terent. Maurum, Ovidium, Macrobium, Florum, Plutarchum aliosque. Estque nummus elegans P. Septimii Getæ, in cujus aversa area cernitur Janus bifrons, stans, una manu hastam, altera fasces tenens.

Hunc ego percussum esse existimo cum secundum Consulatum Geta iniret; nec assentior diligenti Palatinæ Gazæ editori, qui ad discordiam & divisum inter duos fratres imperium eundem refert: quod certe ut non admittant faciunt *fasces*, facit ipse Janus, quem hoc tetrasticho decoravit Ausonius,

Hic

Hic Jani menſis ſacer eſt; en aſpice, ut aris
Thura micent; ſumant ut pia thura Lares.
Annorum ſeclique caput, natalis honorum,
Purpureos faſtis qui numerat proceres

id quod etiam mecum exiſtimabant illi, qui his ænigmatibus explicandis æterna cum laude incumbunt. Nec aliam ob rationem eundem Deum cerni exiſtimo in numiſmatibus Ælii Cæſaris, & Commodi, quam quia percuſſa fuerunt cum ille ſecundum hic Conſulatum quintum iniret, ſed unde explicandum ſit caput biceps, cui ſpicæ ſunt impoſitæ, in Pompejorum nummis apud Franciſ. Angeloni, fateor me non ſatis clare percipere. Sarapidis & Iſidis capita ſuper eodem quaſi collo conjungi exiſtimat in Juliani Imp. nummo vir doctus, qui Theſaurum Numiſm. Antiquorum apud Batavos vulgavit; idque factum ſuſpicatur ad denotandum, unius utriuſque eandem vim ac potentiam eſſe; atque inde in veteri Inſcriptione conjunctim legi ISIS SERAPIS. Sed ut hoc ultimum alibi explico, ita ex ipſo illo nummo ab aliis edito clariſſime patebit contrarium; quippe in quo diſtincte ſatis cernitur collum Serapidis & collum Iſidis. Adeo ut in hunc cenſum venire non debeant; ne dicam illorum capita non conjuncta ſibi invicem eſſe, quod argumentum elucidandum ſumpſi, per poſteriorem partem, ſed, ut alia & deorum & Impp. bina capita, per latera. In nummo Antonini Pii apud Franciſcum Angeloni cernitur vel Æſculapius, vel Salus bifrons, ita ut unum caput repræſentet illum, alterum vero hanc deam; quemadmodum obſervavit Pet. Bellorius, magni nominis Antiquarius. Mercurius bifrons celebratur Gregorio Nazianzeno, in epiſtola ad Nemeſium: Ἀμφιπρόσωπος Ἑρμῆς, δίγλυφος, οἷα πρόσω τὸ μὲν, ἄλλο δὲ ὄπισθεν: *Bifrons Mercurius dupliciter ſculptus, quaſi aliud ante ſit, aliud retro*; uti illa verba laudat ad Apoſtolium Petrus Pantinus. Et *Mercurium* διπλοῦν Syneſius lib. 1. de Provid. ſcribit Ægyptios feciſſe, *νέον ἱστάντες παρὰ πρεσβύτῃ*: quanquam non tam uni corpori bina capita, Juvenis & ſenis, videantur impoſuiſſe Ægyptii Mercurium deſignantes; quam bina ſimulacra eodem in loco collocaſſe; quomodo Macrob. lib. 1. c. 19. eoſdem ſcribit *Solis ſimulacra pinnata finxiſſe, alterumque cærulea ſpecie, alterum clara*. Relictis bifrontibus vel diis vel hominibus, ad eos, qui trium capitum ſunt trans-

transgrediendum eſt; qui quamvis in nummis, quod equidem ſciam, non occurrant, ab auctoribus tamen prætermiſſi nequaquam ſunt. Mercurius igitur τρικέφαλος, Athenis fuit dedicatus a Procleide, vel Patrocleide, uti Valeſius reſcribit Hipparchi ἱρας-ῇ, qui in trivio conſtitutus vias, quarum nomina adſcripta erant, quo ducerent ſignificabat & caput ad unamquamque viam habebat converſum uti patet ex iis, quæ Harpocration & Suidas in v. τρικέφαλος, & apud eos Philochorus memoriæ mandant. Adeo ut caute legendus ſit Heſychius, qui obſervat Ariſtophanem in Τριφάλητι, ludentem comice dixiſſe Ἑρμῆν τρικέφαλον, non ſecus τετρακέφαλος Mercurius ſacratus eſt ἐν τῇ τριόδῳ τῇ Κεραμεικῷ. Nam inde nequaquam ſequitur, cognomen hoc Mercurii a comico fictum eſſe, talemque nullibi exſtitiſſe; ſed, ſi modo licet de fragmentis judicare, Ariſtophanes hominem τριφάλητι, ornatum, id eſt galea tribus conis inſigni, vel perſona comica forte, quæ tria capita habeat, quales exſtant in Gemmis Socratis a Chifletio editis, τρικέφαλον vocavit, ea ratione, qua in Ceramico viſebatur Mercurius τετρακέφαλος, Mirum autem Heſychium τρικεφάλου exemplum non adferre. Nam talis Mercurius certe Athenis fuit, celebraturque etiam Iſæo apud Harpocrat. & Suidam, illique dicitur prope Veſtam fuiſſe; Auctori M. Etymol. qui clare ſcribit Patroclidem eum dedicaſſe Lycophroni pag. 111. ubi Scholiaſtes eum ita vocari ſcribit quia erat Cæleſtis, marinus & ſubterraneus deus; vel propter τὸ φυσικὸν, ἠθικὸν καὶ λογικὸν; vel denique quia rem habuit cum Hecate, atque ex ea ſuſtulit tres filias: quam ſecundam rationem etiam ante oculos habuit Euſtathius ad Odyſ. Δ. Ἑρμῆς ὁ τρικέφαλος ἄλλιος τὸ τριτὸν τῦ φιλοσοφόσυ λόγον αἰνίττεται: id eſt, *Mercurius triceps ſignificat tres Philoſophiæ partes*; quæ loca licet & mihi obſervata fuerant, malo tamen fateri me debere Henr. Valeſii ingenio; ne forte quis peculatum objiciat zoilus; iiſque addendus Apoſtolius Centur. XIX. Prov. 51.

Diana vel *Hecate* quam *Dianam infernam* vocat Flacius Valer. lib. 5. v. 259. etiam tribus capitibus defœdata culta fuit; notum illud, *tria Virginis ora Dianæ*: indeque *triplex* vocatur Ovid. 1. Faſtor:

Quod ſemel eſt triplici pro virgine cæſa Dianæ.
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.

Et

Et de Hecate idem canit libro eodem,

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.

Græci eam τριπρόσωπον, τρίμορφον, & τριαύχενα appellant, uti ex Lycophrone aliisque apparet, qui possunt consuli, non secus ac Gyraldus, Meursius, Carolus Neapolis & reliqui. In pictura veteri, quæ Nymphæum repræsentat, cernitur sacellum, inque ejus medio tres figuræ, quarum media reliquis duabus tertiam fere partem major est uti ex ectypo apparet.

Vir, qui eam illustravit, doctissimus hic se putat invenisse *Heca-*
„*ten triformen*: parte alia, ait, ad montis crepidinem dearum tri-
„ga, uno sacello dedicata apparet; hanc *triformem* illam *tergemi-*
„*namque Hecaten*, *tria virginis ora Dianæ* affirmare haud dubitave-
„rim. Quæ num vera sint, aliis judicandum relinquo: ego certe semper existimavi triformem Dianam vel Hecatem esse, quæ tria capita uni corpori habebat imposita, quemadmodum illud in Jano bifronte & quadrifonte observamus. Et quando statua quædam τριπρόσωπος dicitur, certe nulla alia potest mentibus imprimi, quam quæ tot vultus habet. Sic Artemidorus lib. 2. c. 42. scribit in somnis videre Ἑκάτην τριπρόσωπον ἑστῶσαν ἐπὶ βάσεως, *super basi stantem* significare motus & peregrinationes. Inter gemmas Abraxeas a Chifletio editas cernuntur binæ; in quibus occurrunt bina monstra tribus capitibus, totidemque manibus deformia; ita tamen, ut unius manus flagellis, & fustibus, alterius anguibus & lampadibus armentur; quas vir eruditus ad Hecaten non absque ratione refert: In lucerna apud Chifletium pag. 1178. cernuntur Isis, una manu sistrum, altera situlam tenens; Serapis comitatus cane, & monstrum tribus pedibus, tribusque capitibus insigne: quod utraque manu

manu tenet lucernas ardentes. Janum præterea Marcus Muſurus *τετραπροσωποφανῆ θεὸν trifrontem deum* vocat; quod num fecerit imitatione veterum, vel quia ſtatuæ Jani fuere tricipites, quales ſe vidiſſe putabat Heinſius, ego quidem aliis diſcutiendum & indagandum relinquo. Quod ad *Quadrifrontes Deos* attinet, eorum certe exemplum in *Jano Quadrifronte* habemus. Advectum illum Romam eſſe captis Phaleris, teſtatur Servius ad lib. 7. Æn. *poſtea captis Phaleris, civitate Tuſciæ, inventum eſt ſimulacrum Jani cum frontibus quatuor: propter quod in foro Tranſitorio conſtitutum eſt illis ſacrarium aliud, quod novimus hodieque quatuor portas habere. Janum certe apud aliquos Quadrifrontem eſſe non mirum eſt. Nam alii eum diei dominum volunt, in quo ortus & occaſus: alii anni totius, quem in quatuor partes conſtat eſſe diviſum:* Et mox; *Nam quaſi mundo ei duas facies dederunt, Orientis & Occidentis, quod jam ſupra dictum eſt: alii quatuor ſecundum quatuor partes mundi.* Macrob. lib. 1. Sat. c. 9. *Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat; ut demonſtrat ſimulacrum ejus Faleris advectum. Bavius Baſſus in eo libro quem de diis compoſuit, Janum bifrontem fungi ait, quaſi ſuperum & inferum janitorem; eundem quadriformem quaſi univerſa climata majeſtate complexus.* Si fides igitur habenda Servio *Janus Quadrifrons* originem ſuam debet civitati Tuſciæ Phaleris, ſive *Faleriis;* & propterea locum nequaquam videtur habere poſſe φάλαρα, Theſſaliæ urbs, quæ tamen notis inſerit. Talem præterea Janum celebrat Codinus in Origin. Conſtant: Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάνου ἵσταται τετράμορφον διὰ τὰς τέσσαρας τροπάς: & Joannes Philadelphenſis in libro inedito de Menſibus ſcribit, ejuſmodi Jani ſignum extare in foro Nervæ, quemadmodum obſervavit Lambecius. In foro igitur Nervæ, quod *Tranſitorium* dicebatur, fuit & ſtatua & ædes Jani Quadrifrontis cujus caput templo impoſitum ex nummo Auguſti repræſentat Choulius; quique totus cernitur in Hadriani Imp. numiſmate, apud Antiquarios obvio. Quin & P. Victor in deſcript. urbis Romæ, *Janos Quadrifrontes ſex & triginta celebrat*: per quos tamen non tam ſtatuæ ſunt intelligendæ, quam tranſitiones perviæ, quarum latera quatuor tranſiri poterant; quo ſenſu *Janus* frequenter non modo uſurpatur, ſed etiam Livio lib. 41, c. 27. *In his & cloacam circumducendam & forum porticibus taberniſque claudendum & Janos tres faciendos*: quæ verba nequaquam, ut Oizelius arbitratur, ſignifi-

gnificant, tres Jani Bifrontis ſtatuas in foro Romano fuiſſe; id quod mirari convenit virum eruditum commentari, quia jam olim Torrentius ad Horatium *tres Jani ſtatuas* Acroni laudatas, recte rejecit. Præter Janum autem neminem deorum novi, qui ita factus fuerit. Apollo quidem quatuor manus, totidemque aures habuit, apud Lacedæmones, quemadmodum teſtantur Soſibius apud Zenob. Cent. 1. Prov. 54. Diogenianus Centur. 2. Prov. 5. Heſychius in vv. Κυείδιον, & Κυνάας; quorum loca occupavit Meurſius in Miſcellaneis Laconicis: quibuſcunque addendus eſt Libanius Orat. XI. Tom. 2: ſed de quatuor capitibus nihil occurrit. Alter nummus eſt Abydenorum, qui neſcio an ab ullo Antiquario vulgatus ſit.

Cernitur in eo Diana, pharetram & arcum poſt tergum rejecta gerens; eamque Deam ab Abydenis templo cultam fuiſſe, patet ex Polyb. lib. 16, c. 16: ubi narrat eos per Philippum Macedoniæ Regem ad extrema redactos conſilia cepiſſe mulieres, liberos ſeque adeo ipſos occidendi; & eum in finem *τὰς μὲν γυναῖκας συναθροῖσαι εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἁπάσας.* Ab altera vero parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accenſa, & ſupra ΑΒΥΔΗΝΩΝ infra vero ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: quod nomen magiſtratus videtur eſſe. Num autem aquila ad Jovem, cui illa ſacra, referri debeat, an vero aliam ob cauſam nummis indita ſit, ignotum utique eſt. Et cum nihil ſingulare nummus hic nos doceat, niſi Dianam ab Abydenis cultam fuiſſe, ad tertium numiſma me conferam, quod rarum certe eſt & necdum luce publica donatum. Conſpicitur in eo Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem deus ſtans acum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ cum litteris ΣΑΕ a posteriore vero nota aliqua & ΤΜΙΘΕΩΣ: infra vero ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ... ΜΑΝΔΡ.. uti ex ectypo clare patebit.

Litteræ nonnullæ difficulter cognosci possunt, sed proculdubio fuit ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; indeque clarum erit nummum percussum esse ab Alexandrensibus Troadis; inque eo conspici Apollinem Smintheum ex Homero, Strabone, aliisque satis notum. Nam haud procul a fluvio Scamandro urbs illa fuit; Plin. l. 5, c. 30. *Troadis locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipsaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Rom. oppidum Nee. Scamander amnis navigabilis, & promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achaorum in quem influit Xanthus Simeonti junctus: stagnumque prius faciens Palæscamander.* Agit de hac urbe Tristanus Tom. I. p. 752. sed arbitror virum doctissimum subinde falli, & Alexandriam Troadis cum ipsa Troia vel Ilio confundere. Quod enim censet a Ptolomæo lib. 5, c. 2. *Troadis* situm his describi verbis; τῆς δ' Ἴδης μεταξὺ καὶ τῆς θαλάττης ἡ Τροία κεῖται συνάπτουσα τῷ ὄρει: *Inter Idam & mare sita est Troia montem attingens*: Ptolomæique *Trojam* eandem urbem esse cum ea, quam Strabo lib. XII. *Troadem* vocat, in eo mirifice fallitur. Nam verba hæc non sunt Ptolomæi, sed ipsius Strabonis pag. 574. deinde *Alexandria Troas* adjacebat mari, uti vel ex Apostol. Actis patet, Troja autem vel Ilium monti Idæ, easdemque urbes apertissime distinguit Geographus pag. 593. Arbitratur præterea vir doctus Alexandriam Troadis nomen suum accepisse ab Alexandro Paride, vel a loco Idæ, cui nomen *Alexandria*, & in quo libidinantium dearum judex sederat. Verum clare satis Strabo memoriæ mandat Lysimachum Ilii curam, nec non Alexandriæ habuisse, συνῳκισμένης μὲν ἤδη ὑπ' Ἀντιγόνου καὶ καλουμένης

της Αντιγονίας, μεταβαλέσης ᾗ τένομα, quia pium esse existimabant Alexandri successores hujus primum, deinde suo apppellatas nomine urbes condere; & alibi narrat Antigonum Cebrenios ac Scepsios in urbem coëgisse tunc temporis Antigoniam, suo vero Alexandriam dictam; in ea mansisse Cebrenos, Scepsios autem permissu Lysimachi in patriam rediisse. Non igitur a Paride, verum ab Alexandro Magno nomen habuit; & forte postquam Lysimachus urbi nomen istud dedit, ad distinctionem aliarum ejusdem nominis urbium, *Alexandria Troas* gentili regionis nomine dicta est; quomodo appellatur Liv. 35, 42. & 37, 35. Ptolomæo & Straboni, quem Interpreti non fuisse intellectum optime animadvertit Illustris Spanhemius, & quia ipsa, uti notum est, regio *Troas* vocatur, inde Strabo eam lib. 2. nominat Αλεξάνδρειαν Τρωάδος; Stephanus eandem facit πόλιν Τροίας: & Polybius lib. 5. extremo scribit facinus egregium editum esse ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Τρωάδα κατοικούντων Αλεξανδρέων: qua urbe cum ortus fuerit Nicomachus, Suidę vocatur Αλεξανδρεὺς τῆς Τρωϊκῆς. Samuel Petitus vir doctus admodum Lib. 1. Var. Lect. cap. 12. Alexandriam nostram etiam Βοτὰ scribit appellari, quia lauro celebris erat, Plinio lib. 15. extr. nec non Dioscoride celebrantibus *Alexandrinam laurum*, quam iidem *Idæam* appellant. Sed adhuc quæro, unde ea expiscatus sit ille. Nam Βοτὰ non significat φυτὸν, ut videtur velle, sed Βοσκήματα, interprete Hesychio; & apud Stephanum scribitur Βοτάνη; verbaque illius non de urbe, vel loco, accipienda sunt, sed de *lauru Alexandrea*, uti multis evincit Salmasius ad Solinum; id quod Petitum docere debuissent sequentia, eam n. laurum alios δανάην, alios χαμαιδαφύνην, appellare. Nummus igitur *Alexandrenses ad Scamandrum* nobis ob oculos ponit; isque fluvius in alio Getæ, qui inscribitur ΙΛΙΕΩΝ ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ, occurrit. Alio nomine *Xanthus* dictus fuit; Hesych. Σκάμανδρος ποταμὸς ὃς καὶ Ξάνθος καλεῖται; & Homerus fingit fluvium hunc ab hominibus quidem *Scamandrum*, a diis autem *Xanthum* vocari; cujus fictionis causam vide apud Isaacum Vossium, Virum maximum in Observationibus ad Catullum. Et hoc est quod auctor brevium Scholiorum ad Hom. Il. A. v. 403. observat, allato fluvii hujus & aliis exemplis, τῶν διωνύμων τὸ μὲν πρότερον ὄνομα εἰς θεὸς Homerum ἀναφέρειν; τὸ δὲ δεύτερον εἰς ἀνθρώπους. Initio igitur *Xanthus*, postea

ftea *Scamander* eft appellatus, idque a Scamandro Rege in eo fubmerfo, uti Servius ad Lib. 4. Æn. v. 108. commentatur. Auctor de Flumin. eum facit Corybantis & Demodices filium, & furore correptum propter vifa Rheæ myfteria in fluvium fe præcipitaffe, unde *Scamander* dictus fuit, fcribit. Aliam tamen nominis rationem reddit Euftathius ad Il. μ. p. 890. & φ. pag. 1197. nempe *Xanthum* appellari, quia τὰς λυμβοὺς ξανθίζει. vel quia Venus ante judicium in illo cum fe lavaffet ξανθὰς τρίχας habuit : *Scamandrum* vero, tanquam dicas Κάμανδρον, quia κάματον ἀνδρὸς ; id eft, Herculis Iliam oppugnantis laborem, five eum fitientem παραμυθήσατο, vel quia Herois σκάμμα Xanthum e terra oriri fecit. Sed qui præcipue notandus in nummo venit, eft *Apollo Smintheus*. Et primo quidem obfervandum primam ultimæ vocis litteram hac figura effe ⌶ , uti fatis ex maxima ejus parte integra patet. Nam ita littera Σ. fcribebatur nonnunquam; extatque eadem in Inf. antiqua, quam exhibet Gruterus pag. ccx. tefte Gualtero in notis ad Tabulas Siciliæ antiquas; & ut hoc obiter adjiciam, fimiliter Z. effingere folebant, uti docet nos Smyrnæorum nummus pag. 273. Thefauri Palatini, in quo ⌶ΕΥΣ id eft, ΖΕΥΣ legitur. Deinde littera. N. vel fuperpofita virgula transverfa, quæ tamen figni videtur potius pars effe, denotatur, vel omittitur; quod ultimum in Latinis Infcriptionibus frequenter obfervatur : in Inf. I. p. CLXXIII. Gruteri, IMPESA pro *impenfa*; in alia apud Fabrettum p. 68. ad Col. Trajanam MESIBUS pro *menfibus*, & p. 35. DISPESATOR pro *difpenfator*. Smintheus igitur Apollo cernitur armatus arcu & pharetra; qua re forte refpicitur ad veterem hiftoriam, quam memoriæ mandat Polemon apud Scholiaftem Homeri ad Iliad. A. v. 39. Crinis nempe facerdos erat Apollinis in urbe Myfiæ, cui nomen Chryfe : huic iratus deus cum foret, mifit mures in agros ipfius; qui fruges corrumpebant. βουληθεὶς δέ ποτε ὁ θεὸς αὐτοῦ καταλλαγῆναι, venit ad Orden ἀρχιβουκόλον ipfius; a quo hofpitio fufceptus, promifit mala fe fubmoturum; & ftatim mures τοξεύσας vel fagittis occidens perdidit; juffitque Crinidi fignificari ἐπιφάνειαν ipfius, qui Apollini templum exftruxit, illud appellans ἱερὸν Σμινθέως, quia propria dialecto mures Σμίνθοι dicuntur. Euftathius quoque ad Iliad. A. p. 34. fcribit Apollinem mures occidiffe, qui fegetes Crinidis corrumpebant, inde-

indeque eum Sminthei vel Μυοκτόνυ Apollinis templum extruxisse: & hæc historia proculdubio lucem dabit Arnobio lib. 3. pag. 119. ubi Apollo vocatur *Sminthiorum pernicies murum*; quod monere obliti sunt eruditi commentatores. Alii plane diversam originem huic cognomini adscribunt, quam videre licet apud eundem Scholiastem, Eustathium, Tzetzem ad Lycophr. p. 192. Servium ad lib. 3. Æn. v. 108. Ælian. lib. 12. c. 5. de Animal. nec non Strabon. lib. 13. ubi, quod notandum præcipue, scribit, Apollinis Sminthii simulacrum, factum a Scopa Pario sub pede murem habuisse; & Heraclidem Ponticum narrare, mures, cum circa templum abundarent, sacros esse habitos, καὶ τὸ ξόανον ὕτω κατασκευασθῆναι βεβηκὸς ἐπὶ τῷ μυί: quæ etiam memorat Eustathius; verum apud eum male, ut puto, scribitur Ηρακλέων ὁ Ποντικός. Hesychio Σμίνθος exponitur *mus*, & Apollo dicitur Σμινθεὺς nominari, διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασὶ βεβηκέναι; *quia super muris foramine vel cavernula stabat*; quod abit multum a Strabone, qui *murem*, quem censeo esse præferrendum memorat. Ælianus scribit mures cultos ibi fuisse, in æde Apollinis cicures ali, albos sub ara latibula sua habere, apud tripodem Apollinis, murem stare: & denique *Smintheum* appellari, ὅτι ζέων θεῖ, *quia fervens currit*. Observandum præterea nomen hoc non modo illi loco datum fuisse, verum etiam aliis, uti binis, qui in vicinia templi hujus erant, aliis in agro Larissæo, ἐν τῇ παραλίᾳ in Rhodo & Lindo, καὶ ἄλλοθι δὲ πολλαχῦ teste Strabone, qui etiam lib. 10. prope Κορησσίαν & Pœëessam urbes Cei insulæ celebrat Apollinis Sminthii templa. Quin & notandum Alexandriæ Troadis incolas narrare Sibyllam Herophilen fuisse νεωκόρον Apollinis Sminthei: illam mortuam ἐν τῇ Τρωάδι, & monumentum vel sepulchrum esse ἐν τῷ ἄλσει τῦ Σμινθέως, teste Pausania lib. 10. Atque hic locus proculdubio est Σμίνθιον ἄλσος memoratum Stephano, quod non satis perceperunt viri doctissimi; quanquam existimem satis negligenter hic versatum esse Hermolaum, qui Stephanum in Epitomen redegit: & multa omisisse, cum Strabo luci sive sylvæ non meminerit. Sed occasione Alexandriæ examinandum, num nummus, quem exhibet Patinus pag. 5. & in quo cernitur hinc ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ inde ΑΙΓΑΙΩΝ possit referri ad Alexandriam ἐν Αἰγαίοις ἢ καὶ Σκυθία, uti facit Harduinus. Mihi certe ἀδύνατον videtur, illud inde

 expiscari

expiſcari poſſe, & potiori jure videntur Viri eruditiſſimi ad Ἀιγῶν aliquam decurrere, quarum Stephanus meminit; quippe qui memorat Ἀιγὰς multas, Ciliciæ, Macedoniæ, Cherroneſi, Thraciæ, Æolidis, Lydiæ, Locridis, Ætoliæ, & Eubœæ: & quia reliquæ urbes, qui Sacrum Senatum nummis ſuis indiderunt, fuerunt Aſiaticę, ſuſpicio mihi oborta unam ex iis Ægis intelligendam eſſe. Auctor quidem Chronici Alexandrini ſextam Alexandriam vocat τὴν κατὰ Σκυθίαν ἐν Αἰγαίοις; ſed is loca, ubi hujus nominis urbes ſitæ fuerunt, tam mira enarrat, ut quid de iſtis ſentiendum ſit, vix conſtet. Videtur & ejus meminiſſe Auctor ſabularis vitæ Alexandri, cujus integrum locum adſcribam, ut habeant peritiores, ſi tanti judicabunt, in quo ſeſe exerceant. *Nomina civitatum, quas extruxit Alexander. Prima Alexandrina, quæ dicitur Ypuſvitas: Secunda Alex. Yepiperium: Tertia Alex. dicitur* SITHIA: *quarta Ercuſtria: quinta Ymiteon: ſexta Bucifalon ſub fluvio Silonis. Septima Alex. ſub fluvio Tigris: octava Babylon: Nona apud Troadam: decima Maſagetas: undecima Yprexiaton:* 12, *Alex. dicitur Egyptus.* In nummo quidem Alexandri Severi, qui exſtat in Cimelio Regio, legitur ΑΙΓΑΙΩΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΠΟΛΙΣ Sed hoc nomen Ægæ videntur habuiſſe ab Alexandro Severo, uti eadem urbs in alio nummo a Macrino *Macrinopolis* appellatur; non ſecus ac Ancyra in honorem Caracallæ *Antoniniana*, Tarſus in honorem Macrini Μακρεινιανή. & ipſi Ægienſes Hadriano *Adriani*, & a Commodo *Commodiani* dicti fuerunt. Præterea, ut hoc addam in Gruteri Indice dicitur eſſe *Alexandria in Italia*; verum in Inſ. 3. p. CCLXXII. legitur

COL. VEN. LENIA. AUG
ALEXANDRIA. ANT
APPELLINATIUM.

quæ colonia quomodo vocata, aut ubi fuerit fateor me ignorare. Tres tandem litteræ ΣΛΕ: videntur notæ numerales eſſe & æram quandam indicare. Hæc ſcripſeram, & ecce mihi ab Ampliſſimo & Nobiliſſimo Spanhemio Ezechiele, cujus amicitia immenſus mihi honor eſt, litterę, quibus conſultus & rogatus, mirum quantum tres hi nummi illuſtrantur. Gratum tibi, Lector, proculdubio erit, ſi tecum communicem, quæ vir tam præclarus, & qui parem in hoc ſtudiorum genere non habet, ad me pro ſingu-

„ lari

„ lari ſua humanitate Februario proximo miſit. De tribus illis „ nummis Græcis, quorum primæ tuæ ante annum ſcriptæ me- „ minerunt, & in noviſſimis denuo recordaris, illud habeas in li- „ mine, me haud leviter ob factam tibi eorum copiam, gratulari. „ Sunt enim omnino quantivis pretii, neque hactenus a me ali- „ bi in præclaris, ac locupletibus Cimeliarchiis viſi aut obſervati. „ Primus autem, quem memoras, ab Abydenis percuſſus cum Dianæ, „ παρθενικῆς τε φαρέτρης, ut de eadem vetus Epigramma, effigie, „ nullum faceſſet negotium, ubi reputaveris Abydum, quod e „ Strabone & Stephano notum, Mileſiorum coloniam, apud quos „ Diana juxta Apollinem culta, immo cujus ductu & auſpiciis Mi- „ letus ſcilicet condita, teſte Callimacho in Dianam v. 226.

Μιλήτῳ ἐπίδημε, σὲ γὰρ ποιήσατο Νηλεὺς

„ Unde etiam, quod obiter obſervo, feſtum Νηληΐς, cujus Plu- „ tarchus aliique meminerunt, Dianæ apud Mileſios ſacrum & fre- „ quens etiam hujus Deæ in Mileſiorum nummis effigies. Notum „ autem, ac Tibi, qui hæc accuratiſſime tenes, vel e penu num- „ maria luculenter obvium, deducta vulgo in Colonias, ac ab iiſ- „ dem retenta Originem ſeu Metropoleon ſacra. Ut vel inde ab- „ unde liqueat, cur ſignum Dianæ occurrat, cum in tuo, tum „ in alio Abydenorum nummo, quem in Vero apud Patinum vi- „ deas, & inde retulit Harduinus. In aliis autem Abydenorum „ nummis, quos verſare mihi hactenus licuit, nonnunquam Cy- „ bele, in tractu quippe Phrygiæ vicino, aut pileati Dioſcuri, „ conſueta & ſalutaria maritimarum, qualis Abydus, urbium nu- „ mina, Σωτῆρες ἐπὶ ξυροῦ ἤδη ἐόντων; aut infelix illud amantium „ par Hero & Leander conſpiciuntur. Ad alterum, quod adti- „ net, Tenediorum nempe nummum cum duobus capitibus jun- „ ctis, & ſecuri, nota jam tibi & comperta, quæ apud Stepha- „ num, Suidam, alioſque, ad plenum utriuſque ſymboli expla- „ nationem faciunt. Diverſa paulo, quam innuis a Golziano num- „ mo, figuræ imberbis quam tuus præfert, effigies, non ad mu- „ lierem forte, ſed ad juncta Regii adoleſcentis cum mœcha, & „ ſecuri cum eadem percuſſi capita poteſt, mea ſententia, haud in- „ commode referri, & quo reſpexiſſe etiam videtur Stephanus, „ Διὰ τοῦτο φησὶ καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Τενεδίων κεχαράχθαι, ἐν „ μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει πέλεκυν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, nem-

„ pe

,, pe filii & mœchæ, qui pœnas dederant εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν ,, παῖδα παθήματος. Idem etiam clare innuit Suidas, de hoc ipso ,, agens Tenediorum nummo, ἐφ' οὗ μὲν πέλεκυς, ἐφ' οὗ δὲ δύο ,, πρόσωπα ἐπ' ἑνὸς αὐχένος. Uva autem in eodem nummo tuo ,, signata, feracem vino, quod aliunde liquet, tractum haud mi- ,, nus ac Bacchus cum scypho in nummo Commodi Gazæ Regiæ, ,, vicinam Tenedo Lesbum, οἰνήρη dictum in veteri Epigrammate, ,, familiari utroque hujus rei in nummis symbolo; continuo ar- ,, guit. Utramque certe insulam conjungi videas apud Perie- ,, getem,

Λέσβου τ' εὐρυχεύροιο καὶ ἱμερτῆς Τενέδοιο.

,, Tertius autem seu postremus nummus a Te commemoratus, ,, cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ, Scamandri præterea, & Apolli- ,, nis Smynthei nominibus, omnino præclarus est, nec alibi hacte- ,, nus, quantum ego scio, visus. Scamandri quidem meminit num- ,, mus e Ligorii Collectaneis ab Holstenio ad Stephanum p. 16. ,, prolatus, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ ΙΛΙΕΩΝ, quem in schedas meas Ro- ,, mæ, ex inspecto ibidem Ligorii opere, pridem retuleram. ΣΚΑ- ,, ΜΑΝΔΡΟΣ etiam, si per ultimum litteræ ferme, uti refers, exe- ,, sæ ductum licet, legi in eodem tuo nummo mallem, quam ,, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; sicuti passim expressa videas casu recto fluviorum ,, in antiquis nummis nomina ΚΥΜΑΙΩΝ ΓΛΑΥΚΟΣ : ΕΦΕΣΙΩΝ ,, ΚΑΙΣΤΡΟΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΜΕΛΗΣ, ut plura id genus mittam, ,, & in superiori nummo ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ. Sed hoc leve: Scaman- ,, der vero ille cum veterum, Homeri exemplo, monumentis val- ,, de celebratus, tum ab Alexandria Troade, quod jure observas, ,, haud procul decurrens, ut commode in nummo illius urbis si- ,, gnari meruerit. Hanc autem Alexandriam a Troja seu Ilio, ,, quod olim etiam uti recordaris, monui, diversam omnino vere ,, adseris, nomenque ei non a Trajano Alexandro, sed ab Alexan- ,, dro Macedone, quod Strabo aperte innuit, idque Lysimacho ,, auctore, quum prius *Antigonea* diceretur inditum. Adscriptæ ,, autem in eodem tuo nummo, quas memoras, litteræ ΣΛΕ, ur- ,, bis epocham, annorum nempe ccxxxv. liquido, mea sententia ,, arguunt. Unde si ad Lysimachi, a quo urbs dicta *Alexandrea*, ,, res in tractu illo gestas, & quarum Diodorus meminit lib. xx.

,, æræ

„ æræ caput revoces, hoc eſt, ad Olympiada CXIX, aut juxta alios „ CXX, ſeu ante Chriſtum CCC, cuſi inde ætatem nummi eruas, „ circiter quarto Olympiados CLXXVIII, ſeu ante Chriſtum LXV, „ nemper circa tempora debellati a Pompejo Tigranis. Quanquam, „ quod parum hic refert, nec jam hujus loci, unius forte aut al- „ terius anni, pro diverſis Chronologorum calculis, ratio haberi „ hic poſſit. Ex quo autem Colonia Romana in eandem Alexan- „ driam ſub Auguſto, quod e nummis liquet & firmat Strabo, „ deducta, omiſſa inde in iis hujus Æræ memoria, & Latini vul- „ go illius urbis nummi, cum variis *Coloniæ Alexandrinæ Auguſtæ, „ Troadis*, aut *Coloniæ Aureliæ Antonianæ Alexandriæ*, vel *Alexan- „ drinæ*, qualem nummum alibi primus protulit, appellationibus, „ e quibus geminos male Holſtenius ad Stephanum p. 24. ad *Ale- „ xandriam* Ægypti retulit. Alterius quidem Æræ Alexandrinæ, „ h. e. Μεγαλοπόλεως, meminit nummus Eliogabali, Gazæ Regiæ, „ a me pridem in eadem viſus & notatus, ac nuper ab Harduino „ cum aliis ex indice admirandi illius Cimelii deſcriptus. Diverſa „ vero eadem ab Æra Alexandreæ ſeu Alexandri, ac inde *Dulher- „ najim* Arabibus dicta, de qua pridem Scaliger in Canonibus Iſa- „ gogicis, quæ etiam ſuperiori Æra Alexandriæ Troadis longe an- „ tiquior, eadem quippe cum Æra Seleucidarum. Sed hoc obi- „ ter. Apollinis autem Smynthei, quem memorat itidem num- „ mus hujus Troadis tuus, familiaris olim in toto illo tractu cul- „ tus, neque ſolum, quod ex primo Iliados notum, apud com- „ memoratos paulo ante Tenedios a Troade iſta haud procul diſſi- „ tos. Ita Chryſas, urbs illius loci, ſacra eidem Smyntheo, a „ quo λόγοι Σμινθιακοὶ apud Euſtath. ad Iliad. A. p. 34. Mirari „ tantummodo quiſpiam poſſet, quod nullum in illo tuo nummo, „ neque enim obſervare id & monere in tuis ad me litteris ſuperſe- „ diſſes, veſtigium occurrat Dei illius ſupra murem, unde ei no- „ men inditum volunt, quemque calcat aut percutit, ſtantis: qua- „ le ſcilicet ejuſdem Smynthei ſimulacrum deſcribit commemorato „ ante loco Euſtathius, ὃν καὶ ἱδρύκασι μυὸς ἐπὶ βεβηκότα, ὡσανεὶ πα- „ τάξαντα τὸ θηρίον. Verum, ut alia jam mittam, non hanc ſolam „ a muribus denominationem *Smynthei* Apollinis arceſſit ibidem Eu- „ ſtathius, ſed opportuniorem procul dubio, ab urbe illius tractus „ Smyntheo. Hæc ſunt, quæ Vir ille Magnus, & Antiquitatum

Interpres feliciſſimus pro ſingulari, qua fulget & illuſtris eſt licet in ampla dignitate conſtitutus ſit, humanitate ad me miſit; quæ ſi tibi, Lector, tantum, quantum mihi arrident, placebunt certe plurimum. In agro Sylvaducenſi exiguus pagus eſt, cui nomen *Rummel*: qui ante annos aliquot nobis dedit C. JANUARINUM SEXTUM INTERPRETEM, uti docui in Inſcriptionibus Antiquis, quas una cum Apotheoſi Homeri vulgavi. In eodem loco inventus eſt & alius lapis, ingens ſatis, & candidi coloris, quem mihi dono miſit Ampliſſimus Vir, Henricus Copez, Urbis illius Senator, & antiquarum rerum ſtudioſiſſimus. Continet marmor illud Inſcriptionem tam elegantem, ut affirmare non dubitem ſimilem his in terris vix repertam eſſe:

.. ACSUSA
NO. HERCULI
SACRU. FLVAS
VIHTIRMATIS FIL
S MMUS MAGISTRA
. IVITATIS BATAVOR·
V. S. L. M.

Occurrit igitur hic HERCULES MACSUSANUS, qui proculdubio non ſecus ac *Deuſonienſis*, aliique Dii topici abſque numero a loco, in quo cultus fuit, nomen habuit. In Inſcript. 4. pag. MLXX. apud Gruterum, quæ Weſtcapellæ Zelandorum reperta eſt, ſcribitur HERCULI MARCUSANO: in nummis vero Poſthumi apud Antiquarios obviis, HERC. MACUSANO: quomodo etiam in lapide laudato legi, teſtis eſt Boxhornius cap. 1. Quæſt. Rom. quem tamen recte carpit Triſtanus Tom. 3. p. 146. quod inde faciat MAGNO SANCTO. Nam certe in numiſmate ſatis clare legitur MACUSANO, & in meo marmore addita littera mACSUSANO: arbitrorque apud Antiquarium non minimi nominis male ſcribi MAGUSANO, & Mezzabarbam, ſpectatæ etiam diligentiæ peritiæque virum, inde aliam epigraphen a MACUSANO facere; quia apud Triſtanum C. non autem

tem G. occurrit. In qua regione vel urbs, vel locus, a quo Hercules nomen accepit, ſitus fuerit, utique incertum manet, cum apud neminem veterum, quod ſciam, memoretur vel *Macuſum*, vel *Maſcuſum*. Credibile tamen eſt, illud nomen loco alicui in Gallis verſus Rhenum inditum fuiſſe, quia & altera & hæc inſcriptio in illo tractu inventę ſunt. Sique verum eſt, quod notant celebres Antiquarii, Poſthumum ſub nomine *Herculis Macſuſani* cultum fuiſſe, id quod rejiciendum nequaquam videtur, ad ejus imperium quod incidit in annum Chriſti 250. V.C. 1012. Inſcriptio noſtra erit referenda; unde de ejus antiquitate judicium fieri poteſt Herculem certe ſæpe in nummis ejus datur conſpicere, additis Inſcriptionibus: HERC. PACIFERO: HERCULI ARGIVO: HERCULI LYBICO: HERC. DEUSONIENSI: HERCULI ERYMANTHINO; INVICTO: ROMANO: IMMORTALI & HERCULEM: & inde haud abſurde colligitur Gallos, quorum ſummus erga Poſthumum erat amor, quod ſubmotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in priſtinam ſecuritatem revocaſſet imperium, teſte Trebellio Pollione, eum ut Herculem monſtrorum domitorem coluiſſe. Atque hoc vel inde patet, quia certe deus Hercules iis cognominibus in Galliis cultus non fuit; ſed data illa cognomina ſunt Poſthumo, tanquam in vincendis Germanis parem Herculi laborem exantlaſſet. Et firmant hoc alii nummi, in quibus occurrit VIRTUS EQUITUM, POSTUMI AUG. & AETERNITAS AUG. cum Hercule leonem domante, ejus exuvias gerente, clavam atque arcum, & Imperatori imponente coronam: nec non unus Poſthumi filii, in cujus averſa area HERCULI DEUSONIENSI legitur, & conſpicitur caput Poſthumi patris. Is qui hoc monumentum poſuit, vocatur FLAVIUS VITHIRMATIS FILIUS; & patris nomen ſatis ſuperque docet, eum origine Gallum vel Batavum fuiſſe. Solebant autem provinciales Romana nomina adſumere; Sic frater Arminii *Flavius* cognomento fuit, teſte Tac. 2. A. 9. & *Claudius Civilis*, *Julius Paulus*, *Julius Brigantius*, *Claudius Labeo* nomina Romana habent. VITHIRMAS proculdubio eſt nomen Batavum vel Gallicum; & neſcio an alibi ſimile occurrat. Præcipue autem notandus eſt SUMMUS MAGISTRATUS CIVITATIS BATAVORUM. Quod ſi CIVITAS hic complecteretur

tur omnes Batavos, qui iisdem legibus vivebant & unum constituebant Reip. corpus, uti usurpatur Cæsari lib. 1. de Bello Gall. c. 12. ubi *civitas Helvetiæ*; Tac. 2. A. 61. ubi *Æduorum*; Germ. c. 37. ubi *Cimbrorum* c. 41. ubi *Hermandurorum*; Agric. c. 17. ubi *Brigantum Civitates* occurrunt: quomodo & Vellejus 1, 3. Thessaliam appellat *Myrmidonum civitatem*, illustre certe monumentum haberemus, ex quo aliquo modo colligi posset Batavorum quale regimen circa illa tempora fuerit. Et *Civitatem Batavorum* eo sensu posuit Tacitus 4. H. 56. *pollicitusque, si præsidium daretur, iturum in Batavos, & potiorem* CIVITATIS *partem ad societatem Romanorum retracturum.* Quod si autem per *civitatem* intelligere placet urbem, vel oppidum: quo sensu hanc vocem usurpatam esse constat, vel ex his Verrii Flacci apud A. Gellium Lib. 18. c. 7. verbis: CIVITATEM *& pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine dici*: urbem conservat marmor, quæ per excellentiam *Batavorum civitas* vel *oppidum*, dicta fuit. Sed incertum valde est, ubi hanc quærere debeamus, quia plures fuere Batavorum urbes. Nam Ptolomæus lib. Geogr. 2. c. 9. memorat λουγόδεινον, & Βατάυοδουρον, & ultimam quidem μεσόγειον. Verum si aliqua ex his duabus intelligenda foret, proculdubio adjectum fuisset ipsum vel Lugduni vel Batavoduri nomen in marmore: unde nescio quam valde mihi placeat illorum opinio, qui censent aliam urbem fuisse, quam peculiari ratione vel *Oppidum* vel *Civitatem Batavorum* vocarunt. Tacitus 5. Histor. 19. *Civili Chaucorum auxilia venere. Non tamen ausus* OPIDUM BATAVORUM *armis tueri, raptis quæ ferri poterant; ceteris injecto igni in insulam concessit.* Cluverius & alii *Batenburgum* intelligunt; sed nequaquam verisimile est Civilem acie circa Castra Vetera victum & agitantem animo petere Bataviam, cujus primo Mosam & Batenburgum, inde iterum Vahalim petiisse. Sunt qui cum antiquis codicibus rescribant *oppida*; eamque lectionem amplectitur Lipsius, quia nullum oppidi nomen adpositum. Certe Batavi ripam Gallicam una cum insula tenuere: Tac. 4. H. 12. *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ ora vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Verum num plura oppida

da in ora Gallica habuerint incertum valde eſt. Quod ſi rationem inire volumus, & perpendere, veteres rariſſime oppida in locis paludoſis & paſcuis condidiſſe, videtur certum oppida illa non potuiſſe eſſe poſita niſi intra illud ſpatium, quod inter divortium Rheni Vahaliſque, & Noviomagum eſt; & ſi totus ille tractus examinetur diligenter, patebit vix alio loco oppidum exſtrui potuiſſe, quam ubi nunc Noviomagum ſitum eſt. Nam ex abruptis montibus & confragoſis, atque e fruticetis & ſylvis, quæ regionem eam occupant, conſtat, loca illa inculta relicta eſſe. Hincque ſimul ratio peti poterit cur Civilis non in principio Batavi agri in inſulam conceſſerit, ſylvis ſcilicet fruticetiſque illud impedientibus: ſed neceſſe habuerit uſque ad Batavorum oppidum confugere. Præterea nullibi in toto hoc tractu tot Antiquitates reperiuntur quam Noviomagi, illæque certum indicium ſunt, non a Caroli Magni temporibus, verum diu ante, & ſub primis Romanorum temporibus urbem hanc celebrem fuiſſe. Si quis igitur *Civitatem* pro oppido vel urbe accipere velit, ego crederem, non incommode *Noviomagum* poſſe intelligi; certe de illo Tacitum loqui, qui & Coloniam Agrippinenſem *Ubiorum oppidum* appellat. Neque tamen eorum ſententiam condamno, qui vel *oppida* apud Tacitum reſcribunt, & plura Batavos habuiſſe oppida in ora Gallica exiſtimant; ſed argumentum illis non ſuppeditant hæc verba, *ceteris injecto igni*; neque enim *&* *ceteris* ad oppida reſpicit; ſed ad res, quæ in oppido Batavorum erant; quarum nonnullas vero igne conſumpſit, ne ſcilicet inde aliquid ad Romanos perveniret. Qui plura hanc in rem deſiderat, adire poteſt Joh. Smetii τοῦ μακαρίτου & Antiquitatum ſollertiſſimi enodatoris *Oppidum Batavorum*; & Iſaaci Pontani Diſceptationes Chorographicas & proculdubio Theodorus Rycquius, Hiſtoriæ apud Batavos Profeſſor eruditiſſimus, & facundiſſimus hæc pluribus in nova Taciti editione illuſtrabit; cujus viri ſententia ingens pondus vel huic vel illi explicationi certe adlatura eſt. Quod ſi per CIVITATEM omnis gens intelligenda eſt obſervandum inprimis, uſos fuiſſe *Batavos* ſuis legibus; nec paruiſſe Romanis vel proconſulibus vel proprætoribus, vel aliis qui cum imperio mittebantur. Civilis apud Tac. 4. H. 12. gloriatur, *eos tributorum expertos* eſſe, & 5. H. c. 25. ipſi Batavi *ſibi non tributa ſed virtutem & viros indici: proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit, honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum*

 feminas

feminas tolerari. Et ipſe Tacitus 4. H. 12. eos ſcribit nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attritos, viros tantum armaque imperio miniſtrare, & cohortes vetere inſtituto nobiliſſimos popularium rexiſſe; & c. 29. Germ. ita de celebri hac gente loquitur. *Manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit; exempti oneribus & collationibus & tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur.* Quæ omnia indicant Batavos reverenter habuiſſe Imperium Romanum, ſed tamen illi nequaquam plane fuiſſe ſubditos, ita ut rectores ab urbe æterna recipere cogerentur. Et inſigne huic decori gentis antiquæ præbent eorum duces Tutor Claſſicus & Civilis, dum 4. H. 78. *ſuis quiſque locis pugnam cientes Gallos pro* LIBERTATE, *Batavos pro* GLORIA, *Germanos ad* PRAEDAM *inſtigabant.* Nam Gallia jam in Provinciæ formam erat redacta, Germanis nihil cum Romanis erat, & Batavi eos quidem comiter colebant, ſed non habebant dominos, ideoque non pro libertate, ſed pro veteri gentis gloria certabant. In Inſcriptionibus, quæ Caracallę & Severi temporibus poſitæ fuerunt, legitur; GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROMANI IMPERII: CIV. BATAVI. FRATRES. ET. AMICI. P. R. Nec quicquam vetat, quo minus credamus hanc libertatem ad Poſthumi, ſequentiumque Imperatorum tempora & ad Francorum irruptionem ſervaſſe. Nam, teſte A. Marcell. l. 16. c. ult. *opitulatum conturmalibus ſuis celeri curſu Batavi venere cum Regibus*, in prælio quo Julianus Alemannos concidit. Nam inde viri eruditi exiſtimant Batavos ſuos Reges vel Principes illo etiam tempore habuiſſe; niſi tamen cum Henrico Valeſio aliquis velit exiſtimare *Reges* eſſe nomen numeri vel Legionis, qui *Regii* dicuntur in notitia imperii. Quicquid ſit, ſi CIVITAS in marmore de omni Batavorum regione explicanda eſt, magna certe dignitate ornatus fuit hic FLAVIUS, & Rempubl. Batavorum non Regis vel Principis, vel Ducis nomine, ſed SUMMI MAGISTRATUS rexit. Si vero alii contendant vocem eam denotare *oppidum*, neceſſe eſt, ut fuerit primus Duumvirorum; vel dicendum unum tantum ſummum in Batavorum oppido fuiſſe magiſtratum; quocunque demum nomine dictus proprie fuerit. Sunt enim eruditionis præſtantis Viri, qui *Conſules* colonis (qùanquam adſeverare nolim

Civita-

Civitatem Batavorum Coloniam fuisse) imponunt; atque ita explicant Ausonium:

Diligo Burdigalam; Romam colo; civis in hac sum
Consul in ambabus.

Sed Velserus & Freherus ordinem invertunt, & scribunt, *& consul in hac sum Civis in ambabus*; Reinesius arbitratur Ausonium metri causa *Consulem* pro *Duumviro* posuisse, qui videatur 3. Var. c. 16. Epist. 28. & 31. & p. 675. Ejus sententia firmatur elegantissimo loco Ciceronis 2. ad Att. ep. 6. ubi *Duumvirum* pro *Consule* similiter plane usurpat: *Ubi* (Antii) *quidem ego mallem Duumvirum, quam Romæ me fuisse*, n. Duumvirum vel Consulem. Henricus Noris, vir harum rerum peritus admodum Differt. 1. Cenotaph. Pisanorum Duumviros *Consules* dictos esse: & Jul. Cæsar Capacius *Consules Puteolanos* memorat reprehensus eo nomine a Reinesio. Augustum Consulatum Plutię gessisse ex nummo Græco evincere conatur Patinus; sed scribendum in eo esse non ΠΛΟΥΤΙΑΕ verum Δ. ΕΞΟΥΣΙΑΣ docuit Harduinus; Munatium Pansam Bisontinos Consulari potestate rexisse arbitratur Chifletius l. 1. c. 29. Vesont. quia in Inscriptione veteri legitur *Martianus Sacerdos Romæ & Augusto .... Munatio Pansa cos .... in Civitate Sequanorum*: sed inspicienda foret ipsa inscriptio, antequam certi quid statui possit. Apud D. Prosperum legimus, *Asperum* VI. *Consulem Carthagini constitutum esse* qui tamen semel in Fastis tantum dicitur Consul Orientalis fuisse: adeo ut videri possit Carthagine gessisse Consulatum. Quicquid sit inferiori sæculo *Consules* pro quolibet Magistratu usurpati, uti docet Reinesius Ep. 33. ad Daumium: & du Cange in Glossario Medii Ævi absolutissimo: quomodo in Historia Norvagiæ ab anonymo conscripta & ante aliquot annos edita celebrantur *Consules Orcadum Insularum*. & Episcopi Provinciæ Viennensis ad Leonem Papam scribunt, *quicunque intra Gallicas ostentare voluit insignia dignitatis in hac urbe* (Arelate) *Consulatum accepisse & dedisse*; id est, Consulatum Circensibus celebravisse, quemadmodum hæc verba interpretatur Hadr. Valesius Vir eruditissimus Lib. VIII. Rerum Francicarum. Atque hic locus haud obscurum indicium est, Magistratus Provinciales vel Duumviros etiam *Consules* dictos fuisse; quod nec diffitetur Reinesius, qui Scipioni Gentili facile largitur, contigisse ambitione

bitione municipalium & Colonicorum Magiſtratuum, & quos Duumviros ſuis locis eſſe juſſiſſet Senatus, ii Conſulum nomen vel adſciſcerent ſibi, vel ab adulantibus obnoxiiſque acciperent; ſed illud tantum domi cujuſque regnare potuiſſe, neque tantum valuiſſe, ut Romana loquendi conſuetudine *Conſules* dicerentur. Unſe ſequitur, fieri poſſe, ut in marmoribus Conſules municipiorum occurrant: atque ita etiam Duumviri ab Auctoribus vocentur, non ſecus ac Juſtinus l. 31, c. 2. Carthaginenſium Suffetem Hannibalem *Conſulem* appellat. Et certe Eruditiſſimus du Cange in Inſ. 9. ccccxxix. 8, xc. 5. cccci. & 7. ccccxxxviii. putat ſe municipales Conſules repperiſſe. In prima celebratur *primus, ſecundus, tertius Conſulatus* L. Licinii Suræ; verum ego arbitror intelligi *Suram* illum, qui temporibus Nervæ & Trajani ter Conſulatum Romæ geſſit, uti teſtatnr Caſſiodorus in Chronicis aliique quamcunque tandem ob cauſam is in marmore Barcinonenſi memoretur: in altera quam Angliæ debemus occurrit CL. QUINTIANUS .... COS. ubi potuit excidiſſe PRO, ita ut fuerit proconſul. in tertia Hiſpana, SEXTUS ALLIUS MAMERCUS *Pontifex perpetuus Col. Aſtigitanæ, & Flamen Divorum Auguſtorum Conſul.* in ultima, qui agri Comenſis eſt, *L. Minicius Exoratus Flamen Divi Titi ... & Coſ.* Quarum priores ut parum momenti ad rem probandam adferunt, ita ultimæ affirmare videntur, vera eſſe quę modo ex Reineſio monui; & Duumviros interdum *Conſules* dictos eſſe ab adulantibus, vel etiam a ſe ipſis. Nec abhorret a loquendi Romanorum ratione *Magiſtratus ſummus*: nam & *ſummi Ædiles* occurrunt apud Juven. Sat. 3.

Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.

Qui num ita vocentur, quia ludos edebant; ut cenſent eruditi, an vero quia Duumvirorum loco erant, aliis diſpiciendum relinquo. Certe Cic. 13. Ep. 12. ad Fam. teſtatur Arpini ædiles creari ſolitos ſummo cum imperio: *is enim*, ait, *magiſtratus in noſtro municipio nec alius ullus creari ſolet.* Et talem puto fuiſſe C. Albutium Silum Novarienſem, qui *ædilitate in patria fungens jus pro tribunali dixit*, apud Sueton. in Libro de Claris Rhetoribus, & eum, qui in lapide vetuſto vocatur ÆDILIS DUUMVIRALI POTESTATE. Præterea ut in Inſ. noſtra occurrit *Summus Magiſtratus*, ita in 4. lxxiii. apud Gruterum *primus.*

FOR-

FORTVNAE
AVG. SACR. ET. GEN
IO. CANABENSIVM
L. SILIVS. MAXIMVS
VET. LEG. I. AD
P. F. MAGISTRAS
PRIMVS. IN. CAN.
D. D.

ubi *Magiſtras* mihi poſitum videtur eſſe pro *Magiſtratus* : imo & *ſummus* in IO. XXXIII.

DEO
INVICTO
MITHRAE
C. LVCRETIVS. MNESTER
M. AEMILIVS. PHILETVS
SVM. MAG. ANNI. PRIMI
M. AEMILI. CHRYSANTI
D. S. D. D.

ubi tamen forte meliori jure *ſummus Magiſter* intelligitur, qui ſacerdotibus annumerandus eſt & frequenter in Inſcriptionibus occurrit, quanquam alibi etiam celebretur *Magiſter & Decurio Caritanorum*. Sic *ſummus Imperator* apud Plautum Amph. *ſummus pontifex & ſummus hominum* apud Tacitum : SVMMVS SACERDOS AVG. in nummis Elagabali apud Illuſtrem Spanhemium & alios. Et denique *ſummus ſacerdos*, id eſt Epiſcopus apud Tertullian. cap. 17. de Baptiſmo. Atque ita Flavius noſter erit inſtar Archontis apud Athenienſes, qui, quod notandum præcipue, non aliter appellatur a Trebellio Pollione in Gallienis: *Gallienus apud Athenas* Ἄρχων *erat*, *id eſt*, SVMMVS MAGISTRATVS, *vanitate illa qua & civis adſcribi deſiderabat*, *& ſacris omnibus intereſſe*. Tandem in marmore occurrit V. S. L. M. qua ſcribendi & loquendi ratione nihil frequentius in marmoribus occurrit. Sed inter Litteras V. & S. majus ſpatium, quam inter reliquas relinquitur; & cum lapidem Ampliſſimus Voetius, qui ſingulari amore Antiquitatis ſtudium proſequitur, & ego inſpiceremus diligentius, videre nos putabamus veſtigia litteræ P. ita ut hic Flavius *Votum publicum ſolverit libens merito*. Pro Republ. igi-

tur ſua hoc momumentum erexit; & inde haud obſcure ſequitur locum in quo hoc marmor inventum eſt, niſi aliunde eo advectum ſit, celebrem fuiſſe religione & cultu vel Herculis, vel alterius numinis.

Prope Cliviam in loco, in quo Celſiſſ. Naſſaviæ Princeps Mauritius monumentum ſibi vivus fecit, ſunt variæ Inſcriptiones antiquæ apud Caſtra Vetera & in aliis agri Clivenſis locis reperta; quæ quia inedita & rara admodum ſunt, luce publica donare conſtitui.

DEAE
HLVDANIA
SACRVM
C. TVBBIVS.

Ultimæ vocis mediæ litteræ non ſatis diſtingui poterant; aliiſque videbatur ſcribi debere TULLIUS. Ex ſecunda linea periit littera E. Sed quæ ſit *Dea Hludania* juxta cum ignariſſimis ſcio; obſervandum tamen hanc vocem ita ſcribi, ut *Hludovicus*, *Hlotarius*, & ſimilia; eamque ſcribendi rationem antiquam eſſe ex hoc marmore patere (niſi illud ad eam ætatem referendum ſit) idemque nomen totidem fere litteris exſtare in Inſcriptione veteri, quæ & hodie apud Noviomagenſes ſervatur,

DIIS. MANIBVS.
C. JVLIO. CLAV
PVDENTI LVIDONIA
VET. LEG. X. G. P. F.

quanquam litteræ nonnihil intricatæ ſint. Subintelligitur autem, ut videtur *domo*, ita ut *pudens* ex loco, cui *Luidoniæ* nomen, ſit oriundus, a quo etiam *Dea Hludonia* vel *Hludania* nomen accipere potuit.

DIS MANIBVS
M. VETTI. SATVR
NINI. VET. LEG
XXII. P. P. F. CIVI
TRAIANENSI. M.
ANTONIVS. HONO
RAT.

Hodie binæ priores tantum regulæ legi poſſunt; & conſervationem

nem hujus marmoris debemus Smetio, qui ectypum ejus olim a viro antiquarum rerum ſtudioſo accepit. *Legio ſecunda & vigeſima* ad Rheni ripam vel in Germania inferiore caſtrametata eſt, uti ex aliis apud Gruterum marmoribus etiam patet; vocaturque illa *Pilipollens felix*, uti has ſiglas P. P. F. eruditi antiquarii interpretantur; & in lapide Moguntiæ reperto pag. DXLV Gruteri celebratur C. IVLIVS. CORNICVLARIVS LEG. XXII. P. P. F. niſi tamen cognominata vigeſima ſecunda legio fuerit PRIMIGENIA PIA FELIX. Sane in Inſ. 13, XXII. 3, LVIII. 5, XCIII. 8, DXIV. 3, DXIV. 4, DXLVI. quæ omnes prope Moguntiacum repertæ ſunt, ſcribitur LEGIO PR. P. F. non autem additur *Severiana*, id quod putavit auctor Indicis magni iſtius operis. In laterculis Coloniæ Agrippinæ repertis occurrit LEG. XXII. PRI. & in marmore Romæ effoſſo, LEG. XXII. PRIMIG. P. F: quæ certe indubitata indicia ſunt legionem eam non *piam*, *pollentem*, *ſed primigeniam piam felicem* dictam eſſe. Verum eligat unuſquiſque quod ſibi placet, ego monuiſſe ſatis habeo. In Inſ. 7. p. DXXV. eadem legio memoratur; ſed obſcurum valde mihi equidem eſt CIVES CIVITATE ANCHEVVSANVS DIATR, nec non, MVCAPOR MVRALIS. Ortelius putat intelligi poſſe Hollandiæ urbem, quæ *Enkhuſa* vocatur; id quod nequaquam eſt veriſimile, quia urbis illius prima mentio occurrit anno 1279. MVCAPOR, videtur eſſe nomen proprium militis, qui cum alio hoc monumentum erexit; exſtatque idem in Actis Philippi Epiſcopi, qui martyrium obiit Adrianopoli apud Mabillonium, virum certe præclariſſimum, & cui plurimum humanitatis ſtudium debet, Tom. IV. Anal. *Tunc ipſius naturæ expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur.* Sic *Mercor* eſt *Mercurius*; unde in Notis Tyronis & Senecæ pag. 197. legitur, *Die Mercoris*, id eſt Mercurii. CIVIS autem TRAIANENSIS ex Colonia Trajana fuit oriundus proculdubio, quam ad Rheni ripam haud procul Batavia ſitam fuiſſe docuerunt ſatis multis Viri eruditi. Cæterum hæc eadem inſcriptio exſtat apud Lazium lib. 4. c. 5. Reip. R. legiturque ibi quidem commodius QVI VIXIT AN. XXXIII. ſed reliqua ſimilia ſunt.

I. O. M
T. GRANIVS
VICTORI
NVS.
OPTIO. V. S. L.
M.

Graniorum nomen cognitum est in historia Romana, uti ex Cicerone, Appiano, Plutarcho, Tacito aliisque constat. In lapidibus etiam vetustis apud Gruterum & Reinesium idem occurrit frequenter, & quidem apud illum celebratur L. GRANIUS VICTOR, 3. CCCXXXIII.

HERCVLI. SAX
SANTO. SACRVM
C. SULPICIUS. MA
TVRVS. 7. LEG. XXII
PREF. ET. COMMI
LITONES. LEG. EIV
SDEM. QVI. SVB
EO SVNT
V. S. L. M.

Qui ante me hanc inscriptionem descripserunt, variant nonnihil; ut, SAXSANO. MLEG, id est *miles legionis*, cum nota 7. significet centurionem vel centuriam in aliis lapidibus; reliqua ita formabant PR. F. F. II. COMMILITONI. S. II. C. EJVS. DEMO. VI. SVB. I. OPSVNI. Verum hæc nihili esse facile credet is, qui noverit, me summa fide marmora hæc descripsisse. Herculis autem *Saxantus*, vel *Saxsanus santus* sive *sanctus*, vel denique *Saxanus* vocatur; quod ultimum cognomen etiam occurrit in Inf. 3. p. XLIX: quæ Tiburi in Italia reperta fuit. Prꝑstantissimusque Grævius putat interpretari debere SAXANO SANCTO: quia *Sanctus* est proprium epithetum Herculis uti vel ex Phædro patet: *Saxanum* autem eum vocari a Saxonibus, aut a loco quodam, qui appellatus fuit *Saxanum*, ut *Deusoniensis* a Deusone, additque mirum non esse si in provincialibus Inscriptionibus peccaverit quadrantarius, & pro *Sancto* sculpserit *Santo*, cum tales errores in municipalibus & provincialibus titulis non pauci occurrant.

MAR-

MARCINVS SVR
CONIS. F. BREVCVS
MIL. EX. COH. VIII.
BREVC. ANN. XXXV
STIP. XII. H. S. F.

Infra hanc inſcriptionem cernitur crotaliſtria; quæ forte additur, ut exprimerent choreas, & oblectamenta, quibus eos, qui ad campos Elyſios deducebantur, frui perſuaſum habebant; quemadmodum mox pluribus docebo. *Cohors* autem *octava Breucorum* etiam memoratur in Inſ. 2. p. DLX. apud Gruterum: alibique *tertia*, *quarta*, *ſeptima*, & non addito numero, *Breucorum* occurrit.

I. O. M
MARTIVS
VICTOR
SIG. LEG. XXX. V. V.
SEVERIANAE
ALEXANDRI
P. F. V. S. L. M
AGRICOLA. ET. CLE
MENTIANO. COS.

Ex Conſulibus patet hanc inſcriptionem poſitam eſſe A. V. C. 983. quo conſules a Cuſpiniano & Damaſo papa ſuggeruntur, teſte Onuphrio, *Agricola & Clementinus*, vel *Clemens*, uti vocatur in Faſtis Græcis; qui proculdubio idem cum *Clementiano*, illudque nomen forte pro *Clementinus* ſubſtituendum eſt. Legio autem hæc multa cognomina habuit, & vocata fuit, *Valens*, *Victrix*, *Severiana*, *Alexandrina*, *Pia*, *Felix*. Legio trigeſima *Valens Victrix* cognominatur in Inſ. 6. p. CCCXCIX; quanquam Reverendus & Antiquitatis ſollers indagator Smetius primum V. explicet *Vlpia*, quod cognomen eidem legioni datur in Inſ. 4, & 5, CCCCLXXXII. *Severiana Alexandrina* proculdubio dicitur ab Imperatore Alexandro Severo; a quo I. & II. etiam *Severiana*, 7. CLXIX. & VII. SEVARIANA ALEXANDRINA appellata fuit. Horumque epithetorum memoriam ſervari etiam in alio

 marmo-

marmore, quod in Apotheosi edidi, quodque eodem in loco conservatur, & a me diligenter inspectum, est, existimabat idem:

I. O. M. CONSER
VATORI. TERTI
NIVS. VITALIS
MIL. LEG. XXX. V. V. SA
LIB. PRAEF. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M
VI. KAL. MAIAS
LVPO. ET. MAXIMA. COS.

Putabat enim vir eruditus τ SA. distingui debere; & faciebat inde SEVER. ALEXANDRINAE. Verum in marmore ipso hæ litteræ absque illa distinctione (nisi quod injuria temporis in medio duarum litterarum SA, & quidem earum summa parte puncti instar, fuerit natum) cernuntur; conjiciebatque doctissimus Fabrettus in litteris ad me Roma datis, hunc Vitalem *Salibus præfectum fuisse*, & eo referebat SALINATORES CIVITATIS MENAPIORVM, qui in Inscript. 4. p. MXCXVI. occurrunt, quosque putat ministros fuisse. Miles igitur *Salibus præfectus* is forte est, qui curam habuit salis inter milites dividendi, cujus moris memoria servatur in l. 17. lib. 8. tit. 4. Cod. Theodosiani: & *Salinatores* erant ministri præfecturæ salinariæ, vel qui apud Menapios & Morinos vectigali salis præerant; quod quia M. Livius introduxerat *Salinator* cognominatus est, uti præter alios testatur Livius lib. 29, c. 37. ubi obiter notandum male ex Plinii lib. 31, c. 7. notari Ancum Marcium primum salinarum vectigal instituisse, illudque fuisse explosum Regibus expulsis; nam nihil tale ibi reperitur: sed tantum, *Ancum Marcium regem salis modia sex millia in congiario dedisse populo, & salinas primum instituisse*. Et quanquam tempora non obstent, quo minus, in marmore illo nominari possit *Legio Severiana Alexandrina*, quia Lupus & Maximus celebrati etiam 6, VIII, Grut. Coss. fuerunt Severo imperante A. V. C. 983, tamen altera explicatio præferenda videtur, quia τ LIB. commode non potest exponi, nec sequitur vox alia, cui *præfectus* jungi possit; nisi quis facere malit, *libertinorum*, vel *libertorum*, vel *liberorum* (quos tamen non puto hic locum habere posse,)

ſe,) vel *librariorum præfectum.* Nam legiones librarios habuiſſe, probatum eunt viri eruditi ex Inſcript. 8, LXXX.

MINERVAE
TIB. IVLIVS
NOVIANVS
LIBR. LEG
POSVIT.

niſi forte LEG. exponi debeat *Legati* : & de ejuſmodi *librariis* videri poteſt Reineſ. Claſ. 8. Inſ. 44. in qua ejus ex ſententia celebratur *librarius manipularis.* In altera inſcriptione VITALIS nomen proprium eſt; exſtatque idem in Inſ. 18. p. DXV. quam illuſtrare paucis conabor. In opere figulino quod inſcribitur LEG. XXX. & infra VIT. ALIS. F. *legionis trigeſimæ* cognomen latere videtur arbitrari illuſtris Indicum auctor : ſed apud Hadr. Junium & Scriverium nulla cernitur diſtinctio, & proculdubio VITALIS eſt nomen artificis qui opera figulina fecit. Solitos enim fuiſſe figulos nomina ſua inſcribere vaſibus, lagenis, patellis, docet multis exemplis Reverendus Smetius in Antiquitatibus Noviomagenſibus, cui etiam VITALIS inter eos artifices recenſetur; quemque ſequenti inſcriptioni mutilę reſtituendum cenſeo, V... AL. OFF. id eſt *Vitalis officina.* Sed hac occaſione facere non poſſum, quin illuſtrem lancem vel patinam, cui nomen itidem figuli inſcriptum eſt. Luce eam publica donavit Octavius Falconerius, junxitque Romæ Antiquæ Famiani Nardini : TERT. D L. EX F. CAN OP. DOLI. I. TIT. ET. GALL. COS. Titianus & Gallicanus Coss. fuerunt A. V. C. 880. imperante Adriano : reliqua vir eruditus exponit : *Tertullus Decii libertus ex figulina Canonis operis doliaris*, vel *operum doliarium prima*, putatque, cum τ' *Canon* ſignificet certum tributum, quod quotannis Imperatori dabatur, tempore Adriani fuiſſe quendam populum vel oppidum, cujus erat munus tributi nomine illi dare ſeu pendere vaſa figulina, & quod habebat Romæ plures, quarum hæc prima fuit, officinas figulinarias majoris commodi & minoris damni cauſſa. Verum mihi hæc interpretatio longe nimis petita videtur, nec illi refellendæ immorabor. Monebo tantum in litteris CAN. latere nomen artificis, vel *Canii*, vel *Caninii*, vel *Canuleji*, vel *Canuſii*, vel *Cantilii* vel alterius : unumque artificem plures poſſediſſe

diſſe figulianas, ut *Canium*, vel quocumque nomine figulus hic vocatus fuit. Teſtatur id inſcriptio apud Gruterum, ipſi viro doctiſſimo laudata:

EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI.

id eſt *Ex figulina Sexti Atilii Silvani* vel *Silvii Filii ſexta*: erantque hi homines lautioris conditionis, ut puto, nec tam opus ipſi faciebant, quam ſumptus præbebant & alios adhibebant qui operis præeſſent; qualis in Canii figulina prima proculdubio, fuit *Tertullus*, niſi alio nomine fuerit *decimi libertus*. Quin & CANONIS nomen retineri poteſt; ſed erit proprium, non ſecus ac in Inſcriptione, quam Aris ignotorum Deorum inſeruit præclarus Sponius;

HERMA DE SVO DAT
GENIO CANONIS ATTALI LIBERTI
GENIO PASICLENIS ATTALI SERVI.

Norma vel menſura hic locum habere nequeunt; & homo, quem Attalus libertate donavit *Canon* appellatus fuit.

I. O. M. JVNONI. REGINE
MINERVAE. T. QVARTINI
VS. SATVRNALIS. SIGNI
FER. LEG. XXX. V. V. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M.
IMP. D. N. GORDIANO. ET. AVIOLA
COS. KAL. JVL.

Hi Conſules fuerunt A. V. C. 992. nihilque in lapide notata occurrit dignum, niſi quod Juno appelletur *Regina*: quod cognomen aliis etiam numinibus datum eſt: FORTVNA, ISIS, JVNO LVCINA vocantur *Reginæ* in Inſ. 7, 8, LXXVII. 12. 13. LXXXIII. 8, XXV. Περσεφόνη Βασιλίς in lapide apud Gualtherum pag. IX. atque apud Terentinos eodem nomine Venus culta fuit, teſte Heſychio in v. Βασιλίνδα, Et ut Juno *Regina* ita Jupiter etiam *Rex* Romanis & Βασιλεὺς Græcis appellatus eſt; uti conſtat ex Inſ. 3, MLXV. & Pauſaniæ lib. nono, aliiſque: neque aliter ille vocatur in carmine Empedoclis apud Porphyr. lib. 2. de Abſtinent. ubi & Venus vel Κύπρις βασίλεια celebratur. Æſculapius βασιλεὺς in lapide apud Sponium Sect. IV. Miſcellan. & Falconerium, Viros doctiſſimos occurrit:

&

Mercurio REGIS nomen aptari posse in Inscriptione apud Noviomagenses reperta memini me monuisse. Observatione etiam est dignum inprimis deos deasve sæpe *Reges* vel *Reginas* nominari locorum, in quibus præcipue colebantur, & ipsa loca, eorum earumve *regna*. Venus dicitur Æliano lib. 3. c. 42. Κύπρου βασιλίς; *Regina Gnidi Paphique* Horat. 1, 30. *& Regina, quæ tenet Cyprum & Memphin*, 3, 26. idemque Fortunam *regere Antium* canit 1, 35. Pindaro Olymp. Od. XIV. Charites appellantur βασίλειαι Ορχομενοῦ: & Nympha, non autem Diana, REGINA VNDARVM Inf. 8. p. XXXIX. quæ forte ita suppleri potest:

Dat tiBI MARMOREO CAESAM DE MONTE DIANam.
REGINA VNDARVM NYMPHA, DECVS NEMORVM
VoTO DAMNASTI PERFECTA QVEM PRECE BASSVS

id est Bassus tibi Nympha Regina undarum, dat dedicat Dianæ, decoris nemorum, statuam. *Regna Ylaricæ*, *& Regna Dianæ* leguntur apud Lucanum lib. 2. v. 424. & lib. 3. v. 87. pro Minturnensium agro, & sylva Aricina, in quibus Marica & Diana colebantur: & loca talia vel urbes diis *parere* dicuntur: Petronius de Priapo

—— —— inclyta paret
Cui Lesbos, viridisque Thasos —

Apud Apollon. præterea Rhodium, 4. Argon v. 917. Venus μεδέουσα Ἔρυκος; Jupiter μεδέων Δωδώνης, in Fragmentis Stephani & Apollo ἀνάσσων Δήλου apud Pindarum Pythiarum od. 1. occurrunt; quippe qui in locis illis magna relligione colebantur. Quinimo Homero Il. α. v. 38. Γ. v. 279. H. v. 202. Jupiter dicitur Ἄναξ Δωδωναῖος; eodemque nomine etiam honorantur alii dii, ut Æsculapius Inf. IV. pag. MLXXIII. Mercurius Il. B. v. 102. Neptunus Κρώμνης ἄναξ Lycophroni, quia Cromnæ, urbs est Paphlagoniæ, colebatur Hercules, Castor Pollux, & Apollo, quorum hunc præcipue absolute ita vocari docet Illustris Spanhemius ad Julianum; quique ἄναξ etiam appellatur apud Heraclidem Ponticum in Republ. pariorum, non addito vel *Apollinis* vel *Phœbi* nomine. Nec minus frequenter Ἄνακτες dicuntur Castor & Pollux, imo, si veteres audimus, primi illa appellatione digni visi sunt. Eustath. ad Il. α. p. 21. Σημείωσαι δὲ ὅτι ΑΝΑΚΤΑΣ ἐκάλουν τοὺς βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ διὰ τὸ ἀνακῶς, ἤγουν ἐπιμελῶς ἔχειν τῶν ὑποτεταγμένων.

μβύων. Λέγοντες ὡς καὶ Πλούταρχος, ὅτι πρῶτον οἱ Διόσκουρον οὕτως ἐπεκλήθησαν ὡς τῶν πλεόντων ἐπιμελούμενοι. δῆλον οὖν ὅτι θεῖα τις λέξις ΤΟ ΑΝΑΞ. διὸ καὶ ἐπὶ ὑπεροχῆς κεῖται. οἷον ἐπὶ βασιλέων καὶ τοῦ τὸ οἱ παλαιοὶ λέγουσι: *Observa veteres Reges* Ἄνακτας *vocasse, quia curam gerebant ipsis subjectorum; dicentes, id quod etiam Plutarchus facit, Castorem & Pollucem ita primum vocatos, quia navigantium curam habebant. Constat enim divinam esse vocem* Ἄναξ, *unde & de potestate usurpatur, ut Regibus & patribusfamiliarum, quemadmodum etiam veteres testantur.* Qui locus vel ideo notandus est, quia nos docet in genere eos Ἄνακτες dictos esse, qui aliis erant impositi, eorumque curam gerebant. Et certe ita vox hæc usurpatur Homero Odyſ. α, v. 397. δ, 87. ι. 440, & 452. Viderique potest Eustathius insuper p. 199. 345. 947, 1425. 1485. & denique Tranquillus Faber, præstanti vir ingenio, ad Fabulas Phædrj. Observandum autem inprimis Eustathium uno narrare loco in Cypro insula *Magistratus fuisse* Ἄνακτες dictos, *ad quos auscultatores quotidie, qua audivissent, referebant*, cum quibus nihil commune videntur habuisse filii & fratres Regis, quos ita etiam nominatos esse prodiderunt veteres. Et tandem Dii Ἄνακτες dicuntur artium, quibus præesse putabantur, uti Apollo apud Aristidem Tom. I. pag. 482. φορμίγγων ἄναξ *rex cithararum*; & Vulcanus in nummo rarissimo, quem illustravit nobilissimus Spanhemius, REG. ARTIS.

IN H. D. D. PRO
SALVTE. IMP. SEVERI
ALEXANDRI. AVG. DEO
APOLLINI. DYSEROLVS
OLO DE MILITES. LEG.
XXX. V. V. P. F. SUB. CURA
AGENT. T. F. APRI. COM
MODIANI. LEG. AVG. P. P. Ɜ
CANVTI. MODESTI. LEG
LEG. SEPT. MVCATRA
IMAG. ET. SEPT. GALLVS
ET. SEPT. MVCATRA. ET
SEPT. DEOSPOR. ET. SEPT.

SAMNVS

SAMNVS. ꟻ. SEPT. MVCATRA
CANDIDATI. V. S. L. ME
MAXIMO. ET. AELIANO. COS.

In linea quinta, alii legebant OIODE: & posita est inscriptio A.V.C.976. anno secundo principatus Severi Alexandri quo Maximus & Ælianus Consules fuerunt. Litteræ IN. H. D. D. exponi debent *In honorem Domus Divinæ*; quæ loquendi forma integra exstat in Ins. I. XCII. uti notatum est eruditis; & per *domum divinam* nulla mihi alia, quam Imperatoris, vel ejus familia intelligenda videtur. Sed duplex D. D. facit, ut nonnulla adjicere debeam, quibus illud in aliis Inscriptionibus obvium elucidari possit. *Jovem Domesticum in lapide* apud Noviomagenses reperto alibi explicavi, docuique majores etiam deos Larum loco habitos fuisse; quod argumentum perpulchre tractavit nuper singularis vir eruditionis; idemque arbitratur & *Jovem Domesticum* sese repperisse in hac inscriptione

ETEITIVS
ALYPVS
IOVI. D. D.

cum tamen potius vulgato more interpretari duplex D. debere existimem, id est DONO DEDIT. Meliori jure idem initium Inscriptionis Severo positæ, I. O. M. D. explicat *Domestico*: & si hic verus sensus est, *Jovem* etiam *Domesticum* inveniemus in 5, 7, XII. 17, XIII., & 10. XXXVIII. Certe aliorum *dedicatum* locum habere vix potest; & vel *Domesticus* præferendum est, vel aliud quid excogitandum, quod æque bene conveniat. Posset certe explicari *Deo*; quomodo *Æsculapius Deus*, *Apollo Deus Sanctus pacifer*, *Hercules Deus Invictus*, *Liber Deus*, *Mercurius Deus* occurrunt; posset *Domino*, qui titulus Æsculapio, Marti, Solique datur: posset denique *Dolicheno*, vel *Depulsori*, quomodo in Inscript. vocatur Jupiter: sed ut nihil certi definio, multo minus viri pereruditi sententiam improbo, ita tamen *deos domesticos* non agnosco in hac Inscript.

VENERI ET
FORTVN. PRIM
SACR
L. CALVIVS. L. F. PAL
VARIVS
AR. ET. CVPIDINES. II
D. D.
L. D. D. D.

Nam priores litteræ D. D. ita mihi explicari videntur posse difficulter; & si illa mens auctoris, proculdubio illas junxisset Veneri & Fortunæ primigeniæ, quarum hæc BONA DOMESTICA dicitur in Inſ. 5. p. LXXIIII; unde arbitror hæc significare *Dono dedit. Locus datus decreto decurionum*; quæ loquendi formulæ in aliis lapidibus occurrunt, & vix aliter exponi possunt. Septimius Mucatra proculdubio fuit *Imaginifer* ejusdem legionis; & reliqui, qui eum sequuntur, *Candidati*, qui milites fuere, uti docuere Gutherius in libro *De officiis Domus Augustæ*; Bulengerus in *Imperio Romano*, & Valesius ad Ammianum Marcellinum; quorum tamen illi non satis distincte de Candidatis agunt. Quis tandem fuerit *Aper Commodianus*, & an apud alium ejus mentio fiat auctorem, ignotum mihi equidem est. Animalium nomina autem hominibus data esse ex innumeris exemplis constat. Sic *Aper* vocatus fuit is, qui Numerianum Imperatorem occidit; & *Bos* est nomen servi apud Baluzium, eruditionis præstantis virum Tom. 2. Miscell. p. 95. Prophyrius lib. IV. de Abstinentia, tradit dari animarum transmigrationem, inde in Mithræ sacris homines animalium nominibus appellari solere, & *μύστας* vocari *leones*, *fœminas* *ὑαίνας* (*leænas* vertunt) & *ministros* corvos: & patrum memoria, id est antiquioribus temporibus; eundem morem obtinuisse, & nonnullos dictos esse *ἀετοὺς*, alios *ἱέρακας*; quod ultimum proprie hujus loci est. Quin & hoc ad deos translatum est, & idem Porphyrius lib. 3. scribit Hecatem appellatam *nominibus tauri*, *canis leanæ* *μᾶλλον ὑπακούειν*, *melius exaudire*. Ut autem hominibus animalium, ita animalibus hominum nomina data sunt: Ælian. lib. 10. de Animal. c. 41. memoriæ mandat Eupolim poëtam Comicum ab Augeo Eleusinio dono accepisse canem Molossum, & eum canem

Augeam

.237.
D.H
POI

Augeam appellasse. Sed hæc omnia longiorem dissertationem sibi desiderant; & summa rerum capita hic puto sufficere.

Apud illustrem Witzium exstat ex oriente allatum monumentum sepulchrale marmoreum, quod pancarpio, binis avibus, & capitibus bubulis, nec non inscriptione veteri est ornatum; cujus ectypum, licet inscriptio nihil singulare cum Antiquariæ rei studiosis volui. In hoc præterea monumento recondebatur urnula lachrymalis, binæ ollæ, repletæ cineribus, quibue sane conditæ videntur relliquiæ viri & uxoris. Adjicere etiam placet, quæ Illustris Witzius ad me misit, ad marmor hoc illustrandum. Propter brevitatem igitur credit Inscr. antiquam valde, & hunc D. *Haterium Famulum* libertum esse D. Haterii Agrippæ, qui tribunus Pl. fuit Tiberii tempore, teste Tac. I. A. 77. Germanici propinquus, 2, A. 51. Consul cum C. Sulpicio, 3. A. 52; filius Quinti Haterii, quia in Indice Consulum Dionis lib. 57. vocatur Δέκιμος Ἀτέριος Κ. ὑὸς Ἀγρίππας; Quintum Haterium fuisse consularem, teste Tac. 2, A. 33. familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ, 4. A. 61. indeque patere hunc illum oratorem vel Rhetorem esse, quem Eusebius Num. 2040. appellat Q. Haterium, promptum & popularem Oratorem, qui usque ad nonagesimum prope annum in summo honore consenuit, & cui, narrante Seneca præfat. lib. 4. Controv. tanta erat velocitas orationis, ut vitium fieret; Itaque Divus Augustus optime dixit: Haterius noster sufflaminandus est: nepotem hujus Haterii, filium Decimi Haterii existimari Quintum Haterium Antoninum Cos A. V. 806, testibus Tac. 13. A. 14. & Onuphrio: memorari etiam 9. A. 12. Titum Haterium equitem Tomanum; & Haterium Rufum Val. Max. 9, 12. Sæpe adhæc aspirationem omitti, & apud Plin. 35, 4: occurrere *Aterium Julium*: Appianum inter proscriptos recensere *Aterium* quendam; eodemque nomine plerosque appellare collegam Sp. Tarpeji apud Liv. lib. 3, c. 3. quanquam Sigonius *Alterius* præferat, Pighius in Annalibus *Æternius*, & apud Dionys. Hal. l. 10, c. 2. scribatur τερμίνιος: se suspicari variare ita codices, quia nomen hoc non ubique obvium, & inde suspicari veram lecturam esse *Aternius*, quam Chifletianus codex præfert; deduci nomen illud debere ab *Aterno* Italiæ oppido; cujus Liv. l. 24, c. 47. meminit, & similiter *Gabinium* a Gabiis, *Tarquinium* a Tar-

quiniis, & *Pompejum* a Pompejis derivari. Noſtrum hominem illuſtris familiæ libertum eſſe, & quidem Decimi Haterii Agrippæ, quia liberti prænomen & nomen patronorum aſſumebant, illiſque poſtponebant, nomen proprium, quod fuit *Famulus*, quodque ſimul indicabat priſtinam conditionem: ita *Janitorem* cognomen eſſe apud Ciceron. Act. 1. in verr. c. 15. & *Heredem* (hoc minus quadrare videtur) apud eundem lib. 9. Fam. c. 13. Famuli tandem uxorem abſque dubio eſſe vilioris proſapiæ Italiæ, in qua multa ejuſdem generis gentilitia erant nomina, ut *Florentius, Volventius, Venantius, Superantius*, & alia. Hucuſque ille. *Hateriæ*, & *Haterii*, vel *Aterii* atque *Ateriæ* varii occurrunt in Inſcription. apud Gruterum & Reineſium; qui poſſunt conſuli. Ornatur autem ſepulchrum *encarpo*, uti vocat Vitruvius lib. 4, „c. 1. quam vocem ita declarat Philander: Encarpus Græcis fru-„ctuoſum ſignificat, hoc loco ornamentum eſt, hoc eſt florum „frondumque & pomorum implexus atque contextus, coronario „luxu, foliis flores & fructus intercurſantibus, cujuſmodi ſunt „quæ ſerta & corollas triumphales noſtri vocant: Itali Ghirlan-„dos, & feſtones a feſtivitate appellant. Et hujuſmodi *encarpos*, quos in columnis antiquis & operibus ad ornamentum ſculpere ſolebant etiam παγκάρπους vocabant, docente Salmaſio ad Hiſtor. Auguſtam. Feſtus, *Pancarpiæ dicuntur coronæ ex vario genere florum factæ*. Epicharmo apud Fulgentium lib. 3. Mythol. παγκάρπιος ςέφανος ſi modo ita ſcribendum, vocatur, poma autem vel fructus petunt binæ aves, quas neſcio an *Cornices* facere audeam. Certe *Cornices* deſignant amorem conjugalem; & videri poſſent monumento inſculptę eſſe, ut hoc ſymbolo concordiam mutuam teſtarentur Haterius & Pollentia: Horus Apollo cap. 8. lib. 1. *Aliter quoque Martem & Venerem pingentes duas pingunt Cornices* (Latina tantum appono) *quoniam animal hoc gemina ſolet ova parere, ex quibus mas & fœmina gignantur. Ubi vero, quod raro tamen accidit, vel duo maſcula vel duo fœminea ova peperit, mares fœminis connubio juncti nunquam ad alteram divertunt cornicem, ac ne ipſa quidem fœmina, quoad vivit, ad alterum marem: ſed disjuncti ſoli deinceps ſemper degunt. Unde & cum uni cornici occurrerent homines, augurantur præſagium ſibi hoc eſſe viduæ vitæ, quod ſcilicet animali viduam agenti vitam obvii facti fuerint. Proinde in hunc uſque diem, Græci ob tantam harum avium concordiam, in nuptiis ignorantes verbum*

bum illud usurpare solent ἐκκορὲ, nimirum κορὲ cornicem appellantes. Et mox addit duas etiam cornices pictas esse, quando Γάμον *nuptias* significare volebant. Similia tradit Ælianus lib. 3, c. 9. de Animal. uti observat Hæschelius; memoriæque mandat Cornices ἀλλήλαις esse πιςοτάτας, si altera moriatur, alteram viduam permanere, & in nuptiis olim veteres post hymenæum τὴν κορώνην vocasse, concordiæ signum iis dantes, qui liberorum quærendorum gratia convenissent: quo pertinent etiam, quæ Harapollo lib. 2. c. 40. narrat, quæ ab ipso peti possunt.

In pago Inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuwe, cui nomen Doyeweert visitur inscriptio vetus & elegans, summæ turri inserta; quæ licet temporis injuria detrimentum aliquod passa sit, tamen ab iis, qui scalis eo ascenderunt, legi fere potuit. Jacet vir justæ staturæ in lecto tricliniari, stragulis usque ad umbilicum tectus, brachium sinistrum columnæ, & manus dextra genu dextro incumbit; ad pedes stat homo vel pallio vel alia veste indutus, manibus sibi invicem impositis; adposita est, ut videtur, tabula, linteis dependentibus, reliqua autem non satis cognosci potuerant: supra virum jacentem bini leones, inque eorum medio Triton cernitur: & talis tandem additur inscriptio:

M. TRAIAN. IV
GVM. ATTIVS. GAI
SIONIS. F. VET. ALAE
AFROR. T. P. I.

Quid sibi velit IVGVM. ATTIVS, & num ita clare in marmore sculptum sit, juxta cum ignarissimis scio: suspicabar nonnunquam IVGVMATTIVS jungi debere, & designari ea voce locum, Africę forsan, unde *Marcus Trajanus*, vel *Trajanus*, *Gaisionus filius veteranus alæ Afrorum*, qui hoc monumentum sibi *testamento poni jussit*, erat oriundus.

Et ut hic *Afrorum*, ita in Inf. 7. CCCCLXXVIII. *Getulorum ala* occurrit; & 9, CCCCLIX, *cohors prima Afrorum Civium Romanorum Equitata*, uti siglas exponendas censeo ex 5, MCVIII. Ex iis ut & alii marmoribus patet gentem illam extra natale solum in Romanorum castris militasse, & proinde mirum nequaquam esse hominis in Africa geniti monumentum apud Batavos exstare. VETERANI ALAE laudantur in 9, XXXVI. 2, DXXVII, 8,

DXLI.

DXLI. TRAIANIVS NVNDINIVS, 13, XXIX; quanquam nihil repugnem, ſi quis TRAIANVS facere velit. Neque tamen putandum eſt Imperatorem in lecto triclinari jacere; quia proculdubio voluerunt Marcum Garſionis filium repreſentare, quem luget figura adſtans, & qui more uſitato ſculptus eſt genialiter vel genio indulgens, & in lecto tricliniari accumbens. Perſuaſum enim habebant defunctorum animas in campis Elyſiis choreas atque epulas agitare. Virgilius lib. 6. Æn. hæc omnia eleganter deſcribit, & inter cætera canit;

Pars in gramineis exercent membra palæſtris
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Et mox

Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Veſcentes, lætumque choro pœana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde ſuperne
Plurimus Eridani per ſylvam volvitur amnis.

Lucianus multus eſt lib. 2. *Ver. Hiſtoriarum* in deſcribenda hac ſuperſtitione; fingitque in beatorum inſula eſſe civitatem auream, murum e ſmaragdo habentem, portas ſeptem eſſe ex cynamomo μονοξύλους, pavimentum ex ebore; balnea ex vitro: adhæc ſemper ibi ver eſſe, loca floribus omnia & manſuetis plantis plena, vineas ſingulis menſibus uvas ferre, fontes cerni aquæ, mellis, lactis, vini, conviviumque celebrari extra civitatem in τῷ Ηλυσίῳ καλουμένῳ πεδίῳ; pratum hoc pulcherrimum eſſe, & nemore umbram faciente cingi, ventos cuncta afferre præter vinum, quo pocula in menſa poſita ſtatim replentur; nubes ſpargere unguentum, & denique muſicæ eos operam dare, aliaque ſimilia figmenta, quæ ab eo peti poſſunt. Valerius quoque Flaccus lib. 1. extremo canit in campis Elyſiis eſſe *thiaſoſque choroſque virorum.* Hanc beatorum conditionem ut exprimerent, vel ut teſtarentur credere ſeſe mortuum in campis Elyſiis agere, eos accumbentes ſculpſerunt in marmoribus vel monumentis quæ ipſorum memoriæ ponebantur; uti ex lapide noſtro patet, nec non 3. & 4. pag. DCCCXLIII. apud Gruterum aliiſque apud Jacobum Sponium. Nec aliam ob cauſam forte crotaliſtria cernitur in lapide Clivenſi quem ſupra laudavi. Figura adſtans luget Marcum defunctum, & eam ob

cauſam

cauſam manum unam alteri impoſitam habet : quod mæſtitiæ ſignum eſſe patet ex captivis barbarorum ſtatuis, in monumentis, quæ Romæ exſtant, obviis. Num autem *leones* & *triton* additi ſint ornatus ſolius cauſa an vero aliquid ſignificent, mihi equidem latet. Leonibus certe Africa abundat, & indicant forte hominem hunc ex Africa oriundum eſſe : ſed num eo referri *Triton* poſſit, valde dubito : Monſtrum hoc (quod elegantiſſime Tzetzes ad Lycophronem vocat ἰχθυοκένταυρον) etiam cernitur in Syracuſanorum nummis apud Goltzium ; quia ſcilicet Sicilia mari circumflua, & Syracuſæ illi adjacebant. Nihil huc pertinere arbitror *Tritonem* fluvium, & *Tritonida paludem* Africæ, a quo Pallas *Tritonia* eſt nominata : ſed tamen hoc ſingulari obſervatione dignum, *Tritonem* a Carthaginienſibus ut Deum fuiſſe cultum. Nam fœdus, quod fecerunt Hannibal & Xenephon legatus Philippi Regis Macedoniæ apud Polyb. lib. 7. *ictum eſt* ἐναντίον Διὸς, .. *coram Jove & Junone atque Apolline* : ἐναντίον δαίμονος Καρχηδονίων, *& Hercule & Jolao* ; ἐναντίον Ἄρεως τρίτωνος, *coram Marte, Tritone, Neptuno: coram diis expeditionis comitibus, Sole etiam Luna ac Tellure : coram fluviis, pratis, Aquis : coram omnibus diis, qui Carthaginem imperio tenent.* Et obſervandum obiter Lycophronem Neptunum etiam & Nilum τρίτωνα, atque cetum τρίτωνος κύνα, id eſt *Neptuni canem*, vocare : ad quem videantur Scholia.

In Noviomagenſium curia variæ exſtant Inſcriptiones, quæ partim a Grutero, partim a Joh. Smetio editæ ſunt : Sequentes tamen luce necdum donatæ ſunt publica.

I. O. M.
ET. GENIO
LOCI
C. CANDIDINIVS
SANCTVS. SIGN
LEG. XXX. V. V.
PRO. SE. ET. SVIS
L. M.
MATERNO ET. ATTICO COS.

I. O. M.
M. SABINIVS
CANDIDVS
V. S. L. M.

Ab altera vero ejusdem lapidis parte

I. O. M.
M. V. H.
V. S. LL. M.

Effossus est prior lapis A. Christi, MDCLV. alter vero a. MDCLXIX. nihilque iis notatu dignum continetur, præter *Maternum & Atticum Consules*. A. V. C. 938. Coss. fuerunt *Maternus & Bradua*, qui etiam memorantur in Inf. 13. p. CXCII. apud Gruterum: videturque *Atticus* unus ex XXV. Consulibus suffectis fuisse, quos Cleandrum hoc anno fecisse ex Dione observavit Onuphrius. GENIVS autem LOCI est deus localis, topicus, ἐγχώριος, præses loci, vel quo alio nomine illi fuere dicti. Nam omnibus rebus gentiles deos peculiares imponebant, uti vel constat ex Prudentio; & ex his Servii verbis ad 1. G. 302. *Genium autem dicebant antiqui, naturalem deum uniuscujusque loci, vel rei, vel hominis.* Multa monuere hanc in rem eruditione præstantes viri, sed tamen videntur spicilegium reliquisse. Julianus Imper. apud A. Marcell. l. 25, 2. vidit per quietem *speciem Genii publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen conspexit in Galliis, velata cum capite cornucopia per aulæa tristius discedentem.* In urbibus *Geniis* templa erigebantur; ut Romæ, Antiochiæ & Alexandriæ, testibus Dione lib. L. Amm. Marc. 23, 1. & 22, 11. Estque elegans Gallieni nummus apud Trist. T. 3. in quo scribitur, GENIVS POPVLI ROMANI INT. VRB. quod non incommode explicatur, *intrans* vel *intravit urbem*, ita ut percussus sit cum Gallienus urbem intraret Byzantio redux, convocatisque patribus decennia celebraret novo genere ludorum, nova specie pomparum, exquisito genere voluptatum, uti apud Trebell. Pollionem legere licet. *Genios civitatum* memorat Arnob. lib. 1. GENIVS LVGDVNI occurrit in Albini, GENIVS SENATVS in Albini apud Vaillantium, & BONVS GENIVS PII IMPERATORIS in Maximini nummis apud Morellium, antiquaria in re ambo versatissimos viros. Quin & ipsis diis GENII adsignati

vel honesta missione misso, [illegible]
ne. H. S. E. exponi debet, *Hoc sibi erexit* vel *Hoc sepulc*[illegible]
xit : *Tiberius* autem *Julius Antus faciendum curavit*. Q[illegible]

TIB. IVL. CAR

...ATORIS in Maximini nummis apud Morellium, antiqua- ... in re ambo versatissimos viros. Quin & ipsis diis GENII ad-
signati

ſignati fuerunt. Nam Plutarchus *in De Orac. Defectu*, narrat *genios vim honoremque & nomen habere a deo cui* ἕκαστος συντέτακται *ſinguli adjuncti ſunt* : & Martianus Capella lib. 2. unicuique ſuperiorum deorum ſingulos quoſque genios deſervire; & ex illorum arbitrio comitatuque generalem omnium præſulem, & ſpecialem ſinguli mortalibus genium admoveri. Inde in Inſcriptionibus celebratur GENIVS PLVTONIS; LARVM, NVMINIS FONTIS, SOMNI, & MARTIS apud Gruterum & Reineſium : Martianus Capella lib. 1. conſervavit nobis *Genium Junonis Hoſpitæ*, vel ut Grotius ſcribendum cenſet, *Soſpitæ*; & *Genium Jovialem* Arnobius lib. 3. adv. Gentes. Aſciburgii, quod in ripa Rheni ſitum fuit, teſte Tacito in Germania, quodque hodie idem nomen obtinet, inventa eſt inſcriptio ſequens, quam mecum communicavit Illuſtriſſ. Baro de Kinsky, comitatus Meurſenſis præfectus; Quid ſibi velint litteræ S D E B. S. DAS, quæ nomen Tiberii Julii Caretis filii ſequuntur, obſcurum certe admodum eſt : maloque fateri me hæc ignorare, quam incertis conjecturis abuti. Faciebat inde aliquis *Sideribus*; ſed num hoc explicari commode poſſit, aliis judicandum relinquo. Hic autem homo fuit *domo Turonius* vel *Turonenſis*, & *Miſſicius ex cohorte Silaucienſi quarta.* Miſſicium militem eſſe veteranum, vel eum, qui honeſta miſſione miſſus, accipiebat veteranorum privilegia, docet apud eruditiſſimum Sponium in Miſcellaneis Franc. Graverolius vir doctrinæ haud vulgaris. Et licet ſuſpicari poſſit aliquis huc non pertinere *miſſicium ex teſtamento*, cujus exſtat mentio in hoc lapide:

C. IVLIO
APOLLONI
F. APAE
MISSICIO. EX
TESTAMENTO

ſed potius ad ſervum quem aliquis teſtamento liberum fecit ego tamen exiſtimo hoc monumentum erectum eſſe C. Julio *Miſſicio*, vel honeſta miſſione miſſo, idque *Silaucienſem quartam* ignoro plane. H. S. E. exponi debet, *Hoc ſibi erexit* vel *Hoc ſepulchrum erexit* : *Tiberius* autem *Julius Antus faciendum curavit*. Quæ ſup-

 ponitur

ponitur inſcriptio poſtea addita videtur, & quidem anno tertio poſt poſitum hoc monumentum; nam videtur *primigenia liberta ejus* teſtari ſeſe *anno tertio* poſt obitum n. Tiberii Julii *Hoc* (alii enim deſcripſerunt H. non autem II) *Sibi Erexiſſe*: quæ omnia ſpero alios felicius enodaturos. Inventa prope eundem lapidem eſt gemma, in qua eques cernitur, cujus galea, vel tegmen capitis notabile admodum eſt, uti ex ectypo patebit:

His tandem Ἀνεκδότοις adjungere placet nonnullas inſcriptiones, quæ editæ quidem ſunt, ſed de quarum antiquitate dubito;

D. N. IVSTINVS. P. SAL. PIVS
FELIX. VICTOR. AC. TRIVMPHATOR
SEMPER. AVG. PONT. MAX. FRANC
MAX. GOTTH. MAX. VANDALIC. MAX
COS. III. TRIB. VIII. IMP. V.
CONSPICVAM. HANC. AEGIDIS. INSVLAM
INTIMA. ADRIATICI. MARIS
COMMODIS. INTERIECTAM. VENERAN
DAE. PALLADIS. SACRARIVM. QVONDAM
ET. COLCHIDVM. ARGONAVTARVM.
PERSECVTORVM. QVIETEM. OB
GLORIAM. PROPAGANDAM. IMP
S. C. IN. VRBEM. SVI. NOMINIS. EXCEL
LENTISS. NVNCVPANDAM. HONESTISS
P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDAVIT
C. R. P. Q. ET. GENTE. HONES
TISS. REFER.

Hanc ut genuinam laudant præter Gruterum, Goltzius in Theſauro Rei Antiquariæ, Ortelius in Theſauro Geographico, Clu-

verius

verius in Italia Antiqua, & alii eorum veſtigia ſequuti. Sed quo minus tam magnis viris adſentiri poſſim obſtant multæ rationes. Nam primo, P. SAC. nihil ſignificant, nec unquam ejuſmodi ſiglæ Imperatorum nominibus adjiciuntur; imo & P. non poteſt exponi PIVS, quia ea vix ſequitur. 2. PONT. MAX. exponitur *Pontifex Maximus*: arbitranturque eruditi Juſtinum illius dignitatis titulum geſſiſſe: quæ tamen explicatio non occurrit Baronio, non Jacobo Gothofredo, non Joh. Andreæ Boſio, qui diſputant num Chriſtiani Impp. Pontificatum Maximum aliquando geſſerint; cum certe magnopere firmaret ſententiam eorum, qui hoc affirmant. Quin & olim Chriſtoph. Adamus Rupertus Epiſt. 48. apud Reineſium hanc inſcriptionem ſuſpectam habuit ob ſolum *Pontificis Maximi* titulum. Sed ſi bene rem examinamus, nullus erit hic Pontificatus Maximus; & voces illæ non obſtabunt, quo minus genuina ſit inſcriptio, ſi modo aliæ *νοθείας* notæ non apparerent. Nam cum mox ſequatur FRANCicus MAXimus, &c. nihil aliud PONT. MAX. ſignificare poteſt, quam *Ponticum Maximum*, a devictis nempe gentibus, quæ Pontum incolebant: & hunc titulum aſſumpſiſſe ſibi Imperatores docet illuſtris Spanhemius: Cæterum, ait Diſſert. VIII, exceperunt „ eoſdem titulos ſequiori ævo cognomina ALEMANNICI, „ FRANCICI, GOTTHICI, PONTICI; quæ in Valentinia„ ni Juſtini, aliorumque iſtius ætatis Auguſtorum Inſcriptionibus „ & monumentis paſſim leguntur. 3. CONSVL III. occurrit: atqui Juſtinus ſenior, cui inſcriptionem tribuit Goltzius, bis tantum Conſulatum geſſit: Juſtinus vero Junior ſemel; deinde ſemper ſcriptum fuit, I, II, III, IV, V. VI. &c. *Poſt conſulatum Juſtini Junioris.* 4. Juſtinus dicitur fuiſſe TRIB. VIII. Sed non admodum in antiquitate verſatus fuit hic homo, quia Imperatores nunquam, niſi cum eſſent privati, Tribuni fuerunt; ſemperque geſſerunt *Tribunitiam poteſtatem*, quæ hic quidem ignorantia vetuſti moris omittitur, ſed in innumeris lapidibus & nummis obvia eſt. Nec quenquam juvare poterit, ſi cenſeat litteram P. omiſſam eſſe. Nam dignitatem eam nominibus ſuis Impp. non amplius adſcribebant; adeo ut etiam ex ea Gothofredus V. Cl. non abſque injuria exiſtimet aliam Marciano Imp. qui diu ante Juſtinum Romani Imperii ad gubernacula ſedit, poſitam inſcriptionem,

 malæ

malæ notæ eſſe. V. Rariſſime tunc temporis nomen IMPERATORIS, & quidem addito numero, quoties illud meritus fuerit, reliquis nominibus & titulis Auguſtorum poſtponebatur, uti vel patet ex principio Inſtitutionum. 6. AEGIDIS INSVLA non memoratur, quantum equidem ſcio, veteribus, ſed quidem *Ægida* urbs Iſtriæ: Plin. lib. 3. c. 19. *Oppida Iſtriæ civium Romanorum* AEGIDA, *Parentium: Colonia Pola, quæ nunc Pietas Julia quondam a Colchis condita, abeſt a Tergeſte C. M. P. Mox oppidum Neſactium, & nunc finis Italiæ fluvius Arſia.* 7. Ut nihil dicam de *conſpicua inſula*, latina non videntur eſſe: INTIMA ADRIATICI MARIS COMMODISSime INTERIECTAM: quibus ſi ſignificare auctor voluit, inſulam hanc ſitam eſſe in intimo receſſu, qui eſt Tergeſtinus ſinus Adriatici maris, cui adjacet *Aegida*, certe tenebras captare voluit. 8. Si *Ægidis inſula* eadem quæ *Ægida* Plinii, non fuit in ea ſacrarium Palladis, nec Colchi ibi quieverunt. Nam licet, teſte Plinio lib. 3. c. 18. *Argo navis flumine in mare Adriaticum deſcenderit, non procul Tergeſte*, idemque iter Colchi potuerint ſequi; non tamen ibi conſederunt, ſed in inſula prope Polam, ab ipſis in continente conditam; quam inſulam Minervæ ſacram fuiſſe tradit Hyginus Fab. XXIII. *Nihilominus cum profecti eſſent, Abſyrſtus timens patris præcepta, perſecutus eſt eos in inſulam Minervæ. Ibi cum ſacrificaret Minervæ Jaſon, & Abſyrſtus interveniſſet, ab Jaſone eſt interfectus.* Apoll. Rhodius duas inſulas Dianæ ſacras, inque earum altera; templum illius Deæ fuiſſe canit:

Οἱ δ᾽ ὄπιθεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐκ δ᾽ ἐπέρησαν
Δοιὰς Ἀρτέμιδος βρυτήϊδας ἀγχόθι νήσους
Τῶν δ᾽ ἤτοι ἑτέρη μὲν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον

Ubi parum abeſt, quin ſcribam Βρυγήϊδος, ut ſit cognomen Dianæ, a Brygis, qui uti patet ex v. 470. templum illud exſtruxerant, deſumptæ, more gentilibus uſitatiſſimo. Has inſulas igitur occuparunt Colchi, inque iis, & vicino continente ſedes ſuas fixerunt, uti ſatis ſuperque ex auctoribus conſtat; quorum nemo memoriæ mandat eos ad Tergeſtini ſinus intimum receſſum, ubi Plinii *Ægida*, quique centum millibus paſſuum a Pola abeſt, habitaſſe: 9. Quis inſulam vocaret *Venerandæ Palladis Sacrarium*? 10. Qui erunt COLCHIDES ARGONAVTAE? Veteribus frequenter

ter *Colchis* pro Medea, & proinde pro muliere ex illa regione oriunda usurpatur : sed Argonautarum persecutores non fuerunt fœminæ, nec *Colchides*, sed *Colchi* appellari debuerant; quod regionis illius gentile occurrit apud Herodotum, Ammianum, Diodorum aliosque. 11. Insulsum & GLORIAM PROPAGANDI IMPERII ob urbem Italiæ vicinam Imperatoris nomine nuncupandam, Imperatori adscribere : 12. S. C. vel *Senatus-Consultum* jam diu omissum fuit in istiusmodi inscriptionibus, nec certe hic ullum locum habet. 13. EXCELLENTISSIMVS nunquam Imperator Romanus vocatus fuit. 14. Non video, quid sibi velit & HONESTISS. 15. Siglæ P. P. P. nullum sensum recipiunt commodum; nisi ex iis facere velis : *publica pecunia ponendam*; vel cum Goltzio, *pater patriæ providentissimus*; quod tamen nequaquam quadrat. 16. C. R. P. Q. obscura plane sunt; nisi significent, *civibus Romanis populoque & gente honestissima urbem hanc refertam fuisse*; quod quam male moribus illius temporis, quo omnes, qui Imperio Romano subjiciebantur, cives Romani erant, conveniat, alii proculdubio mecum perspicient. Hæc & alia argumenta, si quis examinare voluerit, vix dubito, quin mecum censeat, errare præstanti eruditione viros, qui *Ægidam* Plinii scribunt vocatam esse *Ægidis insulam*; hancque ab Imp. Justino *Justinopolim*. Nam licet Istriæ quædam urbs *Justinopolis* dicta fuerit, parueritque patriarchæ Aquilejensi, nullo tamen pacto ex hac supposititia inscriptione evinci potest, illam appellatam fuisse *Ægidis insulam*, vel *Ægidam* Plinii esse; licet nunc existiment Justinopolim ibi sitam fuisse, ubi hodie est Capo d'Istria; a quo certe promontorio haud procul *Ægida* abfuit; uti satis superque patebit; si verba Plinii diligenter examinare aliquis velit.

Apud Jacobum Sponium, antiquarum rerum optimum promum condum, & eruditissimum illarum collectorem, pag. 264. Miscellaneorum Eruditæ Antiquitatis, hæc exstat Inscriptio:

C. IVL. CAES. C. F. DE. GALLIS. ET
ALLOBROGIBVS. TRIVMPHATORI
ASTENS. BENEFACTORI. PIO. IN
VICTO. DIVO
LAETITIAE. ET. GRATI. ANIMI. ERGO.
P. P. L. D. D.

Multa

Multa ſunt, quæ evincere mihi videntur, hanc inſcriptionem ſuppoſititiam, nec ſculptam eſſe circa Julii Cæſaris tempora; non ſecus ac alteram, quæ eodem loco recenſetur,

C. IVL. CAES. DOMITORI. GALLIARVM
DICTATORI. PERPETVO
TRIVMPHATORI. S. P. Q. AST.
LAETITIAE. ERGO. ET. HONORIS. P. P.
L. D. D. D.

& denique tertiam, quæ exſtat p. 168.

AVGVSTO. LIBERATORI NATIONM
ORBIS. ROMANI
INSTITVTORI. LIBERTATIS. HETRVSCAE. REIP
CONSERVATORI. MILITVM. TVTORI. LEGVM
ET. BONO. REIP. NATO
COLONIA. LVCENSIVM
DIVO. TIBERIO. CLAVDIO. QVARTO. EIVS. AN.
NERONI. INVICTO. PATRI. PATRIAE. ROMANORVM
SEMPER. AVGVSTO

Nam & TRIVMPHATOR nondum illo tempore Imperator dicebatur, nec PIVS, nec INVICTVS, nec DOMITOR; nec & DIVVS unquam ſolet tam longe rejici vel poſtponi. Conſtantinus & Conſtans vocantur in nummis TRIVMPHATORES GENTIVM BARBARARVM, Conſtans DOMITOR, Conſtantius VICTOR OMNIVM GENTIVM: & Julianus apud Amm. Marcell. lib. 21. c. 5. *Domator gentium & Regum*. Quales titulos illius temporis Imperatores, non autem primos Cæſares, ſibi ſumpſiſſe ſatis etiam ex Inſcriptionibus vetuſtis patet, ex quibus exempla coacervare nihil eſt neceſſe. Tiberio quidem oblatus eſt PII titulus, ſed ille non recepit, & Cajus plurima cognomina aſſumpſit, & PIVS *& Caſtrorum filius & pater exercituum & Opt. Max. Cæſar vocatus* fuit, teſte Suetonio: qui tamen

tamen in nummis vel inſcriptionibus ipſi poſitis nullibi apparet. INVICTI etiam Cæſares poſteriores dicti ſunt, & Severus, Geta; & licet Auguſtus a Manilio vocetur *pater invictus patriæ*, non tamen hic titulus ab illo, vel Impp. qui proxime eum ſequuti ſunt, aſſumptus eſt unquam. Sic nec Auguſtus vocatus fuit unquam *Liberator nationum orbis Romani*; & frigide ſatis atque jejune appellatur *Inſtitutor libertatis Hetruſcæ Reip.* imò & *Conſervator militum*, & *Tutor legum*: quæ ſi quis Auguſtæi ævi eſſe putat, næ ille parum in antiquitate verſatus eſt! Ipſum illud BONO REIP. NATO. ſequioris ævi eſt; nec ita ornantur Auguſti, Tiberii, Caji vel Claudii &c. verum Conſtantini, Juliani, Theodoſii, Arcadii, Honorii, & Theodorici, uti conſtat ex lapidibus antiquis. Et fraudem arguit DIVVS TIBERIVS CLAVDIVS NERO; tum quod quartus ejus annus neſcio quam ob cauſam adjicitur, tum quod vocetur INVICTVS, & ROMANORVM SEMPER AVGVSTVS. Nam nemini ignotum eſſe arbitror, hanc loquendi formam poſterioribus temporibus originem duxiſſe; & licet apud Dionem occurrat ὁ ἀεὶ ὕπατος, teſte Caſaubono ad Strabonem, tamen nihil hoc commune habet cum latina loquendi ratione; reſque certiſſima eſt ſimiles dicendi laudandique Impp. formas tarde enatas eſſe. Probus in nummis vocatur VICTORIOSVS SEMPER: Conſtantius SEMPER VICTOR. Maxentius, PERPETVVS SEMPER AVGVSTVS in inſcriptione apud Gualterum: Maximianus & Conſtantius *Semper Herculei Imperatores* in Panegyrico; & denique Juſtinianus in Procemio Codicis ὁ ἀεὶ Σέβαστος. Quo pertinet Conſtantinum vocari PERPETVVM PRINCIPEM, Phocam & Heraclium PERPETVOS AVGVSTOS in monumentis veterum, (uti Domitianum CENSOREM PERPETVVM in nummis, & Vitellium CONSVLEM PERPETVVM in Inſcriptione veteri appellari obſervare licet) & *Perennem Auguſtum* occurrere apud Sidonium lib. I. Ep. 5. Nec dubium, quin ita loqui primum ceperint circa tempora Diocletiani & Maximiani, de quibus talis exſtat inſcriptio apud Grut. p. CCLXXIX. IMPP. CAESS. VALERIO. DIOCLETIANO. ET. AVRELIO. VALERIO. MAXIMIANO. PIISS. FELIC. SEMPER

AVGG. adeo ut adſentiri nequaquam poſſim Conſtantino Landio qui nummum, cui hæc inditur inſcriptio. CAESAR. IMP. PON. TR. P. P. P. ET. SEMPER. AVGVSTVS. VIR. ad Auguſtum refert. Et extremis temporibus magna inter *Semper Auguſtum* & *Auguſtum* erat differentia: ita enim vocabatur Imperator, alterum vero epithetum dabatur Romanorum Regi. Liber de pace Conſtantiæ compoſita, inter Fridericum Imp. & filium ejus Henricum &c. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Fridericus Divina favente clementia Romanorum Imp.* SEMPER AVGVSTVS, *& filius ejus Henricus, ſextus Rom. Rex,* AVGVSTVS. Et Grævius, doctus ille Muſarum ſacerdos, veriſſime me cenſere miſit inſcriptiones has eſſe ſuppoſititias; ſed hoc unum poſſe forte reponi, illas ab Aſtenſibus poſitas fuiſſe non ſeculo Auguſti & primorum, qui ibi memorantur, Imperatorum, ſed longe poſt in memoriam beneficiorum, quibus illi Imperatores hanc civitatem affecerunt, cum tam facile non potuerint imponere Sponio, ſi αὐτόπτης fuit, noſtri ſuperioriſve ſeculi, ſi illo fictæ ſunt, ſculptores. Finem facerem, niſi me CAESARIS nomen in ſuppoſititiis Inſcriptionibus memoratum juberet, ut gradum ſiſterem, explicaremque Plinii locum lib. 7. c. 9. Hiſt. Natur. *Auſpicatius enecta parente gignuntur; ſicut Scipio Africanus prior natus, primuſque Cæſarum a cæſo matris utero dictus: qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili modo natus eſt Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intravit.* Solinus hæc verba Plinii ita interpretatur & intellexit, tanquam primus omnium Romanorum Scipio *Cæſar* dictus ſit: *Rurſum necatis matribus natus eſt auſpicatior, ſicut Scipio Africanus prior, qui defuncta parente, quod exciſus utero in diem venerat, primus Romanorum Cæſar dictus eſt.* Solinum ſequuntur Volaterranus, Calepinus, Æneas Vicus, cenſentque illi Africanum primum omnium *Cæſarem* eſſe vocatum. Quin & eadem magni Salmaſii ſententia, nec non Ruperti in epiſtolâ ad Reineſium: quorum ille commentatur recte Plinium cepiſſe Solinum, illudque hoc dicere, Scipionem Africanum priorem, natum eſſe e necata parente, primumque Cæſarum ita vocatum, quod exciſus utero matris fuerit; quod tamen non ita ſeſe habet, cum ante bellum Samniticum

Claudius

Claudius quidam *Cæsar* exſtiterit : hic vero Ep. 44. Plinium ſcriptum reliquiſſe, & ex eo Solinum, *Scipionem Africanum primum Romanorum Cæſarem dictum* : & inde *Claudium* illum *Cæſarem*, quem Salmaſius ante bellum Samniticum vixiſſe ſcribit, refellit oſtenditque in marmore legi non CAESAR CLAVDIVS. C. F. ſed CENS. AP. CLAVDIVS; ut quod Æneas Vicus etiam ex Sigonio & Onuphrio obſervaverat : adeo ut mirum ſit Harduinum ſingulari audacia hanc emendationem ſibi quaſi vindicare ; qui etiam de nomine *Cæſar* obſcure agit, nec clare ſatis explicat, qualis ſit genuinus Plinii ſenſus. Et quanquam maximę apud me auctoritatis ſint tanta nomina ; nunquam tamen animum inducam credere Scipionem *Cæſarem* fuiſſe cognominatum; & arbitror Plinium dicere; felices eos eſſe, qui nati ſunt necata, dum naſcuntur, matre, ut Africanum majorem, & *primum Cæſarum*, id eſt, primum eorum, qui ex Gente Julia *Cæſaris* cognomen tulit, & tertio *Manlium*, vel *Mancinum*, uti reſcribit Freinshemius ad Florum. Atque ita verba Plinii olim interpretatum eſſe Bartholomæum Fontium, Perſii interpretem, teſtatur Æneas Vicus; qui tamen ejus ſententiam amplecti non poteſt. Nam, uti notum eſt, exiſtimabant veteres primum *Juliorum Cæſarum* cognomen illud accepiſſe, quia cæſus erat ex matris utero : Spartian. in Ælio Vero : *Et quoniam de Cæſarum nomine in hujus præcipue vita eſt aliquid diſputandum, qui hoc ſolum nomen adeptus eſt*; CAESAREM *vel ab elephanto, qui lingua Maurorum Cæſar dicitur, in prælio cæſo, eum qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi viri putant dictum*; *vel quia mortua matre, ventre cæſo ſit natus, vel quod cum magnis crinibus ſit utero parentis effuſus*; *vel quod oculis cæſiis & ultra humanum morem viguerit.* Ut Plinius dixit *primum Cæſarum*, ita Spartianus, *Cæſarem eum, qui primus ſic appellatus eſt* ; non definientes, quis demum ille ex familia Julia fuerit. Poſteriores tamen decepti voce *Cæſaris*, quæ jam dignitatem notabat, ita C. Julium Cæſarem natum eſſe fabulantur; ut Servius ad lib. I. Æn. v. 291. Cedrenus, Suidas, Glycas, Auctor Chronici Alexandrini & Etymologici Magni ; quos omnes ipſa Julii mater Aurelia refellit ; quippe quæ enecta nato Cæſare non fuit, ſed tincta litteris & in loquendo elegans in excolendo

do filio advigilavit, teste Cicerone & Plutarcho in vita Julii; quæque apud judices omnia ex fide retulit, quæ acta erant inter Clodium & Pompejam Cæsaris conjugem, uti Suetonius c. 74. commemorat. Sed omnium gravissime impegit Constant. Porphyrogen. lib. I. Th. II. ubi scribit, Sebastiam Armeniæ urbem nomen habere a Sebasto vel Augusto Cæsare Julio, qui primus imperium obtinuit, & *Cæsar* dictus est, quia cæso matris utero erupit fremens instar catuli leonis. Quibus refellendis non immorabor, ne videar tanti Principis & majoribus rebus occupati atque districti memoriæ petulanter illudere.

F I N I S.

STE-

STEPHANI LE MOINE

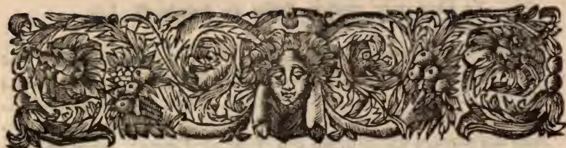
AD

GISB. CUPERUM

DE

MELANOPHORIS

EPISTOLA.

STEPHANI LE MOINE
AD
GISB. CUPERUM
DE MELANOPHORIS
EPISTOLA.

PUtabam, Vir Ampliſſime, eorum quæ apud te de Μελανοφόροις leviter tetigeram, te non amplius recordari. Illa, ipſe, verba & voces exiſtimabam, prætereaque nihil. Sed ecce memor urges, imo inſtas vehementer, & fidem & verba poſtulas liberari. Bene, fiat bonis avibus. Sed ſi dicenda non reſpondeant expectationi, hoc non tribuas intemperanti meæ ſcribendi libidini, quippe qui quantum potui ſcribere declinavi, ſed tuis geminatis efflagitationibus, & forſan rei dubiæ, & omnium oculis non ita patenti & obviæ. Μελανηφόροι ergo vox eſt quæ occurrit variis in locis. Non illam tamen quærerem in inſcriptione quæ exſtat Romæ, quam puto deſcripſerat Rigaltius, & poſtea cum Salmaſio quondam communicaverat. Legitur in poſterioris Commentariis ad Hiſtoriam Auguſtam, p. 180. Inſcriptionis initium tale eſt.

Ἐκ δέκα πέντ' ἀνδρῶν Φοίβου τε φαινηφόρος ἱερεὺς
Κρήσκηνς.

Crescens unus ex quindecim viris, & Phœbi sacerdos φαινηφόρος. Hic vir Eruditus pro τε φαινηφόρος, μελανηφόρος legendum suspicabatur: sed gratiam illi facimus talis conjecturæ.] Melius ςεφανηφόρος legitur. Sacerdotes Phœbi non erant μελανηφόροι, sed ςεφανηφόροι, instar sacerdotum Judaicorum qui Tiara & Corona ornari consueverant. De ςεφανηφόροις multa habet Seldenus ad marmora Arundelliana, quæ nec tempus, nec tua singularis eruditio patiuntur hic frustra tibi repræsentari. Exstat vero vox μελανηφόροι in Inscriptione Veneta, quam legere est 2. volumine de synedriis. Ea vero sic se habet. ΓΑΙΟC &c. ΚΑΙ ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΙ &c. ΙΣΙΔΙ-ΔΙΚΑΙΟΣ ΥΝΗΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Gajus* &c. & *Melanephori*, &c. *Isidi justitiæ erexere*: sic Seldenus, qui existimat penultimæ vocis syllabas, male a se invicem separatas, & legendum ΙΣΙΔΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ. *Isidi justitiæ*: sed non memini me legisse Isida vocatam Δικαιοσύνην. Hoc gratis asserit Seldenus, & syllabis, & literis in Inscriptione apparentibus deceptus. Sed laboranti isti Inscriptioni aliter succurrendum existimarem, & legendum ΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΟΣ. ΣΥΝΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Isidi, & Osiridi simul ædificaverunt.* Nam Isis & Osiris in cultu fere semper sociabantur. Erant σύμβωμοι, & eadem Collegia iis fere semper eadem sacra faciebant. Est & alia Inscriptio ubi etiam occurrit vox ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟC. Legitur apud viros eruditissimos, & Seldenus, loco laudato, eam non prætermisit. Integram non repræsentabimus, sed illius tantum verba, quæ ad institutum nostrum faciunt, vel quæ qualemcunque merentur emendationem. Ea vero talia sunt. ΘΕΟΦΙΛΟΣ &c. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟC ΤΗΝ ΚΟΝΙΑCΙΝ ΤΟΥ ΠΑCΤΟΦΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗC ΟΡΟΦΗC ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΑΥCΙΝ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ &c. *Theophilus* &c. *Melanephorus sacelli hujus Tectorium, & parietum tectique picturam & portarum valvas dicavit Sarapidi, Isidi, Anoubidi, & Harpocrati.* Quidam legunt ἔκλυσιν τῶν θυρῶν, alii λάυσιν, alii Κάυσιν, vel ἔλαυσιν, vel ἔκαυσιν. Sed legendum ἔγκαυσιν τῶν θυρῶν, quia valvæ ornatæ erant pictura quæ vocabatur ἐγκαυςική. Non quidem cestro & veruculo, in ebore & cornu parata, quæ talis picturæ

picturæ genera vocabantur etiam κηρωτὰ. Sed alia ἐγκαυστικὴ, quæ fiebat cera igne delibuta, & in qua variæ figuræ delineari solebant. Tali ἐγκαυστικῇ fores ornabantur, & aliæ figuræ repræsentabantur. Tales variæ imagines Arte ἐγκαυστικῇ paratæ, de quibus in Concilio Nicæno secundo mentio frequentissima. Tales & imagines Christi & Virginis memorantur ab Euangelista Luca, scilicet, effigiatæ apud Simeonem Metaphrastem. Quod certe a veritate tam est alienum, quam certissimum ædium valvas talibus cereis imaginibus ἐγκαυστοῖς, olim ornatas & decoratas fuisse. Auson. Epigr. 25.

Ceris inurens januarum limina

Et atriorum pegmata.

Dicæarchus, τοῖς τῶν οἰκιῶν προθύροις, καὶ ἐγκαύσμασι κάλλιστα κατεσκευασμένη. *Foribus & encaustis operibus egregie ornata.* Unde corrigendus Vitruvius, apud quem legitur, *ipsaque forium ornamenta non fiant Cerostrota.* Legendum *Cestrota*, cestro inusta. Nam fores solebant etiam imaginibus cera inusta paratis ornari, ἐγκαυστικοῖς. Unde operarii dicebantur *Encaustæ.* Et opera ἐγκαυστὰ. Hinc Phaëton Encaustus apud Martialem.

Encaustus Phaëton tabula depictus in hac est.

Quid tibi vis, Dipyron, qui Phaëtonta facis?

Ergo legendum in inscriptione superiori τῶν θυρῶν ἔγκαυσιν, non καῦσιν, λαῦσιν, aut ἔκλυσιν. Ibidem memoratur κονίασις τοῦ παστοφορίου. Quid esset pastophorium, sciscitari videbaris, cum tibi Musisque tuis adessem in Locupletissima Bibliotheca tua: occurrit vox ista, sed corrupta, ter in Glossis Isidori. *Sabarium Atrium Templi.* Et, *safarium Atrium Templi.* Et, *Pastorium Atrium Templi.* Proculdubio in ultimo hoc loco legendum *Pastophorium.* Sic etiam lego in aliis duobus locis. Scio quosdam legere *sacrarium.* Alios sabarium, a zaba, unde Σαβαρεῖον apud Græcos recentiores, quasi armarium, & locus armis servandis destinatus. Vel a צִיבּוּר vel צבר, congregatio, & congregare, quod in istis locis conventus populi & congregationes haberentur. Si vox *safarium* servanda foret, mallem illam derivare a סֵפֶר, quod notat librum, adeo ut *safarium* notet *locus in quo libri sacri olim reconderentur.* Sed in ista voce videor mihi animadvertere vestigia vocis pastophorii, quæ cum per compendium scripta fuisset, psaphorium, facillime potuit in *sapharium* deflectere. Nam revera apud Isido-

rum idem notat & *pastophorium*, & *sapharium*, nimirum Atrium Templi. Nam non notat Chorum, ut voluit non nemo; imo Atrium Templi, Appendices quasdam Templi, cellas, Exedras, conclavia, quæ nullus bonæ mentis pro Choro Ecclesiæ accipiat. *Pastophorium* vero fit a παστὰς, vel παστός, quæ voces notant vel Thalamum, vel velum. Hinc Venus παστοφόρος, quod Thalamis præesset. *Pastophori* vero, qui Thalamis Deórum præerant, vel qui in Thalamis ædium sacrarum, Festis Numinibus dicatis, solebant commorari, vel saltem aliquando somnos & cibos carpere. Dicebantur & *Calybitæ*. *Huc, Calybita, veni,* in Carmine Copæ Syriscæ. A *calyba*, quod idem est ac παστὰς, Tentorium. *Sunt Topia & Calybæ*, in eodem carmine, id est Thalami, Tentoria, unde Καλύβη φοίβου, Tentorium, & sella Apollinis, quod idem est ac Pastophorium. A Thalamis ergo sacris, vel velis variegatis, & diversis coloribus distinctis & vermiculatis, dicebantur Pastophori, & loca, ubi habitabant, Pastophoria, quasi loca Pastophoris destinata, & variis velis obducta & ornata. Pastophoriorum mentio frequentissima apud LXX interpretes, & sumitur pro לשכה Conclavi, quæ vox Hebraica etiam Græca evasit: nam dicitur etiam Lesca vel Lesche. Λέσχη apud Hesiodum, ἐπαλέα λέσχην; occurrit & apud Herodotum, & Ælianum. Magnum Etymolog. λέσχαι παρὰ Βοιωτοῖς, τὰ κοινὰ δειπνητήρια. *Leschæ apud Boëotos loca ubi convivabantur*. Imo, ubi ad confabulandum conveniebant, & ad opera sua legenda, recitanda, & cum aliis communicanda. Ideo vocabantur etiam Ὠδεῖα. Et hinc etiam λεσχηνεύεσθαι, *Confabulari*: & λεσχηνώτης apud Laërtium de Thalete. Latine, cella, conclave, Taberna, Græce παστοφόριον. Quod notat Collegium pastophororum, & locum etiam ubi conveniebant. Vox usitata apud Ægyptios & quæ a LXX interpretibus sæpe etiam usurpatur. A, παστὰς, vel παστὸς, factum παστοφόριον, nimirum a cella & velo ante cellam oppanso. Hinc tamen non factum Pastor, quod voluit vir eruditus, qui existimat, vel saltem suspicatur tertium Librum Maccabæorum vocari Pastora vel Pastorem, quia summus sacerdos ibi repræsentatur intercedens & orans in Pastophorio, & cella quadam sacra, Templique quodam conclavi. Unde, inquit, a Pastophorio vel a παστὰς, potuit denominari liber iste, Pastor, quem memorat Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum. Sed fallitur vehe-

vehementer; non ibi loquitur Hieronymus de 3. libro Maccabæorum, ſed de Libro Hermæ, qui Paſtor vocabatur, quia in illo continentur variæ revelationes, quas Auctor dicit ſibi declaratas ab Angelo qui ſpeciem paſtoris referebat. A ſpecie revelantis facta Libro denominatio, & intelligendus eſt Liber Hermæ, in veteri Eccleſia notiſſimus, non vero tertius Liber Maccabæorum, qui ἀπὸ τῆς παςάδος, vel παςοφοεῖυ nomen adeptus fuerit. In eo tamen probandus Junius, quod παςοφόειον pro æde ſacra acceperit, & Conclavi, ſeu cella Templo contigua. Nam vani ſunt tam quam qui maxime, qui exiſtimant παςοφόειον notare arculam in qua ſacra Euchariſtia recondebatur, & pro ægrotis & abſentibus aſſervabatur. Hoc putant ſe colligere ex Conſtitut. Apoſtol. Clementis, l. 8. c. 13. ὅταν πάντες καὶ πᾶσαι μεταλάβωσι, οἱ Διάκονοι λαβόντες τὰ περισσεύματα εἰς παςοφόεια εἰσφερέτωσαν. *Cum omnes communicaverint, Diaconi reliquias transferant in Paſtophoria.* Sed quid hæc ad Tabernacula & Ciboria in quibus hodie Euchariſtia apud Latinos aſſervatur? An hoc moris erat temporibus Apoſtolicis? An vox παςοφοεῖυ alicubi iſto ſenſu uſurpatur? Imo vero, apud ipſum Auctorem Conſtitut. Apoſtol. l. 2. c. 58. παςοφόεια ſumuntur pro Cellis & conclavibus quæ ad latera Templi debebant ædificari. Adeo ut nunquam Auctori in mentem venerit repoſitorium ſacræ Euchariſtiæ hoc in loco notare. Eodem ſenſu accipit quo fecerunt LXX interpretes, Theodotion, & alii, & apud illos nihil aliud notat quam Exedram & cellam ſacram. Uſu tamen obtinuit ut ſumeretur etiam pro ædificio quodam, ſive ſacro, ſive communi. Quod patet in loco Chronici Moſomenſis. *Locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore, & opere manuali factus, modo aggere, modo paſtophorio.* Neque enim vocem, *paſtophorio,* ſollicitandam exiſtimo, quæ mihi bene ſe habere videtur; cum ibi notet ædem, Tentorium, Turrim, Arcis quoddam diminutivum, quo locus iſte munitus tueri facile ſe poterat. Sed tamen proprie dicitur de cellis & conclavibus ſacris, quæ quia manſionibus ſacerdotum erant deſtinata, vel aulæis & velis obducta, dicebantur ἀπὸ τῆς παςάδος, vel ἀπὸ τοῦ παςοῦ, paſtophoria. Imo facile crediderim iſtas ædiculas & cellas primo fuiſſe portatiles, & ambulatorias, ut ita dicam, quæ modo figebantur & explicabantur, & modo complicabantur, inſtar Tabernaculi Judæorum, quod cum a Levitis ferri & bajulari ſoleret, ſic & Tabernacula Deorum Gen-

 tium,

tium, a suis mystis & sacerdotibus bajulari consueverant. Unde forsan Pastophori, & Auleorum sacrorum & velorum portatores, ab aliis vocabantur. Nisi forsan hanc sortiti fuerint denominationem a velis Numinibus suis consecratis, & in quibus tanquam in Tabulis pictæ erant Deorum effigies. Nam talia erant olim vela falsis Numinibus dicata, præcipue in Ægypto. Hinc πέπλον Isidis, adeo decantatum, & nulli fere non dictum, & de quo forsan locus iste Claudiani πολυθρύλλητος.

——— *Et quicquid inane*

Nutrit in Isiacis quæ pingitur India velis.

Alii legunt *Judaicis*, Alii *Attalicis*, Alii *Idæis* Alii *Niliacis*. Sed ferri potest nostra lectio. Isis erat Terra. In illius velis Terra repræsentabatur, & quælibet Regio ornata ibi videbatur rebus quibus natura loci uberior credebatur. Cum vero India monstrorum haberetur feracissima, ideo varia incredibilia, prodigiosa, & inania alere fingebatur. Inter ista vero Isidis vela, unum sacrum habebatur, & præcipuum, quod diebus quibusdam festis, & solennioribus κωμασίαις, ut loquitur Clemens Alexandrinus, ab Hierophantis portabatur. Unde forsan nomen adepti sunt & παστοφόροι dicti, de quibus Diodorus Siculus, Apulejus, & alii. Ab illis dictum pastophorium. Hesychius παστοφόρειον, τὸ τῶν παστὸν φερόντων. *Pastophorium locus eorum qui velum portant*. Velum Minervæ, vel Isidis, vel alterius cujusdam numinis. Cum vero velum Isidis Terram repræsentaret, & fundus, ut ita dicam, instar Terræ, esset nigri & obscuri coloris, ideo forsan illius παστοφόροι, dicti sunt μελανηφόροι: nam revera μελανηφόροι Isidis cultui præcipue addicti erant, ut ex supra memoratis inscriptionibus cuivis constare potest. Isidis peplum & velum maxima parte nigrum erat, & ipsa Isis etiam nigra repræsentabatur. Nam Terra Isidis nomine designabatur, & præcipue Ægyptus, quæ dicebatur Ægyptus, & Ηερία, & Αερία a nigredine, & fusco & luteo colore. Et Ceres quæ eadem erat cum Iside, & quæ pro Terra ab Ethnicis colebatur, dicebatur etiam nigra, & veste nigra induebatur. Pausanias in Arcadio p. 240. Ἐπὶ Σίμου τοῦ Φιγάλου βασιλεύοντος, ἠφανίσθη Φιγαλεῦσιν ὑπὸ πυρὸς τῆς μελαίνης Δήμητρος τὸ ἀρχαῖον ξόανον. *Regnante Simo Phigali filio consumptum est igne apud Phigalenos vetustissimum nigræ Cereris simulachrum*. Et ibid. infer. p. 271.

Δήμητρος

Δήμητρος δὲ ἄντρον αὐτόθι ἱερὸν ἐπίκλησιν μελαίνης. *Ibi est antrum Cereris, cognomento nigræ.* τὸ δὲ ἀπὸ τούτου λέγουσι, θυμωθῆναί τι ἅμα εἰς τὸν Ποσειδῶνα, αὐτὴν γὰρ ἐπὶ τῆς Περσεφόνης τῇ ἁρπαγῇ πένθει χρωμένην, μέλαιναν ἐσθῆτα ἐνδῦναι, καὶ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐλθοῦσαν, ἐπὶ χρόνον ἀπεῖναι πολύν. *Quod ideo factum dicunt, quod Ceres ira percita contra Neptunum, & dolore, & luctu ob raptum Proserpinæ, vestem nigram induerit, & in antrum istud se abdiderit, & per longum temporis spatium latuerit.* Μέλαιναν δὲ ἐπονομάζει φασὶν αὐτὴν, ὅτι καὶ ἡ θεὸς μέλαιναν τὴν ἐσθῆτα εἶχε. *Cererem vero nigram dici ferunt, quod vestem nigram induerat.* Terra ergo, sive Ceres, sive Isis, nigra cum diceretur, ii qui illius ξόανον bajulabant, vel illius vestem, aut peplum, aut velum, portabant, jure dicebantur μελανηφόροι, & a Deæ quam colebant nomine denominationem suam accersebant. Sicut vero Isis nigra vocabatur, Osiris etiam seu Nilus niger dicebatur: & forsan ab Iside, & Osiride, Melanophori prima origine nomen suum derivarunt. Nam Osiris etiam statua nigra colebatur, ut videre est apud Plutarchum. Et revera Osiris nigrum notare videtur. Fluxit enim a voce שִׂיוֹר, *Sior*, quo nomine designatur Nilus in sacra scriptura. שִׁחוֹר vero notat nigrum.

Nam viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,

apud Poetam. Unde dicebatur μέλας Græcis, & Melo Latinis. Festus, *Melo alio nomine Nilus vocatur.* Servius ad 4. Georg. *Antea Nilus Latine Melo dicebatur.* ad Æneid. 1. *Ennius dicit Nilum, Melonem vocari.* ad 4. Æneid. *Atlas Telemon dicitur sicut Nilus Melo.* Quę vox reddenda Symmacho l. 1. Epist. 8. ubi legitur, *Mosella*, nimirum ab Ausonio celebrata & decantata, *est Ægyptio Nilo Major.* Sed in variis codicibus legitur, *Ægyptio Melone major.* Quam vocem cum Librarii quidam ignorarent, & Ægypti celeberrimum fluvium nomine Nili tantum nossent, Melonem in Nilum facile commutarunt, optime tamen scriptum erat Melo. Nam sic Nilus Græcis dicebatur, seu Melas. Scilicet a nigredine, qua illius aquæ Limosæ & Lutosæ colorabantur; unde & Osiris, seu Syris, seu Sior dicebatur: & ideo Nilo statua nigra dicabatur, & ab Ægyptiis colebatur. Pausanias in Arcad. Ποιεῖται δὲ πλὴν τοῦ Αἰγυπτίου Νείλου, ποταμοῖς τοῖς ἄλλοις, λευκοῦ λίθου τὰ ἀγάλματα. τῷ Νείλῳ δὲ, ἅτε διὰ τῆς Αἰθιόπων κατιόντι εἰς θάλασσαν, μέλανος λίθου τὰ ἀγάλματα ἐργά-

ξίδαι νομίζουσιν. Aliis Fluminibus, præterquam Nilo, signa & simulacra lapidea alba dicari consueverunt. Sed Nilo ex Æthiopia ruenti, signa & statuæ consecrari solent lapidis nigri. Unde sacerdotes Cereris, Isidis, Osiridis, Nili, Melanophori dici potuerunt. Forsan etiam quia nigris vestibus erant induti, ut modo ingerebam, cum apud te primo de Melanophoris sermo institueretur. Nam in quibusdam sacris & festis luctuosis, sacerdotes nigris vestibus erant induti. In omnibus fere sacris Albus color usurpabatur; apud Hebræos, Ægyptios, alios, nihil frequentius. Hinc Alba & Candida turba, linigeri, &c. pro sacerdotibus. Exemplorum tanta messis, ut intempestive tibi diligens viderer, si tibi harum rerum ita conscio, illa nunc obtruderem. Videantur Rabbini ad Codicem Joma, Hieronymus, Plinius, Apulejus, Ovidius, Artemidorus, & alii. *Albus color*, inquit Cicero, DIS *decorus est*. Sic & illorum cultoribus. Horat. l. 2. Serm. Saty. 2.

Ille Repotia, Natales, aliosque dierum
Festos albatus celebret.

Pers. Satyr. 2.

——— *Negato,*
Juppiter, hoc illi, quamvis te albata rogarit.

Decorus erat etiam sacerdotibus, qui, in sacris, fere semper albis vestibus uti solebant. Aliquando tamen & nigris. Seneca in Oedip.

Vates amictu corpus & frontem quatit,
Lugubris imos palla perfundit pedes.

Sic etiam Bellonarii, seu Bellonæ sacerdotes, apud Tertullianum de pallio, *cum ob diversam affectionem*, id est (diversam suffectionem, confectionem, infectionem, diversum colorem quo vestes infectæ & saturatæ erant,) *tenebricæ vestis, & tenebrici super caput velleris, in Bellonæ montes fugantur*. Sic legendum locum existimarem, non vero *mentis fugantur*, ut voluit vir maximus; nam revera Bellonarii efferati, & fanatici, in fanis furore correpti, per montes, valles, silvas, bacchantes grassabantur. Erant vero tecti tetricis velleribus, & induti vestibus Tenebricis, id est nigris quæ furentibus istis moribus erant omnino congruæ. Talis erat, *Atratus ille senex*, de quo Suetonius in Galba c. 18. Iisdem etiam vestibus utebantur isti Camarim de quibus statim verba faciebam, cum de Melanophoris primus quæstionem moveres.

Cama-

Camarim erant ſacerdotes de quibus in S. Scriptura mentio non uno loco. Videatur 2. Reg. 23. 5. Oſe x. 5. Sophon. 1. 4. ubi vox iſta redditur vel per Æditos, vel per ſacerdotes & Deorum miniſtros. Poſſet addi locus Jobi 3. 5. ubi Jobi patientia victa, de die ſuo natali in has prorumpit voces, *Terreant illam*, כמררים יום. Reddunt multi interpretes, *amaritudines*, adeo ut amariſſimam iſtam diem denotet Jobus impatiens, & illius memoriam ſemper acerbiſſimam apud poſteros exoptet. Sed iſti ſententiæ non poſſum fidem alligare meam, & mallem reddere כמרירים, quaſi Camarim, Pontifices, Sacerdotes, Auſpices, ut quidam reddiderunt iſtam vocem, qui præfecti dierum erant, fauſtos & infauſtos dies indicabant, & infelices, ἀπρεκτους, ἀπαισίους, ἀποφράδας, rogantibus declarabant. In Ephemeridibus notabantur dies iſti apti & inepti ad res agendas & auſpicandas. Talis erat Tabula in ædibus Trimalcionis apud Petronium. Ephemeris dicitur

——— *Tritas*

Cernis Ephemeridas.

Notabantur in Kalendariis dies iſti κακοὶ & πονηροὶ, inepti ad ἐργασίαν & πραγματείαν. Dicebantur & Ægyptiaci, de quibus Auguſtinus in Epiſtolam ad Galatas, & eo nomine etiam veniunt memorati in Kalendar. veteribus Romanorum. Male in vetuſtioribus ſcribitur, DIES ÆGEP. Legendum DIES ÆGIP. Dies Ægyptiaci, ut bene & integre ſcribitur in Kalendario tempore Conſtantini, vel Conſtantini filiorum, ſcripto, & ab Herwarto, Bucherio, Petavio, Lambecio jam dudum publicato. Dies Ægyptiaci ſunt dies infauſti & infelices, inter quos Jobus natalem ſuum diem optat impoſterum recenſeri, ab iis qui iſtis diebus annotandis vacabant & præficiebantur. Vocat vero illos Jobus כמרירי, ab eadem voce כמר quæ ſacerdotes & Auſpices deſignabat, a כמר quod *Atrum* eſſe, & *nigrum* ſignificat, quia iſti Pontifices, & Sacerdotes atris, & nigris veſtibus ſolebant incedere, & in ſacris ritibuſque ſuis magicis, ſe conſpiciendos præbere. Ab eadem voce כמר fluxit denominatio *Cimmeriorum*, non tantum Septentrionalium, apud Scythas, & ad Boſphorum, ſed Cimmeriorum Campanorum, juxta Cumas & Baias ad Avernum lacum, ſitorum, qui lucem fugere credebantur, & antra ſpeluncaſque ſubire, ibique vivere, inſtar Troglodytarum. De his Homerus in Odyſſ.

Lyco-

Lycophron, Eustathius, Strabo ex Ephoro, Plinius, & alii. Sed si Cimmerios a כמר derivari concesserim, non eadem facilitate concedam vocem Camillus fluxisse a voce כמר. Sic volunt quamplurimi viri graves & eruditi. Nam sicut כמר notat sacerdotem, sic Camillus notat sacerdotem & Deorum ministrum. Est vox quæ frequenter occurrit. Non tamen quærenda apud Auctorem Originum Constantinopolitanarum loco quem Lambecius & Combefisius non intellexerunt. Nescio an laboranti loco sanando operam male collocaverim, penes te & tui similes erit arbitrium & judicium. Sic vero se habet afflictissimus iste meo judicio locus, Συλβάνος ὁρῶν τὸ μεσημβρείαν ζώδιον, εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ κάμυ δίκην κεκμηκότος, ἔφη, καλὸς ὁ στοιχειωσάμενος, καιροὶ γὰρ ἐπὶ τούτου ἀγόνατοι ἔσονται. Lambecius ista verba sic corrigit & reddit. *Silvanus videns ad meridiem signum in sublime tollens genu curvum instar fessi*, *loco* κάμυ legit καμπτόν. Combefisius vero ea sic reddenda existimat. *Silvanus ad meridiem signum positum videns, sublato in altum genu, ut pœne fessis pueris mos est, præclarus es, cujus hoc signum ac figura est, sub quo nimirum & tempora ingeniculata sint futura.* Loco κάμυ legit καμίλλυ. Exagitans vero emendationem Lambecii sic suam asserit & vindicat. *Ineptus est auctor ac superfluus si* καμπτὸν *scripsit. Malo ergo* κάμυ, *positumque existimo* ἀντὶ τοῦ Καμίλλου, *ut solent Græci vel augere syllabas vel elidere.* Κάμιλλος *autem quid Græcis & Latinis, exploratum est. Nempe* παῖς ἀμφιθαλής. *Quem patrimum matrimumque & puberem interpretantur. Sic præcipue dicti sacrorum ministri ac sacrificulis adstantes pueri. Ipse Hetruscis Mercurius, quod Deorum minister. Sic pueri magnatum ministri, quos sic incomposite genu passim levare ac flectere, velut tædio lassitudinisque impatientia, quisque videat.* Hæc Lambecianis non sunt meliora, & amborum nullus loci lectionem & sensum mihi videtur assecutus. Quem sic legendum potius existimarem, Συλβάνος ὁρῶν ζώδιον εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ Ἑρμοῦ δίκην Τέτμηκὸς vel τετμηκότος. *Videns signum & statuam supra genu scissam & truncatam instar signorum & simulachrorum Mercurii*, quæ erant ἄνω τὸ γόνυ τετμηκότα. Nam Mercurii, & ἑρμαῖοι λόφοι, tantum superiorem hominis partem referebant, minime vero inferiorem, & erant prorsus ἀγόνατοι. Sic etiam simulachrum istud in quod Sylvanus oculos converterat εἰς τὸ ἄνω γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, nam lassi & fessi

ſeſſi non ſunt ita genu levato, & in altum ſublato. Deinde tales ſeſſi & ſitu incompoſiti non dicerentur ἀγόνατοι, ſine genibus, nec poſſent eſſe figura temporum ἀγονάτων, & ſeculi duri & ferrei. Et tamen ſimulachrum iſtud repræſentabat καίρους ἀγονάτους, quod liquido comprobat revera ſignum fuiſſe ἀγόνατον. Nimirum Ἑρμοῦ δίκην, *inſtar Mercurii*, qui ſine cruribus, tibiis, pedibus, ſolebat repræſentari. Unde jure dici poterat ἀγόνατος, & aptus erat ætati duriori figurandæ & indicandæ. καιρὸς ἀγόνατος, *ſeculum rigidum, inflexibile*, in quo affectus adeo ſævi, ut nullo modo moveri, curvari, cicurari poſſint. Sic πύλαι ᾄδου dicuntur ἀγόνατοι, quia curvari & flecti non poſſunt, nec habent genua tangenda, more ſupplicantium opem, favorem, miſericordiam implorantium. Ideo illis *fabæ* comparantur in ſymbolo Pythagoræ, ubi ſuos a fabis abſtinendum eſſe docet. Φησὶ γὰρ Ἀριστοτέλης, apud Diogenem Laërtium in vita Pythagoræ, αὐτὸν, Pythagoram, παραγγέλλειν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ὅτι ὅμοιοι ᾄδου πύλαις, ἀγόνατον γὰρ μόνον. *Ariſtoteles dicit Pythagoram a fabis abſtinendum monuiſſe, quia ſunt ſimiles inferni januis, ſunt enim ſolæ infœcundæ.* Sic vulgo interpretes. Sed hic infœcunditatem fabarum notari non exiſtimo, & inferni januarum. Sed potius quod ſint *ſine genu*, *ſine miſericordia*, & ad illas flectendas lachrymæ volvantur inanes. Sunt ἀγόνατοι, *ſine genibus*. Hoc ex parte vidit Porphyrius de Antro Nympha. Κυάμοις οὐκ ἐφιζάνουσιν, οὓς ἐλάμβανον εἰς σύμβολον τῆς κατ' εὐθεῖαν γενέσεως καὶ ἀκαμποῦς. διὰ τὸ μόνον σχεδὸν τῶν σπερματικῶν δι' ὅλου τετρῆσθαι, μὴ ἐγκοπτόμενον ταῖς μεταξὺ τῶν γονάτων ἐμφράξεσι. *Non fabis inſident, quas generationis continuæ, rectaque ſerie progredientis, ſymbolum ſtatuebant. Quia fabæ ferme ſolæ inter omnia quæ ſeruntur, ſcapo pertuſo & perforato ſunt, nullis internodiorum obturationibus inciſæ & interceptæ.* Hic, ſecundum Porphyrium, fabæ dicuntur ἀγόνατοι, quod non haberent internodia, articulos, genua, quod inclementiam & inexorabilitatem videtur innuere. Sic ſignum iſtud de quo ſupra, erat ſine genibus, ad καίρον ἀγόνατον deſignandum, erat ipſum ἀγόνατον, non vero ἄνω καμπτὸν γόνυ, & erat ἄνω τὸ γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, denique erat Ἑρμοῦ δίκην, non vero Καμοῦ vel Καμίλλου. Sed ſi Camillus in iſto loco non inveniatur, millies tamen alibi occurrit. Dionyſii Halicarn. A.R L.II. Τούτους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρέτουν τοῖς ἱερεῦσι οἱ λεγόμενοι παρὰ Ῥωμαίων Κάμιλλοι. *Hæc mini-*

steria eodem modo sacerdotibus præstabant, qui a Romanis dicuntur Camilli. Plutarch. in Numa. Καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον. *Florentem puerum, patrimum & matrimum, Jovis sacerdoti ministrantem, Camillum dici.* Statius Tullianus de vocabulis Rerum apud Macrob. ait, *Tuscos, Camillum vocare Mercurium, quo vocabulo significant præministrum Deorum.* Festus, *Antiqui, ministros, Camillos dicebant.* Quod etiam apud Servium invenitur ad XI. Æneid. sic in Glossis Philoxeni. ἱέρεια *Camilla.* Nimirum sacerdos, sacrificula, quæ sacris ministrabat; ut *Camilli* erant sacerdotes, non a Camarim, כמרי, ut volunt viri eruditi, sed a voce Arabica quæ ministerium, & ministerium sacrum notat. Nam خدم *Cadam* notat servire, & خدمالله *Cadmala* est *servus Dei.* Ideo Mercurius dicebatur etiam Cadmillus. Lycophron in Cassandra

> Βουλαῖς ἀνάγνοις, ἃς ὁ Κασμίλου γόνος
> Ἤρτυσε.

Consiliis impiis & scelestis quæ filius Cadmili paraverat. Non est sollicitanda vox Κασμίλου ut voluit Mursius, qui pro Κασμίλου, Κασμίλου legendum existimavit. Recte legitur *Cadmilos.* Phavorinus, Κάδμος οὐκ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ ἐπίθετον, οὗ παράγωγον Κάδμιλος παρὰ Λυκόφρονι. *Cadmus, non tantum est proprium nomen, sed est & Mercurii epithetum, a quo deducitur Cadmilus apud Lycophronem.* Bene est quod *Cadmilum* legat, quod Mursii emendationem temerariam prodit. Sed male quod a Cadmo, Cadmilum derivatum afferat tanquam diminutivum. Non est a Cadmo, non est a כמר sed a خدمالله *Cadmala* quod notat servum Dei, sicut Θεόδουλος apud Græcos, *Gotschalcus* apud Germanos, *Abdala*, seu עבד אלה apud Hebræos. Sic etiam خدمالله *Cadmala*, unde *Cadmilus*, quod deinde in *Casmilus*, & *Camillus* deflexit. Quod confirmatur egregio loco Glossarii Syro Arabici ܟܘܡܪܐ inquit, est الحبر خادم الله *sacerdos, servus Domus Dei, vel* خادم الله *servus Dei, Cadmala.* Camar vero notat revera sacerdotem & sacrificulum, sed alia est istius nominis ratio. Nam notat proprie *nigrescere & atrari*, unde sacerdotes isti vocabantur *Camarim*, quasi nigri & atrati, & induti vestibus tenebricis, ut loquitur Tertullianus. Kimchius in 2. Reg. 23. הכמרים והכהנים שניהם עובדים ע״ז אלא שמשתווין בלבושם כי הכמרים לובשים שחורי׳ לפי נקראו כמרים.

כמרים. *Camarim & Cohanim utrique serviebant idololatriæ & cultui peregrino, & vestimentis suis tantum erant distincti. Nam Camarim vestibus nigris erant induti, & ideo dicuntur Camarim.* Kimkius ad Sophon. C. I. הכמרים הם לובשים שחורי" *Camarim erant induti vestibus nigris.* Quod erat indicium falsorum sacerdotum, qui idolorum cultum curabant & promovebant. Sacerdotes veri numinis *Albis* induebantur, præcipue ii quibus de Genealogia sua sacerdotali controversia non poterat moveri. Qui vero inter sacerdotes veros volebant irrepere, & temere recenseri, & originem suam ex tribu Sacerdotali & Levitica non poterant vindicare & asserere, illi a sacerdotio removebantur, & tanquam pseudo-sacerdotes, nigris induebantur, ut ab aliis, quos albus color ornabat, facile distingui possent. Talmudici in Tractat. Middot. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים דמתעטף שחורים ויוצא והולך לו שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנם ומשמש עם אחין הכהנים. Hæc Latine sic sonant apud Constantinum l'Empereur, Tractat. Talmud. Middot. p. 177. *Sacerdos in quo inveniebatur vitium*, sive in corpore, sive in natalibus, *induebat sibi atras vestes, ac atris involvebat se, itaque egressus abibat. Cui vero non erat vitium, induebat sibi vestes albas, ac se albis involvebat, & ingressus ministrabat cum sacerdotibus fratribus suis.* His gemina leguntur apud Maimonidem in Bait Hammikdasch c. 6. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ודנין את הכהונה ובודקין את הכהונה ביוחסין ובמומין כל כהן שנמצא פסול ביוחסי לובש שחורים ומתעטף שחארים ויוצ מן העזרה וכל שנם צא שלם וכשר לובש בלבנים ומשמש עם אחיו הכהוים *Consessus magnus sedes habet in conclavi lapideo, judicant de genere sacerdotali, & inquirunt de natalibus sacerdotum, & de vitiis eorum: sacerdos quicunque reperitur natalibus inquinatus, induit vestes nigras, quibus amictus egreditur ex Atrio. Quicunque vero reperitur perfectus, & legitimus, induit vestes albas, quibus itidem amictus ingreditur, & sacro ministerio fungitur cum fratribus suis sacerdotibus.* Ad quam consuetudinem, inter Judæos usurpatam, forsan alluditur Apocal. c. 3. vers. 5. Ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς. *Qui vicerit ille vestietur albis*, & versu superiori, περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσι. *Incedent mecum in albis, quia digni sunt.* In Templo meo se sistent, & Altaria mea circun-

circundabunt, albis amicti vestibus, quia digni inventi sunt isto habitu & decore. Nam in illis nulla vitia reperta sunt, & illos Dei esse sobolem, & ex cœlo originem suam derivare, & arcessere, accuratioribus exploratoribus evidenter constabat. Ac proinde digni sunt qui inter veros sacerdotes recenseantur, & albis amiciantur, ut sacerdotes veri Dei. Nam revera Sacerdotes Hebræi albis induebantur. Hinc est quod multi afferant Apostolos, qui locum sacerdotum sub lege nova impleverunt, dictos vulgo *Albos* apud Arabes. Et revera frequentissime vocantur حواريين *Auariin*, quod *albos* notare censuerunt viri doctrina & eruditione conspicui. Videantur Acta Apostolorum, Alcoranus, Avicenna, Auctor Arabs vitarum Apostolorum, & alii, ubi Apostoli frequenter vocantur الحواريين, id est *albi*. De nominis ratione sic olim pronuntiarunt viri magni hujus Athenæi φωστῆρες splendidissimi, quondam præceptores mei, l'Empereur, & Golius. l'Empereur rogatus de voce حواريين sic respondebat. *Vertere licet puri, electi, magnates, denique Apostoli. Etenim est a* חור, *quod primo in variis linguis album significat. Albedine autem puritas & sanctitas indigetatur. Quia vero albæ vestes erant magnatum, ideo Heroës, & primarii, isto nomine veniunt, quasi illustres dicas, valde enim albicantia lucida esse solent. Qualia cum optime videri queant, ipsum verbum & intueri & prospicere significat. Hinc eligendi notio. Itaque Apostoli merito isto veniunt nomine, quia primi puritate, 2. præcellunt reliquis, 3. atque a Christo electi, 4. ut prospiciant aliis.* Hæc vir ille doctissimus, quibus doctrina non cedunt ea quæ ad Suratam 61. Alcorani quondam commentabatur præstantissimus Golius. Sic enim ille. *Dicuntur Havariin, a voce Havar quæ candorem notat. Id est albati, & candidi. Sunt illi qui in Jesum primo crediderunt numero* XII. *Traditur vero a quibusdam eos candidandis vestibus operam dedisse, fullonum instar; sic Gelaldinus. Hoc nugatorium est, inde natum quod eadem dictio Havariion, vulgato usu fullonem notat. Attamen ipso nomine dicti videntur Apostoli, ceu Chaldaice* חִוָּרִין *candidi, vel quod sinceri amici & ministri Christi, vel quod albas induti stolas pingerentur in Oriente, vel quasi* φωτίζοντες, *vel* φωτιζόμενοι, *id est prælucentes aliis, aut illuminati, vel pro* חורין *principes, Jerem.* 29. 6. Eadem etiam fere habet eruditus Anglus Thomas Gravius Notis ad Versionem Persicam Euangeliorum

rum. In ea quippe Matth. 8. 21. occurrit etiam vox *Havarion.* Ad quam vocem sic Gravius. حواري, *Havaria Fullonem significat, & credunt Muhammedani Apostolos, non piscatores, sed Fullones fuisse. Sic Gilaldinus celebris apud illos scholiastes, cujus verba hic apponam, ad Surat.* 3. *Alcorani* وقيل قصارين يحورون الثياب يبيضونها *Traditur eos Fullones fuisse, & in vestibus candidandis, & dealbandis operam suam collocasse. Eadem habet ad Surat.* 61. *& similia alius Scriptor dictus* جمع اللغت, *& nisi brevitati studerem, plura hac de re ex eorum scriptis proferri possent. At longe rectius a mentis candore & innocentia, ob vitæ & doctrinæ puritatem, nomen hoc merentur. Illud præterea notandum, non tantum Christi Apostolos, sed etiam ipsius Mahammedis socios, adjutores, & fidelissimos sectatores* حواريون *id est Havarioun & eodem nomine insigniri.* Ubi Apostoli vocantur *Havarion* vel *Hauariin, Albi,* quocunque genere candoris & albedinis intelligatur. Male Postellus legit *Gevarioune.* Pejus etiam vir magnus olim asserebat Apostolum Thomam a Christianis Orientalibus vocatum *Anania.* Falsum est, vocabatur *Avaria*, id est Apostolus, ab eadem voce Arabica *Avarioun* vel *Avariin*, Apostoli. Hinc apud Avicennam مرهم الحواريين *unguentum Apostolorum.* مرهن vel مرهم est *μύρον* apud Græcos, حواريين est *Hauariin* seu *Apostolorum.* Ibidem vocatur مرهن منذي & مرهن زهرت. Quod cum non intelligeret interpres Gerardus Cremonensis, illud partim prætermisit, & partim reddidit, verbis quæ sensum verborum Arabicorum non repræsentant. Nam prætermisit مرهن منذي, quod notat meo judicio *unguentum præconum* seu *Apostolorum*, & reddidit مرهن زهرت *unguentum Veneris*, cum reddendum mihi videatur *unguentum splendoris, candoris, albedinis*, id est unguentum Apostolorum, qui Albi dicebantur, vel a candore doctrinæ, vel a puritate morum, vel ab albedine vestium quibus induebantur. Possit quidem, nec sine quadam verisimilitudine, vox *Hauarion* deduci ab *Auaria*, quod Æthiopice notat mittere, & legatum notat, ita ut Apostoli, missi & Angeli dicerentur, & vocarentur ሐዋርያ id est *euntes, incedentes, missi, legati, nuncii* &c. sed cum vox *Avarion* sit frequentior apud Christianos Orientales, imo & familiarissima Muhammedanis, potest jure derivari a voce Arabica, ut & Hebraica, quæ *candorem* & *albedinem* notat. Quod nimirum forsan crediderint Apostolos instar Sacerdotum Leviticorum albis indutos fuisse, cum

 sacris

ſacris vacare ſolerent. Quod tamen omnino falſum eſt: & licet hoc aſſerant inter Pontificios non obſcuri nominis viri, alii tamen contra ſentiunt, ut Nicolaus Alemannus in Parietin. Lateranenſibus, & alii, qui Apoſtolos in iiſdem decubuiſſe veſtibus profitentur in quibus ſacrificarent, ut loquitur Auctor ſatis antiquus. Et fruſtra hic trahitur *penula* Apoſtoli Pauli, de qua 2. Timoth. 4. Syrus reddit ܒܝܬ ܟܬܒܐ *Thecam librorum*. Sic Arabs Erpenianus, apud quem legitur وعا الكتب *vas librorum*, licet in editione Londinenſium Polyglottων legatur فيلونيه *Philonium*, ſeu *penula*. Quod reddiderunt per *domum librorum* ſeu *Thecam librariam*, ſed mallem per *Thecam Calamariam* verba interpretis Syri reddere. Cum poſtea fiat mentio librorum & membranarum. Quicquid ſit de Syra verſione, Apoſtolus nullo modo cogitavit de ſacris & Albis veſtibus. Cum penula eſſet nigra, & veſtis viatoria, & amictus a peregrinantibus ſolitus uſurpari. Quod profitetur vir doctus media in Roma, qui cum de utraque penula apud florentiſſimam concionem diſſereret, ex illius ore facundo vis veritatis erupit. Sic enim ille, *quod ſi per pænulam intelligunt veſtimenti genus Rei ſacræ proprium, & ab aliis diverſum, primum haud credibile eſt, in iis anguſtiis ac preſſuris, vacaſſe primis Chriſtianis, peculiarem habitum, ad rem divinam excogitare: deinde cum antiquior ſacerdotum pænula ad amuſſim fere congruat cum ea quam gentilium ætate in foro uſurpabant, jam clarum manet, ſacram veſtem eo modo accipi non poſſe. Et revera Joann. Chryſoſtomus, Theophylactus, Hieronymus, intellexerunt vulgarem & communem eam pænulam quam adverſus pluviam & frigus olim geſtabant. Quæ ſententia reliquis proculdubio præferenda eſt.* Quam ſententiam variis argumentis olim aſſeruiſſe Sirmundum me quondam monuit vir eruditiſſimus. Sed periit iſtud Sirmundi opuſculum, cum variis ad Concilium Arelatenſe Annotatis, quæ non ſapiebant palato pontificio, & ideo ſuppreſſa, nam imperio ſocietatis ſub dominantis erat. Vir tamen ejuſdem ordinis, nec minoris ac Sirmundus nominis, ſic etiam loqui τολμᾶ. L. de prima miſſa. *Tametſi admitto D. Paulum habuiſſe ſacras veſtes, ad uſum ſacrificii, tamen eam pænulam de qua Paulus ad Timotheum ſcribebat, fuiſſe veſtem communem habeo perſuaſiſſimum. Nam diſerte Tertullianus c. 6. Apolog. penulam ſumit pro lacerna itineraria, imbri ac frigori arcendo accommodata.*

Potuit

Potuit ergo talis aliqua vestis ab Apostolo significari, cum penulam Troade relictam poposcit; nec est quod suadeat significatam eo nomine vestem sacram ad usum solius sacrificii, quamvis non dubitem, quin D. Paulus vestes a profana & communi distinctas ad usum sacrificii adhibuerit. Itaque dissentio a Cornelio a Lapide, Baronio, Ferrario &c. Partim vera, partim falsa, illi excidunt. Falsum Apostolos vestibus peculiaribus in sacris usos fuisse. Hoc perridiculum asseruerat Alemannus ipse. Sed verum est penulam fuisse vestem ad usum communem, a Gentibus ipsis usurpatam, & quæ ad sacra & Religionem nullo modo spectabat. Primo Christiani erant Palliati, & Tribone induti. Postea relictis penes Monachos, & Ascetas palliis, presbyteri inceperunt comptiores incedere, & birris & penulis tandem assueverunt. Penula vero, quod ex variis antiquis statuis colligere est, erat vestis viatoria & vulgaris, communis omnibus vestis, pulla, fusca, rufa, raro alba. Unde male *pænula Pauli* sumitur pro veste sacra, quasi sacrificio Eucharistico peragendo destinata, & veluti Paulus fuisset λευκοφόρος & alba veste indutus. Iisdem, cum aliis, vestibus utebantur Apostoli. Jacobus Episcopus Hierosolymitanus, nec fuit bysso linove vestitus, nec ingrediebatur Sanctuarium Hierosolymitanum. De illo quidem sic Eusebius ex Hegesippo, l. 2. c. 23. τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι, οὐδὲ γὰρ ἐρεοῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνα, καὶ μόνος εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν. *Unus ex omnibus, in intimum Templi sanctuarium ingrediendi jus facultatemque habebat, neque enim lanicio, sed linea tantum veste utebatur, & solus Templum intrabat*, ut instar sacerdotum Leviticorum, lineis vestibus amictus preces suas funderet. Sed Hegesippum hic fabulam narrare, diu est quod Scaliger palam fecit, in suis ad Eusebium Animadversionibus. Sicut & nos laminam auream Joannis Apostoli & illius sacerdotium, ac proinde illius vestes albas & sacerdotales, de quibus idem Eusebius, L. V. c. 24. longe removenda ostendimus in Variis nostris Sacris. Vestes tamen Apostolorum Joannis & Philippi sacerdotales & Albas fuisse, ineptiori certe, & magis ridiculo argumento contendit Baronius. Nam ad ann. 394. ubi de Theodosio seniore agit, num. x. exhibet nummum ubi expressa est effigies Theodosii, cum hac inscriptione DN. THEODOSIVS P. F. AVG. in adversa vero parte, duæ figuræ sedentes repræsentantur capitibus radiis ornatis

natis, cum hac altera inscriptione, VOT. XXX. MVLT. XXXX. Ad quæ verba Baronius, cujus radiata ista capita oculos perstrinxerant, sic exultabundus differit. *Vides Theodosii senioris veram certamque vultus effigiem. Ex adversa vero numismatis facie, intueris expresse, sacerdotali decoros habitu, geminos illos, quos in visu vidit Apostolos, Joannem atque Philippum expressos reddi. Habes etiam ex his Lector, inter alia, unde antiquum sacerdotalem habitum discas, simulque tonsuram intelligas, atque palliola humeros ac pectus decore ambientia.* Vide quantum erroribus sint obnoxii, & quam sæpe turpiter impingant viri cætera insignes. Nam hic nec apparet Theodosius senior, nec Apostoli Jòannes & Philippus, nec vestes sacerdotales. Sunt vestes consulares, sunt imperatores duo Theodosius & Valentinianus, nec est Theodosius senior, sed junior Theodosius. Hoc potuisset animadvertere Baronius ex inscriptione numi. Nam ibi nuncupantur, soluuntur, multiplicantur vota, nimirum Tricennalia & Quadragesimalia, ut ita dicam. Hoc volunt istæ notæ. VOT. XXX. MVLT. XXXX. Quod certe non cadit nec cadere potest in Theodosium seniorem. Imperavit enim Theodosius hic magnus annos tantum sexdecim. Quomodo ergo potuisset nuncupare solvere, multiplicare vota tricennalia, & quadragenaria? Junior vero Theodosius imperavit octo supra quadraginta annos, adeo ut minime sit dubitandum quin numus iste juniori Theodosio sit tribuendus, qui hic cum Valentiniano admodum juuene, ut pote qui annum tantum ageret undecimum, sociatus repræsentatur, cum vestibus consularibus. Fucum fecit Baronio, & illi fraudi fuit, splendor radiorum quibus capita Imperatorum Consulum decorantur, & ornantur. Nam cum Beati & Sancti tali ornamento soleant delineari, statim Sanctos & Apostolos cogitavit, cum capita Imperatorum ipsorum, qui ut Numina sæpe coli solebant, & supra sortem humanam evehi, tali radiorum apparatu ornata conspiciantur. Sic, apud Poëtam, Latinus

Cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt.

Sic Plinius in Panegyrico Trajani *radiatum Domitiani caput* ridet, & exsibilat. Sic Auctor Panegyrici Maximiano dicti, *Trabeæ vestræ triumphales, fasces Consulares, sellæ curules, & hac obsequiorum stipatio & fulgur, & ille tam divinum verticem claro orbe complectens*, &c.

Posset

Poſſet hoc variis exemplis comprobari, ſed nec res, nec locus, nec tempus id agere patiuntur, & notius eſt quam ut multiplici & operoſa teſtium fide adſtrui neceſſe ſit. Sufficit oſtendiſſe Baronium hallucinatum fuiſſe, & fruſtra res ſacras quæſiviſſe, ubi tantum civiles & politicæ occurrebant. Sic præcipiti Religionis ſtudio quidam quærunt, Ι Χ Θ, Jeſum, Chriſtum, Deum, in numo Τ Κ Θ *Titi*, *Quintii*, *Dei*. Sic alii in Numo Apamenſium, in honorem imperatoris Philippi Arabis cuſo, quærunt Noachum & monumentum Diluvii, quod fuſe a nobis alibi reprobatum eſt. Sic in Numo Domitiani nuper edito, quærunt etiam Religionem Chriſtianam, propter crucem, quæ ibi conſpicitur, cum ſit monumentum Iſiacorum ſacrorum, & Ægyptiorum, in quibus frequentes cruces ſolent etiam occurrere. Sic in Numo Theodoſii, Apoſtoli & veſtes ſacerdotales quæruntur, cum ſint tantum imperatoris veſtes Conſulares, a veſtibus Apoſtolorum alienæ, cum Apoſtoli, & Apoſtolorum Diſcipuli, veſtes alias quam communes non ſolerent induere. Prioribus Eccleſiæ ſeculis Chriſtiani pro arbitrio veſtibus utebantur, iis potiſſimum quas apud populares ſuos conſuetudo invexerat. Seculo exeunte quarto, vel ineunte quinto, Siſinnius Epiſcopus Albis uti voluit. Unde ab aliis carpitur, & arguitur. Sic enim de illo Socrates Hiſt. Eccleſ. l. 6. c. 22. Ἄλλοτε Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τιμὴν ὁρῶν, ἠρωτήθη ὑπό τινος τῶν περὶ Ἀρσάκιον, διὰ τί ἀνοίκειον ἐπισκόπῳ ἐσθῆτα φοροίη, καὶ ποῦ γέγραπται λευκὰ τὸν ἱερωμένον ἀμφιέννυσθαι. ὁ δὲ, σὺ πρότερον, ἔφη, εἰπὲ ποῦ γέγραπται, μέλαιναν ἐσθῆτα φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον. τοῦ δὲ ἐρωτήσαντος ἐν ἀπόρῳ γενομένου πρὸς τὴν ἀντερώτησιν, ἐπήγαγεν ὁ Σισίννιος, ἀλλὰ σὺ μὲν οὐκ ἂν, ἔφη, δεῖξαι δυνήσῃ ὡς δεῖ τὸν ἱερωμένον μέλανα ἀμφιέννυσθαι. ἐμοὶ δὲ καὶ ὁ Σαλομὼν παρῄνεσε λέγων, ἔστωσάν σοι ἱμάτια λευκὰ, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, λευκῇ φαίνεται ἐσθῆτι κεχρημένος. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ Μωσῆν καὶ Ἠλίαν λευκοφοροῦντας τοῖς Ἀποστόλοις ἔδειξεν. *Alio quodam die cum Arſacium honoris cauſa inviſeret Siſinnius, a quibuſdam Arſacii familiaribus interrogatus, cur veſtes Epiſcopo minime convenientes geſtaret, & ubinam ſcriptum eſſet ſacerdotem alba veſte indui debere, reſpondiſſe fertur. Tu prior mihi dicas velim, quo in loco ſcriptum ſit, Epiſcopum atra veſte uti debere. Cumque is qui interrogaverat, ad hanc contrariam interrogationem hæreret, ſubjicit Siſinnius, tu quidem oſtendere nunquam poteris, ſacerdotem debere atris veſtibus indui. Me vero Salomon adhortatus*

tatus est dicens, sint tibi vestimenta alba. Et Servator noster in Euangeliis alba veste usus esse deprehenditur. Moysen etiam atque Eliam, albis indumentis vestitos suis Apostolis ostendit. Hic media in Constantinopoli, præsente Patriarcha seu Archiepiscopo, inter Episcopos, movetur lis & controversia de vestibus clericorum, an atri, albi, vel alterius cujusdam coloris esse deberent. Si albus color prævaluisset, & ab omnibus clericis fuisset usurpatus, an vel minimum hic occurrisset argumentum Sisinnium carpendi, illumque insimulandi novitatis & varietatis? An si in sacris, vel extra sacra, si in Ecclesia, vel in foro, vulgares vestes albæ, & clericis peculiares fuissent, an Sisinnius provocasset ad exemplum Christi, Mosis, & Eliæ, & ad mandatum Salomonis? An Salvatorem memorasset Apostolis ostendentem Mosem & Eliam λευκοφοροῦντας, præterito ipsorum Apostolorum exemplo, si verum fuisset ipsos Apostolos & Apostolicos viros Albis indumentis amictos fuisse? Certe nullus dubito quin forma, figura, color, materia vestium, inter *ἀδιάφορα* tunc temporis recenserentur, & ab arbitrio Ecclesiasticorum & Ecclesiarum pependisse hanc vel illam vestium figuram, hunc vel illum colorem usurpare & adoptare. Verum quidem est candidum Ecclesiasticis magis placuisse in sacris, & solennibus, & tandem obtinuisse. Ad Sisinnium tamen usque & Constantinopoli nigræ vestes præferebantur. Sic postea existimaverim hoc in desuetudinem abiisse. Nam annis post Sisinnium septuaginta, in ipsa Constantinopoli, Atræ vestes erant indicium mœstitiæ & doloris, & in Ecclesia, & extra Ecclesiam. Hoc colligitur ex Theodoro Lectore H. E. l. 1. qui narrat Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, ut dolorem & animi ægritudinem significaret, ob Decretum Basilisci Imperatoris, contra Concilium Chalcedonense, nigras vestes sibi induisse, vera ingentis τεκμήρια luctus. *τύπῳ γενικῷ Βασιλίσκος τὴν σύνοδον ἐκβληθῆναι προσέταξεν. ἐπίκειτο δὲ τοῦτο καὶ Ακάκιον ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἴσχυσε, πάσης ὁμοῦ τῆς πόλεως, ἀνδράσιν ἅμα καὶ γυναιξὶν, ἐν τῇ Εκκλησίᾳ κατὰ Βασιλίσκου συναθροισθείσης. Ακάκιος δὲ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸν θρόνον, καὶ τὸ θυσιαστήριον, μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίεσε. Basiliscus generali sanctione Synodum Chalcedonensem rejici jussit. Operam autem dabat, ut idem quoque faceret Acacius; verum id perficere nullo modo potuit; cum universa civitas, tam homines quam fœminæ, in Ecclesiam conveniens Basilisco obstitisset.*

obstitisset. Quin etiam Acacius semet ipsum, & Cathedram, atque Altare, nigris vestibus obtexit. Indicio certissimo album, vel alium a nigro, colorem tum temporis obtinuisse, cum paulo ante in ipsa Constantinopoli, albus color Ecclesiasticis viris non bene convenire & congruere censeretur. Unde facile credi potest, vestium modum arbitrarium, &, sicut & nunc, mutationibus obnoxium fuisse. Nullasque ea de re, primis Temporibus in Ecclesia fixas fuisse leges, & fortuito totum istud vestium sacrarum Choragium ex variis hominum ordinibus in Ecclesiam irrepsisse; qui cum variis indumentis uterentur, etiam Christiani facti illa non abjiciebant, nec se contra Ecclesiæ leges peccare existimabant, si semper iisdem vestibus essent amicti, quibuscum, antequam ritibus Christianis initiarentur, solebant incedere. Plebs ut plurimum albis utebatur. Rhetores palliis purpureis, vel croceis, vel albis. Philosophi fuscis & nigris. Quod patet ex Cyrilli Lexico, Basilio Presbytero ad Gregor. Nazianz. Orat. & Theophylacto Simocatta l.8. Hist. c. 12. Cyrillus, Τείβωνες, περιβλήματα τινὰ, τῶν μὲν Ῥητόρων ἐρυθροὶ καὶ φοινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. *Pallia, sunt indumenta quædam Rhetorum & Philosophorum; Rhetorum sunt rubra & purpurea, Philosophorum vero fusca.* Simocatta vero Theophylactus, Atheniensibus Rhetoribus tribuit λευκὸν τειβώνιον, *Pallium album.* Cum vero & plebs, & Sophistæ, & Rhetores, & Philosophi ad Ecclesiam confluerent, & ejuratis erroribus, Christianismum amplecterentur, non mores, nec vestium rationem immutabant, singuli ordinum suorum sæpe servabant habitum, unde diversi in Ecclesia colores, ab Ecclesiasticis & clericis, lapsu temporis fuerunt usurpati. Nam sæpe, iisdem quibus ante Christianismum utebantur vestibus, post etiam utebantur. Hieronymus de Aristide, in Catalogo Scriptorum Ecclesiast. *Aristides Philosophus Atheniensis, & sub pristino habitu discipulus Christi.* Origenes apud Eusebium l. VI. c. 20, de Heracla Presbytero. πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρώμενος, ἀποδυσάμενος, καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχει τοῦ δεῦρο τηρεῖ. *Primum usus communi veste, quam postea abjiciens, philosophicum habitum induit, & huc usque servavit.* Idem Euseb. l. IV. c. XI. de Justino Martyre. Μάλιστα δὲ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰουστῖνος, ἐν φιλοσόφου σχήματι πρεσβεύων τὸν θεῖον λόγον. *Ista tempestate floruit præ omnibus Justinus, sub habitu Philosophi verbum Dei prædicans.* Hinc habi-

tus & pallium nigrum Philosophorum ad Episcopos, Presbyteros, Ascetas, & Monachos transiit, qui sæpissime nigris vestibus induebantur. Quo non referendus locus Ammiani Marcellini l. 22. circa finem, ubi cum de Alexandria, florentissima urbe, varia commemorasset, quæ illam commendarent, inter alia addit. *Ne nunc quidem in eadem urbe Doctrinæ variæ silent. Non apud eos exaruit Musica, nec Harmonia conticuit, & recalet apud quosdam adhuc, licet atros, consideratio mundani motus & syderum, doctique sunt haud numero pauci.* Hæc lectio occupat omnes Ammiani editiones, & nulla codicum varietate reddita suspecta. Suspicionem tamen sensus non bene congruus ingenerat. Unde verba ista, *licet Atros,* sollicitantur. Lindenbrogius ea vexanda non existimat. Et per, *Atros,* Monachos atris & pullis vestibus indutos intelligendos censet. Sed Valesius legit, *licet raros.* Petavius vero improbatis duabus istis lectionibus, *literatos*, legendum existimavit. *Hæ duæ voculæ*, inquit, *sunt depravatæ; nec recte conjiciunt, Christianos, maxime Monachos, intelligi, quos pullatos fuisse constat, neque enim Monachi sese mathematicis præsertim artibus addixerunt. Quare minima mutatione lego, literatos, pro licet atros.* Ego legebam *Hieres & jatros* sacerdotes & medicos. Sed nihil determino, & suum judicium cuique permitto. Sufficit constare Monachos pullatos & atros fuisse, & veluti μελανηφόρους, quod illorum ordo esset dolentis, lugentis, mœrentis, & austeriorem & severiorem vitam aperte profitentis. Hinc est quod & apud Ethnicos in sacris lugubribus nigras etiam induerent vestes, ut supra observatum, sicut & cum numinibus durioribus & καταχθονίοις facerent. Quo refertur locus Servii, qui si recte legeretur pro ut nunc se habet in hodiernis exemplaribus, favere videretur. Sic Servius ad XII. Æneid. *impolluta & pura dicitur vestis, qua festis diebus uti consueverant sacra celebraturi, ut neque funesta sit, neque fulgorata, neque maculam habeat* ΘK *homine mortuo.* Ad quæ verba vir doctus olim dubius & anxius hæc scripto consignabat. *In hac veste sinus est, qui mihi rugam in fronte excitat. Quæ enim macula est illa,* Θ. K. *homine mortuo. Utrumque* Θ. K. Θεὺς καταχθονίυς *designare solet in inscriptionibus Græcis passim. Unde vestis* Θ. K. *habet homine mortuo, ea forte fuit qua sacerdos usus est, dum subterraneis DIS sacra mortuorum celebraret. An vestis hæc sacerdotalis habuerit literas* Θ. K. *illisque fuerit distincta & præfixa,*

fixa, non memini me alibi legere. Quare non ex Tripode oracula fundo, sed conjecturas & nugas meas, in re obscura ita propono, ut non respuam alienas. Alius vir doctus recentioris quidem ætatis, sed famæ & doctrinæ non minoris, tangit etiam locum istum Servii, Notis ad l. 2. Constit. Apostol. *Hinc etiam Magistratuum perversa vestis, funesta, & impura, maculam habens* Θ. Κ. θανάτȣ & καθαιρέσεως, *nota ex Seneca* l. 1. de Ira. c. 16. Valerio Maxim. l. 9. l. 12. *& Servio l.* 12. *Æneid. vers.* 169. Hæc ille more suo docte & acute. Sed certe illi & aliis gratiam possumus facere conjecturarum suarum, alibi meo judicio felicius usurpandarum. Nam vel fallor, vel locus Servii in mendo cubat, quod facile sanari potest. Nam ibi non legendum Θ. Κ. sed, *ex*: non sunt Literæ Græcæ, sed Latinæ, & fit mentio *vestis maculatæ ex homine mortuo.* Non vero *habentis maculam* Θ. Κ. *homine mortuo.* Nam quæ connexio verborum istorum? certe barbara foret, & Servio Grammatico indigna. Scribendum & legendum, *ex*, non Θ. Κ. non opus est hic magno acumine, & maximo molimine maximas nugas agere. Levi brachio conficitur istud negotium & exigua mutatione sanatur iste locus Servii. Hoc revocat mihi in mentem alium locum ejusdem Servii, qui certe olim maximas excitavit turbas, & eruditas rixas. Rem facetam certe & jocosam narrabo. Neque enim prohibiti isti excursus, & licet scribendo jocari, sicut si coram mutuo sermones misceremus. Lutetiæ Parisiorum lis mota est inter eruditos de loco Servii ad Ecclog. v. Virgilii; locus sic se habet, *Tria circa Apollinis simulachrum videmus. Lyram quæ nobis cælestis imaginem Harmoniæ refert; gryphenæum, quod & terrenum numen ostendit, sagittas quibus infernus Deus & noxius indicatur.* Omnia hic fere clara & perspicua. Unicum verbum, nimirum *Gryphenæum*, negotium facessebat doctis, & illis crucem figebat. Cum illis omnibus aqua hæreret, oracula peregrina consulenda censuerunt. Scribitur Cadomum, literarum florentissimum Emporium. Bochartus, Briosius, Palmerius, Halleus, alii, alacres eriguntur, & vexatum locum in omnes partes vertunt. Fervet negotium, fervent animi & calami, quilibet Oedipum se præstare contendit, & ad scopum felicius aliis satagit collineare. Ipse ego vix ephebos egressus, & qui Musarum liminibus oscula prima fixeram, nolui esse ἀσύμβολος, & quid valerent tunc nascentes vires vole-

bam experiri. Sed post varias contentiones, & varia sententiarum divortia, levi molimine tota lis fuit composita. Nam cum aperto veteri satis codice MSS. Servii, occurrat *Gryphem aneum,* unde ex mala dispunctione literarum, *Grypheneum* conflatum fuerat, statim controversia dirimebatur, deferuebat acrimonia ista literaria, quilibet mirabatur *ἀςοχίαν* suam, & singuli sarcinulas suas & quisquilias, doctas, Juppiter! & laboriosas, colligebant, & sibi servabant. Sic alter locus Servii torsit & fatigavit eruditos, cum omnia sint ibi plana, ut vix hærendi sit locus, nec vel minima asperitas quæ gressum morari & retardare possit. Nulla vestis ibi maculata Θ. Κ. sed ex mortuo, quod patet ex ipso Servio ad Æn. 4. p. 371. Sed tamen ibi mentio vestis funestæ, nigræ meo judicio & atræ, & ad funus prosequendum aptæ, vel ad Deos inferos colendos. Nam variis victimis utebantur Ethnici, modo albis, modo nigris. Variis etiam Aris, modo Altaribus, modo Focis, modo Mundis, in scrobe nimirum & fossa, & loco obscuro & subterraneo, cum inferis sacra faciebant. Sic etiam vestibus nigris sacra peragebant inferis, & erant Melanophori. Albis vero erant amicti in cultu quo superos prosequebantur, aptis ad gaudium, lætitiam, Deorum munificentiam & benevolentiam, declarandam & significandam. Hinc est quod beati qui perfecte Deum colunt, in albis repræsentantur, ut superius observabam. Et ideo color Albus & Byssus vocantur *δικαιώματα τῶν ἁγίων,* Apoc. 19. 8. Vulgo reddunt interpretes, *justificationes sanctorum.* Quasi Fideles Sancti hic intelligerentur, qui sunt induti bysso & candore justitiæ Christi, quo justi & credentes in Christum solent justificari. Sed ibi *ἁγίων* non est masculini generis, sed neutrius, est genitivus pluralis nominativi *ἅγια*, id est *sancta, locus sanctissimus. δικτιώματα* vero non notat semper *justitias & justificationes*, sed *statuta, Decreta, ceremonias, ritus. δικαιώματα τῶν ἁγίων,* sunt *ritus & Ceremoniæ constitutæ,* ut in Sancto Sanctorum semper observarentur. Byssus ergo & vestes lineæ & albæ erant institutæ ad usum Sanctuarii & præcipue cælestis, in quo Sancti & beati albis stolis & vestibus amicti conspiciuntur. Vel quia sacerdotes ut superius observatum. Vel quia Virgines. Virgines vero in Festis solennioribus vestibus albis induebantur. In Talmud. Babylon. Tract. Bava Batra. לא היו ,ימים טובים בישראל כחמשוי עשר וכיום הכפרי” כבהן בנות הירושלים יוצאות בכלי לבן *Nulli Dies magis festi sunt Israelitis quam decimus quintus mensis Ab, qui*

Julio

Julio nostro respondet, *& dies Expiationum, quippe quibus filiæ Hierosolymitanæ egrediebantur vestibus albis.* Vel quia Beati sunt Reges & victores. Albus vero Color symbolum victoriæ & Regiæ dignitatis. Vel quia Candidati Resurrectionis gloriosæ. Nam secundum Judæos, Sancti cum vestibus albis, impii vero nigris, amicti ultimo die resurgent. Hinc R. Jochanan in Bereshit Rabbath dicit. קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחורי״ שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי עם רשעים לא נכלם. Hæc sic reddidit Manasse Ben Israël, sed illa non intellexit, & in illius verbis nullus congruus fluit sensus. *Sepelite me vestibus tinctis colore Deroca, id est candidis, neque nigris. Ne, quando resurgam inter probos & justos, pudeat mei ob nigras meas vestes. Vel si inter malos & impios resurgam, ne me pudeat mei ob vestes candidas.* Hæc certe non sunt ad mentem & consilium R. Jochanan. Nam si vult vestiri veste coloris *Deroce*, id est candidi, quo modo non pudebit inter improbos, cum veste sua candida? Manasse proculdubio nescivit quid esset *Deraca*, & existimavit esse colorem album. Sed fallitur. *Deraca* videtur decurtatum ex *sandaraca*, quæ ex Verrio apud Festum, est genus *coloris coccinei vel cærulei.* Ex *sandaraca* vel *sandoracha*, factum est *Daracha.* Vestibus Daracha vel sandaracha tinctis & imbutis vult sepeliri R. Jochanan, non nigris, ut impii, non albis, ut justi, ut die Resurrectionis in quo improbi vestibus nigris, & justi vestibus Albis amicti resurgent & ex mortuis excitabuntur, illum pudor non corriperet, si inter nigros alba, inter albos nigra veste indutus conspiceretur. Hæc verba aliter redduntur in Tractatibus Talmudicis Nidda, & Sabbath. Nam ibi legitur, *sepelite me*, non, *in vestibus*, דרקא, *subrufis & candidis* sed בכלי״ האולריים. *In vestibus Ulriarimis.* Sic reddit vir maximus & qui familiam ducit inter φιλαρατόλυς. Sed vox ista est vox nihili. Et credo האולריים Haoulirim corruptum, & legendum Haourilim, cæruleis, nimirum vestibus, quibus sepeliri volebat, non nigris, instar impiorum, non albis, instar justorum qui in albis debebant resurgere. Beati ergo, quasi jam resurrexissent, ornati sunt indumentis Albis, & vestibus non nigris, non tinctis sandaracha, sed in sanguine Agni Apocal. c. 7. habent λευκὰς ϛολὰς ἃς ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι ἀρνίυ, non quæ purpureum colorem sibi conciliarint ex sanguine agni,

ut

ut vult vir quidam eruditus, vel quæ mundiores ſint redditæ & ornatiores, ut volunt viri magni, quaſi dealbare & λευκαίνειν, iſta omnia ſignificaret. Certe ſtolæ proprie albæ hic ſunt intelligendæ, non quidem in ipſo ſanguine tinctæ, & ſanguineo colore infectæ & ſaturatæ, ut Tyrio ſanguine, ſed dealbatæ per meritum ſanguinis Agni, quo omnes veſtium beatorum ſordes delentur & amoventur. Adeo ut Sanctorum veſtes ſanguine Chriſti purgatæ, & ab omnibus aliis coloribus & maculis liberatæ, nive & ipſa luce evadant candidiores. Qua loquendi ratione forſan alludit Spiritus Sanctus ad ſententiam Judæorum, qui Die expiationis cum Deus placaretur & propitius factus fuiſſet ſacrificio Hirci immolati, & alterius hirci emiſſarii & ἀποπομπαίου, faſciam Coccineam cornibus hirci, vel Altaris alligatam, ſtatim apparuiſſe candidam, colore purpureo illico in candidum immutato, fingunt, ut peccata rubicundiora & oculos magis ferientia omnino deleta, expuncta, dealbata ſignificarentur. Quo referunt Judæi verba Eſaiæ Proph. c. 1. 18. *ſi fuerint peccata veſtra ut Coccinum, quaſi nix dealbabuntur, ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* Inſtar linguæ Coccineæ, quæ, DIE expiationum, ſubito dealbabatur, cum ſanguine, & cæſo hirco, & emiſſario altero, placatus erat Deus. Nam talem faſciam coccineam alligabant, vel capiti & cervici duorum Hircorum, vel ad veſtibulum exterius Templi, vel ad interius veſtibulum, vel mediam partem ad rupem deſerti ad quod Hircus deducebatur, & alteram mediam partem ad cervicem Hirci emiſſarii. Rabbini in Gemara ad Codicem Joma. תנו רבנן בראשונה הו קושרין לשון של זהורית על הואלם מבחוץ הלבין הו שמחים לא הלבין היו עצבין ומתביישין. וגו׳ *Tradunt Rabbini quod in principio alligabant linguam Coccineam ad oſtium veſtibuli exterioris : ſi albeſcebat, lætabantur, ſi non albeſcebat, dolebant & confundebantur* &c. Dealbabatur ergo faſciâ coccinea, ſanguine Hircorum die expiationis. Sed ſtolæ integræ beatorum dicuntur dealbatæ ſanguine agni, quo placatus eſt Deus, & omnis nigredo peccati expuncta & deleta. Hinc ſtolæ ſanctificatorum albæ, ſanctitati beatorum, illorum victoriæ, & gloriæ admodum congruentes. Nigræ veſtes indicium luctus & miſeriæ; albedo & candor, ſymbolum lætitiæ, & gaudii. Hinc etiam locus Pſal. 68. ubi Deus ſpem proſtratam Eccleſiæ ſuæ excitat & erigit. *Quando*

ſederis

ſederis inter lapides focarios, tandem aliquando evades liber, & inſtar columbæ radiabis, & candido jubare coruſcabis. Solatur Eccleſiam in Captivitate Babylonica languentem & jacentem, & dicit, Etiamſi nigrorem contraxeris lebetibus focariis & ollis atriorem, tamen evaneſcet externa iſta luctus & captivitatis facies, & candore & albedine propter libertatem tuam hoſtes tuos Babylonios & Aſſyrios ſuperabis, qui columbas colunt, & ſolent adorare; columbas nimirum albas.

Alba Palæſtino culta columba Syro.

Sic *gladius columbæ* apud Jeremiam 25. 38. 46. 16. 50. 16. Soph. 3. 1. eſt gladius Syrorum & Babyloniorum. Ergo Eccleſia in captivitate nigris veſtibus operitur: ſed liberata, hoſtes lætantes & inſultantes, imo ipſorum Numina, albedine, cultu, & elegantia, longe vincit & ſuperat. Nimirum illorum columbas, & ſydera quæ Babylonii colebant, imo & eorum ſacerdotes, qui albis induebantur. Unde vocabantur בדים. *Lino & Byſſo induti.* Eſ. 44. 25. Jerem. 50. 36. non a בדא mentiri, ex quo facta vox qua deſignantur iſti Theatrales circulatores, qui ſimplicioribus imponunt & illudunt, qui dicuntur *des Badins*, quaſi mendaces, ſed a בד linum, quia ſacerdotes iſti lino & byſſo indui ſolebant. Contra vero Melanophori nigris amiciebantur, unde derivata eſt illorum denominatio. Et forſan eadem vox reſtituenda eſt Pomponio Melæ loco a viris doctis ſollicitato, & vexato. Sic enim ille l. 2. c. 1. circa finem, *Melanchlænis, atra veſtis, & ex ea nomen.* Nam non legendum *Melanchimos*, nec *Melanchitona*, nec *Melanchinus*, ſed *Melanophoros.* Nam quidam codices habent *Melanoſtharos*, &, ut credo, pro *Melanophoros.* Unde fluxit vox qua iſti populi adhuc hodie nominantur, nimirum *Mourophori*, quaſi Melanophori.

Hæc de Melanophoris ſatis, vir Ampliſſime, & proculdubio plus ſatis, quæ vereor ne animi ægritudinem, imo pallorem tædioſa lectione concilient, imo & luctum acerbiſſimum, quem poſſes atra veſte, & Melanophorus, omnibus ſignificare. Nec facias tamen rogo, atque iterum rogo, & aliquid condones voluntati & ſtudio tibi nimis complacendi. Si omnia diſplicuerint, & vanus fuerit conatus noſter, una litura omnia deleas, & nigro notes lapillo.

Interea, vir Ampliſſime, patiaris me te proſequi verbis & voto Regum ſapientiſſimi, בכל עת יהיו בגדיך לבנים. *In omni tempore ſint veſtimenta tua candida.*

Feſta fluat tibi quæque Dies, & ſtamina Parcæ
Ducant purpurea candidiora nive.

Tuus omni cultu & obſervantia

Kal. Maj.
CIↃ IↃ C LXXXVI.

LE MOYNE

ADDENDA.

Um Harpocrates præla exercet, nonnulla mihi, ut fieri amat, inter legendum notata ſunt, quæ nequaquam omittenda eſſe duxi. Ecce igitur tibi, L. B. *Addenda*, rogoque ſerium in modum ea æqui bonique conſulas.

pag. 37. lin. 17. poſt, *deorum*; adde: Nec aliam ob cauſam Manilius lib. 1. deſcribit,

Phætontem patrio curru per ſigna VOLANTEM,

nec Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

—— Solem; cui tramite certo
Conditio impoſita eſt, vigilem tolerare laborem,
Viſibus objectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane VOLANTEM:

eodemque reſpiciens Statius 1. Sylv. carm. 1. *volucrem rotam* Phœbo tribuit.

pag. 53, lin. 31. poſt, *Mithriaca*, adde: Num autem hoc monumen-

numentum Mithræ positum sit ob restitutam mulieri, cujus caput cernitur, sanitatem; an vero Luna repreſentetur; numque Galli Mithram fœminei sexus coluerint, uti arbitratur vir eruditus, id fateor me affirmare vix posse. Certe Ambrosius libello 2. contra Symmachum *Mithram* fœminam facere videtur : *Unde Phrygii vates, & semper invisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? Quum Cœlestem Afri, Mithram Persæ, plerique Venerem colunt pro diversitate nominis, non pro numinis varietate* : & Herod. lib. 1. c. 131. narrat Assyrios Venerem appellasse Μύλιτla, Arabes Ἀλίτla, & persas Μίτραν. Petrus Faber, vir doctissimus, lib. 3, c. 2. Semestr. existimat apud Ambrosium scribi debere *Mitram* sine adspiratione; & per *Mitram* intelligit Lunam, quæ eadem cum Venere & Cælesti; per *Mithram* vero Solem. Sed hoc si verum, adspiratio non addi debebat in marmore, vel apud Stat. lib. 1. Theb., ubi proculdubio Solem designat, scribi *Mitram*; nisi illud vitium statuario, hoc vero librariis adscribere velimus. Quicquid sit, res est examine digna; num *Mitram* Persæ a *Mithra* distinxerint, cum Herodotus testetur clare Venerem *Mitram* dictam esse; numque Orientis populi Solem modo fœminei, modo masculi sexus fecerint, uti certe coluerunt *Lunum* & *Lunam*; quæ in sacris Mithriacis per bovem repræsentatur.

pag. 60. l. 23. post, *Tristanum*, adde : & mulier lyram percutiens, saltansque in honorem Bacchi, ut videtur, in *Admirandis Romanarum Antiquitatum Vestigiis*.

lin. 28. post, *Proserpinam*, adde; quem locum jam ita emendasse deprehendi Aleandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ.

pag. 69. lin. 10. post; *Uraniam*, adde : (Græca sunt, καὶ Ἀφροδίτη καὶ οὐρανία ἄρτεμις;) videturque ultimum καὶ collocari debere post οὐρανία, ita ut celebret *Venerem Cælestem*.

pag. 72. lin. 29. post versum Virgilii, adde : eodemque plane modo Ælianus lib. 1. de Anim. 44. loquitur : τῶν γεράνων αἱ κλαγγαὶ καλοῦσι ὄμβρους.

pag. 73. lin. 18. post *offenditur*, adde : & lib. 7. cap. 9. sacros accipitres Apollini, & sacerdotes, qui eos alebant, ἱερακοβόσκους fuisse dictos.

pag. 75. lin. penult. post, *vacat*, adde: Prudentius lib. 1. contra Symm. v. 365. Proserpinam vel Dianam describens:

Nunc bigas frenare boves, nunc sæva sororum
Agmina vipereo superis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
Spargere, terque suas eadem variare figuras.
Denique cum Luna est, SVBLVSTRI *splendet* AMICTV:
Cum succincta jacit calamos, Latonia virgo est.

pag. 75, lin. 32. post, *persecutorum*, adde: Adoni in Martyrol. pag. 136.

pag. 81. lin. 14. post, *constat*, adde: & tandem *Cynosuridos*, uti hunc montem vocat Clemens Alex. οὗτος μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνοσουρίδος ὁρίοις.

pag. 104. l. 19, post, *Pædagog.* adde: PLVTO non alius quam Sol est, quando nempe hybernis mensibus inferius hemisphærium illustrat: uti multis docet Porphyrius, apud Euseb. lib. 3. præpar. c. xi. ubi postquam & inde Proserpinæ raptum explicasset, addit tandem: τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος τοῦ ὑπὸ γῆν ἰόντος Ἡλίου ἁρπαζομένης κατὰ τὸν σπόρον: *Proserpina igitur sementis tempore a Plutone, sole sub terras commeante, rapitur*; clareque ipsi πλούτων appellatur, ὁ ὑπὸ γῆν ἰὼν Ἥλιος. Et cum hæc gentilium placita nugæ germanæ sint, recte Eusebius c. 16. eos interrogat: πῶς δὲ ὁ Πλούτων καὶ ὁ Σάραπις εἰς τὸν Ἥλιον δύναιντο ἂν εἶεν φυσιολογεῖσθαι: *Pluto autem & Sarapis, qua tandem Physiologia ad Solem revocari queant?* Et huc proculdubio respiciunt: Macrob. 1. Saturnal. verba: *Inferi nomen Soli datur quum inferiori hemisphærio, id est, hyemalibus signis cursum suum peragit. Superi quum partem Zodiaci ambit æstivam*: quam in rem plura moneri possent; sed digitum intendisse satis habeo.

pag. 117. lin. ult. post, *notavi*, adde: & in opere laudato Jovem aliosque deos laribus adscriptos, atque a vesanæ superstitionis hominibus in peculiares defensores & patronos adoptatos fuisse. Sic in Passione S. Savini apud Baluz. Tom. 2. Miscell. *Venustianus deum suum, quem habebat in cubiculum suum, ubicunque mansisset, jussit adduci in medio, quia erat miræ facturæ ex lapide coralite Jovis, & vestimenta ejus deaurata erant*: id quod etiam tradit Ado pag. 47. Martyrologii; cum quo ejusmodi parvam statuam vocare possis *statunculam* vel *statunculum* (utroque enim modo scribitur) *Jovis*. Non

pag. 125.

pag. 125. lin. penult. post, *gentiles*, adde: (uti certe ex sententia Petri Bellorii cernitur facem gerens in marmore, quod Romæ exstat, cujusque sculptura Orientem repræsentat)

pag. 127. lin. 21. post, *peti possunt*, adde: Et iis quæ ipsi notarunt, adjice, *Lycios* magis honorasse mulieres, quam viros, & *μητρόθεν* fuisse appellatos, teste Nicolao Damasceno: cujus tamen sensum interpres non assequitur, Græca hoc modo vertens, *nominaque iis a matribus induntur*: nam aliud longe hæc loquendi ratio significat; & ut Græcus dicebatur v. gr. *Ajacis filius*; ita Lycius, *filius Andromachæ*.

pag. 128. lin. 13. post, *fuerunt*, adde: Exstat apud me nummus æreus mediæ magnitudinis, necdum, quod sciam, luce donatus publica. Ab una parte cernitur Hostilianus, addita Ins. Γ. ΟΥΑΛ. ΟCΤΙΛΙΑΝ. ΜΕ. ΚVΙΝΤΟC. ΚΕCΑΡ: ab altera templum, cujus fastigio insidet aquila alis expansis; templi frontispicium ornatur columnis quatuor, & in medio figura sedet, addita inscr. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΜΗΤΡΟΚΟΛΩΝ. Δ. Ε. S. C. qualis fere in Q. Herennii Etrusci honorem percussus cernitur apud Patinum. Hunc autem nummum cum alio, qui erat, ut nobis videbatur, Gordiani Pii, & cujus in area aversa occurrebat COL. PTOL. vexillum, homo arans, & supra boum capita puerulus alatus, ad indicandum coloniam deductam esse, dono dedi Jacobo Tollio, Viro Clarissimo.

pag. 129, 6, post, *Hesychio*, adde: Quin & *Mastigophori* dicti sunt homines, qui flagella in manibus habebant: Prudent. 2. contra Symm. v. 516.

Nunc MASTIGOPHORIS, *oleoque & gymnadis arte*
Unctis pugilibus, miles pugnabat Etruscus.

Iso Magister in Glossis scribit, *Marrucophoris*, interpretaturque *populos Asiæ*: Heinsius de Laconibus sermonem esse putat, quia *μάστιγες λακωνικαὶ*, teste Eustathio, erant in pretio. Mihi in genere videntur intelligi debere Græci, qui assiduam operam dabant ludis, atque in iis aurigabant; unde & mox pugiles, athletasque, tanquam ejusdem farinæ homines, memorat. In aliis codd. scribitur; *Mastrucophoris*, & vir doctissimus per *mastrucas* arbitratur designari *cæstus*, nosque ad Turnebi Adversaria remittit; & ea voce Prudentium infra diversa significatione uti scribit. *Mastrucis*

cis proceres vestire togatos. Sed nondum inveni apud Turnebum, *mastrucas* pro cæstibus sumi: & deinde nullus dubito, quin ob rationem allatam *Mastigophoris* genuinum sit. LVCOPHORI etiam memorantur in Inf. I. pag. CCCXXIII. apud Gruter. qui proculdubio fuere sacerdotes a portatis lucis, seu arboribus, ita appellati, non secus ac *Dendrophori.*

pag. 130, 20. post, *servasse*, adde: Porphyrius quoque lib. IV. de Abstin. postquam memorasset προφήτας, ἱεροστολιστὰς, ἱερογραμματέας, ὡρολόγους, recenset, τὸ λοιπὸν τῶν ἱερέων τε καὶ παστοφόρων καὶ νεωκόρων πλῆθος καὶ ὑπουργῶν τοῖς θεοῖς: atque, uti apparet, *Pastophoros* & *Neocoros* vel *æditnos* conjungit; unde haud absurde aliquis suspicari possit, templa ab illis non secus ac his servata fuisse.

131, 12. post, *reddenda sunt*, adde: Et Porphyrius lib. 4. de Abstin. idem de Ægyptiis sacerdotibus testatur: Ἐφαίνοντο δὲ ἀεὶ θεῶν ἢ ἀγαλμάτων ἐγγὺς, ἤτοι φέροντες, ἢ προηγούμενοι καὶ τάσσοντες μετὰ κόσμου τε καὶ σεμνότητος: *Semper autem conspiciebantur inter deorum simulacra versantes, vel ea gestantes, vel iis præcedentes, eaque ordine decore & cum gravitate disponentes.*

132, 33. post, *ignoro*, adde; Invenio tamen Nicol. Caussinum originem erroris repetere ex male intellectis Pollucis verbis. Nam cum illi παστὸς dicatur περὶ τῇ εὐνῇ παραπέτασμα, *velum quod thalamo obtenditur*, cumque nonnulli id, *pallium*, reddiderint, arbitratur ad eundem impegisse lapidem interpretem Horapollinis. Quod ut verum esse potest; ita nequaquam adsentior Caussino, neganti, *Pastophoros* deorum thalamos vel ædes portasse, & rescribenti apud Cl. Alexandr. παστόφρουρος, id est, *templi custos*, quia ea custodiebat; quo nihil aptius ad illius & Hori mentem videt. Sed ut ex iis, quæ monui, patet, vox ea nequaquam mutanda est; & vetant id tot veterum loca, tot inscriptiones, ut mirer viro erudito illud in mentem venire potuisse.

138, 12, post, *Meursii*, adde: Et exstat hæc dignitas in inscriptione pereleganti, quæ ad me cum aliis ineditis Smyrna missa est:

Η. ΙΕΡΑ. ΣΥΝΟΔΟΣ. ΤΩΝ. ΠΕ
ΡΙ. ΤΟΝ. ΒΡΕΙΣΕΑ. ΔΙΟΝΥΣΟΝ

ΤΕ-

ΤΕΧΝΕΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΥΣΤΩΝ
ΜΑΡΚΟΝ. ΑΥΛΗΛΙΟΝ. ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ
ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ. ΤΟΝ. ΔΙΣ. ΑΣΙΑΡΧΗΝ
ΚΑΙ. ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΝ. ΚΑΙ, ΝΕΩΚΟ
ΡΟΝ. ΤΩΝ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. ΚΑΙ. ΒΑΚΧΟΝ
ΤΟΥ. ΘΕΟΥ. ΔΙΑ. ΤΕ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΟΝ. ΘΕ
ΟΕ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΗΝ
ΠΑΤΡΙΔΑ. ΕΝ. ΠΑΣΙΝ. ΕΥΝΟΙΑΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ
ΤΟ. ΜΕΓΕΘΟΣ. ΩΝ. ΑΥΤΗ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ
ΖΕΙ. ΕΡΓΩΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΑΥΤΟΥΣ
ΔΙΑΘΕΣΙΝ
ΤΑΜΙΕΥΟΝΤΟΣ. ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ. ΜΗΤΡΟ
ΦΑΝΟΥΣ. ΑΜΕΡΙΜΝΟΥ. ΕΡΓΕΠΙΣΤΑΤΗ
ΣΑΝΤΟΣ. ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΥ. ΦΟΙΒΙΩΝΟΣ
ΠΑΥΛΟΥ

id eſt, *Sacra Synodus Artificum qui circa Bacchum Briſea ſunt, ſive Dionyſiacorum & Myſtarum, Marcum Aurelium Charidemi filium Julianum, bis Aſiarcham & Stephanophorum & Neocorum Auguſtorum & Bacchum Dei tam propter pietatem erga Deum quam benevolentiam in omnibus rebus erga patriam, & propter magnitudinem operum quæ ipſi vel ejus in honorem erexit; & propter affectum erga illos. Quæſtore Menophilo Metrophanis filio Amerimno: operi præfecto Aphrodiſio Phœbionis fil. Paulo.* Magnus certe hic aperitur diſſerendi campus, ſed nolo eum ingredi; ſperoque me alio tempore & hanc & alias inſcriptiones ineditas illuſtraturum pluribus.

p.138. l. 18. poſt *legitur*; adde: Atque ita Prudentius hunc morem nobis conſervavit 2. contr. Symm. 56.

Cur etiam templo Triviæ luciſque ſacratis
Cornipedes arcentur equi, cum Muſa pudicum
Raptarit juvenem volucri per littora curru,
Idque etiam paries tibi verſicolorus adumbret?

l. 22. poſt Μασσαλιὰς, adde: quanquam revera neſcire me fatear quid ultima ſibi vox velit; niſi fuerit ſacerdos in urbe Maſſilia, quod judicent peritiores: quomodo *Sacerdos Tuſculanus, & Provinciæ Hiſpaniæ* occurrunt in Inſcriptionibus.

147, 2. poſt, *erat*, adde: quomodo idem ſidus per hominem

in

in navi, crocodili tergo imposita, locatum, designatum fuisse, pag. 14. docui.

151, 14. post, *latuerit*, adde : Et quidem illius Principis tempore, Asprenate & Clemente Coss. teste Cassiodoro : *Multa mœnia, & celeberrima Romæ facta sunt, id est, Capitolium, Forum Transitorium, Divorum porticus, Iseum, Serapium, Horrea Piperata, Vespasiani templum, Minervæ Chalcidicæ Odæum.*

lin. ult. post, ΘΕΙΔΟΤΟΥ, adde : Præterea sic eleganter Synesius Ep. 1. τὴν ποιητικὴν vocat, σύνναον τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας; quia scilicet, ut alibi doceo, Poëticen veteres existimarunt Philosophiam esse, & Poëtas Philosophos.

165. Monendus es, lector, sigilla, quæ a mulieribus geruntur, vitio artificis magis referre cercopithecas, quam humanos vultus, qui tamen apud Sponium clare conspiciuntur.

175. lin. penult. post, *ut vocant*, adde : qui tamen casus in nummis Consularibus sæpissime obvius est, cum vultu vel Dei, vel Deæ : quod cum non animadverteret Constant. Landus, arbitratus est Cn. Plancii imaginem in nummo, quem edidit Ursinus, cerni, ut pulchri juvenis, capillis longum collum ambientibus usque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente; cum proculdubio fœmina sit & dea. Hunc ille errorem errat in explicatione nummi, cui inscribitur POSTVMA; in quo, ut hoc obiter moneam, male etiam existimat sese repperisse *Postumam* Constantii & Faustinæ filiam Gratiano nuptam Imperatori : cum nummus ille referri debeat ad Gentem Posthumiam, inque eo scribatur C. POSTVMI. & nota TA, ut ex Ursino patet; & filia Constantii dicta fuerit *Flavia Maxima Constantia*; non autem *Postuma*, licet mortuo patre nata sit; ac denique in nummo Diana repræsentetur armata arcu & pharetra.

177, 19. post, *patet*, adde : quomodo & Ado in Martyrologio pag. 147, & 176. memorat : *Viatorem martyrem, S. Viatorem Lectorem, & Viatorem præsidem.*

187, 12. post, Ἥρωος, adde : qua de re etiam videndus est Eustathius ad Il. B. p. 168. Neque tamen ita cum Meursio V. Cl. explicandus Hesychii locus, quo memorat Metrodorum Agamemnonem dixisse allegorice esse ætherem; sed is inde lucem fœneratur, quia Metrodorus non modo Agamemnonem, verum etiam

Jovem,

Jovem; Junonem, Hectorem, Achillem, aliosque Græcos & Trojanos Heroas ad allegorias revocabat, uti alibi doceo. Inde scribe, *Cæterum*, & dele *quod*.

190, 15; post, *nomina*, adde: quæ certe prohibuerunt Patres Deo vero dari; quemadmodum patet ex Origine in libris contra Celsum; ubi inter cetera affirmat Christianos *non passos fuisse Deum Maximum vocari Jovis nomine, nec Solem Apollinis, nec Lunam Dianæ.*

lin. 19. post, *Bonifacio*, adde: *Bacchus Secundicerius scholæ Gentilium* & Martyr apud Adonem in Martyrol. nec non *S. Mercurius Martyr* in Appendice.

191, 1. post, *derivata*, adde: Et exstat hanc in rem locus elegans apud Chrysost. in cap. 4. Danielis: ubi Nebuchodonosor dicit Danieli esse ὄνομα Βαλτάσαρ κατὰ τὸ ὄνομα dei sui, qui scilicet *Bel* vel *Bal* nominabatur: Καὶ γὰρ ait Chrysost., ἔθος αὐτοῖς ἐπ' ὀνόματι τῶν θεῶν τοὺς παῖδας ὀνομάζειν. ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐποίουν θεούς. οὕτως ὁ Βῆλος, οὕτω καὶ ὁ Βήλαιος ἐκλήθη τὶς παρ' ἡμῖν: *Mos enim erat illis deorum nomine pueros suos nominare: quandoquidem & ex hominibus Deos faciebant. Sic Belus, sic & Belius quidam apud nos appellatus est.* Sed vir eruditus Græcarum vocum vim non videtur percepisse: neque enim scribit Chrysost. gentiles solida deorum nomina liberis suis indidisse, ita ut ex. gr. dicerentur *Bel*, *Astaroth*, *Mars*; nec hoc locum habere potest in mutato Danielis nomine; quod non est solidum dei nomen, sed vel inde deductum, vel compositum; & ἐπ' ὀνόματι ὀνομάζειν significat *in honorem deorum nomina dare* liberis suis, quod utique fiebat, si alicui dabatur nomen a dei cujuspiam nomine deductum. Sic apud Lucian. alicubi, ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, est, *in honorem nominis tui.* Quin & illud ipsum, quod Chrysost. adducit, exemplum hoc firmat: ut enim a *Bel* vel *Bal* derivatur *Baltasar*; ita a *Belo*, Βήλαιος, vel Βελίας, uti Cotelerius, vir Clariss. scribendum judicat; quem arbitror mecum judicaturum, nullum alium sensum Chrysostomi verbis dari posse.

209, 10. post, *tom.* 2. adde; & Eustath. ad Hom. pag. 1503. ὅρα δὲ καινοτροπίας μυθικὰς δι' ὧν οὐ μόνον κεφαλαῖς καὶ ὄμμασι καὶ χερσὶ πληθύονται Τυφῶνες, καὶ ὕδραι, καὶ Ἄργοι, καὶ Ἑκατόγχειρες, ἤδη δέ που καὶ αὐτὸς Ἑρμῆς, ἀλλὰ καὶ. *Considera autem novitates fabulares,*

vel novas fabulas, quibus non modo plura capita & oculi, & manus dantur Typhoni, & hydræ, & Argo, & giganti, atque adeo ipsi Mercurio; verum etiam, &c.

213, 17, post, *memorat*, adde: nisi ἐπὶ μυωπίας, vertere malimus, *super cubilia* vel *cavernas murium*; quia mures sub ejus ara domos suos habebant.

218, 4. post, *plurimum*, adde: Nec te pæniteat adire Raphaëlis Fabretti, Viri doctissimi, Explicationem Tabellæ Ilii excidium continentis: quippe qui erudite de Smynthei Apollinis templo agit; occupavitque *Smynthei nemoris*, apud Stephanum memorati, expositionem.

225, 25; post, *alios*, adde: Petrus apud Prudent. in præfat. lib. 2. contra Symm. vocatur *summus discipulus*, eidemque Vulcanus 1, 308, dicitur *summus faber Æoliæ vel Ætnæ*; & in Inſ. 5. pag. CLX. Grut. occurrit SVMMVS SENATOR ALMAE VRBIS.

lin. 31. post, *interesse*, adde. Sic Ausonius Id. 10, v. 40. *Duumviros* appellare *summos proceres* non dubitat, quia scilicet primi erant in coloniis,

—— *Quos curia summos*
Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Arbitror igitur Vithirmatem fuisse summum magistratum vel annuum, vel ad longius tempus in Batavis, Romanosque nomen, quod illi potestati proprium erat, quodque forte barbarum quid illorum auribus sonabat, per hæc verba expressisse. Quod Consul Romæ, id erat *Medixtuticus*, nisi quod unus esset, uti patet ex Liv. 24, 19, & 26, 6. qui non aliter eam vocem interpretatur: *Medixtuticus, qui* SVMMVS MAGISTRATVS *apud Campanos est, eo anno Seppius Lesius erat*: & mox; *Lesius querendo, desertam ac proditam a primoribus Capuam*, SVMMVM MAGISTRATVM *ultimus omnium Campanorum cepit.* Atque ad vim & auctoritatem *Suffetis* exprimendam non alia explicatione utitur idem 28, 37: *Ad colloquium Suffetes eorum, qui* SVMMVS *pœnis est* MAGISTRATVS, *cum quæstore elicuit.* Quin imo in Gallis, Batavorum vicinis, similia exempla habemus; Æduorumque *Vergobretum* iisdem verbis nobis interpretatur Julius Cæsar, 1, 16. Belli Gall. *Convocatis eorum Principibus, quorum magnam copiam in castris habebat,*

bebat, in his Divitiaco & Lisco, qui SVMMO MAGISTRATV *praerat (quem* VERGOBRETVM *appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque in suos habet potestatem) graviter eos incusat*: & lib. 7. c. 32. scribit apud Æduos, *singulos Magistratus* (ἕνα ἄρχοντα recte vertit Interpres Græcus) antiquitus creari atque regiam potestatem per annum obtinere consuesse; tunc vero duo Magistratum gerere, & se utrumque eorum legibus creatum esse dicere. Et hic finibus excedere non audebat; cap. 33. *Quod legibus Æduorum iis, qui summum Magistratum obtinerent, excedere finibus non liceret; ne quid de jure, aut legibus, eorum deminuisse videretur, ipse in Æduos proficisci statuit; Senatumque omnem & quos inter controversia esset, Decetiam ad se evocavit. Quum prope omnis* CIVITAS *eo convenisset, docereturque, paucis clam vocatis, alio loco, alio tempore, atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum: quum leges duos ex una familia, vivo utroque, non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent; Cotum* MAGISTRATVM *deponere coëgit; Convictolitanem, qui per sacerdotes, more civitatis, intermissis magistratibus, esset creatus,* POTESTATEM *obtinere jussit.* Quem locum integrum apposui, quia & alia de summo Æduorum Magistratu nos docet, & quia eundem absolute Cæsar *Magistratum* vocat; id quod etiam facit, c. 37. & lib. 6, c. 20. Quin & virum ejusmodi dignitate præditum possis appellare *communem magistratum* cum eodem Cæsare cap. 23. libri 6, de Germanis verba faciente: *Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magistratus, qui ei bello præsint, ut vitæ necisque habeant potestatem deliguntur. In pace nullus* COMMVNIS *est* MAGISTRATVS; *sed Principes regionum atque pagorum in suis jus dicunt.* Hinc igitur facili apparet opera, quem honorem in Batavis gesserit Flavius Vithirmas; fuit nempe, si cum Æduis loqui placet, *Vergobretus*; fuit, si Carthaginiensium dialectus placet, *Suffes*; fuit, si Campanos audimus, *Metixtuticus Batavorum*; imo si & Græcos advocare fas est, possis eum ὕπαρχον Bataviæ vocare; quomodo Thucyd. l. 8. Thamum quendam appellat ὕπαρχον τῆς Ἰωνίας. Sed examine indignum non est, num Vithirmas magistratum illum gesserit belli, an vero pacis tempore. Germanos Batavorum vicinos non nisi bellis exortis *communem magistratum* habuisse Cæsar nos docet; & Æduos *summum* eumque an-

nuum ſibi impoſuiſſe idem tradit. Caruovalda dux Batavorum memoratur Tac. 2. A. 11. eidemque alibi Julius Paullus & Claudius Civilis Batavi *regia ſtirpe* dicuntur oriundi. Quin & Straboni lib. 7. *Veromerum* βατῶν vel *Batavorum Regem* memorari, arbitratur illuſtris Grotius, cum tamen ille eum ἡγεμόνα vel *ducem* appellet; & Iſaacus Voſſius, raræ vir eruditionis, in Melæ lib. 3, cap. 5. putat ſeſe repperiſſe *Regem Batorum*, id eſt, *Batavorum*, & quidem tempore Q. Metelli Celeris, qui Conſul fuit cum Afranio A. V. C. 693. ante quem ex prætura Galliam obtinuerat. *Reges* igitur, *Duces*, & *Summos Magiſtratus* Batavorum memorari vidimus; atque ut probatum eſt eruditis Reges ad inſtar Laconicorum Regum fuiſſe, nomine ſolo, revera optimatium tantum primos, ita dubium manet num illi perpetuam poteſtatem obtinuerint, numque etiam *Summus Magiſtratus* fuerit perpetuus; & num is belli tempore fuerit creatus tantum, ut *communis magiſtratus* apud Germanos. Ego ut facile ſuſpicor Romanos eos, qui forte perpetui erant Batavorum Magiſtratus, & propterea auctoritate valebant, appellaſſe nota ſibi voce *Reges*, licet regiæ poteſtatis tantum umbram haberent; ita etiam perſuaſus ſum, *Summum Magiſtratum* vel in annum, vel in certum tantum tempus, Rempubl. Batavorum adminiſtraſſe; nec eum creatum eſſe belli tempore, verum ſemper tam ſplendidam dignitatem geſſiſſe aliquem & forte, ut apud Æduos, per integrum annum; quocunque demum nomine, ſive *Gravii* forte vel *Grafionis*, quæ vox in legibus Salicis obvia *judicem* ſignificat, Batavi eum vocarint. Et ita multa communia habebit Batavorum *Magiſtratus ſummus*, cum *Poteſtate* Friſiorum, quem primo annuum, inde perpetuum fuiſſe eorum annales vel certe eruditi produnt. Quicquid ſit, illuſtre certe marmor noſtrum monumentum eſt; indeque docemur circa Poſthumi tempora, Batavos non regio imperio, non alienæ dominationi ſubditos fuiſſe; verum proprio paruiſſe Magiſtratui, ſive annuo, ut veriſimile eſt, ſive perpetuo.

234, 23. poſt, ARTIS, adde: quem & *regnare caminis* canit Prudentius 1. contra Symm. 307,

——— Nec non regnare caminis
Fertur; & Æoliæ ſummus faber eſſe, vel Ætnæ.

lin. 19. poſt, *agunt*, adde: Sic in appendice Martyrol. Adonis memo-

memoratur *primicerius scholæ candidatorum*; & Procop. lib. 3. Gothicorum scribit, *Asbadum fuisse Justiniani satellitem, mox adscriptum iis militibus, qui candidati dicuntur, & denique turmarum præfectum*: illisque addantur auctores Meursio laudati in Glossario.

lin. 23. post, *occidit*, adde: *Aper* Tullensis Episcopus memoratur Adoni pag. 157. Martyrol. & Porphyrius lib. 4. de Abstin. scribit Latinos sua dialecto nonnullos vocare Ἄπρυς, καὶ σκώπρυς, λασσύρυς τε καὶ μερύλυς; qui locus quamvis obscurus sit, docet is tamen Romanorum aliquos cognominatos fuisse *Apros*, & *Merulas*: id quod etiam certissimum est.

lin. 33. post, *exaudire*, adde: Quin & alio ejusdem libri loco scribit, diis etiam nomina animalium indita, & Dianam dictam fuisse *lupam*, Solem *taurum*, *leonem*, *accipitrem*; Hecatem *equum*, *taurum*, *leænam*, *canem*: quibus adde ea, quæ sequuntur.

240, 30. post, *virorum*, adde: Tibullus non aliter campos Elysios describit lib. 1. Eleg. 13.

Sed me, quod facilis tenero sum semper amori,
Ipsa Venus campos ducet in Elysios.
Hic choreæ cantusque vigent, passimque vagantes
Dulce sonant tenui gutture carmen aves.

Facit idem Virgilius lib. 6. Æn. v. 656:

Conspicit ecce alios dextra lævaque per herbas
Vescentes, lætumque choro pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus ———

& paulo ante:

Largior hic campos æther, & lumine vestit
Purpureo, Solemque suum, sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris,
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena.
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Musæus quoque & filius ejus apud Platonem lib. 2. de Republ. scribunt *justos apud inferos agere, &* συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντας, *coronatos omne tempus traducere ebrios, existimantes* κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν μέθην αἰώνιον.

241, 22, post, *Scholia*, adde: Et fuit etiam in Lybia Tritonis templum, jam Argonautarum tempore celebre, si fides habenda Herodoto lib. 4.

lib. 4. c. 179 : *Eique hæsitanti de egressu* (Latina tantum appono) *apparuisse Tritonem; ac jussisse dari sibi tripodem, quod diceret ostensurum se illis exitum, atque remissurum incolumes. Adsentiente Jasone, ita demum Tritonem ostendisse, qua ratione e brevibus enavigarent, & tripodem in suo templo posuisse, in eoque tripode oraculum reddidisse, & iis qui cum Jasone erant, omnem rationem indicasse.*

Observandum tandem, quemadmodum argumentum ex voce *Triumphator* peto, Inscriptiones ultimas malæ notæ esse; ita & H. Dodwellum, virum doctissimum, suppositiam esse arbitrari Trajani epistolam, quia ipse νικητὴς & τροπαιοῦχος (id est *victor* & *triumphator* pro forma Latinorum scriptorum) & θειότατος vocatur; & inde concludit omnia hæc recentiorem fictoris ætatem plane sapere, & Constantinopolitanorum Impp. stylum. pag. 245. Dissert. Cyprianicarum.

INDEX

INDEX AUCTORUM

Qui illustrantur & emendantur.

Codi-

ad

INDEX RERUM.

Aqua

D.

E.

F.

G.

H.

N.

F I N I S.

ERRATA.

IPsius editionis curam propter occupationes habere non potui: corrige igitur, B. L. & hos & alios, qui forte me fugerunt, errores.

Pag. 2. lin. 1. pro *jungit*, scribe *cingit*: lin. 22. HARPOCRATES. 11, 4. *initialis*, & lin. 21. *loquitur*. 15, 34. scribe: *suique similes*. *Præsidebat*: 19, 22, post *Augustinus*, adde, *testantur*: 21, 31. *implere, in illud alii*; & lin. 31, κυκλοτερῆ. 25, 19. *Westrenii*: 27, 9, *habuerit*: 28, 9, post *Harpocratianos* adde, *memorari*: 31, 25, post *pepererit*, adde, *teste Pausania*: 35, 8, *compositum*: 37, 3, post *Apollinem* adde *in*: 40, 31, dele vocem *dicit* 42, 1, *artemque eum jaculandi*, & lin. 27. *Amalthea*: 45, 24, *aliter*: pagina, 46. figura Isidis sequi debet hæc verba, *conspiciendam præbeo*: 48, 13, *janua videntur*; 49, 1. pro, *non absque significatione* scribe: *symbolice*. 8. distingue, *certiorem fecit, in ipsa Dissertatione ita etiam legi*: 50, 5, *Ariel*: 52, 26: l. ἱε & Σαρράπιδος: & lin. 32. pro *erectus* scribe, *stans*: 53, 18, *Posthumi*: 56, 32, pro *idem*, *velim*: 66, 22, *Marci*. 11. *picta*: 70, 5. *Goltzium*: 72, 16, *Abraxeas*; 18, hæc verba *quanquam Antoninus liberalis cap.* XXVIII. ἱέρακα *memoret*, poni debent post Ovidii versus paulo ante laudatos, & hic sensum turbant, deinde scribendum est *rostro*: 73, 36, *communia*: 74, 11, *contracta*: 30, Veneri; λύκον Apollini; 76, 32, *Liberi Patris*, & sæpius alibi in quadratis horum nominum

litteris

litteris, nec non aliis peccatum est, quod semel monuisse sufficiat: 84, 1, *conjecerunt*, 87, 18. *Marcianorum*; & lin. 24, *& ut probatum est imagunculam nostram Solis symbolum esse, ita idem etiam de aliis docendum est numinibus. Nam ad Solem omnes suos deos & deas* &c. 93, 3, *Eumolpus*; 97, 7, dele, *atque ea ratione*, & lin. 13. lege, *multo*: l. 31, post *Tristanum*, adde *nec non*; mox dele *cernitur*; & post ΑΠΟΛ. scribe *occurrit*. pag. 105. l. 36. *Praeparat. Euang. cap.* 108, 22. *cap.* 11. *lib.* 1. *cap.* 10, *& passim*: 110, 18, *lactatam*; 112, 21, distingue; *indigni sunt plane*, p. 113. l. *pen.* teste Stephano: Αμαθ. 115, 3, *omnium rerum*, 4, *praeparat*; *non certe*: 26: *genera. Phylarchus*; 34. *Suidam*; *eos*; 118, 13, *nummis Gentis Cassia*: *jacet*: 120, 15, post *fuisse*, adde, *teste Diodoro*. 124 l. 27, post *adscribitur*, adde, *respectu inferioris hemisphaerii*: 127. lin. 18, *Xanthiis*, l. 25, *Abellam*: 132, 22, dele distinct. & scribe, *sacerdotes sacrosanctos*: 135, 26, scribe, (*lege Titinnius*): 137, 32, *Decii*: 142, 29, *quod*: 145, 36, *exstructo*: 146, 2, *veraque*: 148, 27. διοσκόρους: 152, 8, post *appellare* punctum, ut vocant, poni debet: lin. 9. post συμβωμοι, adde, *atque*: lin. 14. ἀγάλματα. p. 157. l. 25. *pharmaca*; 162, 4. *adularentur*: 19, *Tellurem*: 166, 13, *edit. Rom.* 171, 31, ΥΠΕΡΙΩΝ: 172, 19; *Lexico & Diction*: 176, 3, *periagesin*: 175. 14. pro $\overline{\mathrm{XI}}$. scribe $\overline{\mathrm{N}}$. lin. pen. *favere*: 179, 21, Θεάκης; 17. *unquam*: 24, Χαλκιδέων. 183, 15, *palaestram sint*: 186, 14. ὁμῶς & κόρον, 32. *Et hanc in classem referendus est*: 187, 2. *indita*: 17. Originibus, & mox dele haec verba; *Atque ita in Ins. apud Gruterum* EX MONIT. *est monitu*: quia licet ultima littera longior reliquis sit, tamen inde non sequitur ea τὸ V. comprehendi: 188, 31, *censeantur*; 189, 16, *mares*: 197, 4. Ειλείθυια: 201, l. 31, lege: *Atque ita, ut ad propositum redeam, muliebriter insidentem equo vel Venerem*. 203, 10, l. πέλεκυς & paulo post πέλεκυν: l. 20, *difficilis*: 204, lin. pen. *admittam*: p. 206. l. 10. *secus ac*. 208, 23, *inseritur*: lin. antepen. post *modo* adde, *eidem*: 209. l. pen. *arcum*: 210, 2, ΜΑΝΔΡΟ: 211, 27. Χαμαιδάφνην: 213, 8. *ubi notandum praecipue Apollinis*: 214, 24: *ab Hadriano*; 35; *hos nummos illustravit*: p. 218. l. 15. observandum infra τὸ SACRV. ductam fuisse lineam transversam, —. quae ultimam litteram illius vocis vel, M. designabat: mox lege VITHIR. Nam T. & H sunt junctae ad hunc modum ĦT. 220, 29, dele *cujus*: 221, 24, dele *vero*: 222, 11, post *praebent* adde, *documentum*: & lin. 22. post *irruptionem*, *eos*: 227, 5. *Pia, pollens*: 232, 25, *notatu*. 233, 15, *Marica*: 29, distingue, *colebatur*; *Hercules*: 234, 13. *Tanaquillus*: 237, 16: post *singulare*, adde, *contineat*, *communicare*: 27. *Romanum*. 243, 33, post *idque*, adde, *ex ipsius testamento. Cohortem*: 245, 5. *Vox*. 246, 21, & 23, *Absyrtus*: 31, *desumptum*: 249, 2, *ut* 250, 4. post, *refert*, adde: *vixque dubito, quin vir eruditus in nummum inciderit vetustate corruptum, & in quo Sempronii Triumviri*, ut in aliis multis Augusteis, scriptum fuit: 251, 6: l. *id quod* Monendus etiam es, lector; nonnunquam distinctiones non bene fuisse observatas; & peccatum esse in accentibus Graecis: tandemque *Herculem Saxanum* a viro erudito, cujus mihi nomen excidit, explicari Herculem Tiburtinum; quia Inscriptio, in qua cognomen illud conservatur etiam, Tibure fuit inventa: teste Grutero.

/1:10

/1:10